

HOM-tijdschrift

HEEMKUNDIG TIJDSCHRIFT
VOOR
OPWIJK EN MAZENZELE

TENTOONSTELLINGSGIDS

Jaargang 6
juni-september 1994 - nr. 2-3

**VERENIGING VOOR HEEMKUNDE, PLAATSELIJKE
GESCHIEDENIS EN FOLKLORE**

HOM-tijdschrift

**Driemaandelijke heemkundige publikatie
voor Opwijk en Mazenzele**

**Jaarabonnement voor een volgende jaargang - lidmaatschap van
de Heemkring : 300 fr.**

Jaarabonnement voor de huidige of een vroegere jaargang : 350 fr.

Losse nummers : 120 fr.

Verzendingskosten voor de leden-abonnees van buiten de
gemeente Opwijk-Mazenzele : 50 fr.

Verzendingen gebeuren na storting van het bedrag op rekening
nr. 068-2027102-23 van HOM, of inschrijving op de contactadressen.

Voorzitter - verantwoordelijke uitgever van het tijdschrift :

M. Willocx, Bolstraat 93, 1745 Opwijk.

HOM-bestuur:

*Jan Bieseman, Gaby Biesemans, Christine De Mey, Ingo Luypaert,
Wilfried Mariën, Jan Meeussen, Dolf Robberechts, Erwin Van der Borcht,
Jules Van de Velde, Hilde Vastenavondt, Maurice Willocx.*

Correspondentieadres Heemkring en redactiesecretariaat :

Bolstraat 93, 1745 Opwijk Tel. 052/35.50.27.

Andere contactadressen :

*Jan Bieseman, Schoolstraat 46, 1745 Opwijk Tel. 052/35.56.52
Gaby Biesemans, Neerveldstraat 236, 1745 Opwijk Tel. 052/35.84.71
Jan Meeussen, Stationsstraat 13, 1745 Opwijk Tel. 052/35.67.90
Jules Van de Velde, Dries 7, 1745 Mazenzele Tel. 052/35.06.99*

Deze tentoonstellingsgids werd samengesteld door Gaby Biesemans,
Jan Meeussen, Jules Van de Velde en Maurice Willocx.

Werkplan en coördinatie van de tentoonstelling: Maurice Willocx.

TENTOONSTELLING**1938-'46****Een beroerde tijd****n.a.v. 50 jaar bevrijding**

Ten geleide	2
Tentoonstellingscatalogus	
I. Algemeen 1938-'46 (cat. 1-3)	3
II. Opwijk-Mazenzele 1938-'40 - Algemeen (cat. 4-32)	5
III. Aanloop tot de tweede wereldoorlog (cat. 33-66)	9
IV. 3 september 1939: Europa in oorlog (cat. 67-75)	15
V. 10 mei 1940: de Duitse inval (cat. 76-147)	16
VI. 1940-'44: onder Duitse bezetting (cat. 148-485)	28
VII. 1944-'45: de bevrijding en de vrede (cat. 486-552)	73
VIII. De nasleep en het herstel (cat. 553-637)	83
IX. Terug naar het gewone leven (cat. 638-666)	97
Kroniek 1938-'46	101
Bronnen en literatuur	113
Dankwoord	116

Deze tentoonstelling werd ingericht van 2 tot 11 september 1994 door de Heemkring Opwijk-Mazenzele, in het Gemeentelijk Cultureel Centrum Hof ten Hemelrijk te Opwijk.

De vooropening van de tentoonstelling had plaats op vrijdag 2 september 1994, met gelegenheidstoespraak door Prof. Dr. Mark Van den Wijngaert en een openingstoespraak door burgemeester Jan Michiels. Liesbeth De Mot droeg enkele teksten voor over de oorlogsperiode.

Als herinnering aan het bezoek van deze tentoonstelling werden ter plaatse enkele originele stempels van tijdens de oorlog (plaatselijke ravitailleringdienst,...) in deze gids afgedrukt.

Ten geleide

De tijdspanne van 9 jaar belicht door deze tentoonstelling, is zeker een van de meest markante perioden van onze hedendaagse geschiedenis. Een expositie zoals deze kan zeker geen volledige weerspiegeling zijn van onze toenmalige plaatselijke samenleving. De beschikbare documenten en voorwerpen geven slechts een algemeen overzicht of een doorsnede van de toenmalige samenleving. Vele van de aangehaalde feiten en vele nog niet benaderde aspecten, verdienen zonder enige twijfel verdere studie en publikatie.

Vooraf in een oorlogsperiode, met zijn voorgeschiedenis en zijn nasleep, is schier elke menselijke activiteit en elk voorval op lokaal vlak, de invulling of het gevolg van een ruimere nationale of internationale gebeurtenis. Daarom worden, zowel in de tentoonstelling als in deze gids, de plaatselijke feiten en situaties voor de duidelijkheid in hun ruime algemene geschiedkundige context geplaatst.

Deze tentoonstelling en gids beogen daarom geenszins volledigheid. Zij trachten veeleer inzicht en een sfeerbeeld te geven hoe het er in die periode aan toeging. Zij zijn eveneens bedoeld als een eresaluut voor al diegenen die ons en onze ouders in die beroerde tijd hielpen overleven en ons, nu juist vijftig jaar geleden, onze vrijheid teruggaven.

De herdenking van 50 jaar bevrijding, hier bij ons vooral uitgedrukt in deze tentoonstelling en met een aantal losse thematische publikaties in het plaatselijk heemkundig tijdschrift, sluit ongetwijfeld voor het grote publiek een periode van actieve en directe herinnering en herdenking aan Wereldoorlog II af.

Voor deze tentoonstelling kon heel wat origineel bronmateriaal bij elkaar gebracht worden, uit diverse privé- en openbare archieven en verzamelingen. Een aantal mensen stonden ons een met anekdoten geladen interview toe. De Heemkring zal trachten dit omvangrijk (maar nog erg onvolledig) materiaal in de volgende maanden en jaren, verder te verwerken.

Wij kunnen hopen en zelfs veronderstellen dat de aanwezige archiefdocumenten en audiovisuele getuigenissen over de zovele aspecten van deze periode ook in de toekomst zullen bewaard blijven. Ons plaatselijk Gemeentelijk Heemkundig Archief is hiervoor uiteraard de aangewezen plaats. Op basis van dit archiefmateriaal zal ook later ongetwijfeld de draad van de geschiedschrijving kunnen heropgenomen worden.

Maar deze oorlogsperiode was het toneel van zovele feiten en toestanden die niet of slechts oppervlakkig op papier gezet werden, van menselijk „delicate” situaties, ook en misschien vooral in onze kleinere dorpsgemeenschappen. De rechtstreekse menselijke herinnering en getuigenissen vormen hiervan in veel gevallen de enige geschiedkundige bron. Helaas, met het geleidelijk maar onomkeerbaar heengaan van deze authentieke getuigen, dreigt heel wat kennis van deze markante aspecten van de oorlogstijd voor het nageslacht definitief verloren te gaan.

Graag doen wij hier dan ook nog een warme oproep aan allen om ons verder te blijven documenteren en ons uw ervaringen en belevenissen, van welke aard ook, van deze buitengewone periode mee te delen. Zij zullen voor de toekomst een enige getuigenis vormen van deze hoogst merkwaardige, vaak droevige en dramatische, maar geschiedkundig bijzonder belangrijke periode uit onze geschiedenis.

Heemkring Opwijk-Mazenzele
augustus 1994

Tentoonstellingscatalogus

I. ALGEMEEN 1938-'46

1. Belgische postzegels 1938-'46

Wij zien hier reeksen gelegenheidszegels bij actualiteitsgebeurtenissen uit de betrokken periode, reeksen „Anti-tering”, reeksen „Rode Kruis”, reeksen „Winterhulp”, diverse reeksen met meerwaarde t.v.v. sociale weldadige werken in de oorlogstijd en de daaropvolgende periode, reeksen „Bevrijding” en diverse reeksen ter herdenking van oorlogsgebeuren (tot 1990). Daarnaast ook enkele oorlogsuitgiften t.v.v. de strijders aan het Oostfront. Deze postzegels hadden geen frankeerwaarde en konden bijgevolg enkel als vignetten (dus als steun) gebruikt worden.

2. Uitgeruste mannequin „Belgische Rijkswachter” (1935), met uitrusting.

Het politieke regime in crisis

Parlementsverkiezingen van 2 april 1939

De vorige parlementsverkiezingen op 24 mei 1936 gaven een grote winst voor de extreme partijen: Rex van 0 naar 21 zetels, VNV + 8 en de communisten + 6 zetels. De Belgische Werklieden Partij was met 70 zetels terug de grootste partij.

Op 13 juni 1936 werd de tweede regering Van Zeeland (driepartijencoalitie) gevormd.

Bij een tussentijdse verkiezing in Brussel op 11 april 1937, verslaat premier Paul Van Zeeland Rexvoorman Leon Degrelle (slogan: „Rex ou Moscou”) met 76 tegen 19 % van de stemmen.

Na een conflict over de rol van Van Zeeland als gewezen vice-gouverneur van de Nationale Bank, diende de regering Van Zeeland op 25 okt. haar ontslag in. Na een maand van regeringsonderhandelingen (7 formateurs mislukten!) drukt koning Leopold III op 22 nov. in een radioboodschap zijn ergernis uit over de trage werking van het partijstelsel. Daags nadien, 23 nov. komt er een nieuw driepartijenkabinet-Paul Emile Janson (eerste liberale premier sinds 1884) tot stand.

Op 13 mei 1938 viel het kabinet Janson. Op 15 mei komt de driepartijenregering-Spaak tot stand

(eerste socialistische premier in de Belgische geschiedenis).

Ingevolge de diepe politieke, sociale en economische malaise bevond de regering Spaak zich in een permanente crisis. Het was niettemin een communautair thema dat tot voortijdige verkiezingen leidde. De liberalen ontketenden een campagne tegen de benoeming van de oud-activist Adriaan Martens tot lid van de pas opgerichte (7 nov. '38) Koninklijke Vlaamse Academie voor Geneeskunde. Martens werd een symbool. Op 2 februari '39 stemden in het parlement Vlamingen tegen Franstaligen. Een week later, op 9 februari, diende Spaak het ontslag van de regering in. Door de houding van de liberalen zat het politiek bestel muurvast. Op 21 februari word de Katholiek-Socialistische regering-Hubert Pierlot gevormd. N.a.v. de deflatiepolitiek neemt zij ontslag op 27 februari. Na twee mislukte formatiepogingen ontbindt de koning het parlement en schrijft nieuwe verkiezingen uit. In een brief aan Pierlot klaagt hij de verwording van het parlementair regime aan. Negen dagen later greep de Duitse inval in het protectoraat Bohemen-Moravië plaats. Dit en de internationale toestand in het algemeen beheerste mee de daarop volgende verkiezingscampagne. Ondanks de algemene aanval op het „Duitsgezinde” VNV kon die partij standhouden (+ 1 zetel). Grote verliezer was Rex dat verschrompelt van 21 naar 4 zetels. Vooral de katholieke partij profiteerde daarvan, zij won 10 zetels. Zij was daarmee terug de grootste partij. Maar ook de liberalen werden voor hun verzet tegen Martens door de kiezer met een even grote zetelwinst beloond. De BWP verloor 6 zetels. Daags na de verkiezingen nam Martens ontslag. De socialisten wezen deelname aan een driepartijenkabinet af en op 18 april kwam de katholieke-liberale regering-Pierlot II tot stand. Op 26 april 1940 biedt premier Pierlot het ontslag van zijn regering aan de koning aan wegens moeilijkheden over een taalorganisatie van het ministerie van Onderwijs. Leopold III weigert het ontslag op grond van de gespannen internationale toestand. Op 10 mei valt het Duitse leger België aan. België ging dus met de Regering Pierlot de oorlog in. Zij bleef wettelijk aan van 18 april '40 tot

27 september 1944. De eerste na-oorlogse parlementsverkiezingen hadden plaats op 17 februari 1946.

3. Oproepingsbrief van Ludovicus De Bondt (Kalkestraat) (overleden).

Gemeenteverkiezingen 16 Oktober 1938.

1	2	3	4	5
Heyvaert	Meysman	Semal	De Smedt	Vanden Broeck Frans landbouwer
Van den Broeck	Van Stichel	September	Moens	Heremans Gielen leurder
Van Rossem	Van Hemelrijck	Buyl	De Koster	De Smedt Jan kleermaker
Looverie	Buyens	Heremans	Vereertbruggher	Meysman Lode kleermaker
	De Borger	Meskens	De Vos	Binst Renaat koperdraaier
	Ringoot		Hofman	De Bauw Frans timmerman
	Bosman		Meskens	De Ridder Joannes metser
	Ringoot		Verneir	
	Delens		De Nil	
	Roelandts		Geeurickx	
	De Geest		Lindemans	

Alle Vlaamschvoelenden stemmen op 16 Oktober
voor de Vlaamsch-Nationale lijst onder nummer

5

II. Opwijk-Mazenzele 1938-'40 - ALGEMEEN

Gemeenteraadsverkiezingen 16 oktober '38

De verkiezingen waren gepland voor 9 oktober, maar werden een week uitgesteld nadat op 27 september een gedeeltelijke mobilisatie was afgekondigd.

Algemene nationale trend van de uitslag: de traditionele partijen gaan licht achteruit. Diverse partijen van extreem rechts (voor een aantal waren deze gemeenteraadsverkiezingen een primeur) boeken enige lokale successen, maar vooral Rex krijgt zware klappen in vergelijking met de parlementsverkiezingen van mei 1936.

Opwijk

5 lijsten (tegenover 3 in '32) dongen naar de gunst van de kiezer.

Uitslag:

- de onvolledige lijst (4 kandidaten) „Gemeentebelangen“ van „Gust Heyvaert „Gust van 't fabriek“ - zetelend schepen-, o.a. anti „De Smedt“ met liberale strekking, met 17,77 % van de stemmen en 2 zetels (Gust Heyvaert en Frans-Xaveer Van den Broeck)

- De Belgische Werkliedenpartij met 8,85 % van de stemmen en geen zetels

- de onvolledige lijst (5 kandidaten) „Jozef Semal-Fil September“, met 17,09 % van de stemmen, 2 zetels (Fil September en Jozef Semal)

- de Katholieke Partij (met o.a. burgemeester Jozef De Smedt) met 47,73 % van de stemmen, wat goed was voor 7 zetels op 11 (Jozef De Smedt, Jozef Vereertbrugghen, Louis Geurickx, Alfons Moens, Isidoor De Nil, Paul Lindemans, Jozef De Vos)

- de onvolledige lijst (7 kandidaten) „Frans-Livien Van den Broeck“ („Vlaamsch-Nationale lijst“), 8,73 % van de stemmen, geen zetel.

Jozef De Smedt (brouwer) bleef burgemeester met Louis Geurickx (koster) en Alfons Moens (Fong van den Boerenbond) als de nieuwe schepenen (ter vervanging van Gust Heyvaert en Frans Van Langenhove).

4. Ontvangstbewijs voor zijn „bijeeroepingsbrief“, getekend door Clement Van Malderen (Opwijk) voor de gemeenteraadsverkiezingen van „9 oktober 1938“.

5. Propagandapamflet van de „Vlaamsch-Nationale lijst“, met de kandidaten Frans Van den Broeck (landbouwer), Gielen Heremans (leurder), Jan De Smedt (kleermaker), Renaat Binst (koperdraaier), Frans

De Bauw (timmerman) en Joannes De Ridder (metser).

Meteen zien wij ook de namen van de kandidaten van de 4 andere lijsten.

6. Foto's, rouwbrieven, bidprentjes,... van de mensen die vanaf 1939 het gemeentebestuur vormden.

Mazenzele

Voor de oorlog waren er twee „partijen“, verpersoonlijkt door „de twee muzieken“: de „Moeters“ ('t oud muziek) en de „Dwingers“ of later de „Poeffers“ ('t nieuw muziek).

Uitslag: de „partij Emiel Esselens“ (de „Moeters“) behaalt 5 zetels en de „partij Jozef Verdoodt“ 4 zetels

Burgemeester bleef Emiel Esselens, schepenen waren Emiel Van de Velde en Frans Verelst (ter opvolging van Louis Bauwens).

7. Proces-verbaal „der eedaflegging en der aanstelling der gemeenteraadsleden, alsook der kiezing en aanstelling der Schepenen“, 31 januari 1939.

8. Akte van eedaflegging van schepenen Franciscus Verelst (° Asse 7-12-1889) en van schepenen Emilius Augustinus Van de Velde (° Mazenzele 21-9-1885), 31 januari 1939.

9. Akte van eedaflegging van de gemeenteraadsleden, Jozef Verdoodt (° Mazenzele 5-5-1888), Juul Van der Straeten (° Mazenzele 22-8-1901), Judo Jan De Mol (° Steenhuffel 27-8-1892), Jozef-Nicolaas Verdoodt (° Mazenzele 24-11-1890), Benedictus Paulus Van Limberghen (° Mazenzele 19-5-1900) en Ludovicus De Boeck (° Baardegem, 10-11-1893) in de plaats van Petrus Sneppe, 31 januari 1939.

10. Foto's, rouwbrieven, bidprentjes,... van de mensen die vanaf 1939 het gemeentebestuur vormden.

Onderwijs 1938-'46

11. Enkele klasfoto's uit de periode 1938-'46 uit de diverse Opwijkse en Mazelse lagere scholen en kleuterscholen.

De „Huishoud”-school of „Familiale”

Vanaf september 1937 startten de Opwijkse zusters met 'n „Vrije kosteloze vakhuishoudschool voor volwassenen”. Op 12 december 1938 volgde de staatserkenning met ingang van 1 jan. 1939. De school was aanvankelijk gevestigd op het Heiveld - nu Schoolstraat- in lokalen aan de zuidkant van de lagere meisjesschool. Het leerlingenaantal groeide na de oorlog zo aan dat er naar 'n ander verblijf diende uitgezien. De zolderverdieping was reeds tot naaizaal uitgebouwd. Het 3de leerjaar kreeg ook haar erkenning met ingang van het schooljaar 1944-'45.

- 12.** Enkele beelden van de huishoudschool of „Familiale”.

Vrije lagere meisjes- en kleuterschool Nijverseel

Deze school kende in 1939 belangrijke uitbreidingswerken. De inwijding van de nieuwbouw, met 3 nieuwe klassen, gebeurde op 3 september 1939. Van toen af konden de meisjes tot hun 14 jaar te Nijverseel school lopen, dus volledig lager onderwijs. Op 21 mei 1941 kon men een 2de kleuterklas openen.

- 13.** Fotovergroting van oude prentkaart, 1939, genomen van in de Luikerweg. Rechts het klooster van de zusters, in 't midden de klaslokalen gebouwd in 1939.
- 14.** Foto van de gevel langs de kant van de speelplaats (straatkant) van de klaslokalen gebouwd in 1939. In 1964 werd tegen deze muur de turnzaal aangebouwd.

Een gemeentelijke lagere school op Nijverseel

Reeds op de gemeenteraad van 9 april 1879 was er sprake van de oprichting van een gemeenteschool te Nijverseel. Rond 1930 neemt het aantal leerlingen in de gemeenteschool dusdanig toe dat weer concrete plannen worden gemaakt.

Het ontwerp van het gebouw, van de hand van de Opwijkse architect Paul Semal, werd goedgekeurd door de G.R. van 4 augustus 1936. De aanbesteding vond plaats op 4 mei 1937. Men had 16 inschrijvers, waarvan de aannemer Dubois Frans & Jozef en De Mol Adolf (Lebbeke) de laagste inschrijving deed, voor een bedrag van 343.910,43 fr. De werken waren volledig beëindigd op 5 februari 1938, maar de leerlingen kregen onderricht in de nieuwe lokalen vanaf 3 januari 1938. De afrekening bedroeg 341.453,09 fr. (ereloon architect en kosten toezicht van bouw inbeperpen). De nieuwbouw genoot toelagen ten belope van 25 %, door het Ministerie van Openbare Werken en Werkverschaffing (buitengewone toelage „ter bevordering van werkverschaffing”).

De school omvatte 3 graadsklassen.

De eerste ploeg leerkrachten bestond uit hoofdonderwijzer Eugeen Van den Broeck en de onderwijzers Frans Hofman en Jan De Ridder.

- 15.** Fotovergroting van oude prentkaart met de nieuwe jongensschool van Nijverseel.
- 16.** Plan, beschrijvende meting en bestek en aankondiging op affiche van de aanbesteding van schoolmeubilair en -uitrusting voor de jongensschool centrum en de nieuwe gemeentelijke jongensschool Nijverseel. Opening der inschrijvingen: 10 januari 1938.

Kerk O.-L.-Vrouw-Middelares Nijverseel

Bij Koninklijk Besluit van 28 juli 1937 werd onder de parochie Sint-Paulus Opwijk de kapelanie Nijverseel opgericht met de naam Onze-Lieve-Vrouw Middelares. Het bisdom benoemde de jonge E.H. Leon Van Pevenage, afkomstig uit Sint-Martens-Bodegem, tot kapelaan.

Architect Paul Semal maakte een schets met voorlopig bestek en plannen voor de kapel. Volgens een eerste raming zouden de kosten 200 tot 300.000 fr. bedragen. Een toelage vanwege de „Staatsdienst voor opslorping der werkloosheid” -het was immers crisis- van 68.750 fr. werd verwacht. Het dossier liep echter vertraging op zodat pas op 31 juli 1938 de werken werden toevertrouwd aan Philemon Keppens van Lebbeke. De werken waren voltooid in 1939: de kosten bedroegen uiteindelijk 260.531,48 fr. Op 30 juli 1939 werd de nieuwe kerk dan plechtig ingewijd.

In 1940 besliste de kerkfabriek voor de kapelaan een huis te laten bouwen naast de nieuwe kerk. Paul Semal maakte opnieuw de plannen. De oorlogsomstandigheden en het laten wijzigen van het bestek schoven deze plannen op de lange baan. Pas in 1952 zou de woning voor de kapelaan voltooid worden.

- 17.** Kerk O.-L.-Vrouw Middelares Nijverseel. Ontwerpplan van de voorgevel dd. 29 april 1937. De kerkfabriek van Sint-Paulus Opwijk keurde dit „voorlopig” plan goed op 6 juni 1937. Nieuwe plannen werden goedgekeurd op 20 augustus 1937 en nogmaals op 10 december 1937.
- 18.** Afschrift van de inschrijving van aannemer Ph. Keppens, proces-verbaal van de opening van de inschrijvingen 4-8-1938 met besluit van de toewijzing van de werken aan Ph. Keppens door de Kerkfabriek van Opwijk St.-Paulus en vorderingsstaat van de werken 14-4-1939 (op-

gesteld door architect Paul Semal).

19. Persartikel „Kerkwijding te Nijverseel (Opwijk)“.
20. Tekstblaadje met lied op de wijding van de nieuwe klok op 16 januari 1941.

Oprichting S.K. St-Paulus Opwijk

Sinds 1933 bestond in Opwijk een fabrieks-voetbalploeg, verbonden aan de N.V. Manta. De Sportkring Manta kende een zeker succes, ook bij niet-fabrieksarbeiders. Men speelde in competitieverband en de ploeg was lid van de K.B.V.B. In 1937 verhuisde de club echter naar Waasmunster, waar de hoofdzetel van de N.V. Manta gevestigd was.

Voor vele Opwijkse spelers -en supporters- was de afstand naar Waasmunster te groot, en er werd al gauw gedacht aan een nieuwe plaatselijke club.

Op 15 juli 1938 werd te Opwijk in de „Waag“, „in overleg met de geestelijke en burgerlijke overheid“, de voetbalclub S.K. St.-Paulus Opwijk, gesticht.

Zij sloot onmiddellijk aan bij de Vlaamse Voetbalbond, waarmee ze reeds in het seizoen 1938-'39 aantrad. De kerkfabriek en de plaatselijke brouwerij stelden een terrein ter beschikking op den Boecht (Fabriekstraat, tegen de spoorweg, dus nog altijd het huidige terrein).

Op 30 november 1943, sloot de club zich aan bij de K.B.V.B.

Tijdens de oorlog speelden ze bijna uitsluitend vriendschapswedstrijden. Zoals zoveel lege percelen, werd ook het voetbalveld omgewerkt tot moes-tuintjes. S.K. St.-Paulus kon wel blijven spelen achtereenvolgens op het terrein van Asse-ter-Heide, het terrein van Baardegem (aan de Wip), op de „Lange-streep“ in de Neerveldstraat en op Kosters-wei.

Onmiddellijk na de oorlog, reeds in het seizoen 1944-'45, startte men in de (nog niet volledig regelmatige) competitie, in de 3de provinciale C. In 1947-'48 haalde S.K. St.-Paulus een eerste kampioenstitel, in de 3de Provinciale I.

Het eerste bestuur:

voorzitter: Remi Heyman; ondervoorzitter: Louis Vermoesen; secretaris: Paul Geeurickx; schatbewaarder: Emmanuel De Smedt; materiaalmeester: Frans De Clerck; leden: Isidoor De Nil, Romain Heyvaert, Frans Van de Branden, Hendrik Van der Stappen, Jan Van der Straeten, Adolf Verdoodt.

Spelers van het eerste uur:

Victor De Roy, Jan Mannaert, Jean Wijnants, Ward De Boeck, Rie De Donder, de Griek Sachalarios, Hubert De Smedt, Jan De Smedt, Jef Van de Velde, Jan Van Geet, Albert Van Langenhove,...

Aanvankelijk was voorzitter Remi Heyman ook trainer, daarna Jefke Van Ransbeeck (hulpsmid bij A. Baeckens), François Petit, Hubert De Maeyer, De Vidts, De Mol,...

De eerste masseur was *Manke Sus* (Frans De Bondt).

21. Eén van de oorspronkelijke versies van het reglement van S.K. St.-Paulus, gesticht op 15 juli 1938.
22. „Eere-lidkaart“ van Gustaaf De Nil (Heirbaan) voor het speelseizoen 1938-'39.
23. Spelers, in gloednieuwe uitrusting (blauwe broek en geel shirt met blauwe ster op de linker borst), en bestuur van S.K. St.-Paulus vóór één van hun eerste wedstrijden.
24. Programma van Feestavond, ten voordele van S.K. St.-Paulus, gegeven door de Toneelkring St.-Pauluszonen van Nijverseel (o.l.v. Bert Van den Broeck), 14 januari 1945.
25. Foto van de ploeg in 1945-'46.

Wegenwerken in de gemeente

Op het einde van de jaren '30 was Opwijk het toneel van belangrijke wegenwerken. In 1938 en '39 werden de Steenweg op Aalst en de rijksweg Brussel-Dendermonde vernieuwd.

Marktstraat, Heirbaan, Eeksken, Steenweg op Lebbeke

In 1939 vatte men de volledige vernieuwing en recht-trekking aan van de Marktstraat (deel), Heirbaan, Eeksken en Steenweg op Lebbeke aan, dus van aan de Markt tot aan de grens respectievelijk van Buggenhout en Lebbeke (wegen 1, 2, 3 en 7), over een totale afstand van ca. 3,9 km.

J. Vander Cruysen uit St.-Gilles-Dendermonde tekende de plannen en aannemer fr. en L. Houwelyckx van St.-Katelijne-Waver voerde de werken uit. De werken konden genieten van subsidies in het kader van de werkloosheidsbestrijding. Zij werden uitgevoerd in de loop van 1939. Bedrag van de eindafrekening: 1.877.970 fr.

26. Foto van de Heirbaan vóór de werken: zicht nabij de Marktstraat in de richting van 't dorp. zicht nabij de Marktstraat in de richting van 't dorp.
27. Grondplan van de werken.
28. Diverse aanbestedings-, toewijzings- en afrekeningsdocumenten.

Varia 1938-'40

- 29.** Affiche Sint-Pauluspaardenprocessie, einde van de 30-tiger jaren.

De affiche draagt geen jaartal of datum voor de processie. Deze ging steeds uit op 29 juni (feestdag HH. Petrus en Paulus), ongeacht welke dag van de week. De affiches konden dus eventueel voor meerdere jaren gebruikt worden.

- 30.** In 1938 vierde de Koninklijke Harmonie „De Volherding” Opwijk haar honderdjarig bestaan.

Op de zondagen 22 en 29 mei organiseerden ze een groots festival voor harmonieën en fanfares, met voor 4.000 fr. prijzen. 32 maatschappijen namen deel en daarvan leverde de Koninklijke Fanfare St.-Cecilia van Londerzeel-Centrum de beste prestaties.

Wij zien hier:

- divers uitnodigings- en ander gelegenheden-drukwerk
- correspondentiestukken, o.a. naar en van de deelnemende maatschappijen en naar de auteursvereniging
- enkele „toetredingsbulletins” van deelnemende maatschappijen

- de tekst van het jaarverslag voorgelezen op het St.-Ceciliafeest 1938, waarin uitvoerig teruggeblikt wordt op 100 jaar Harmonie.

- 31.** Mazenzele: overlijden van pastoor Jan Jaak Pissens op 5 sept. 1938, ° Opwijk 14 nov. 1884 (zoon van Albert -fruitman- en van Joanna Francisca Van Dooren), priester gewijd te Mechelen op 6 jan. 1909, leraar aan het Klein Seminarie te Mechelen 1908, onderpastoor te Leuven Sint-Jozef 1912 en te Asse in 1925, pastoor benoemd te Mazenzele op 30 juli 1931 in opvolging van Xaverius Vermeyen.

Zijn opvolger: Adolf Willems, ° St.-Katharina-Lombeek 31 dec. 1890, priester gewijd te Mechelen 4 mei 1919, pastoor benoemd te Mazenzele op 9 oktober 1938, † Gooik 10 feb. 1968.

Foto, rouwbrief en bidprentje van pastoor Jan Jaak Pissens.

Foto van pastoor Adolf Willems en programma van zijn inhuldiging te Mazenzele op 9 oktober 1938.

- 32.** Kermisaffiche 1939 voor Opwijk-Centrum (25 juni tot 2 juli), Nijverseel (9, 10 en 11 juli) en Droeshout (17, 18 en 21 juli).

III. AANLOOP TOT DE TWEEDE WERELDOORLOG

Internationale ontspanning

Het einde van de jaren twintig vormde een hoogtepunt inzake internationale ontspanning. Zo had het Briand-Kelloopact van 1928 de oorlog buiten de wet gesteld. Reeds in 1925 was het internationaal klimaat gevoelig verbeterd door het sluiten van het Locarno-pact tussen Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Italië en België; hierdoor werden o.m. de bestaande Frans-Duitse en Belgisch-Duitse grenzen door de staten erkend en gegarandeerd. Bovendien maakte de Volkenbond een begin met de voorbereiding van een internationale Ontwapeningsconferentie.

Verstoorde vrede

In de loop van de jaren dertig werd de détente evenwel verstoord door de acties van een aantal staten die door de economische crisis bijzonder hard waren getroffen. Aldus zocht Japan vanaf 1931 expansie ten koste van China. De Volkenbond veroordeelde de actie, maar daar bleef het bij; het collectieve veiligheidssysteem trad niet in werking.

Wanneer het fascistisch Italië in 1935 Ethiopië binnenviel, legde de Volkenbond slechts economische sancties op. Ze hinderden de Italiaanse verovering nauwelijks.

Ondertussen was in Duitsland met Hitler een nationaal-socialistisch regime tot stand gekomen dat ernaar streefde van de verliezer van de Eerste Wereldoorlog opnieuw een grootmacht te maken. Duitsland trok zich terug uit de Ontwapeningsconferentie en de Volkenbond; tegen het Verdrag van Versailles in, begon Hitler heimelijk te herbewapenen. De aanhechting van het Saargebied begin 1935 was nog het gevolg van een in Versailles overeengekomen plebiscliet, doch zowel de openlijke verklaring tot herbewapening in maart 1935 als de bezetting van het gede-militariseerde Rijnland op 7 maart 1936 betekenden een schending van de naoorlogse vredesverdragen. Groot-Brittannië en Frankrijk deinsden evenwel terug voor een mogelijk conflict zodat er noch in het kader van Locarno, noch in Volkenbondsverband militair tegen Duitsland werd opgetreden. Met het oog op de inperking van de naoorlogse Franse dominantie in Europa was Groot-Brittannië een zekere Duitse heropstanding aanvankelijk trouwens niet ongenegen. Hoewel Frankrijk ernstiger bedreigd door het Duitse optreden voelde het zich niet bij machte om te reageren zonder Britse steun, zelfs al had het in mei 1935 een bijstandsverdrag met de Sovjetunie gesloten.

Burgeroorlog in Spanje

Het uitbreken van de Spaanse burgeroorlog in juli 1936, waarbij de Nationalistische troepen van generaal Franco tegenover deze van de wettige Volksfron-

tregering kwamen te staan, zorgde voor nieuwe internationale spanningen. Franco kon immers rekenen op grootscheepse militaire steun van Duitsland en Italië. Maar zelfs de Franse Volksfrontregering -aan de macht sinds juni 1936- ondervond te veel tegenwerking om Madrid doeltreffend te kunnen helpen. In tegenstelling met de ondersteuning vanwege de Sovjetunie ten voordele van de Republikeinen legde Frankrijk zich neer bij het door de Britten voorgestane beleid van non-interventie.

„Anschluss” van Oostenrijk, de Sudetenkwestie en het verdrag van München

Op 13 maart 1938 kon Hitler ongestraft Oostenrijk bij Duitsland aanhechten onder de naam *Ostmark*- een actie die een nieuwe schending van het Verdrag van Versailles inhield. Tegen die tijd was de Volkenbond op sterven na dood; voor de uitholling van het collectieve veiligheidsbeginsel droegen Britten en Franse de hoofdverantwoordelijkheid. Vooraanstaande conservatieve Britse kringen -waartoe premier Neville Chamberlain behoorde- waren er trouwens van overtuigd dat bepaalde grieven van Hitler tegen Versailles gerechtvaardigd waren. Ook Franse behoudsgezinde elementen toonden zich bereid om in zekere mate aan Duitsland tegemoet te komen. Zo kon Hitler het argument van het zelfbeschikkingsrecht der volkeren uitspelen met het oog op de ontmanteling van Tsjechoslowakije.

Gedurende de lente en zomer van 1938 liet hij de autonomistische eisen van de Sudetenduitsers ten aanzien van de Tsjechoslowaakse regering stelselmatig opdrijven, tot en met de aansluiting van het Sudetenland bij Duitsland zelf. Gezien de Tsjechoslowaakse grenzen gewaarborgd werden door Frankrijk leek een Europese oorlog midden 1938 onafwendbaar. De afloop van de crisis vormde het hoogtepunt van het Westerse *Appeasementsbeleid*: onder druk van Groot-Brittannië en Frankrijk -de eigen bondgenoten!- werd Tsjechoslowakije gedwongen de Sudetenduitse gebieden af te staan aan het Derde Rijk. De overeenkomst ontstond in de nacht van 29 op 30 september te München tussen Hitler, Mussolini, Chamberlain en Daladier. Tsjechoslowakije en de Sovjetunie, die gebonden was militaire assistentie aan Praag te verlenen indien Frankrijk daartoe het voorbeeld gaf, waren niet uitgenodigd. Maar hoewel Groot-Brittannië en Frankrijk in het najaar van 1938 niet-aanvalsverdragen met Duitsland sloten begonnen de Westerse democratieën toch ook te herbewapenen.

- 33.** Het *Nieuws van den Dag* van zaterdag 1 oktober 1938 bloklettert: „Te München werd de vrede gehandhaafd”. (Reproductie)

Tijdens de Sudetencrisis in de nazomer van 1938 gemobiliseerde ook België. Op 27 september om 14u00 was de *Pied de Paix Renforcé* afgekondigd. Door de „goede” afloop van de conferentie van München in de nacht van 28 op 29 sept., besloot de regering op 2 oktober alle wederopgeroepen terug naar huis te sturen. De daaruitvloeiende verliezen waren wellicht goedkoper dan één dag langer onder de wapens. De mobilisatieprocedure had vele zwakke punten vertoond. Er bleek o.a. een schrijnend gebrek aan onderofficieren, wat de tucht niet ten goede kwam.

- 34.** Bij de uitvoering van de mobilisatie waren ook de gemeenten uitvoerig betrokken. Wij zien hier een aantal onderrichtingen, reglementeringen,.. i.v.m. de mobilisatie, uitgegeven door de centrale Overheid (ministerie Landsverdediging, Binnenlandse zaken, Volksgezondheid) ten behoeve o.a. van de gemeentebesturen.

- 35.** Geopende bladzijden van het gemeentelijk boek Opwijk „Militievergoeding. Wederoproeping onder de wapens September-October 1938. Ontvangsten en Uitgavenboek”.

Het gaat hier dus om de (korte) mobilisatie van sept.-okt. '38, n.a.v. de Sudetencrisis (Tsjechoslowakije).

- 36.** Aanvraag van Maurice Lanckmans aan het gemeentebestuur, dd. 11 okt. 1938, voor het bekomen van een mobilisatievergoeding die toekomt aan zijn vrouw en zijn kind. Hij was gemobiliseerd van 27 sept. tot 1 okt. '38.

Maurice Lanckmans overleed door een bomontploffing op 19 mei 1940 te Burst.

Praag, Dantzig en de Duitse aanval op Polen

Toen Duitse troepen in maart 1939 Praag bezetten lieten Frankrijk en Engeland het opnieuw na om in te grijpen, ook al hadden ze na München beloofd de nieuwe Tsjechoslowaakse grenzen te waarborgen. Zonder bloedvergieten hechte Hitler Bohemen en Moravië als protectoraat bij het Reich terwijl Slowakije in een Duitse vazalstaat werd omgetoverd. Nog in dezelfde maand bezette Duitsland het Memelgebied ten koste van Litouwen.

Aangezien Hitler met de coup van Praag ook niet-Duitse volkeren had ingelijfd, werd duidelijk dat de

Führer ronduit machtspolitieke doeleinden nastreefde. De Duitse eisen tot aanhechting van de Vrijstad Dantzig en instelling van extra-territoriale verbindingen door de Poolse Corridor leidden op 31 maart 1939 tot de Franse-Britse garantieverklaringen aan Polen. Zowel de Westerse mogendheden als Duitsland trachtten nu de Sovjetunie tot bondgenoot te maken. Uiteindelijk gaf Stalin de voorkeur aan een niet-aanvalsverdrag met het Derde Rijk. Het lot van Polen leek bezegeld: tegelijk werd immers in een geheim protocol de verdeling van Polen afgesproken. Op 1 september 1939 vielen Duitse troepen Polen binnen. Twee dagen later verklaarden Frankrijk en Groot-Brittannië de oorlog aan Duitsland. De Tweede Wereldoorlog was begonnen.

- 37.** In haar editie van 10 september 1939 meldt het katholiek weekblad *De Vlaaming* de Duitse inval in Polen met de kop: „Een nieuwe wereldramp na 25 jaar. De Duitse overval in Polen - Engeland en Frankrijk in oorlog tegen het Reich”. Binnenin staat ook de tekst met de „radiorede van Z.M. koning Leopold”, waarin de koning geen twijfel laat bestaan over de Belgische positie: „Wij hebben onze onzijdigheid bevestigd, we moeten haar dan ook uitvoeren.” Het blad heeft het verder over de situatie op het westfront, de getorpedeerde Engelse pakketboot „Athenia”, een reportage over onze soldaten aan de grens, de exploitie-ramp op de brug van Val-Benoit (bliksemingslag op de ondermijnde brug),... De publikatie oogt heel verzorgd en is rijkelijk geïllustreerd met foto's en kaarten. (Reproductie)

Anti-Duitse propaganda 1938-'40

- 38.** Brochure „Hitler voet voor voet gevolgd. Een kalender van gewelddaden 1933-1939”, uitgegeven door Miniform, Brussel.
- 39.** Brochure „De godsdienstvervolgingen in Polen en in Duitsland. Hitler's meedoogenlooze oorlog tegen het Katholicisme. Het godsdienstig geloof wordt in de Kindsheid uitgeroeid”, door Douglas Newton (Assistent-redacteur van „The Universe”), 1940, uitgegeven door Miniform, Brussel.

De Belgische neutraliteitspolitiek

Locarno

Hoe reageerde België op de toenemende internationale spanning tijdens de jaren dertig? Met het aantreden van een nationaal-socialistische dictatuur

in Duitsland nam het gevaar van een Duits-Frans conflict alvast toe. Het Locarnopact van 1925 verzekerde weliswaar de grenzen tussen België, Frankrijk en Duitsland, doch niet de grenzen van Duitsland met Frankrijks bondgenoten Polen en Tsjecho-Slowakije. Gezien Frankrijk het Frans-Belgisch militair akkoord van 1920 eveneens als een militair bondgenootschap beschouwde (en niet, zoals België, als een louter defensief verdrag dat bovendien door Locarno zou zijn opgeslorpt) was het gevaar niet denkbeeldig dat België zou meegesleurd worden in een Frans-Duits conflict. Op 6 maart 1936 werd het Frans-Belgisch militair akkoord opgeheven, op de regeling inzake stafbesprekingen na. Uitgeremd daags nadien schond Hitler het Locarnopact door de bezetting van het gedemilitariseerde Rijnland. In overleg met de Britten oordeelde premier Van Zeeland dat dit geen reden was voor een militair ingrijpen.

1936: een nieuwe koers in het buitenlands beleid

Door het optreden van Duitsland kwam het Belgische veiligheidsbeleid, waarvan Locarno jarenlang de hoeksteen was geweest, in het gedrang. Men koos daarop voor een politiek van ongebondenheid. Het alternatief, in de vorm van een nauwer aansluiten bij Engeland en Frankrijk, scheen om verschillende redenen minder aantrekkelijk. Een alliantie leek de kans te verhogen dat België opnieuw het slagveld van Europa zou worden. Groot-Brittannië bleek daarboven niet eens geïnteresseerd in Belgisch-Britse stafbesprekingen, hoewel hiernaar vanuit Belgische zijde werd geïnformeerd. Buiten deze overwegingen van diplomatieke en strategische aard speelden wellicht ook ideologische motieven een rol. Behoudsgezinde kringen waren afkerig van al te nauwe banden met Frankrijk: niet alleen had het reeds in 1935 een bijstandsverdrag met de Sovjetunie gesloten, nu was er ook een Volksfrontregering aan de macht. Voortaan voerde België een buitenlands beleid dat enkel voor Belgische belangen oog zou hebben en geen onuitvoerbare verplichtingen zou behelzen: enkel de eigen grenzen zouden verdedigd worden, uit welke hoek de aanval ook mocht komen.

Onafhankelijkheid vóór alles

Op 20 juli 1936 verwoordde voor het eerst de minister van Buitenlandse Zaken Spaak de onafhankelijkheidspolitiek. Ze kreeg internationale weerklank met een rede van koning Leopold op 14 oktober 1936. De wijziging van het Belgisch buitenlandse beleid werd door de eenzijdige Frans-Britse garantieverklaring van 27 april 1937 aanvaard; ook Duitsland waarborgde op 13 oktober 1937 het Belgisch grondgebied, op voorwaarde dat België niet zou deelnemen aan eventuele Volkenbondsacties tegen Duitsland... Hoewel België de Volkenbond nooit zou verlaten, werkte het toch mee aan het proces om de Volkenbondsverplichtingen facultatief te laten maken.

Aan het principe van collectieve veiligheid zou inderdaad nog slechts lippendienst worden bewezen; het ging er vooral om België buiten ieder conflict te houden. De onafhankelijkheidspolitiek genoot in ieder geval ruime consensus. Bovendien kwam het tegemoet aan de neutralistische verzuchtingen van VNV en Rex. De communisten veroordeelden dit beleid aangezien het geacht werd in de kaart van Duitsland te spelen. Binnen de Belgische Werkliedenpartij zorgde het voor grote spanningen. Voornamelijk Franstalige en „internationalistische“ socialisten vochten niet alleen de onafhankelijkheidspolitiek, maar ook het non-interventiebeleid t.a.v. Spanje aan. Deze stroming, die zich in 1938 ook kantte tegen het aanknopen van economische relaties met Nationalistisch Spanje, trok evenwel aan het kortste eind.

De Anschluss en vooral de Sudetenkwestie stelden de onafhankelijkheidspolitiek in 1938 op de proef. Op het hoogtepunt van deze laatste crisis plaatste men het leger op versterkte vredesvoet (zie cat. 34 e.v.), doch de overeenkomst van München deed het oorlogsgevaar wijken. Toen de oorlogsdreiging een jaar later opnieuw toenam, deed koning Leopold op 23 augustus 1939 in naam van de neutrale Ooststaten een vredesoproep. Leopold en de Nederlandse koningin Wilhelmina besloten tevens hun goeie diensten aan de onderscheidene partijen aan te bieden. Deze initiatieven bleken vergeefs: ook een door de koning gesteunde poging van Hendrik De Man in het begin van 1939 om een nieuwe vredesconferentie op het getouw te zetten was toen al op Duits-Italiaans verzet gestuit. Na de Duitse inval in Polen verklaarde België zich op 3 september 1939 neutraal.

September '39: België blijft neutraal

Hoewel Frankrijk en Groot-Brittannië op 3 september 1939 de oorlog aan Duitsland verklaard hadden kwam het in het Westen niet tot een grootscheeps conflict: het was de periode van de „drôle de guerre“, de schemeroorlog.

In het neutrale België stond koning Leopold aan het hoofd van 600.000 gemobiliseerde manschappen. Gedurende de eerste oorlogsmaand stelde België het grootste deel van de troepen tegenover Frankrijk -een ongewenste Franse doortocht behoorde immers tot de mogelijkheden- doch na de capitulatie van Polen oordeelde men dat een inval voornamelijk vanuit het Oosten kon verwacht worden. De Belgische en Nederlandse vorsten ondernamen in de herfst van 1939 nog een bemiddelingspoging die evenwel niets opleverde. Zowel in november 1939 als in januari 1940 waren er ogenblikken van verhoogde spanning, maar telkens week de dreiging van een Duits offensief in het Westen omwille van de slechte weersomstandigheden.

Toch liet de overheid niet toe dat Fransen en Britten op voorhand stellingen in België zouden innemen. Men vreesde dat het uitnodigen van Frans-Britse troepen een Duitse inval zou uitlokken, terwijl men

bleef hopen door een strikt neutrale houding de dans te ontspringen.

België mobiliseert

Vanaf 1936 stelde België zijn buitenlands beleid op het naleven van een strikte neutraliteit en paste het zijn militair systeem aan die nieuwe politieke lijn aan. Het leger moest verhinderen dat het land opnieuw in een oorlog „van waar hij ook kome” zou worden meegesleept en kreeg bijgevolg een puur defensieve opdracht. In 1937 verklaarde Berlijn dat het de onschendbaarheid en de onafhankelijkheid van België zou respecteren en beloofden Parijs en Londen het land te hulp te komen mocht het worden aangevalen. Om die neutraliteitspolitiek doeltreffend te kunnen voeren, beschikte België over een uitgebreide krijgsmacht die in 1938 uit acht divisies bestond, opgetrokken in 1939 tot 22, wat overeenkwam met ongeveer 600.000 manschappen (op 8,3 miljoen inwoners) die achter drie zorgvuldig uitgestippelde defensielijnen zouden opereren. Een eerste linie, een vooruitgeschoven stelling, volgde de grens van Antwerpen via Maaseik tot Aarlen; de tweede gevormd door het Albertkanaal, met o.a. het „oninneembare” fort van Eben-Ernael, en de derde lijn, ten slotte, was de hoofdzakelijk uit een anti-tankversperringen bestaande KW-lijn (Koningshooik-Waver). Het mobilisatieplan van 1939 kwam tegemoet aan een aantal tekortkomingen en voorzag in vijf fasen: fase A: het op oorlogsvoet brengen van de actieve regimenten; fase B: wederoproeping van een aantal divisies van de Eerste Reserve; fase C: transporteenheden en de rest van de divisies Eerste reserve; fase D: oproepen van de divisies Tweede Reserve in vier tijden; fase E: algemene mobilisatie. Op 26 augustus werd fase A, dat de actieve regimenten op oorlogsvoet bracht, afgekondigd. Fase E was nagenoeg afgesloten op de vooravond van de Duitse inval op 10 mei 1940.

Begin januari 1940 wezen allerlei tekenen op een naderende Duitse invasie. Op 10 januari diende een Duitse Messerschmitt Taifun een noodlanding te maken te Vucht bij Maasmechelen. Aan boord waren twee officieren met o.a. de operatieorders van de *Tweede Luftflotte* en de *Zevende Flieger Division*. In deze documenten werd een *Schwerpunkt* (doorbraak op een smal front) voorzien in de streek van Maastricht. Men kon dus besluiten dat een Duitse aanval tegen België en Nederland op papier stond en wellicht reeds beslist was.

Tijdens de lange mobilisatieperiode gaf men driemaal een werkelijk alarm zonder dat een oorlog erop volgde: op 11 november '39, op 13 januari '40 na het incident van Maasmechelen en op 9 april '40 bij de Duitse inval in Denemarken en Noorwegen. Deze drie algemene legeralarmen en de talrijke alarmoefeningen, leidden ertoe dat heel wat mensen dachten dat het ook op de 10de mei niet menens was.

De dans ontspringen. Dat was de voornaamste hoop van de 600.000 gemobiliseerden.

Maar naast de moeilijkheden voor de industrie en voor de landbouw, tastte de langdurige mobilisatie van sept. 1939 tot mei '40, vanzelfsprekend ook het moreel van de troepen aan.

Het onrechtvaardig systeem van vrijstellingen, de hachelijke financiële toestand van vele gezinnen, het ontbreken van voldoende opgeleid kader en acties van het VNV en Rex (de „neutraliteitsgedachte” van 1939 evolueerde gauw naar een streven van „niet strijden tegen Duitsland”), langs hun eigen persorganen werkte misnoegdheid, mouterijen en onregelmatigheden in de hand. Terwijl de vrijgestelden een normaal loon ontvingen, verdienden de oproepen 30 centiem per dag, na enige tijd verhoogd tot 1 frank (de prijs van een pils). Initiatieven zoals „Pakket van den Soldaat” en het werk „Werk Elisabeth” (mede opgericht door Hendrik De Man) trachtten de soldaten te ondersteunen. Gelijkwaardige werken leverden bijstand aan de families van de gemobiliseerden.

De winter van 1939-'40 was uitzonderlijk streng. De soldaten kregen winterpakketten met tabak en wollen ondergoed van hun familieleden toegestuurd.

Gedurende vele maanden droeg de vrouw de ellende van het huisgezin met wat schaars militiegeld (gezinstoelage). In vele huisgezinnen ontbrak het geld om voedsel te hamsteren. De spanning bleef maar duren, maar ook daar geraakte men aan gewoon.

Op 10 mei was de schemeroorlog voorbij: de volgende weken stonden in het teken van de Blitzkrieg.

40. Mobilisatie. Wie moet nu familie en vrienden achterlaten ter bescherming van het vaderland? Fotovergroting.
41. Geopende bladzijden van het gemeentelijk boek Opwijk „Mobilisatiekosten 25sten Augustus 1939”. Het bevat de lijsten van (wekelijkse) uitbetaling aan de gezinnen van de militairen onder de wapens geroepen, vanaf 2 september 1939 tot 8 oktober 1939 (gemiddeld een 310-tal militairen, voor een totaal bedrag voor de 5 weken van 130.287,50 fr.) en vergoedingen voor de behoeftige gezinnen der gemobiliseerden van 16 tot 30 okt. '39, voor een totaal bedrag van 79.695,50 fr.
42. Idem als hiervoor, maar „2de deel” (vanaf 9 oktober '39 tot eind '39).
43. Aanvraag dd. 12 april 1939 door het Opwijkse gemeentebestuur om uitstel van wederoproeping voor de gemeentesecretaris Albert Heyvaert en notificatie dd. 21 november 1939 vanwege de Rijkswachtcommandant van het District Jette aan het Opwijkse gemeentebestuur, dat uitstel van

- onbepaalde duur verleend aan Albert Heyvaert.
- 44.** Notificaties dd. respectievelijk 9 nov. '39, 22 en 25 jan. '40 vanwege de Rijks-wachtcommandant van het District Jette aan het Opwijkse gemeentebestuur, dat uitstel van onbepaalde duur verleend aan Jozef L. K. Wouters („pompier”), Augustinus O. De Ridder („ingeschreven in de territoriale burgerlijke wacht”) en aan Jean B. Van de Velde („brandweerman”).
- 45.** Notificaties dd. 6 februari '40 vanwege de Rijkswachtcommandant van het Kanton Opwijk aan het Opwijkse gemeentebestuur, dat uitstel van onbepaalde duur verleend aan Paul-Jozef Leemans, Petrus-Jozef Herrebosch en Théophiles-Franciscus Robberechts (allen „ingelijfd bij de burgerlijke wacht te Opwijk”).
- 46.** Opwijkenaar Jan De Ridder „Meester Jan”, was tijdens zijn legerdienst in mobilisatietijd bij de „Welfare”. Hij trad geregeld op als de „Vlaamse humorist” bij ontspanningsavonden ingericht voor de gemobiliseerde troepen. Wij zien hier de persartikelen uit die tijd „Soldaten vermaken soldaten” en „Bij het 39ste Linie ergens in België”.
- 47.** Doos met lottospel „Loto des Belges”. Ondanks de oefeningen, de „corvées”, de wachten, de alarmen,..., was de lange mobilisatietijd voor vele opgeroepen dikwijls een tijd van pure verveling. Naast „met de kaarten spelen” was ook dit lottospel, erg in trek. Bemerkt de tekening op het deksel dat duidelijk verwijst naar deze favoriete bezigheid van de „troep-soldaten”.
- 48.** Diverse (humoristische)soldaten-prentkaarten van tijdens mobilisatie.
- 49.** Foto van tijdens de mobilisatie, Wijnegem 1939. Uiterst links Frans Luybaert (Fabriekstraat, nu Schoolstraat).
- 50.** Portret van soldaat Benoit Vlassenrood.
- 51.** Ingelijst portret „Honnor” „Patria” 1940, van soldaat Benoit Vlassenrood, 14de Linieregiment. Links-boven het portret van zijn ouders.
- 52.** Portret van soldaat Constant Robberechts.
- 53.** Foto van de Schoolbatterij 6de Artillerie in de kazerne Majoor Geruzet te Etterbeek.
- Op de onderste rij, 2de van rechts is Jan Heuninckx. Op de 3de rij, 3de van rechts is Piet Sablon (Mollem).
- 54.** Jan Heuninckx in uniform, Schoolbatterij 6de Artillerie. Jan was tijdens de 18-daagse veldtocht Sectieoverste 4de Battery 1ste groep 31A. Hij draagt hier de beenbeschermers („schachten?”) en de rijsporen, die tentoongesteld zijn onder cat. 55. Jan en Piet vatten hun dienstplicht aan op 1 september 1939, dus toevallig bij het begin van de mobilisatieperiode. Zij hadden dus 9 maand legerdienst achter de rug toen op 10 mei '40 de oorlog uitbrak. Zij waren ingelijfd bij de 4de Battery 1ste groep 31A als Wachtmeester met de dienst van onderluitenant gedurende de oorlog.
- 55.** Beenbeschermers („schachten?”) en de rijsporen van dienstplichtige Jan Heuninckx.
- 56.** Begin 1940 consigneerde de geneeskundige dienst de groep waartoe Jan Heuninckx behoorde voor 14 dagen, omdat iemand op de kamer „Rode Hond” had. Zijn dagelijkse brieven naar thuis,... werden door hem geïllustreerd met deze voor zichzelf sprekende tekeningen. Zie ook de melding hiervan in de tekst onder cat. 93.

Burgerlijke mobilisatie en opeisingen

- 57.** Boek „Reglement op de Burgerlijke Opeisingen”, 1938, ten behoeve van de gemeentelijke administraties.
- 58.** Diverse omzendbrieven met bijlagen aan de gemeentebesturen betreffen burgerlijke mobilisatie en opeisingen.
- 59.** Enkele geopende blanco Burgerlijke-mobilistieboekjes.
- 60.** Gemeentelijke affiche „Burgerlijke mobilisatie - Opeising van motorvoertuigen”. Niet gedateerd, maar de het ministerie van Verkeerswezen verzond deze affiches op 23 oktober 1939.
- 61.** „Ordre de réquisition - Opeischingsbevel” uitgaande van het 2de Regiment Genie voor 40 liter benzine, respectievelijk bij .. Diericx en bij P. Ringoot op 27 aug. 1939.

- 62. Voor de perioden van 28 aug. tot 31-12-'39 en van 1 jan. tot 31 maart '40, verhuurde Benoit Willems (Droeshoutstraat, echt. Maria Chr. Thoen) 2 aren weide voor het 2de Regiment D.T.C.A. XXIIde groep 4de Batterij Projecteurs, voor een totaal bedrag van 9,35 fr. Wij zien hier de ontvangstbewijzen „voor opgeëischte leveringen”, dd. respectievelijk 15 maart '40 en 1 april '40, de gemeentelijke lijst „Militaire opeischingen”, dd. 20 maart '41 en een brief van het Ministerie van landsverdediging dd. 2 december 1946 aan het gemeentebestuur die meldt dat Benoit Willems zijn huur nu moet (her)indienen als oorlogsschade. Of Benoit ooit zijn 9,35 fr. ontvangen heeft, weten wij niet.
- 63. Soldaten van de „Batterij Projecteurs” op de weide van B. Willems in de Droeshoutstraat.
- 64. Met dit opeisingsbevel, gedateerd 12 mei '40 (dus al na de Duitse inval), moest het Opwijkse gemeentebestuur 9 pistolen (met laders, patronen en kokers) inleveren aan de rijkswacht van het Kanton Opwijk.

De oorlog dreigt

- 65. Ministerieel en Provinciale omzendbrieven, dd. respectievelijk 30 aug. '39, 5 sept. '39 (met lijst van te nemen maatregelen opgesteld door de Commissie voor Monumenten en Landschappen) en 14 sept. '39, aan de gemeentebesturen, betreffende de beveiliging van historische monumenten en kunstvoorwerpen in oorlogstijd.
- 66. België staat paraat.. Opgeroepen soldaten marcheren door de straten van Brussel. Fotovergroting.

Deze definitief voor de periode 1 sept 1939 31 dec 1940

Exemplaar N° 2856 A/32 *85*

voor den Burgemeester (of den verstrekker)

108 dol/2813 - 116 MODEL 11.

ONTVANGBEWIJS

VOOR OPGEËISCHTE LEVERINGEN
 2e Régiment de D. T. C. A.
 XXIIe GROUPE
 4e Batterie de PROJECTEURS

..... B^o (Groupe) C^o (Batt., Esk.)

Le Capitaine-Commandant DEGLERCO

De ondergeteekend *Commandant de 4e Batterie Projecteurs* erkent van (2) *Benoit Willems 55 Droeshoutstraat* gemeente *Opwijk A*, provincie *Brabant*, de hieronder opgesomde verstrekkingen ontvangen te hebben :

(3)

WAARDE, AAN DE VERSTREKKINGEN TOEGEKEND DOOR				AANMERKINGEN	
de verstrekkers		de opeisende overheid		<i>à moins de location</i>	
Fr.	C	Fr.	C		
5	34	5	34	<i>de 3 are de terrain</i>	
				<i>Boon</i>	10,70
				<i>+ 1%</i>	2,67
				<i>+ 20%</i>	2,67
					16,04
					0,31
					16,35

Geschied de du 26.8 au 31.12.1939 (voir - mon)

Signé par le Capitaine-Commandant DEGLERCO

Te Bradyham den 15. Jan. 1940

Le Capitaine-Commandant DEGLERCO
Commandant la 4e Batterie Projecteurs

[Handwritten Signature]

IV. 3 september 1939: EUROPA IN OORLOG

- 67.** *Het Nieuwsblad* van 4 september 1939, met de koptitel „De beslissing is gevallen. Engeland en Frankrijk verklaren in staat van Oorlog te zijn met Duitsland”. De krant omvat 8 paginas, waarvan 4¼ p. ingenomen worden door de actualiteit van de dreigende oorlog. Op p. 2 lezen wij de „Neutraliteitsverklaring van België”. Op p. 3 is er ook aandacht voor de samenstelling van de nieuwe Belgische regering o.l.v. H. Pierlot. (Reproductie)
- 68.** Kaart „Europa van 1925 tot 1939” uit *Grootboek van de tweede wereldoorlog*, Reader's Digest N.V. Amsterdam/Brussel, 1979. Kaart ontworpen en getekend door Jac Mercier.
- 69.** Kaart „Groot-Duitsland”, uit de Wereldatlas uitgegeven (in afleveringen) door „De Dag”, Antwerpen, situatie voorjaar 1939 (instelling van protectoraat Bohemen-Moravië). Zie evolutie op kaart onder cat. 68.
- 70.** Kaart „Tjecho-Slowakije”, uit dezelfde Wereldatlas. Zij geeft de situatie van juist vóór half maart 1939 (14 maart 1939: Slowakije (③) verklaart zich onafhankelijk, evenals Karpatisch Oekraïne (④); 15-16 maart 1939: de Duitse troepen rukken Tjecho-Slowakije binnen, instelling van het protectoraat Bohemen-Moravië (①-②)). Zie evolutie op kaart onder cat. 68.
- 71.** Het weekblad *Match* (Parijs) van 18 april 1940 schenkt uitvoerig aandacht in de bijdrage „Norvège en guerre” aan de oorlog in en rond de Scandinavische landen. Polen deels door Duitsland, deels door Rusland bezet; Lithouwen, Letland en Estland eveneens door Rusland bezet; Denemarken door Duitsland bezet; de oorlog Finland-Sovjetunie woedt sinds eind november '39; de Noordzee, 't Kattegat en de Baltische zee liggen vol Engelse en Franse mijnen. In de Noordzee, ter hoogte van de grens tussen Nederland en Duitsland liggen Duitse mijnenvelden. Een overzichtskaart toont ons de algemene situatie, met aanduiding van de belangrijkste wapenfeiten van 8 tot 11 april 1940.
- Op 9 april '40 viel Duitsland Denemarken en Noorwegen aan. Denemarken capituleerde nog dezelfde dag. Op 15 april landden Britse en Franse troepen bij Narvik (Noorwegen), echter zonder veel resultaat. Op 27 april trokken de geallieerde troepen zich terug. Noorwegen capituleerde op 10 juni '40.
- 72.** Ook het weekblad *Ons Volk* had van sept. '39 tot mei '40 bijzondere aandacht voor het krijgsgeweld in Europa.
- 73.** Schematische kaart uit *Het Volk* van mei 1940 „De Europese heksenketel na 8 maanden oorlog”. Deze kaart geeft een overzicht van de situatie juist vóór de Duitse inval van 10 mei 1940 in België, Nederland en Frankrijk. Behalve de actuele oorlogsfronten zijn ook de „mogelijke” toekomstige uitbreidingen daarvan weergegeven.
- 74.** Selectie van kranten en weekbladen die in hun hoofdartikelen de grote nationale en internationale actualiteitspunten van 1938 tot mei 1940 naar voor brengen. (Originelen en reproducties)

Mei-dagen 1940

- 75.** *De Dag* van donderdag 9 mei 1940, daags voor de Duitse inval. De regeringscrisis in Groot-Brittannië is hét media-nieuws op dat ogenblik. Op pag. 8 lezen wij de kop „Tusschen Maginot- en Siegfriedlinie. Kalmte op Westfront, niettegenstaande... de bedrijvigheid...”. (Reproductie)

V. 10 mei 1940: DE DUITSE INVAL

Zonder ultimatum of oorlogsverklaring viel Duitsland België binnen. Om 4u30 begon de Duitse aanval van luchtroepen (zweefvliegtuigen en parachutisten) op de bruggen over het Albertkanaal ter hoogte van Maastricht (Lanaken, Vroenhoven, Veldwezelt en Kanne, welke laatste nog door de Belgische troepen kon worden vernield), het fort van Eben-Emael en met bombardementen van de vliegvelden.

Dadelijk riep de overheid de hulp van de geallieerde mogendheden in. Later op de ochtend overhandigde de Duitse ambassadeur aan minister van Buitenlandse Zaken Spaak een memorandum waarin de anti-Duitse opstelling van de pers en de eenzijdigheid van het Belgisch verdedigingsstelsel ter verantwoording werd ingeroepen.

Spaak ontnam hem evenwel onmiddellijk het woord en veroordeelde de Duitse agressie. Terzelfdertijd was de koning, opperbevelhebber van het Belgisch leger, op het hoofdkwartier in Breendonk aangekomen. Hij stelde er een proclamatie aan het Belgische volk op. 's Namiddags vergaderden Kamer en Senaat.

76. Speciale editie van de krant de *Vooruit* van vrijdag 10 mei 1940, met als hoofdtitel „Duitsland valt België aan!“. Deze editie kon uiteraard nog maar weinig reëel nieuws brengen over het verloop van de strijd. (Reproductie)

77. Duitse „Verordening betreffende het bezit van wapens“ dd. 10 mei 1940. De Duitsers lieten niets aan het toeval over. Hier ziet U al één van de eerste Duitse verordeningen, drietalig, gedateerd en verspreid op de dag van de inval zelf. De invaller trachtte de Belgische bevolking immers zo snel mogelijk aan strenge reglementen te onderwerpen. Deze verordening verplicht de burgers om hun wapens in te leveren, zoniet dreigde de doodstraf. (Reproductie)

Op het moment van de Duitse inval, koos de Belgische pers radicaal partij voor België. De krantekoppen van die dagen stelden koning Leopold III voor als de belichaming van het Belgisch patriotisme. Samen met de moeilijkheden die journalisten ondervonden bij het vergaren van hun informatie en de censuur, zorgde deze consequente partijdigheid voor een eenzijdig en optimistisch oorlogsbeeld. De zware nederlagen, die het Belgisch leger al in de beginfase van de oorlog moest incasseren, verzwegen ze angstvallig.

78. *Het Laatste Nieuws* van zaterdag 11 mei 1940, met als hoofdtitel „Duitsland valt België, Nederland en Luxemburg aan“. De foto van koning Leopold III te paard neemt een centrale plaats in op de voorpagina. (Reproductie)

De 18-daagse veldtocht

Ondertussen had de Duitse luchtmacht vliegvelden, stations en verkeersknooppunten aangevallen. Door gebruik te maken van valmschermpringers en luchlandingstroepen kon het onneembaar geachte fort van Eben-Emael bijna onmiddellijk buiten gevecht worden gesteld. Twee bruggen over het Albertkanaal vielen ongeschonden in Duitse handen. In de Ardennen rukten Duitse tankdivisies op. Op 11 mei men de Belgische troepen terug te trekken en op te stellen op de verdedigingslinie Koningshooik-Waver, de zogenaamde „K.W.-lijn“. De stellingen tussen Leuven en Waver werden door het ter hulp gesnelde Britse expeditiekorps ingenomen. Franse troepen die de grens overstaken verdedigden de Scheldemonding, het front tussen Waver en Namen en de Ardennen. Op 15 mei slaagden de Duitsers er evenwel in het front in de Belgische en Franse Ardennen te doorbreken. Door de bres van Sedan rukten de Duitse tankdivisies op in de richting van het Kanaal. Aldus werden de geallieerde troepen door omsingeling bedreigd. Om dit te voorkomen trok het Belgisch leger gedurende drie opeenvolgende nachten terug: eerst achter het kanaal van Willebroek, vervolgens achter het Denderkanaal en tenslotte achter de Schelde en het Kanaal Gent-Terneuzen. Door deze bewegingen vielen Leuven, Brussel, Mechelen en Antwerpen in Duitse handen. Ondertussen was gebleken dat de Duitse opmars naar de Noordzee niet meer te stuiten viel: reeds op 20 mei bereikten Duitse tanks Abbeville. Het Belgisch leger trok zich daarop terug achter de Leie; in deze omgeving vonden tussen 23 en 28 mei hevige gevechten plaats. De toestand bleek hopeloos geworden: om verder bloedvergieten onder omsingelde Belgische troepen en de duizenden vluchtelingen te besparen besloot koning Leopold op 27 mei te capituleren. In de ochtend van 28 mei legde het Belgisch leger de wapens neer.

De 18-daagse veldtocht kostte aan 12.000 Belgen het leven, waaronder de helft burgers. Tijdens de Leieslag (23-27 mei) vonden ongeveer 2.500 soldaten de dood. Uiteindelijk belandden 225.000 Belgische militairen in krijgsgevangenschap. De 150.000 à 200.000 CRAB's (zie „De 16-35 jarigen op den dool“) die in Frankrijk rondwaalden waren het mikpunt van

Franse woede en spot. De gevluchte regering liet ze volledig aan hun lot over.

- 79.** Overzichtskaarten van de krijgsverrichtingen op Belgisch grondgebied van 10 mei tot 28 mei 1940.
Reproducties uit *Mei 40. De achttiendaagse veldtocht in België*, door Peter Taghon, Lannoo, Tielt, 1989.
- 80.** *Het Nieuwsblad* van maandag 13 mei 1940, bloklettert „Aan het Albertkanaal en aan de Maas duren de Duitsche aanvallen voort”. (Reproductie)
- 81.** *De Volksgazet* van maandag 13 mei 1940, met als koptitel „Met Krachtdadigheid en Heldenmoed verdedigen de Belgische en Geallieerde Troepen onze Onafhankelijkheid”. (Reproductie)
- 82.** *De Gazet van Antwerpen* van donderdag 16 mei 1940, met als koptitel „De slag van België - Strijd aan gang over gansch de lengte van de Maas - Millioenenlegers staan tegenover elkaar”. (Reproductie)
- 83.** Geallieerden komen ter hulp: lichte tank met Engelse soldaten, omgeven door bevolking. Fotovergroting.
- 84.** 17-18 mei 1940. Om de Belgische terugtocht naar de Dender te beschermen, kreeg een Britse achterhoede de opdracht om het gebied Asse-Merchtem te verdedigen tot 8 uur in de morgen van 18 mei.
We zien hier beelden van na de gevechten tussen de Engelse en de Duitse pantsers te Asse.
Mei 40. De achttiendaagse veldtocht in België, door Peter Taghon, Lannoo, Tielt, 1989.
- 85.** Terugtrekkende Belgische soldaten te Lokeren. Fotovergroting.
- 86.** Duits pamflet „Soldats Belges! Bas les armes!”, afgeworpen boven de Belgische legers, met een oproep tot de Belgische soldaten om de wapens neer te leggen en zich aan Duitse zijde te scharen om de Engelsen het land uit te jagen.
- 87.** Uitgeruste mannequin „Belgische soldaat, 2de regiment infanterie” (1940), met fiets, met Belgische vlag uit die tijd.

Zaterdag 11 mei '40:

Duitse bommen op Droeshout

Reeds op de tweede dag van de Duitse aanval op België moest men op Droeshout (Klei en Meir) enkele Duitse bommen incasseren die bedoeld waren voor de oprukkende (richting Merchtem) Engelse troepen op de Steenweg. Volgens de schadeaangiften vielen de bommen zowel op de Meir als op de Klei om 5u30 's morgens. Ging het om dezelfde aanval van Duitse vliegtuigen op dezelfde Engelse troepen?

- 88.** „Vaststelling van oorlogsschade”, dd. 6 juli 1940, toegebracht aan de eigendom van J.B. Verhee(i)straeten, Stwg. op Vilvoorde (Klei) nr. 2, met schade aan woning en meubelen „door bommen uit Duitse vliegtuigen” op 11 mei 1940. Raming van de schade: 6.000 fr. aan de woning en 650 fr. aan meubelen. getuigen: Louis Van den Steen en Josephine Robberechts.
- 89.** Schadeaangiften door respectievelijk Edward Roosemont, Louis Van den Steen en Joseph Van den Steen na de bomaanval op de Klei van 11 mei '40.
- 90.** Diezelfde 11 mei, volgens de aanduiding in het schadeverslag rond 5u30 's morgens, ontplofte er een luchtbom op de Meir, afgeworpen door een Duits vliegtuig en bedoeld voor de voorbijtrekkende Engelse troepen. Volgens sommige getuigen viel een bom (dezelfde?) in de waterput van „Fons van Fernantes”.
Hiervan zien wij hier:
- een gedetailleerde schadeaangifte dd. 21 juli 1940 door Jan Amandus Crombé-Ludivica-Elodia Willems, ten belope van 33.100 fr.
 - een gedetailleerde schadeaangifte dd. 13 juli 1940, opgesteld door de Schatter Paul Semal, voor schade aan gebouwen en inboedel van Frans Meersman-Moens, voor een totaal geschat bedrag van 6.023 fr.
 - afzonderlijke gedetailleerde ramingen van de oorlogsschade aan woningen, gebouwen en inboedel, allen dd. 18 september 1940, opgesteld door de Schatter Frans Van Langenhove (Opwijk), telkens meeondertekend door de „gesinisteerden” en door 2 getuigen, voor de eigendommen van Jan Amandus Crombé-Ludivica Elodia Willems (10.485 fr.), Edward Raymond Laurent-Maria Catharina Crombé (1.785 fr.),

Joannes Franciscus Dierickx-Maria Hortentia Van der Straeten (8.250 fr.), Judocus Leopold Crombé-Théresia Leonie Meysman (2.035 fr.) en Carolus Ludovicus Wermoes-Elisabeth Francisca Celestina Meysman (3.870 fr.).
- schadeaangiften door respectievelijk Joannes-Xaveer Michiels en Louis Kindermans.

Soldaten van bij ons in de strijd

- 91.** De aftrekkende Belgische soldaten liepen heel wat schade op door diefstal en door verlies van persoonlijke zaken, soms in chaotische omstandigheden. Wij zien hier enkele schadeaangiften door Opwijkse soldaten die één en ander kwijt geraakten tijdens of na de 18-daagse veldtocht.
- 92.** Tekst, „Verslag over de toestand van de oorlog 1940-1945” van Opwijkenaar Jean Meysman (Waaienberg) -later weerstander, zie cat. 437 e.v.-. Als Beroepsmilitair maakte hij de 18-daagse veldtocht mee, en vatte in dit document zijn belevenissen samen.
- Kopie ter inzage
- 93.** Oorlogsherinneringen door Piet Sablon (Mollem), die met Jan Heuinckx (Mazenzele) samen de legerdienst en de 18-daagse veldtocht en de daaropvolgende gevangenschap meemaakte. Let ook hoe ze in de mei-dagen met hun legereenheid ook Droeshout aandeden (zodat ze even „goedendag” konden zeggen aan hun ouders en aan hun lief. Ze dachten hun kanonnen te installeren in Smettes-dreef, maar er was hun al een andere eenheid voor (zie cat. 107). De dreef lag al vol munitie. Baron Piet Sablon schreef deze herinneringen neer ter gelegenheid van de 50ste huwelijksverjaardig in februari 1993 van zijn vroegere wapenmaker Jan Heuinckx.
- Kopie ter inzage
- 94.** Uit het oorlogsdagboek van Jan Heuinckx. Jan en Piet Sablon (Mollem) waren als sectieoversten verantwoordelijk voor de opstelling van de kanonnen „Houwitser 105” en de aanduiding van de bemanning, recruten die maar 2 maand „binnen” waren. Op het lijstje zien we nog een Op-

wijkenaar, nl. De Witte (Paul, van Casiers uit de Nanovestraat).

Kopie ter inzage

- 95.** Uittreksel uit het oorlogsdagboek van Jan Heuinckx, van 23 mei tot 6 juni 1940, dus de laatste dagen van de 18-daagse veldtocht, de capitulatie en de zwerftocht tot in Breskens. Paul De Witte (van Casiers - zie cat. 94) vertrok naar huis vanuit Mannekensvere, op 28 mei. Jan Heuinckx en Piet Sablon werden, als oversten, na de capitulatie meegenomen als krijgsgevangenen en tenslotte vrijgelaten in Breskens. Op 12 juni '40 belandden ze thuis.

Kopie ter inzage

Opeisingen en oorlogsschade door Belgische, Engelse en Franse troepen

- 96.** Diverse aangiften voor schade aan gebouwen of voor opeisingen van goederen en dieren (paarden) door aftrekkende Belgische troepen, Opwijk en Mazenzele.
- 97.** Het was eerder zelden dat opeisende soldaten een „reçu” gaven. Een uitzondering hierop vormde wel een zekere M.DL Wilmots van de CT/3DI 2P.A.NA., die een verklaring achterliet dat hij op 15 mei '40 bij Louis Luypaert (Klei) 6 paar pantoffels (waarde 50,50 fr.) opeiste.
- 98.** Veel schade had Alfons Meysman, mekaniker-rijwielhandelaar „Fong van de Garage”, Meir - Droeshout. Tijdens zijn afwezigheid namen de aftrekkende Belgische troepen van hem mee: 5 nieuwe rijwielen eigendom van de fabriek „Laurier”; 4 nieuwe rijwielen eigendom van Fong zelf; 3 rijwielen en 1 motorrijwiel, eigendom van derden die in herstelling stonden; een grote hoeveelheid benodigheden en herstellingsvoorwerpen; gereedschap voor auto's en moto's; huisraad, kledingstukken, 2 zware konijnen en 30 kg. tarwe. Totale aangegeven waarde: 16.976,50 fr. Wij zien hier de gedetailleerde schadeaan-gifte, dd. 22 augustus 1940.
- 99.** Ook van bij een andere „velomaker” namen de Belgische soldaten één en ander mee. Wij zien hier een getuigenis van Josephine Buyens, dat bij haar geboort, Arthur Verkercke, velomaker op de Klei, een 5-tal

fietsen, enkele fietstoebehoren, de spaarpot van de zoon en kledingstukken (waaronder 2 „vareusen“) meegenomen werden. Totale aangegeven waarde: 4.704 fr.

- 100.** Op 17 mei '40 's avonds werd ingebroken, waarschijnlijk door Belgische soldaten, in de „witgoedwinkel“ van Petrus Frans Sanders en Clementine Augusta De Clerck, Dendermondse Steenweg. Volgens de hier getoonde schadeaangifte verdwenen er goederen uit de winkel, een fiets, kleren en etenswaren en diverse schade aangericht, voor een totale waarde van 5.202 fr. Als getuige staat een Engelse soldaat vermeld, die 's anderdaags, 18 mei, aan de Plezanten Hof krijgsgevangen genomen werd.
- 101.** Akkoordverklaring dd. 21 maart 1945, van de S.A. Manta (Waasmunster en Opwijk) met de waarde van 30.470 fr. voorgesteld door het Ministerie van Landsverdediging voor het opeisen van een autobus „Chevrolet“ 1938 op 10 mei 1940 door de „Belgische Overheid“.
- 102.** In de herberg van Henri Spinoy, het laatste huis in de Schoolstraat (café 't Hoeksken), schoot op 16 mei een Engelse soldaat „per ongeluk“ in 't plafond. Geëerde schade aan plafond, „planché“, „balatum“, bed, matras, lakens, 3 dekens (en dat half-meel!), bedsprei en nogmaals muur en plafond: 1.000 frank. Getuigen: vele Franse en Engelse soldaten, maar toch enkele Opwijkse herbergbezoekers die mee wilden tekenen.
- 103.** Schadeaangifte door de Melkerij Meert „Nosta“ dd. 25 augustus 1943, aan het Opwijkse gemeentebestuur, voor de opeising op 15 en 17 mei 1940 door het Frans leger („13eme C° des pionniers déviationnaire“) van 4 vrachtwagens (met hun chauffeur), 2 liter mazout en 100 liter benzine, voor een totaal opgegeven bedrag van 464.235 fr. (op basis van de aankoopwaarde van de vrachtwagens). Volgens een document van 11 september 1948, uitgaande van het Ministerie van Landsverdediging, bepaalde men de vastgestelde vergoeding voor de 4 wagens op 169.081,70 fr.

Met een brief van 29 juni 1940 meldt het Opwijkse gemeentebestuur aan de Heer Ortskommandant van de Kommandantur te Sint-Niklaas dat, volgens verkla-

ring van getuigen, paarden die door Opwijkse eigenaars geleverd aan het Belgisch leger zonder betaling, zich nu, zonder gebruik, in een weide zouden bevinden in de omstreken van Deinze. Omdat de eigenaars -boeren- hun paarden best zouden kunnen gebruiken voor het werk op het land, vraagt het Opwijkse gemeentebestuur de recuperatie van deze paarden.

Soldaten gesneuveld in Opwijk

Op Opwijkse grondgebied sneuvelden op 18 mei 1940 2 Belgische soldaten:

Albert Georges Marc, landbouwer, soldaat bij het 2de Regiment Jagers te Voet, 2de Bataljon, 6de Compagnie, geboren te Yves-Gomezee op 1 juli 1916, ongehuwd, „zonder andere aanduidingen“, „gesneuveld voor het vaderland“ op 18 mei 1940 rond 10 uur, te Opwijk - Droeshout „achter de woning van Emiel Van den Cruyce-Van Dooren (in de Oude Mechelbaan, tegenover de Langeveldstraat).

en

Léon Clément Fourneau, dagloner, soldaat bij het 2de Regiment Jagers te voet, 6de Compagnie, geboren te Anderlues op 4 april 1920 en aldaar wonende, ongehuwd, „zonder andere aanduidingen“, „gesneuveld voor het Vaderland“, op 18 mei 1940, rond 9u30, in Opwijk, Mansteen-Steenweg op Vilvoorde.

Beiden werden op het kerkhof van Droeshout begraven, maar korte tijd nadien ontgraven en naar de gemeente van afkomst overgebracht.

- 104.** Kopie van de akten Burgerlijke Stand gemeente Opwijk van beide in Opwijk gesneuvelde Belgische soldaten.

Zaterdag 18 mei: onze dorpen bezet!

Op 18 mei trekken de eerste Duitsers door Opwijk. Lichte gemotoriseerde verkenningsseenheden tasten het vóór hen gelegen vijandelijk gebied af. De „Blitzkrieg“ rolt westwaarts.

Die dagen wordt ook heel wat opgeëist of afgenomen door aftrekkende troepen of oprukkende Duitsers. Nagenoeg 200 fietsen, enkele paarden, wagens en koeien, hoeveelheden stro, paardenvoer, schoenen, eetwaren,...

- 105.** Wij zien hier een aantal schadeaangiften, van de vele tientallen, ingediend bij het gemeentebestuur, sommige gestaafd door getuigen. In een aantal gevallen maakte het gemeentebestuur een „officiële“ verklaring op.

- 106.** In café *Den Ijskelder* (Droeshout-Klei) bij René Alfons Vanderstappen-Maria De Maeyer hielden Duitse soldaten op 18 mei lelijk huis gehouden: honderden flessen

en enkele halve hecto's bier leegge-maakt, kleren, een fototoestel en een rijwiel meegenomen en diverse ruiten kapotgeschoten door een machinege-weer. De schadeaangifte, op een voor-gedrukt formulier „gemeente Hamme”, behelst in totaal 2.928 fr. Getuigen: .. Van Ransbeek en Petrus Verdoodt.

- 107.** Schadeaangifte gedaan door de wed. Frans De Smedt-Verbelen en haar kinde-ren Robert Stiennon-De Smedt, voor schade aan hun huis op de Meir door de lucht bom op 11 mei (7.500 fr.), en door Duitse troepenbezetting aan hun huis en eigendommen op d' Hulst (totaal, met inbegrip van de flessen champagne, rode wijn, porto en cigaren: 3.850 fr.).
- 108.** Van 18 (eerste dag van de Duitsers in Opwijk) op 19 mei '40, bivakkeerde een vrij omvangrijke Duitse legereenheid op Nijverseel (Nijverseelstraat-Coenstraat). Ietwat afgelegen van de grote steenweg en zoveel mogelijk verdoken voor ge-beurlijke vijandelijke vliegtuigen, stonden zij met hun voertuigen (waarvan nog veel paardenwagens) onder het groen van de bomen in boomgaarden, onder afdaken en in overdekte hoftoegangen. Voor de legeroverheid werden lokalen in het huis Thoen (nu Nijverseelstraat) opge-eist. Wij zien hier een schadeaangifte van Henri De Geest, dd. 30 juli '40, voor schade veroorzaakt door de Duitse troe-pen met een 50-tal voertuigen op 18 mei aan zijn boomgaard (vernietiging van het gras, drie fruitbomen afgekapt, de haag gedeeltelijk afgekapt en de poort gedeel-telijk vernield). Raming van het geheel van de schade: 780 fr. De betrokken boom-gaard was gelegen tussen het huis Thoen en Leireken, waar een kapelletje stond.
- 109.** Ook Frans Schelleman (Stwg. op Brussel - Nijverseel) had schade aan zijn boom-gaard door de Duitse troepen op 18 mei '40: de onderste takken van twaalf fruitbo-men afgekapt, twee perebomen afge-zaagd, het deksel van de aalput kapot en de ijzeren poort erg beschadigd, voor een totaal van 750 fr.
- 110.** Aan de helm kent men de soldaat: een Belgische, een Engelse (de „soepteljoor”) en een Duitse helm.

Onze gesneuvelde soldaten die vielen tijdens de 18-daagse veld-tocht

Mazenzele

Baert Alfred, ° Meldert 19-1-1913, echtgenoot van Louise Vereman, soldaat bij het 2de regiment Carabi-niers, gesneuveld te Veldwezelt (Albertkanaal) op 10 mei 1940.

Leemans Albert, ° Merchtem (Peisegem) 3-9-1916, echtgenoot van Louise Van Humbeek, gesneuveld te Emelgen (W. Vl.) op 27 juni 1940.

Deze mensen waren geen echte Mazelaars. Zij had-den hier familiebanden maar op het ogenblik van de feiten niet gedomicilieerd in Mazenzele. Zij komen niet voor in de overlijdensakten van de Burgerlijk Stand Mazenzele. Hun namen staan wel vermeld op het monument der gesneuvelden.

Opwijk

Louis Octaaf De Block, ° Opwijk 27-2-1920, kleerma-ker, wonende Wijngaardstraat, zoon van Carolus Ludovicus en Vincenta Bieseman, soldaat mil. bij het 4de geneeskundig korps 18de Linierement, gesneu-veld bij de aanval om de brug van Vroenhoven (Al-berkanaal) op 10 mei 1940.

Maurice Lanckmans, ° 30-6-1909, bediende, School-straat, echtgenoot van Maria Van Molle.

Maurice had een oproepingsuitstel van 30 dagen. Hij ontving een oproepingsbevel en moest zij regiment vervoegen. Op weg hiernaar werd hij op 19 mei 1940 te Burst het slachtoffer van een Duitse bom. Hij was vermoedelijk in burgerkledij om hem niet te laten gevangen nemen (onze streek was reeds onder Duitse controle sinds 18 mei). Misschien hierdoor wist men (volgens correspondentie met de gemeen-te) half 1941 nog niet of hij als een militair of als een burgerlijk slachtoffer moest aangezien worden. In de akte van de Burgerlijk Stand is hij opgetekend als een „vluchteling” en de gebruikelijke melding bij een gesneuvelde „Stierf voor België” is niet aangebracht. Hij staat wel vermeld op het monument van de ge-sneuvelden te Opwijk.

Frans-Constant Boogmans, ° Merchtem 31-1-1909, echtgenoot van Clementina Benedicta Vergaelen, soldaat bij het 29ste Linierement, gesneuveld te Terdonck (bij Gent, aan kanaal Gent-Terneuzen) 22, 23 of 24 mei 1940, gevonden 6 juni 1940.

Adolf Cool, handelaar, ° Opwijk 9-1-1914, zoon van Jozef en stiefzoon van Rosalia De Pauw, soldaat bij de 14de Artillerie, gesneuveld te Aarsele (bij Tielt) op 26 mei 1940.

Buiten de periode van de 18-daagse veldtocht stierf Jan Jozef Teirlinck, ° Opwijk 5-10-1914, zoon van Pieter Jan en Maria Clementina Bouchez, wonende Heirbaan, sergeant mil. bij de 15de Linierement. Hij was één van de slachtoffers van het zieligste drama

na de capitulatie van 28 mei. 6.000 Belgische krijgsgevangenen, marcheerden over Dendermonde, Moerbeke en Axel naar het Zeeuwse Walsoorden. Daar zouden vier lichters hen naar Duitsland slepen. Ter hoogte van Willemstad (Noordholland, op 't Hollands Diep) loopt één van de lichters op 30 mei op een magnetische mijn. Van de opvarenden vallen er meer dan 2.000 overboord. Balans: tenminste 134 doden, waaronder en 400 gewonden. J. Teirlinck werd pas gevonden op 5 juni.

111. Momentopnamen van de in Duitse handen gevallen bruggen over het Albertkanaal te Vroenhoven en te Veldwezelt (nabij de Nederlandse grens, ter hoogte van Maas-tricht). Uit *Mei 40. De achttiendaagse veldtocht in België*, door Peter Taghon, Lannoo, Tielt, 1989.

Bij de strijd om het bezit van deze strategische bruggen op 10 mei in de vroege ochtend, verloren Octaaf De Block (Opwijk) en Alfred Baert (Mazenzele) het leven.

112. Opnamen van de strijd te Terdonck, aan het kanaal Gent-Terneuzen, op 21-24 mei. In deze slag sneuvelde de Opwijkenaar Constant Boogmans van het 29ste Linieregiment op 23 mei. Uit *Mei 40. De achttiendaagse veldtocht in België*, door Peter Taghon, Lannoo, Tielt, 1989.

113. Bidprentje van de Opwijkse en Mazelse gesneuvelde soldaten.

Vluchtelingen

Gedreven door herinneringen aan de Eerste Wereldoorlog, aan de Pruisische soldateska die toen alles en iedereen terroriseerde, sloegen in mei 1940 honderdduizenden Belgen op de vlucht, richting kust, richting Frankrijk. Er ontstond een chaos van jewelste op de Belgische wegen. De enorme vluchtelingenstroom die vanaf de eerste dag ontstond bemoeilijkte in grote mate het oprukken van de bevriende troepen. Het was echter niet alleen de burgerbevolking die het land ijlings verliet, ook de gezagsdragers en ambtenaren maakten zich uit de voeten. In Frankrijk was de situatie voor de ongeveer twee miljoen Belgische vluchtelingen (ca. 20 % van de bevolking!) in het begin, alle omstandigheden in acht genomen, redelijk goed.

Na de capitulatie en de anti-Leopold III radiorede van de Franse eerste minister Reynaud veranderde de toestand. De vriendelijkheid van de Fransen sloeg om in bittere woede en wraaklust. De Vlamingen scholden ze uit voor „les Boches du nord” en als zij

om drinken vroegen snauwden ze: „Allez boir au canal Albert”.

Hier bij ons begon de sliert vluchtelingen reeds op 11 mei, meestal over Droeshout naar het westen.

De paniek groeide bij de bevolking, veelal tengevolge van fantasierijke verhalen over de moordende Stuka's, de nietsontziende parachutisten, bloedige gevechten aan het Albertkanaal.

De volgende dagen groeide de vluchtelingenstroom nog aan. Daartussen kolonnes Belgische soldaten achteruit trekkend en ook een groep Franse soldaten en een detachmentement Tommies van het Britse expeditieleger. In deze wanorde voelen ook enkele Opwijkse huisvaders het te heet worden, laten have en goed achter en zoeken hun heil in de vlucht westwaarts.

114. Vluchtelingen op vrachtwagens. Fotovergroting.

115. Vluchtelingen aan het Brussels Noordstation. Fotovergroting.

116. Neerzittende vluchtelingen.

117. Belgische vluchtelingen in Noordfranse stad, ingehaald door Duitse troepen. Fotovergroting.

118. Enkele schadeaan giften door Opwijkse vluchtelingen voor verloren, gestolen, opgeëiste,.. persoonlijke bezittingen tijdens hun vlucht in de meidagen 1944.

119. Joannes-René Verdoodt (landbouwer, Langeveld), sloeg in mei 1940 ook op de vlucht. De hier getoonde schadeaan gifte, dd. 6 september '40, verklaart dat van hem op 20 mei, in de omgeving van Montreuil (Frankrijk) een splinternieuwe fiets en een duivemand met daarin wat kleren, een gasmasker, een deken, een broodmes, scheergerief en een halve hesp, afgenomen werden. Totaal bedrag van de schadeaan gifte: 1.900 fr. Getuigen: Albert Van der Stappen (landbouwer, Merchtem-Weyenberg) en Jan De Meersman (landbouwer, Mazenzele-Vossestraat). Bemerkt dat de schadeaan gifte niet eigenhandig geschreven is door René geschreven. Het is hier blijkbaar het handschrift van Frans Van Langenhove, landmeter te Opwijk.

120. Kopie van de overlijdensakte Burgerlijke Stand Opwijk van Petrus Joannes Vandevoorde, ° Opwijk 16-4-1915, spoorwegbediende, wonende Neerveldstraat 67, zoon van Frans Jozef en Joanna Petronella Van Gucht, overleden te Asse (Dorp 867) op

17 mei 1940 ten gevolge van een „verloren” Engelse bom die op een huis viel. Er vielen daar een 7-tal dodelijke slachtoffers te betreuren.

- 121.** Vluchtelingen in Brussel bij hun terugkeer uit Frankrijk. Fotovergroting.

België capituleert

De omsingeling van de geallieerden bleek op 26 mei 1940 'n feit. De situatie zag er hopeloos uit. Tienduizende vluchtelingen propten samen in 'n smalle strook Poperingen, Veurne, De Panne en aan de overzijde van de Franse grens.

De volgende dag zendt koning Leopold een onderhandelaar naar het Duitse hoofdkwartier. Om 10 uur 's avonds maken de Duitsers hun antwoord bekend: zij eisen onvoorwaardelijke overgave. 's Nachts om halfeen tekent de koning uit eigen naam het protocol der capitulatie. De Belgische regering verklaarde zich niet solidair met de daad van de koning en besluit de strijd voort te zetten. Maar het Belgische leger bestaat niet meer, het Franse trekt zich terug op alle fronten, en op het strand van Duinkerke zien meer dan 350.000 in het nauw gedreven geallieerde soldaten als enige uitweg de zee.

De 28ste om 4u00 ging de wapenstilstand in. Het Belgisch leger staakte de strijd, honend bespot door de Franse regering als „lafaards” en „verraders”.

De strijd op ons grondgebied was niet afgelopen want de geallieerden vochten verder in de perimeter van Duinkerke om de inscheping naar Engeland mogelijk te maken. In totaal ontsnapten daar tussen 27 mei en 3 juni ongeveer 200.000 Britten en 140.000 Fransen en een aantal Belgen (operatie Dynamo).

Op 22 juni legde ook Frankrijk de wapens neer. Weenigen geloofden nog in de eindoverwinning. De passieve houding van de regering Pierlot, tijdens haar verblijf in Frankrijk, toonde aan dat ook zij niet meer geloofde in de eindzege.

- 122.** *Het Algemeen Nieuws* van donderdag 30 mei 1940 bloklettert: „Koning Leopold legt met zijn leger de wapens neer”. (Reproductie)

- 123.** Affiche „Sire dat vergeten wij nooit”. Dit document illustreert op krachtige wijze het gevoel dat op het moment van de capitulatie onder de meerderheid van de bevolking leefde. Burgers én soldaten hadden genoeg van de oorlog. Het machtige Duitse leger had overwonnen en ons kleine land zou zich moeten schikken naar de nieuwe heersers. (Reproductie)

- 124.** Dit Duits vlugschrift (tweetalig Frans-Engels) van mei 1940, met een schets van de omsingelingssituatie, spoort de Geal-

lieerde troepen rond Duinkerke aan de strijd te staken.

De 16-35 jarigen op den dool

In oorlogstijd gold in België de dienstplicht vanaf 16 jaar. Daardoor werden 500.000 à 600.000 jongens en mannen van 16 tot 35 jaar bij het uitbreken van de oorlog opgeroepen om zich naar de „Recruteringscentra van het Belgische leger (RCBL)“- „Centres de Recrutement de l'Armée Belge” (CRAB) te begeven. Al snel noemde men deze jongeren „Crabs”.

Nog eens 100.000 mobiliseerbare miliciens van de klasse 1940 en zij van de andere klassen die nog niet opgeroepen waren, moesten zich bij de „Centres de Renfort en d'Instruction” (CRI) aanmelden. De ontvangstcentra, voor „Crabs” en „Cris”, voor zover zij effectief bestonden, konden de enorme toevloed echter niet slikken. Bovendien rukten de Duitsers met nooit geziene snelheid op. In de nacht van 14 op 15 mei besliste men de jongeren naar Frankrijk te laten gaan „waar ze onderdak en werk zullen vinden”. Dat gaf alleszins blijk van veel zin voor improvisatie en optimisme, want met de Franse overheid was daarvoor zelfs nog geen contact opgenomen. Via radio en kranten riep men de jongeren op om zich in het Franse Rouen (zie kaart cat. 125) te verzamelen. Niet iedereen is daarop ingegaan. Thuis blijven, zo bleek achteraf, was in de meeste gevallen de enige juiste beslissing... Wie in Noord-Frankrijk bleef hangen, had nog geluk. Na de Franse capitulatie (22 juni), konden zij onmiddellijk naar huis. Sommigen probeerden tevergeefs om in Duinkerke mee in te schepen met het Franse en Engelse leger naar Engeland. Vele anderen trokken verder, te voet of per fiets, richting Zuid-Frankrijk. Zij mochten of konden pas veel later terugkeren, in augustus en de eerste helft van september na het herstel van het burgerlijk treinverkeer. Alhoewel een aantal van de hierover getoonde getuigen eerder positief en optimistisch blijken (of deed men maar „alsof” voor de familie), waren het bittere tijden voor de meeste van deze jonge mannen op den dool. Ontbering, gebrek aan enig inkomen, honger, ziekte, lijfongedierte, overnachten in open lucht bij regen en ontij, de verzengende Zuid-Franse zomerhitte... maakten het voor de meesten geen toeristische trip.

Sommige groepen van „Crabs” en „Cris” werden opgevorderd en ter beschikking van het Franse leger gesteld. Een kleine minderheid werd tewerkgesteld in de Franse oorlogsindustrie. Zij waren geprivilegieerd, want zij kregen tenminste eten, logies en een loon. Maar de overgrote meerderheid van de tienduizenden jongeren viel tussen twee stoelen. Ze werden niet met de andere civiele vluchtelingen gelijkgesteld en kregen dus ook geen dagvergoeding van 10 fr. Maar ze werden evenmin als militairen behandeld.

De Belgische regering liet haar toekomstige soldaten duidelijk in de steek. Het probleem van de „Crabs” is

pas de 10de juli tijdens een kabinetsraad te Vichy voor het eerst besproken.

De meesten kwamen terug thuis in de loop van augustus en september '40. De laatste Opwijkse „Crabs” die terug thuis kwam uit Frankrijk, was Ivo Petrus Spinoy (Eekskén), op 30 september 1940. Voor velen onder hen moest de echte legerdienst nog beginnen, na de oorlog.

125. Leo De Nil, van Mazenzele, was één van de honderden Mazelse-Opwijkse „Crabs”. Wij kunnen een aantal herinneringen aan zijn reis tonen:

- Op deze kleine wegenkaart duidde hij het traject over Rouen en Bordeaux naar Sommières (Gard, bij Nîmes) aan (zwarte lijn). De terugweg in augustus '40 (rode lijn) verliep met de trein over Parijs.
 - Op de achterkant van een tekstblad met liedjes van Nijverseel-kermis 1939, noteerde Leo de steden en dorpen van zijn reisweg, van Aalst (15 mei) tot Auxilés Château.
 - Briefkaart van Leo aan zijn ouders te Mazenzele. De kaart, geschreven vanuit Londinières („56 km. van Rouen”), werd daar gepost op 19 mei en kwam, blijkbaar langs het Rode Kruis om (met stempel „Afdeling Antwerpen”), in Brussel terecht met een poststempel van 8 augustus 1940. Op de keerzijde staat in een ander handschrift de datum 9 augustus, waarschijnlijk dus de datum dat de kaart eindelijk, na bijna 3 maanden bij de fam. De Nil in Mazenzele terecht kwam.
 - Identiteitskaart van Leo, afgeleverd door het Mazels gemeentebestuur op 23 april 1938.
In de kolom *Achtereenvolgende woningen in de gemeente* zien wij „Courcelles-lez-Lens - Crédit Lyonnais Agence de Sommières - Changé ... le 1-6-40”
 - Op een briefkaart vanuit Sommières naar zijn ouders, dd. 27 juni 1940 (waarschijnlijk in Mazenzele toegekomen op 28 juli), vertelt Leo iets over zijn lotgevallen in het verre Frankrijk. Hij stelt zijn ouders in elk geval gerust „we hebben tot nog toe niets te kort gehad, van voedsel en kleding”. Zij waren nog met vijf van Mazenzele: Leo en Marcel De Nil, Miel Verdoodt, Marcel Van Ingelghem en Leon Arijs.
 - Met dit briefje, bezorgd door het Rode Kruis, dd. 19 juli, schrijft Leo De Nil nieuws naar zijn ouders en zijn zusters in Mazenzele. De 5 Mazelaars zullen daar in het Zuid-Franse Sommières wel veel steun aan elkaar gehad hebben.
 - Een aantal „souvenir”-prentkaarten van Sommières (Fr.-Gard), waar enkele Mazelse „Crabs” verbleven. Eén van de kaarten is verstuurd naar vader Jan De Nil en draagt de datum 14 augustus (in potlood op voorzijde), waarschijnlijk de datum van aankomst in Mazenzele.
 - Briefkaart van F. Vermeiren uit Machelen aan vader Jan De Nil, dd. 5 augustus '40, met nieuws over Leo en Marcel De Nil.
 - Verklaring van het Belgisch Leger - Wervingscentra, dd. 14 augustus 1940 en opgemaakt te Sommières, dat Leo De Nil zich in mei 1940 vervoegd heeft bij de Wervingscentra van het Belgisch leger en dat „hij heden naar zijne haardstede” teruggebracht wordt.
- 126.** Remi Vastenavondt (Coenstraat), ook een Opwijkse soldaat op den dool in Frankrijk, gebruikte dit mini woordenboekje Frans-Ned. en Ned.-Frans.
- 127.** Diverse schadeaangiften door Opwijkse „Crabs” voor verloren, gestolen, opgeëiste,.. persoonlijke bezittingen tijdens hun tocht naar en in Frankrijk. Vooral de fietssen bleken erg gegeerd te zijn.
- 128.** Tekst van het relaas van enkele R.C.B.L.'ers (L. Vandenbossche van Merchtem, E. Rottiers van Opwijk die op stap was met de gebr. Fons en Frans Cool) van hun tocht en hun verblijf in de Vlaanderen en in Frankrijk tijdens de mei en juni dagen 1940.
Heempraatje van Heemkring *Soetedaelle* Merchtem, door A. Vandenbossche, 29 okt. 1992.
- Kopie ter inzage
- 129.** Bidprentje van Michiels Henri, ° Mazenzele 21-9-1906, echtgenoot van Josephina Mergan, heropgeroepene, die als wederopgeroepene sneuvelt te Lotenhulle op 23 mei 1940.
- 130.** Engels René, ° Mazenzele 5-4-1913, echtgenoot van Joanna Hendrika Tirry, heropgeroepene, gesneuveld te Deinze op 25 mei 1940.

Gefangenensammelstelle *Duinkerke* der *P. 10* Division

Entlassungsschein — ewijs van ontslag — Certificat

Soldaat *Goelsterman, René*
(Dienstrang) (Vor- u. Zuname)

ist am } aus der Gefangenschaft entlassen
werd op } *10.6.40* uit de krijgsgevangenschap ontslaan
est renvoyé le } dans son pays

Wohnsitz (woonplaats, domicile): *Opwijk, Weenberg.*

Beruf (beroep, profession): *64*

Der Entlassene ist angewiesen, sich in seinem Wohnsitz sofort bei der Ortspolizeibehörde zurückzumelden, an seine Arbeitsstelle zurückzukehren, sich jeder feindseligen Handlung gegen Deutschland und die deutsche Wehrmacht zu enthalten und die noch in seinem Besitz befindlichen Bekleidungs- und Ausrüstungsstücke des belgischen Heeres bis zum 18-6-40 bei der Polizeibehörde seines Wohnsitzes abzugeben.

De ontslagene is aangewezen zich in zijn woonplaats onmiddellijk op het Politiebureau terug te melden, zijn werkplaats weer op te zoeken, zich iedere vijandelijke actie tegen Duitsland en de Duitse weermacht te onthouden en de in zijn bezit zijnde militaire kleding en stukken van uitrusting van het Belgische leger tot en met 18-6-1940 op het Politiebureau van zijn woonplaats in te leveren.

Le renvoyé est obligé de se présenter tout de suite auprès de la police de son domicile, de retourner à l'emplacement où il travaillait avant la guerre, de s'abstenir de toute action dirigée contre l'Allemagne et les autorités militaires et de rendre jusqu'au 18-6-1940 auprès de la police de son domicile des vêtements et équipements militaires de l'armée belge encore en sa possession.

Der Lagerkommandant,

[Handwritten Signature]
(Dienstgrad)

Naar huis

Na de ondertekening van de Frans-Duitse Wapenstilstand, op 25 juni, hoopten vluchtelingen en „crabs” op een spoedige terugkeer naar België. Van een massale repatriëring op korte termijn was er echter geen sprake. Eerst moesten de Fransen hun verkeersinfrastructuur herstellen en dit zou heel wat tijd in beslag nemen. Zowel de trein- als de wegverbindingen waren door het krijgsgeweld en het gebrek aan bevoegd personeel grotendeels ontredderd. De Belgen op de vlucht die over een eigen wagen beschikten -een heel kleine minderheid- konden wel weg, maar dan meestal op eigen risico. Het duurde tot eind juli eer de eerste repatriëringstrein uit Frankrijk vertrok: de start van een operatie die ruim twee maanden zou duren.

Enkele Opwijkse soldaten geraken vóór de capitulatie op 28 mei veilig thuis in burgerpak (door de capitulatie werd hun „vaandevlucht” gelegitimeerd!). Een aantal werden in krijgsgevangenschap naar Duitsland overgebracht.

Krijgsgevangenen

Op 28 mei 1940, om vier uur, hield het Belgisch leger op met vechten tegen de Duitse overmacht. Het hele leger, koning inclusief, werd krijgsgevangen gemaakt en kreeg het bevel ter plaatse te blijven en verdere Duitse orders af te wachten.

Aanvankelijk was allerminst duidelijk wat de bezetter met de overwonnenen van plan was. Dagenlang lieten de Duitsers het Belgische leger ongemoeid, terwijl ze verder oprukten tegen de Britten en de Fransen.

Her en der besloten soldaten de bevelen van hun oversten te negeren en naar huis te gaan. Meer dan eens gaven de officieren trouwens zelf het voorbeeld. Meestal bleef deze desertie beperkt tot individuele gevallen. In de buurt van het front lagen de zaken anders: de chaos was er groot en de Duitsers konden grote groepen ex-vijanden die de verbindingslijnen door hun aanwezigheid bemoeilijkten, missen als kiespijn. Daarom gaven zij de Belgische soldaten vaak zelf het bevel om naar huis te gaan.

Wie thuisraakte zonder opgepakt te worden, was nog niet veilig. Her en der werden teruggekeerde soldaten opgespoord, en wie geen officieel „Entlassungsschein” kon voorleggen, stuurden ze zonder pardon naar Duitsland. Teruggekeerde soldaten kregen soms de aanmaning door aanplakbrieven zich over te geven. Wie braafjes gehoorzaamde, kon zich verheugen op een reis naar Duitsland. Wie het bericht aan zijn laars lapte, liet men met rust.

De meeste soldaten bleven gewoon waar zij waren en wachtten verdere bevelen af. Enkele moedige zielen probeerden aansluiting te vinden met 200.000 Belgische militairen in Frankrijk of bij de Engelsen, hoewel de kans op slagen praktisch nihil was. Trouwens, enkele dagen nadien waren de schepen van

Duinkerke naar Engeland ook al overbezet. De legerleiding was deze ontsnappingspogingen niet gunstig gezind: verscheidene groepen vroegen eerst de toestemming aan hun oversten en kregen in bijna alle gevallen nul op hun rekest.

De Duitsers dachten er niet aan de hele Belgische troepenmacht naar het Derde Rijk te sturen. Ze wilden overgaan tot een demobilisatie en „slechts” de actieve militairen en de Waalse soldaten naar de Stalags (Mannschaftsstaumlager, voor onderofficieren en soldaten) en de Oflags (Offizierslager, voor officieren) sturen.

Tijdens de marchen naar de verzamelplaatsen ontsnapten er enigen uit de kolonnes aan de Duitse bewakers, leenden ergens een burgerpak en geraakten ook thuis. Uit de verzamelkampen -de kazernes van Gent, Dendermonde, Antwerpen, Brasschaat- werden de felste aanhangers van de nieuwe orde (Rex, Verdinaso, VNV,...) door hun vrienden weggehaald. Over Nederland -per goederentreinen of binnenschepen- gaan de transporten krijgsgevangenen tot diep in Duitsland naar de Stalags of Oflags.

Eind 1940 kwamen er al ongeveer 100.000 Vlaamse krijgsgevangenen naar huis. Onder hen bevonden zich toch heel wat Franstalige Brusselaars en enkele Walen die erin geslaagd waren de taalcommissie te verschaiken. Deze uit Duitsers en Vlaamse collaborateurs bestaande jury moest, op basis van de woonplaats van de betrokkene en aan de hand van een paar vragen, over hun effectief Vlaming-zijn oordelen. Eind oktober '40 verbleven nog ca. 140 Opwijkse krijgsgevangenen in Duitsland.

131. Terugkerende Belgische krijgsgevangenen aan het Noordstation te Brussel. Fotovergrotting.

132. „Entlassungsschein-Bewijs van ontslag-Certificaat” van soldaat René Palsterman („Weenberg” 64 Opwijk), ontslagen op 10 juni 1940 vanuit Dendermonde uit de krijgsgevangenschap. René bood zich op de gemeente aan op 11 juni 1940. Veldwachter Frans Vergaelen tekende voor ontvangst van broek, vest, „kapot” en ...

133. Entlassungsschein-Bewijs van ontslag-Certificaat, van wachtmeester Jan Heuninckx (Mazenzele), ontslagen op 11 juni te Breskens (Nederland) uit krijgsgevangenschap. Jan kwam thuis op 12 juni 1940.

134. Nieuwskaart van krijgsgevangene luitenant Paul Geeurickx („meester” Paul) vanuit een Oflag in Duitsland naar zijn moeder in Opwijk, gedateerd op 23 oogst 1940. Bemerkt de stempel „Geprüft Oflag VIII B 6”.

- 135.** Nieuwskaart dd. 8 augustus '40 en niet-gesloten briefje dd. 20 sept. '40 van Constant Robberechts vanuit een gevangenenkamp in Duitsland naar zijn vrouw Nathalie Vlassenrood en zijn kinderen in de „Nieuwbaan” (Esp) te Opwijk.
- 136.** Maurice De Ridder (Dries) was één van de vele soldaten die de 18-daagse veldtocht en het krijgsgevangenschap meegeemaakt hebben. Wij zien hier van hem:
- zijn soldaten dagboekje.
- Kopie ter inzage
- „Ausweis” uit de „Gefangenen-Sammelstelle Beauraing”, dd. 21 juni '40. Hiermee mag soldaat Maurice De Ridder (Dries) huiswaarts keren.
- 137.** Krijgsgevangenengeld „10 Reichspfening”.
- 138.** „Bescheinigung”. Vertaald: krijgsgevangene De Ridder F nr 13564 is uit Stalag I A ontslagen. Hij heeft 7,40 fr bij zich. Staback 2-10-1940. Het gaat hier om Frans De Ridder, de broer van Maurice.
- 139.** Etiketten voor pakketten voor krijgsgevangenen, 1940.
- 140.** Frans De Mulder (Opwijk) maakte dit kunstwerkje tijdens zijn krijgsgevangenschap in Duitsland.
- 141.** Antwerpen juli 1940: voor deze Vlaamse soldaten is de krijgsgevangenschap in Duitsland afgelopen. Fotovergroting.
- 142.** Januari 1941: vrijgelaten soldaten in de Brusselse Noordwijk. Fotovergroting.
- 143.** Op het Brussels Rogierplein worden teruggekeerde krijgsgevangenen vergast op appelen. Fotovergroting.

Oorlogsschade - Algemeen

- 144.** Diverse vaststellingen en schattingen van oorlogsschade, Mazenzele.
- 145.** Met een omzendbrief van 25 juni 1940 vraagt het Ministerie van Openbare Werken - Bijzondere Dienst voor Urbanisatie, aan de gemeentebesturen de oorlogsschade op het grondgebied te melden bij middel van een bijgevoegde vragenlijst „Inleidend onderzoek betreffende oorlogsschade”.

Met een schrijven van 8 juli 1940 meldt het Opwijkse gemeentebestuur aan de provinciale Bestendige Deputatie, de verliezen en de schade door de oorlogsfeiten: geen burgers gedood, wel 2 Belgische militairen gesneuveld; één vernield gebouw; geen vernielde of beschadigde kunstwerken.

Op de eigendom „Stiennon-De Smedt” op d'Hulst bleef nog een tijd een behoorlijke hoeveelheid munitie liggen. De gemeente moest er bij de Duitse overheid herhaaldelijk op aandringen om ze te laten verwijderen. De munitie geraakte eindelijk weg einde juni '40.

Half juli '40 werd er nog een zekere hoeveelheid munitie gevonden aan de Plezanten Hof, en op 18 okt. '40 meldt men nog de vondst van 16 obussen op Waaienberg, 17 obussen op Mansteen en 30 kleine obussen in een beek eveneens op Mansteen.

De koningskwestie na de capitulatie

Meningsverschil

Na de capitulatie bleek het voor de Belgische publieke opinie al vlug duidelijk dat achter die overgave een dramatisch conflict tussen Leopold III en zijn ministers schuil ging. Het ontstond tijdens de Achtendaagse Veldtocht en vond zijn oorsprong hoofdzakelijk in een verschillende visie over het feit of de Geallieerde legers het pleit konden winnen. De koning dacht van niet terwijl Pierlot en de leden van zijn regering er van overtuigd waren dat de Fransen en de Britten zouden zegevieren.

Het zat de ministers ook dwars dat ze door de koning niet bij de militaire beraadslagingen en beslissingen betrokken waren. Van zijn kant was Leopold III dan weer verbolgen over de wanorde waarin de uittocht van de burgerbevolking naar Frankrijk verliep en nog meer over de overhaasting waarmee de regering en de lokale overheden hun post hadden verlaten. Deze meningsverschillen en wederzijdse verwijten bereikten een hoogtepunt tijdens de ontmoeting tussen koning en ministers op 25 mei in het kasteel van Wijnendale bij Torhout.

De vorst verklaarde er onomwonden dat zijn plicht als staatshoofd én als opperbevelhebber hem ertoe dwong in het land te blijven. Vertrekken zou in zijn ogen zoveel betekend hebben als deserteren. De ministers stelden hem de vraag of hij in dat geval overwoog een regering te vormen. „Natuurlijk”, antwoordde Leopold, „want ik wil geen dictator zijn”. Dit beduidde, met andere woorden, dat de regering-Pierlot, indien ze de strijd wilde voortzetten, noodzakelijkerwijs tégen de koning zou zijn. De breuk was volledig. Het was het begin van een langdurige en pijnlijke Koningskwestie.

Hatelijke toespraak

Na het onderhoud met de koning vertrokken de ministers Pierlot, Spaak, Vanderpoorten en Denis

vanuit Duinkerke naar Londen en vandaar naar Parijs. Op 27 mei kwam de Belgische regering voor het eerst in de Franse hoofdstad bijeen. Ze uitte er eensgezind haar vaste wil de strijd aan de zijde van de geallieerden „tot aan de overwinning” voort te zetten. Een dag later, de dag van de capitulatie, werden Pierlot en Spaak door de Franse eerste minister, Paul Reynaud, ontboden. Hij deelde de Belgische bewindslieden mee dat hij een radiorede zou houden. Om 8 uur kwam zijn toespraak in de eter. De toon ervan was bits, hatelijk en spottend. Na er te hebben op gewezen dat Leopold III achttien dagen voordien de hulp van de Fransen en de Britten had ingeroepen, ging Reynaud als volgt verder: „*Or voici qu'en pleine bataille le roi Léopold II (sic) de Belgique, qui, jusqu'au 10 mai, avait toujours affecté d'attacher à la parole de l'Allemagne la même valeur qu'à celle des Alliés, le roi Léopold II (sic), sans prévenir le général Blanchard, sans un regard, sans un mot pour les soldats français et anglais qui, à son appel angoissé, étaient venus au secours de son pays, le roi Léopold II (sic) de Belgique a mis bas les armes. C'est là un fait sans précédent dans l'histoire*”.

Leopold III zondebok

De Belgische publieke opinie reageerde eerst met ontsteltenis, daarna met woede op Reynauds woorden, want ze gaf er zich rekenschap van dat de Franse premier de koning maar al te graag als zondebok gebruikte voor de ontredde van zijn eigen Franse troepen. 's Namiddags begaf de voltallige regering zich naar het monument van koning Albert in Parijs om er een bloemenkrans neer te leggen. Dit „eerherstellend gebaar”, duidelijk bedoeld om de Franse gemoederen te bedaren, was beledigend voor Leopold III die het Pierlot en de andere ministers nooit zou vergeven. Vervolgens hield Pierlot voor de Franse radio een door Reynaud goedgekeurde toespraak, die bij de Belgen al even slecht overkwam als die van de Franse premier.

„In naam van het Belgische volk...”

In de daaropvolgende ministerraad paste de regering artikel 82 van de Grondwet toe („de Koning bevindt zich in de onmogelijkheid te regeren”) en nam men de beslissing de officiële handelingen niet langer „In naam van de Koning...”, maar wel „In naam van het Belgisch volk; Wij, in Raad verenigde Ministers...” te laten gebeuren. Op 31 mei keurden de in Frankrijk verblijvende parlementsleden (54 van de 167 senato-

ren en 89 van de 202 kamerleden) in vergadering bijeen te Limoges, unaniem de houding van de regering goed. In een motie „schandvlekten” ze „de capitulatie waartoe Leopold III het initiatief heeft genomen en waarvoor hij de verantwoordelijkheid draagt tegenover de geschiedenis”. In België teruggekeerd, zullen de meeste parlementsleden, ook de socialisten, aan de koning hun excuses aanbieden.

Op diezelfde 31ste mei stelde kardinaal Van Roey, na een bezoek aan de koning de dag voordien, een Herderlijke Brief op, voorgelezen op 2 juni in alle kerken van het land. De kerkvorst, die optrad als spreekbuis van de koning, weerlegde „de hatelijke beschuldiging van verraad” en koos resoluut de zijde van Leopold III. Met deze boodschap versterkte Van Roey de loyalistische houding die de overgrote meerderheid van de bevolking jegens de koning had aangenomen, omdat hij het onzinnig bloedvergieten had gestopt. De regering Pierlot was daarentegen volledig in diskrediet geraakt.

146. *La Nation Belge* van maandag 3 juni 1940 bloklettert: Le Cardinal Van Roey: „L'odieuse incrimination de félonie tombe donc à faux”, en drukt ook de volledige inhoud van de Herderlijke Brief af die daags voordien, 2 juni, in alle kerken van het land werd voorgelezen.

147. Kader met portret van koning Leopold III, met de tekst „*De plicht van het volk is te bidden voor zijn vorst. De plicht van den vorst is te lijden voor zijn volk*”, geschilderd op glas.

De regering op zwerftocht

Voor de regering brak nu, wat Spaak „de tijd der omzwervingen” heeft genoemd, aan. Na Parijs verhuisde ze naar Poitiers en vandaar naar Bordeaux, waar ze op 18 juni arriveerde. Ze beraadslaagde er in een onooglijk kamertje. Van eensgezindheid was er geen sprake meer. Minister Jaspar verliet zelfs stiekem Frankrijk en vestigde zich te Londen, zonder zijn collega's te verwittigen. Van de Britten kreeg hij de toelating om zich op 23 juni voor de BBC tot zijn landgenoten te richten, net zoals ene Charles de Gaulle het enkele dagen voordien had mogen doen. Hij deed een vurige oproep tot voortzetting van de strijd ... en daardoor 's anderendaags door zijn collega's uit zijn ambt ontzet.

VI. 1940-'44: ONDER DUITSE BEZETTING

Nieuwe meesters, nieuwe wetten

- 148.** Nr. 1 van het „Heeresgruppen-Verordnungsblatt für die besetzten Gebiete“, met bekendmakingen en verordeningen dd. 10 mei 1940 (dus de dag van de Duitse inval zelf), toepasselijk op de bevolking van het bezet gebied.

Deze publikaties, 'n soort alternatieve Staatsbladen, zijn drietalig Duits-Nederlands-Frans.

Kopie ter inzage

- 149.** Nr. 2 van „Verordnungsblatt des Militärbefehlshabers in Belgien und Nordfrankreich für die besetzten Gebiete“, dd. 17 juni 1940, met de klever „Nr 1 van het *Verordnungsblatt* zal binnen kort verschijnen“. Het nr. 1 van deze publikatie is het zelfde document als dat onder cat. nr. 148, maar heruitgegeven onder de naam „Verordnungsblatt des Militärbefehlshabers in Belgien und ...“.

Kopie ter inzage

- 150.** Diverse nummers van het „Verordnungsblatt des Militärbefehlshabers in Belgien und ...“, 1940 en '41.

Belgen en bezetters

Tijdens de eerste weken en maanden van de bezetting stond het overgrote deel van de Belgische bevolking neutraal en misschien zelfs een beetje welwillend tegenover de Duitsers, die ongetwijfeld een goede indruk gaven. Men had, zoals in de vorige oorlog, barbaarse Teutonen verwacht; nu werd men geconfronteerd met gemanierde, hulpvaardige en goedgehumeurde Duitse soldaten. Eigenaardig genoeg waren het deze keer de Britten en de Fransen die het moesten ontgelden. De meeste Belgen hadden hun garanten geestdriftig onthaald, maar al vlug waren ze door hun wandaden ontuchtend. Ze maakten zich schuldig aan plunderingen, arbitraire aanhoudingen, onnodige vernielingen en plagerijen jegens de burgerbevolking (zie cat. 96 e.v.), waartegen de correcte houding van de Duitse troepen nogal schril afstak.

Na 28 mei kwam het land in handen van een militair bestuur. Aan het hoofd ervan stond generaal von Falkenhausen, bijgestaan door twee staven: de *Kommandostab*, voor militaire zaken en de *Verwaltungsstab*, onder de leiding van Reeder, die voor de bestuursaangelegenheden instond. Al van in het

begin werd die Militärverwaltung geconfronteerd met het probleem van de werkloosheid. Niet minder dan een half miljoen personen moesten, vooral met het oog op het handhaven van rust en orde, zo spoedig mogelijk aan het werk gezet worden. Daartoe nam de bezetter zijn toevlucht tot twee maatregelen: enerzijds, de vrijwillige tewerkstelling in Duitsland en, anderzijds, werkverschaffing door de oprichting van het door secretaris-generaal Verwilghen geleide Commissariaat voor 's Lands Wederopbouw. In het dagdagelijkse leven probeerden de meeste Belgen, ondanks allerhande restricties, hun gewoontes te behouden en vonden ze steeds wel een middelje om de strakke Duitse reglementering te omzeilen.

De zomer 1940 verliep dus relatief probleemloos. Het was pas in het najaar, toen de ravitailering stakte, met de honger als realiteit, dat men pas goed begon te ervaren wat oorlog en bezetting, ook nu weer, werkelijk betekenden.

De „Feldcommandantur Asse“ onder Ober-Feldwebel Klopfer controleert in onze streek de naleving van de Duitse „Verordnungen“.

Radio België

Al van bij het begin van de bezetting vonden velen soelaas bij de BBC-uitzendingen. Groot was hun verrassing toe ze, op 28 september, tussen de Duitse stoorzenders door, op de golflengte van de BBC, de eerste uitzending van Radio België-Radio Belgique te horen kregen. De initiatiefnemer en latere uitvinder van het V-teken, Victor de Laveleye zorgde voor de presentatie van de Franstalige programma's. Aan Vlaamse kant nam Nand Geersens, alias „Jan Moedwil“, die taak op zich. Beiden brachten zij hoop en vertrouwen in een betere toekomst onder de Belgische bevolking, die vier donkere bezettingsjaren tegemoet ging.

- 151.** Jan Moedwil (Nand Geersens): hartversterkende Vlaamse radiostem uit Londen. Fotovergroting.

De pers onder de bezetting: de politiek van het minste kwaad

Na de Duitse inval van 10 mei hadden de kranten geleidelijk hun publikatie gestaakt. Het sluiten van de krantenbedrijven was in de eerste plaats te wijten aan de algemene mobilisatie en de massale vlucht van journalisten en uitgevers naar Frankrijk. De Algemene Persbond had trouwens de journalisten ertoe aangezet in geval van een Duitse overheersing de „pen te breken“ en het land te verlaten. Een reeks dagbladen zoals (de met de Duitsers sympathiserende) *Volk en*

Staat en *De Dag* konden evenmin verder verschijnen omdat hun uitgevers of redacteurs op 10 mei door de Belgische staatsveiligheid waren aangehouden (de overheid was van oordeel dat deze kranten het defaitisme onder de bevolking zouden aanwakkeren). Op 19 mei 1940, dus halfweg de periode van de 18-daagse veldtocht, verscheen er in België geen enkele krant meer.

Over heel het land troffen de Duitsers dan ook lege redactielokalen aan. Toch zijn ze er op merkwaardige wijze in geslaagd zeer vlug een aantal dagbladen in het bezette België te laten verschijnen.

Omdat het verwerven van controle op de media essentieel was voor het vestigen van hun „nieuwe orde”, wilden de Duitsers de Belgische journalisten zo snel mogelijk terug aan het werk krijgen.

Nadat de bezetter ermeê had bedreigd de krantenpersen in beslag te nemen besloten een aantal twijfelende uitgevers hun dagblad terug te verspreiden; ze vreesden immers dat hun kranten in handen zouden vallen van Duitsgezinde extremisten. De meeste uitgevers zouden de knoop pas definitief doorhakken na het raadplegen van een aantal vooraanstaande hoogwaardigheidsbekleders. Bovendien voelden ze zich in hun beslissing gesteund door Leopold III die de bevolking opriep om het werk te hervatten.

In oktober 1940 verschenen reeds 24 dagbladen.

Het Algemeen Nieuws en *Het Volk* waren de eerste Vlaamse kranten die in bezet België zouden verschijnen.

„Wij hebben gemeend onze Vlaamsche menschen den troost en den steun van een eigen blad niet langer te mogen onthouden”. Met deze woorden verklaarden de redacteurs van *Het Algemeen Nieuws* waarom ze ook onder Duitse bezetting bleven werken.

Net zoals hun uitgevers kozen vele journalisten voor „de politiek van het minste kwaad”. In totaal zou 1/4 van de journalisten hun activiteiten hervatten. Onder hen bevonden zich heel wat opportunisten en aanhangers van de „nieuwe orde”, die reeds voor de oorlog actief waren in anti-parlementaire bewegingen. Andere journalisten hernamen hun werk uit financiële noodzaak. Sinds ze „hun pen hadden gebroken” was er immers geen brood meer op tafel gekomen.

De pers aan banden

De kranten die verschenen konden dat enkel onder bepaalde voorwaarden. De illegale pers mocht onder geen beding verschijnen en de bezetter probeerde dat ook zo goed mogelijk te vermijden, al dan niet met medewerking van de plaatselijke besturen.

De Propaganda-Abteilung (PA) oefende absolute controle uit op de pers. Ze censureerde de inhoud van de kranten en eiste medezeggenschap in het beheer. De PA bepaalde of een krant mocht verschijnen of niet. Ze kon redacteurs aanstellen en ontslaan en zelfs de prijs van de krant en de lonen van de journalisten bepalen.

Om de controle op de media te vergemakkelijken vaardigde de PA een perswet uit waarbij elke krant die tijdens de bezetting wou verschijnen, eerst de toelating bij de PA moest aanvragen. Veel meer dan voorzien stroomden de aanvragen toe. Ongeveer de helft moest geweigerd worden. Het beperken van het aantal dagbladen tot 27 (tegen 65 titels voor de oorlog) en van het aantal periodieken tot 600 (2.500 voor de oorlog) werkte de centralisatie in de hand.

Met medewerking van de PA werd de vroegere Algemene Belgische Persbond hervormd tot de Vereniging van Belgische Journalisten. Alhoewel journalisten niet verplicht waren zich hierbij aan te sluiten, bezat deze „vereniging” een zekere machtspositie, namelijk het afleveren van perskaarten.

Om de controle te vereenvoudigen over de oplage, verkoop en verspreiding van de kranten, gaf de PA het monopolie van de distributie aan het agentschap Dechenne. Tijdens de bezetting werden alle kranten verspreid via deze ene distributeur. Kranten die zich niet hielden aan de Duitse reglementen liepen het enorme risico om de volgende dag niet in de krantenwinkels te liggen.

De PA had ook nog een machtig indirect drukkingsmiddel: de verdeling van krantenpapier. Kranten die niet meegaand genoeg waren kregen slechts een zeer karig papirrantsoen. Dit betekende niet enkel redactioneel een catastrofe, maar het had ook repercussies op het reclameaanbod en dus op de financiële armslag. Zo moesten op het einde van de oorlog *De Gentenaar*, *De Landwacht* en *Het Nieuws van den Dag* (17 mei '44) hun publicatie staken omdat, volgens de bezetter, onvoldoende papier voorhanden was.

De dagbladen die tijdens de bezetting van de pers kwamen, kunnen onderverdeeld worden in oude, nieuwe en gestolen bladen. In de categorie van oude kranten treft men twee uitersten aan. Vooreerst zijn er de officiële woordvoerders van collaborerende groepen. Zo was *Volk en Staat* de spreekbuis van het VNV en was *Le Pays Réel* het klankbord van Rex, de partij van Léon Degrelle. Daarnaast waren er bladen die zich afzijdig hielden van de collaborerende groepen en die zoveel mogelijk trachtten hun vooroorlogse traditie in stand te houden (*Het Nieuws van den Dag*, *De Dag*, *De Gentenaar-De Landwacht*).

De zogenaamde gestolen bladen zijn die kranten die tegen de wil van de eigenaars of beheerders opnieuw verschenen (*Het Laatste Nieuws*, *Vooruit*, *Le Soir*). Maar ook hier is de situatie verwarrend omdat bepaalde van deze „gestolen” bladen uiteindelijk toch in stilzwijgende of gedeeltelijke overeenkomst met de vooroorlogse beheerders verschenen. Voor wat de categorie van de „nieuwe” dagbladen betreft, is er geen twijfel mogelijk; al de kranten gesticht tijdens de bezetting kwamen enkel in nauwe samenwerking met de Duitsers tot stand (*Het Vlaamsche Land* - zie cat. 154, *De Gazet*).

Censuur of niet, tijdens de oorlog werden heel wat kranten gelezen. De toenmalige (gemiddelde) oplagen van de Vlaamse dagbladen geven een idee van de levendige krantenmarkt.

Het Laatste Nieuws:	200.000
Het Algemeen Nieuws:	170.000
De Gazet:	86.000
Het Nieuws van den Dag:	70.000
De Gentenaar-De Landwacht:	45.000
Het Volk (tot eind okt. '40):	40.000
Het Vlaamsche Land:	30.000
Volk en Staat:	20.000
Vooruit:	12.350
De Toekomst:	4.500

Volk en Staat

Dit Vlaams dagblad, in 1936 opgericht, was het orgaan van het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) - zie „Collaborerende verenigingen“. De aanvankelijke (radicale) hoofdredacteur H. Van Puymbrouck werd in 1938 vervangen door A. Mermans, terwijl Staf De Clerck het merendeel der aandelen in handen kreeg. In 1940 verdedigde de krant de neutraliteitspolitiek en ze nam in de eerste plaats een Vlaams standpunt in. Nadat Mermans op 10 mei 1940 was aangehouden, staakte *Volk en Staat* haar publicatie. Vanaf 13 juni, rolde de krant echter opnieuw van de pers. Volgens de PA was *Volk en Staat* -ondanks de eerder beperkte oplage- één van de doeltreffendste propagandakanalen in Vlaanderen.

Het blad verdween uiteraard in sept. 1944.

- 152.** *Het Volk* van 28 mei 1940, eerste editie van onder de bezetting, alleen verspreid in Groot-Gent.

Alhoewel de beheerraad naar Frankrijk vluchtte, verscheen *Het Volk* op 28 mei voor het eerst terug in de krantenkiosk, dit op persoonlijk initiatief van één afgevaardigde beheerder: Verheeke.

In het artikel „De Toestand“ maakte *Het Volk* duidelijk dat de krant vooral praktische informatie zou geven: „Als de toestand is zoals hij nu is, dan heeft een dagblad niet te beslissen over de wenschelijkheid van 'zijn' of 'niet zijn' en dan weet de lezer ook dat hij er niet moet in zoeken wat zijn hartje lust, maar hij moet er in vinden alles wat hij moet weten om zijn leven in te richten naar de omstandigheden“.

Eind oktober 1940 besloot de teruggekeerde beheerraad de publicatie van de krant stop te zetten. Blijkbaar wilden de beheerders hun krant op geen enkele manier ter beschikking stellen van de bezetter.

Tot 1944 zouden de rotatieven van *Het Volk* stilstaan. Als gevolg daarvan had de krant na de bevrijding enige tijd nodig om de machines terug op gang te brengen. Pas op 18 dec. '44 kon *Het Volk* met haar eerste „bevrijde“ nummer uitpakken. (Reproductie)

- 153.** Affiche publiciteit „Algemeen Nieuws“. Fotovergroting.
- 154.** Affiche publiciteit „Het Vlaamsche Land“. Fotovergroting.

De Duitse soldaten bij ons

- 155.** Handboekje „Mit offenen Augen durch Belgien“, met praktische aardrijkskundige, geschiedkundige, culturele, toeristische,... informatie over België ten behoeve van de Duitse soldaat in ons land. Uitgegeven door „der Propaganda Abteilung Belgien beim Militärbefehlshaber für Belgien und Nordfrankreich“.
- 156.** Foto „Duitse soldaten likken aan een ijsje voor het Klein Kasteeltje in Brussel“.
- 157.** Duits officier geeft 'n bijdrage aan het Rode Kruis. Fotovergroting.
- 158.** Duitse muziekkapel op Brouckèreplein te Brussel. Fotovergroting.
- 159.** Een souvenirkaartje kopen in het bezette Brussel. Fotovergroting.
- 160.** Gedisciplineerde Duitse troepen. Parade op de Kouter te Gent. Fotovergroting.

Af en toe lagen in Opwijk ook voor enkele weken of maanden Duitse soldaten ingekwartierd bij burgers of in openbare gebouwen (zie cat. 167 e.v.). Handelaars dienden dan allerlei materiaal te leveren tot inrichting van de opgeëiste lokalen (de rekeningen dienden naar 't Gemeentebestuur gestuurd).

Zo hoorde men die dagen hier ook de Hitlergroet als een verafgoding van de Führer huilen als „goedendag“ wanneer een paar Duitsers mekaar tegenkwamen. Het gedreun van Duitse soldatenlaarzen op onze straten. De ijzeren tucht bij de Duitsers. Het sterke ritme van hun stapliederen. De schrik die er bij alle soldaten ingehamerd was om ook maar enige kritiek op het regime te uiten. De diepe vrees -zelfs tegenover een bevriende medesoldaat- hij zou eens een geheim agent kunnen zijn van de Gestapo, S.S. of Feldgendarmarie. Het hoorde er allemaal bij...

- 161.** Wegwijzers, in „Duitse kleuren” (geel/zwart), „Mollem” en „Dendermonde”.
Met het krijgsgeweld van de meidagen 1940 waren de meeste wegwijzers in onze dorpen, om militair-strategische redenen, verdwenen, beschadigd, van richting veranderd,...
- De Duitse bezetter liet overal -ook voor hun gemak, in hun bezet- gebied nieuwe wegwijzers plaatsen, volgens hun normen: zwarte tekst op gele achtergrond. De Duitsers eisten ook de systematische plaatsing van straatnaamborden op de huisgevels én de nummering van de huizen. Dit vergemakkelijkte uiteraard ook hun controlewerk en hun speurtochten naar ondergedokenen,...
- 162.** Wegwijzer „Krankenverleilungsstelle in de Frontleiste”, die leidde naar het Brugmann-ziekenhuis (Laken) dat gedeeltelijk als Duits militair hospitaal ingericht was.
- 163.** Wegwijzer „UMGEHUNGS Ring Brüssel”, geplaatst in Merchtem-dorp.
- 164.** Verkeersplaat „UMGEHUNG UMLEITUNG”. Zij deed dienst voor de markt te Merchtem.
- 165.** Foto's van het Merchtem's gemeenteplein tijdens de oorlog. Wij zien hier enkele van de richtingsaanwijzersplaten die hier tentoongesteld zijn. De foto's zijn „gencensu-reerd”: de aanwezige Duitse soldaten zijn vakkundig weggewerkt.
- 166.** In de schrijnwerkerij bij Maurice De Ridder op de Dries te Mazenzele, werkten tijdens de oorlog enkele Duitse soldaten.
We zien hier van één van hen een stukje papier met zijn eigenhandig geschreven Heimat-adres.

De bezetter ingekwartierd

- 167.** Lijsten „Te leveren door de gemeente (Opwijk) voor inkwartiering van bezettings-troepen: infanterie”, met aanduiding van de te leveren goederen en diensten en de overeenkomstige kosten.
Deze lijsten bevatten een 40-tal inkwartie-ringsplaatsen.
De Waag diende voor „eetplaats, keuken, wapenkamer, slaapkamers”.
In de pastorie huisde „de wacht”.
Lokalen van het huis van Jozef De Smedt (Markt) dienden voor ziekenkamers en de

garage van Henri Van der Stappen werd gebruikt als garage voor wagens.

- 168.** „Lijst der Quartiergevers aan bezettende troepen met bedrag”, Opwijk.
- 169.** Heel wat Opwijkse handelaars en stiel-mannen mochten of moesten leveren en werken voor de Duitse bezetter. Wij zien hier een aantal rekeningen en facturen voor geleverde goederen en diensten. Alles moest blijkbaar langs het gemeentehuis passeren.
- 170.** Selectie van opeisingsbevelen, staten van inkwartieringen, inventarissen, rekeningen, verklaringen allerhande,... betreffende inkwartiering van Duitse troepen vanaf mei '40.

Gemeentebestuur onder de oorlog

In april 1941 schorsen de Duitsers de activiteiten van de gemeenteraad. De Duitsers schreven ze af als uitwassen van een decadent parlementair regime. In tegenstelling met 1914-'18 krijgt het schepencollege op gemeentelijk vlak alle wetgevende en uitvoerende macht toegespeeld nadat op 7 maart 1941 de zogenaamde „Ueberalterungsverordnung” van kracht is geworden. Een slimme zet van de Duitse overheid, want daardoor worden alle burgemeesters en schepenen, die de leeftijd van 60 jaar hebben bereikt, gedwongen tot ontslag. De achterliggende bedoeling is uiteraard hen zoveel mogelijk te vervangen door kandidaten van de Nieuwe Orde, meestal VNV-ers.

- 171.** Omzendbrief van het Ministerie van Binnenlandse zaken en Volksgezondheid aan de gemeentebesturen, dd. 18 april 1941, waarin de Secretaris-generaal meldt dat, volgens een beslissing van de bezettende overheid, alle werkzaamheden voor de duur van de oorlog verboden zijn.

Opwijk

Politieke situatie na de gemeenteraadsverkiezingen van 16 oktober 1938: zie p. 5.

Opwijk ging de bezetting in met Jozef De Smedt (° Opwijk 10-2-1875, † Opwijk 23-3-1968, brouwer van Stoasens) burgemeester, Louis Geeurickx (° Opwijk 13-4-1883, † Opwijk 14-8-1952, koster) eerste schepen en Alfons Moens (° Moorsel 28-2-1875, † Opwijk-Nijverseel 9-11-1958, „Fong van de Boerenbond”) tweede schepen, allen lid van de katholieke partij.

Ten gevolge van het besluit 7 maart 1941 werden schepen Alfons Moens in 1941 en burgemeester Jozef De Smedt in 1942 uit hun ambt gezet.

Met een brief van 29 maart 1941 vraagt het Opwijkse gemeentebestuur aan de Overheid, burgemeester Jozef De Smedt in dienst te willen houden (argumenten: uitstekende staat van dienst, ruime ervaring, vertrouwen van Hogere Overheid en van de bevolking, flinke gezondheid, tijd voor de uitoefening van het ambt). Op 23 juli 1941 vraagt het gemeentebestuur aan de Hogere Overheid, om, ter vervanging van schepen Alfons Moens, Gustaaf De Nil (Gemeenteraadslid, Heirbaan) aan te duiden. Het gemeentebestuur verstrekt op 8 september 1941 aan de Hogere Overheid gevraagde inlichtingen betreffende de persoon en de staat van dienst van Remi Moerenhout. Op 11 september meldt het gemeentebestuur dat Gustaaf De Nil, om gezondheidsredenen, dient af te zien van het aanvaarden van het schepenenambt. In zijn plaats wordt Jozef van Mollem voorgesteld (Stationsstraat, hophandelaar, in het begin van de oorlog leider der Boerenwacht).

De bezettingsoverheid stelde dan uiteindelijk Remi Moerenhout (Processiestraat) aan als schepen (eedsaflegging op 4 oktober 1941) en Paul Semal (architect, Schoolstraat, ° Opwijk 7-6-1891, † Antwerpen 21-2-1975) als burgemeester (tekent als burgemeester de correspondentie van de gemeente vanaf 26 januari 1942 tot 24 juni '43). Beiden verlieten Opwijk zodat Louis Geeurickx wettelijk in dienst gebleven als eerste schepen, de last van het gemeentebestuur gans alleen bleef dragen tot het einde van de oorlog.

- 172.** Foto's, rouwbrieven, bidprentjes,... van de burgemeester en schepenen tijdens de oorlogsperiode.

Mazenzele

Politieke situatie na de gemeenteraadsverkiezingen van 16 oktober 1938: zie p. 5.

Emiel Esselens (° Mazenzele 23-4-1884, † 26-1-1959) ging als burgemeester de bezettingstijd in. Schepenen waren Emiel Van de Velde (° 21-9-1889) en Frans Verelst (° 7-12-1889). Van 1942 tot 1944 was August Couck (° Essene 23-5-1902, † Mazenzele 4-1-1977) waarnemend burgemeester.

- 173.** Brief van het Mazels gemeentebestuur naar de gemeenteraadsleden, dd. 19 april 1941, waarin de beslissing van de bezettende overheid dat voor de duur van de oorlog de werkzaamheden van de gemeenteraad verboden zijn, aangekondigd wordt.

- 174.** Foto's, rouwbrieven, bidprentjes,... van de burgemeester en schepenen tijdens de oorlogsperiode.

Ravitaillering en rantsoenering van levensmiddelen

Tijdens de oorlog werden grote groepen van de bevolking met honger geconfronteerd. Het dagelijks leven draaide voor velen nagenoeg uitsluitend rond problemen van de voedselbevoorrading. Ravitaillering en rantsoenering werden sterk aan banden gelegd. Voedselschaarste werkte woeker, smokkel en sluikhandel in de hand. Talrijke liefdadige instellingen trachtten de hachelijke voedseltoestand te verlichten.

Op de vooravond van de Tweede wereldoorlog verbruikte de gemiddelde Belg 10.716 KJ onder vorm van o.m. 78 gram proteïnen, 74 gram vet en 390 gram koolhydraten en voedde zich aldus overdadig en onevenwichtig. De inlandse landbouw dekte deze overvloedige levensmiddelenconsumptie slechts voor de helft. De afhankelijkheid van het buitenland varieerde naargelang het voedingsproduct: vooral de import van graan en veevoeder was zeer aanzienlijk.

Eens de oorlog en de instelling van de Engelse blokkade een reële bedreiging vormden, zochten wetenschappers en overheid koortsachtig naar de formule om 8,3 miljoen mensen met de inlandse eetwarenproductie te voeden. Zich inspirerend op de eerste Wereldoorlog, bouwde de overheid een institutioneel kader uit. Ten einde de eerlijke verdeling van de levensmiddelen te waarborgen, ontwierp ze een rantsoeneringsstelsel. Zij maakte dit bekend via het besluit van 9 november 1939 en twee uitvoeringsbesluiten. Verder trof ze een aantal begeleidende maatregelen, zoals het cultuurplan en de prijsreglementering. De voedselrantsoenering, bij besluit van 10 mei 1940 uitgevaardigd door de regering-Pierlot en daags nadien in werking gesteld, kwam dus geenszins als een verrassing.

Toen voormelde regering het land verliet, namen de Secretarissen-generaal het roer over. Zij inspireerden zich evenwel op het werk van hun voorgangers. Een gigantisch administratief kader diende de bevoorrading van de bevolking te verzekeren. Het Departement van Landbouw en Voedselvoorziening had de hoogste bevoegdheid voor de vraagstukken over de primaire sector en de ravitaillering. Het oefende toezicht uit op andere instellingen die zich met deze problematiek bezighielden. Daarbij was vooral de in augustus 1940 opgerichte Nationale Landbouw- en Voedselcorporatie van belang. Die instelling diende marktordening te bewerkstelligen en groepeerde daartoe alle sectoren die op één of andere wijze voor de ravitaillering van de bevolking instonden. Andere belangrijke instellingen waren de gemeentelijke diensten voor voedselvoorziening en rantsoenering, het Commissariaat voor Prijzen en Lonen en „Winterhulp”.

In eerste instantie stelde men de bezetter voor het voedseltekort verantwoordelijk. De bevolking ging er

van uit dat de Duitsers het land leegplunderden. De Belgische radio-uitzendingen vanuit Londen versterkten die mening. De hogere voedselrantsoenen toegekend aan Duitse onderdanen, aan bepaalde categorieën van collaborateurs, alsmede aan arbeiders die in dienst stonden van de Duitse oorlogseconomie, waren een doorn in het oog van de massa. De publieke opinie stelde ook de secretarissen-generaal voor de voedselschaarste verantwoordelijk, met name vooral de Secretaris-generaal voor Landbouw- en Voedselvoorziening, E. De Winter.

Basis van de voedselvoorzieningspolitiek was de rantsoeneringstabel, die telkens voor een periode van 30 dagen geldig was. Hierop stond het dagrantsoen, uitgedrukt in gram, van tien verschillende produkten in gram, bepaald. Deze produkten waren: 1. Brood of meel; 2. Koffieprodukten (surrogaten); 3. Voedingsvetten; 4. Zetmeelhoudende produkten; 5. Zout; 6. Suikerwaren; 7. Aardappelen; 8. Havermout; 9. Olie; 10. Vlees. Tijdens elke rantsoeneringsperiode werd de hoeveelheid aangepast aan de bevoorradingsmogelijkheden, beter gezegd aan wat men kon of wilde leveren aan de bevolking. Elk gezin diende zich jaarlijks in te schrijven bij de gemeentelijke ravitailleringdienst waar een ravitailleringkaart uitgereikt werd. Deze kaart moest telkens voorgelegd worden bij het ophalen van de ravitailleringzegels. Elk ravitailleringstijdperk verschilden de zegels van kleur en het drukwerk werd steeds geraffineerder om vervalsingen tegen te gaan. De zegels waren genummerd van 1 tot 10, overeenkomstig de bovenvermelde produkten en ze gaven naargelang bepaald recht op 1, 2, 5, 10 of 30 dagrantsoenen, naargelang de voorschriften. Verder waren een hele reeks wisselende bepalingen van kracht, die betrekking hadden op extra-rantsoenen, speciale rantsoenen en rantsoenering van produkten, die niet op de tabel voorkwamen. Slechts enkele voorbeelden: arbeiders, die zwaar werk verrichtten hadden recht op extra-rantsoenen brood, margarine en vlees (zwarte zegels); zwangere vrouwen en voedsters op een extra-rantsoen brood; kinderen onder de 14 jaar, zwangere vrouwen, sommige zieken en personen boven de 70 jaar op melk (zegel nr. 11), kinderen onder de 4 jaar op eieren. Verder bestonden er vis-, fruit- en groenten-, vlees-, melk- en eierkaarten voor sommige plaatselijke gereguleerde afdelingen.

Met de mensen die geen recht hadden op rantsoeneringskaarten en -zegels (ondergedoken werkweigeraars, joden, gekende weerstanders,... dus alle mensen die op de lijst van Duitsers als „gezocht” vermeld stonden), werd uiteraard bij de berekeningen geen rekening gehouden. Gevolg: gebrek, diefstal van levensmiddelen op 't veld en afgewerkte produkten, kweken in 't zwart, smokkel, diefstal en namaak van rantsoeneringsdocumenten,...

Door het rantsoeneringssysteem kende de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie (N.L.V.C.,

opgericht op 27 augustus 1940, o.l.v. secretaris-generaal De Winter) theoretisch de precieze omvang van de kunstmatig bepaalde voedselbehoefte per produkt en per woonplaats. Zijn taak was dus de produktie en de distributie hierop af te stemmen. Aanvankelijk meende men dat enerzijds propaganda om meer te produceren en prioritairere levensmiddelen voort te brengen en anderzijds sancties tegen de sluikhandel zouden volstaan om het vooropgestelde doel te bereiken. Toen op dramatische wijze duidelijk werd dat dit hoegenaamd niet werkte, werd een steeds uitgebreider controlesysteem en een steeds strakker geleide landbouweconomie opgelegd.

Reeds in augustus 1940 waren de melkerijen genationaliseerd en was de boer verplicht zijn volledige melkproduktie te leveren aan de hem voorgeschreven melkerij. In april 1941 werd de verplichte registratie van de rundveestapel ingevoerd, later volgde de varkensstapel. Op deze manier hoopte men een betere greep op de zuivel- en vleesproduktie te krijgen. Wie onvoldoende melk leverde kreeg boetes of zijn vee werd aangeslagen. Op basis van de informatie van de jaarlijkse tellingen van het landbouwersarsenaal en de opbrengsten werden teeltplannen opgesteld, die opgelegd werden aan alle uitbaters van meer dan 50 a (half september 1942 waren in Opwijk 561 boeren onderworpen aan dergelijke teeltplannen).

Een hoofdpeiler in het beleid van de Corporatie waren de zogenaamde „cultuurplannen”, dit zijn actieplannen voor de landbouw met een sterk dirigistische inslag. Opdat de overheid de nodige controle zou kunnen uitoefenen, waren de landbouwers verplicht zich aan opgelegde kwantitatieve en kwalitatieve normen te houden. De officiële landbouwtellingen van 1940 golden als uitgangspunt voor het cultuurplan 1940-'41. Hier werd een eerste belangrijke vergissing begaan. De officiële tellingen hadden immers de totale landbouwooppervlakte met 10 % of 180.000 ha onderschat.

De teeltplannen hadden tot doel de aardappel- en broodgraanteelt en vanaf 1943 de koolzaadteelt uit te breiden, en de teelt van andere prioritairere gewassen zoals suikerbieten, chicorei, peulvruchten, gerst en vlas op zijn minst stabiel te houden. Voor graan en aardappelen werden van jaar tot jaar strengere produktienormen opgesteld, gebaseerd op de veronderstelde vruchtbaarheid van de grond. Die werd aanvankelijk per landbouwstreek maar vanaf het einde van 1943 voor elke gemeente afzonderlijk bepaald. Naast teeltregeling was er de verplichting om weiden te „scheuren” (om te ploegen): in 1942-'43: 10 % en in 1943-'44: 20 %. Elke landbouwer werd verplicht jaarlijks een zaaiplan in te dienen ter controle of het conform was aan een teeltplan. Na goedkeuring kreeg hij in functie hiervan zaaigoed en meststoffen toegewezen. Bij een slechte oogst

was er de mogelijkheid een schatting ter herziening van de te leveren hoeveelheden aan te vragen.

De grossist en de kleinhandelaar hadden een vergunning nodig om hun beroep te mogen uitoefenen. De groothandel en ten dele ook de kleinhandel werden op die manier grondig „gerationaliseerd”. In elke streek werden groothandelaars „erkend”, die het monopolie kregen over één of meerdere produkten. Voor elke bevoorrading was een machtiging nodig. De kleinhandelaar bv. kreeg zijn machtiging op basis van de ingeleverde borderellen met ravitailleringsegels of het aantal ingeschreven cliënten. Zo hoopte men de distributie en de stocks te controleren. Dit systeem was echter zo ingewikkeld en zo omslachtig dat de bevoorrading totaal mank liep. Onregelmatige en te weinig gespreide verdelingen, levensmiddelen die lagen te rotten of bevroren en bevoorradingen die niet op elkaar afgestemd waren (bakkers die over meel beschikten maar niet over kolen om hun ovens te stoken).

De werkelijkheid draaide dus wel heel anders uit dan het beeld van een corporatief stadje, waar iedereen samenwerkt om het gemeenschappelijk doel te bereiken, zoals men de bevolking in 1940 voorspiegelde (zie cat nr. cat. 204).

De N.L.V.C. was een indrukwekkende monsteradministratie met duizenden ambtenaren, die over verregaande bevoegdheden beschikte; ze gebod, verbood of beperkte de produktie van levensmiddelen of het gebruik van bepaalde ingrediënten, ze regelde de distributie en de verkoop, bepaalde de prijs en legde boetes op wanneer haar bepalingen niet nageleefd werden. Het regende onophoudelijk bepalingen en voorschriften, die elkaar aanvulden, ophieven, specificeerden en in niet geringe gevallen mekaar tegenspraken. De N.L.V.C. telde, plande, reglementeerde en controleerde zodanig, dat elke burger, producent en consument, als het ware op elk moment moest kunnen bewijzen dat hij handelde volgens de voorschriften. Het gezegde „Indien papier kon gegeten worden zou de N.L.V.C. het voedselprobleem prachtig opgelost hebben”.

In 1940 reeds wordt de ravitailleringdienst in elke gemeente ingericht.

Zoals zowat overal waren de bedienden van het ravitailleringbureau veelal beroepsmilitairen van vóór de oorlog. Zij waren immers „technisch werkloos” en hun wedde moest toch uitbetaald. In veel gevallen waren deze mensen „patriotten” zodoende eerder anti-Duits. Zij dienden niet altijd strikt de belangen van de bezetter en in veel gevallen pasten zij in hun job bepaalde reglementeringen méér dan soepel toe, ten voordele van de noodlijdende bevolking.

Opwijk krijgt twee mensen toegezonden die zich met de inrichting ervan zullen gelasten. Het waren de heren Oscar-Gustaaf Ringoir en Gustaaf Pullinckx, beiden van Brussel. G. Pullinckx deed ook dienst in Mazenzele. In het oude schoolhuis

(Schoolstraat, bij de vroegere gemeentelijke jongensschool, nu BuSo) worden de burelen ingericht. Een achttal bedienden-Allen Opwijkenaars-, zullen voor Opwijk de ravitailleringsonderrichtingen op papier zetten en naar best vermogen uitvoeren.

In Mazenzele deed Maurits Heuninckx dienst.

Een landbouwtelling wordt gehouden: landbouwers, gronden, weiden, boomgaarden, kleine hovingen, veestapel, kleinvee, inzonderheid de oppervlakten van graan- en aardappelvelden dienen gekend. De landbouwers werden in evenredigheid verplicht vlees, graan, melk aardappelen, stro,... te leveren. Er moesten opnieuw slooren (koolzaad) aangeplant worden.

Om de maand kon ieder gezinshoofd in het bedelingslokaal, een klas van de jongensschool, de hem toegekende rantsoenzegeltjes (melk, boter, vlees, brood, textiel, schoenen, kolen,..., hoeveelheid in functie van de gezinssituatie en -samenstelling) gaan afhalen.

Een maandrantsoen -wanneer men er kon aangeraken- was amper voldoende om 14 dagen rond te komen. Vandaar de opkomst van smokkel, woeker, vindingrijkheid en plantrekkerij van de bevolking. Stielmannen lieten zich veelal door boeren en andere „producenten” betalen in natura. Een nieuw kostuum van de kleermaker voor de boer voor zoveel kilo meel, spek, boter,... (alles in „t zwart” natuurlijk).

Voor het opmeten van graan- en aardappelvelden werden onderwijzers en gemeentebedienden aangevuld. Opwijk kromp die dagen merkkelijk in oppervlakte. Immers, elke boer loog een beetje en de „landmeters” werkten met kettingen van 10 meter plus twee-drie passen als toemaat. Op papier mislukten de oogsten regelmatig, de koeien stonden opvallend veel droog, de varkens wilden niet vreten, een koe werd gestolen „met 't geld in de kribbe”, de kiekens staakten met eieren leggen, men legde het te veel aan graan bij een burger op 't zolder,... De controleurs konden zich laten omkopen (meestal en bij voorkeur in natura) of ze riskeerden een aanslag of een rammeling van onbekenden.

De schoolbedelingen omvatten naast vitaminepilletjes ook soep en maïs. Haring werd soms bij drie-vier ton op de speelplaats van de jongensschool afgekapt en met een bollekensriek in de emmers van de huismoeders bedeed. De rantsoenmelk werd soms zodanig gedoopt dat het vetgehalte aan de zéér lage kant lag. In de textielproducten was er naar het einde van de oorlog geen ziertje wol te vinden, ersatz noemde men dat, gewezen van aardappelloof vertelden de mensen. De kolen -wanneer men die kon krijgen- waren veelal ook van de minste kwaliteit: véél stenen, véél gruis, of stoffige eitjes of papperige slam of de bruine spriet.

Die haring, vitamines, schoolsoep en -koeken en de goede aard van vele van onze boeren, verdienen onze dankbare hulde!

Een inbraak in een ravitailleringbureel was niet zo uitzonderlijk. Evenmin uitzonderlijk kregen enkele overledenen nog hun rantsoenzegeltjes. Familie en enkele vrienden van onze boeren kregen een klutske graan, aardappelen, boter, spek,... aan een behoorlijk prijsje. Ruilhandel bracht ook hier en daar enige oplossing. Om de huisbrand enigszins aan te vullen kregen sommige mensen een paar bomen uit het bosje van meneer.

De rest van het „tekort” diende in de smokkel tegen woekerprijzen aangeschaft te worden, met de nodige risico's in kwaliteit en kwantiteit, en ten koste van de laatste spaarcentjes van kleine burgers, werkmensen en ouderlingen.

Op 29 oktober 1940 richt de Duitser bezetter en de Belgische overheid de hulpverlenende *Winterhulp* op. *Winterhulp* organiseerde tegen betaling en afgifte van rantsoenzegels o.a. soep- en melkbedelingen en goedkope maaltijden voor diverse categorieën van steungerechtigden.

„*Boerenhulp*”, een organisatie ontstaan in de schoot van de N.L.V.C. ving ondervoede stadskinderen gedurende enkele maanden op bij landbouwersgezinnen die vrijwillig hun diensten aanboden. De N.L.C.V. zette op deze manier de geprivilegieerde positie van de boer in het licht en kon in feite op geen betere manier de mislukking van haar voedselpolitiek illustreren.

Het *Werk van den Akker* spoorde de bevolking er ietwat overbodig toe aan alle voor tuinbouw vatbare percelen maximaal te benutten. In de zomer van 1942 zijn dan ook alle tuintjes en lapjes grond en in de steden ook bijna alle parken en plantsoenen omgetoverd tot groenteperken. De ploeg gaat zelfs door het park van Laken.

C.O.O., Winterhulp, St.-Vincentiusgenootschap, Rode Kruis, stichtten veel goeds, doch maakten ook misnoegden omwille van -zogezegde- onredelijke verdelingen. Deze instellingen, de schoolbedelingen, de soms overvloedige haringrantsoenen, de gulhartigheid van een aantal welstellende families,... lenigden hoe dan ook enigszins de zwaarste nood.

Verplichte levering van landbouwopbrengsten

175. Lijsten „Levering van aardappelen”, respectievelijk 28 september en 3 oktober 1940.
176. Affiche uitgaande van het Ministerie van Landbouw en Voedselvoorziening „Vergemakkelijking van den aankoop van Plantaardappelen”, met het besluit van 15 april 1941 (B.S. 14-15-16 april 1941) en model van een formulier dat door de gemeente diende verstrekt „Toelating tot vervoer van inlandsche aardappelen bestemd voor het planten”.
177. Document van de Aardappelcentrale „Toelating voor den verkoop en het vervoer van plantaardappelen”, Verkoper: Louis Van Gerwen (Nanovestraat). Bestemming: Jean Wouters (Kerkstraat). 21 april 1941.
178. Blanco-formulier „Gemeente Opwijk-Ravitaillering STROO. Persoonlijk Leveringsbevel”, in toepassing van de verordening van 10 oktober 1941.
179. Verdeellijst voor levering van 35.229 kg. stro, Opwijk, dd. 21 augustus 1942.
180. Tabel van de gemeente Opwijk „Leveringsplicht in Haver Oogst 1942, afgesloten 11 september 1942. In totaal komen 331 „leveranciers”, op de lijst voor. De te leveren hoeveelheid bedroeg 4 of 5 kg. per are. In totaal werd 36.844 kg. geleverd.
181. Ontvangstbewijs van bevelschriften aan Opwijkse burgers voor verplichte levering van hooi, dd. 6 januari 1944.
182. Leveringsbevel vanwege de S.V. Stroo- & Fouragekantoor, in opdracht van de Duitse overheid, aan de gemeente Opwijk, voor levering van 30.875 kg. hooi, dd. 8 februari 1944. De lading moest overgemaakt worden aan L. Coppens van Asse.
183. Kaart „Mobilisatie van den oogst 1944. Algemeene kaart van den aan het teeltplan onderworpen exploitant” van Judocus Esselens (Doortstraat), 1944. De binnenluiken geven ons de „Verantwoording der productie- en leveringsverplichtingen opgelegd door het teeltplan” en de „Bijzondere leveringsverplichtingen”. Het laatste luik blijft voorbehoud voor de aanduidingen „Beweging der leveringen”.
184. Enkele kaarten „Mobilisatie van de oogst 1944”. Algemeene kaart van den niet aan het teeltplan onderworpen exploitant,, Opwijk, 1944.
185. Tweektalige affiche -Nederlands-Frans-, uitgaande van het Ministerie van Volksge-

zondheid en Ravitaillering „Ravitailleuringszegels bestemd voor de Duitse militairen en burgers”.

- 186.** Uittreksel uit het register der beraadslagingen van de Opwijkse gemeenteraad, zitting van 9 januari 1945, betreffende de vergoeding van de 16 ingeschakelde onderwijzers (15 fr. per dag) en de 4 aangeworven personen (44,80 fr. per dag) die in 1941 en 1942 de opmeting van de landbouwgronden en de landbouwtellingen uitgevoerd hebben. Totale uitgave: 13.050,40 fr.
- 187.** Controle aardappelen door aardappelcentrale. Fotovergroting.
- 188.** Levering van aardappelen aan de aardappelcentrale. Fotovergroting.
- 189.** Selectie van diverse andere documenten betreffende de ravitaillering.

Rantsoenering

- 190.** Affiche uitgaande van Ministerie van Volksgezondheid en Ravitaillering „Rantsoenering van eetwaren”, Besluit van 2 juli 1940.
Wij zien er een rantsoeneringstabel op, met een lijst van gerantsoeneerde producten, met het overeenkomend nummer van de zegel, het aantal rantsoenen per zegel, het rantsoen per dag in gr. en de hoeveelheid per zegel.
Deze tabellen die in het openbaar werden uitgehangen vermelden dus met hoeveel en met welke rantsoeneringscoupons men bepaalde producten kon kopen. Deze rantsoeneringstabellen werden ook erg regelmatig gepubliceerd in de dagbladers (zie o.a. de verwijzing naar de tabel in *Het Algemeen Nieuws* van 6 november 1940 - cat. 370).
Onderaan lezen we het bericht dat de Duitse militaire overheid een verordening heeft uitgevaardigd, waarbij het stelsel der levensmiddelenrantsoenering, van 11 juli 1940 af, voor het geheel van het Rijk, tot alle Duitse burgers en militairen uitgebreid wordt, met nadere uitleg voor het systeem van Duitse militairen en burgers die niet van de troepenhuishouding afhangen, en voor mess en kantines van de Duitse overheid. (Reproductie)
- 191.** Affiche met de rantsoeneringstabel, geldig vanaf 7 januari 1941.
- 192.** Affiche met de rantsoeneringstabel, geldig van 27 mei tot 25 juni 1943.
- 193.** Affiche met de rantsoeneringstabel, geldig van 19 augustus tot 17 september 1944. Het is dus de laatste lijst vóór de Bevrijding.
- 194.** Aanplakbriefje, in het Duits.
Vertaling: Bij verordening van de militaire bevelhebber is het aan het restaurant VERBODEN gerantsoeneerde voedingswaren ZONDER ZEGELS AF TE LEVEREN. De leden van de Wehrmacht (Duitse leger) die zelf instaan voor hun voeding kunnen zegels bekomen op het bureau van de plaatselijke (leger)commandant.
- 195.** De verslechtering van de bevoorrading in de loop van 1941 komt ook tot uiting in de mededelingen in de kranten omtrent de ravitaillering.
Op de voorpagina van *Het Algemeen Nieuws* van 25 september 1941 werden niet minder dan 3 bijdragen gewijd aan de toestand: „Onze bevoorrading in broodgraan - De oogst was goed doch zal niet volstaan om de bevoorrading te verzekeren - Invoer van broodgraan in het vooruitzicht gesteld”, „Geen maaltijden in de spijshuizen zonder zegels - Donderdag en Vrijdag zijn vleeschlooze dagen - Het eengerechtstelsel ingevoerd” en „De rantsoenering der eieren begint in Oktober”. Op pagina 3 lezen wij nog de „Kroniek der Bevoorrading - De stand onzer voedselvoorziening - De winkeliers moeten slechte aardappelen weigeren”.
- 196.** Uithangbiljet „Rantsoenering der eetwaren”, uitgaande van het Ministerie van Ravitaillering, volgens besluit van 22 februari 1945 (Besluit reeds van kracht op 15 februari 1945!). Het betreft wijzigingen aan het besluit van 13 februari 1945 (rantsoeneringsperiode 15-2 tot 16-3 1945).
- 197.** Blanco „Ontvangstbewijs voor aflevering van gewone zegelbladen aan nieuwe verbruikers”, gemeente Opwijk.
- 198.** Plooi-foldertje van de gemeente Opwijk, met diverse praktische inlichtingen en modaliteiten betreffende de verspreiding en het gebruik van de rantsoeneringszegels, voor waren die aan een machtiging onderworpen zijn, schoeiselbons, maalvergunningen, huisvlachting,...

- 199.** Rantsoeneringskaarten en -zegels en waardebons, voor alles en nog wat, in alle maten en vormen!
- 200.** Apparaatje om rantsoeneringszegels te vernietigen.
- 201.** Brief van het Ministerie van economische Zaken, Algemene Dienst voor de Distributie, Afdeling Tabak, dd. 25 juni 1943, aan de firma Ch. Joostens & C° (Statiestraat), waarin, na een klacht ter zake, wordt uitgelegd hoe de verdeling van tabaksprodukten „op billijke wijze” diende te geschieden.
- 202.** Enkele stempels van de Opwijkse ravitailleringdienst.
- 203.** Enkele pro-Justitia, opgesteld door de Mazelse burgemeester Emiel Esselens, 1945-'46, betreffende het verlies, vernietiging door ongeluk,... van rantsoeneringskaarten door ingezetenen.
- 204.** „De Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie met haar sectoren en hoofdgroeperingen is als een stad...”. Idealistische voorstelling van de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie. Fotovergroting.
- 205.** Wortels van *Winterhulp* in plaats van snoep. Fotovergroting.
- 206.** Selectie van diverse andere documenten betreffende de rantsoenering.

Bescherming en diefstal van de oogst en de veldvruchten

- 207.** „Verordeningen op het verkeer binnen de Gemeente”, Mazonzele.
Om diefstal van de oogst en veldvruchten in te dijken werd de toegang tot de los- en de veldwegen verboden, behalve voor de toezichhoudende overheidspersonen en voor eigenaars, huurders en gebruikers (en hun aangestelden) van de aanpalende percelen. Aan de ingang der wegen zal op last van de gemeente een bord „verboden ingang” geplaatst worden.
- 208.** Enkele verklaringen van de Politie van Opwijk betreffende ingediende klachten tegen onbekenden voor diefstal van aardappelstruiken, 1942 en '43.
- 209.** Enkele Pro-Justitia opgesteld door Mazels veldwachter Alfred Jacobs, betreffende

diefstal van „groeïende aardappelen” en van koolzaad, 1944.

Boerenwacht

Deze instelling zag het daglicht in juni 1941 (Besluiten van 24 juni en 4 augustus 1941). Zij stond in voor het bewaken van de veestapel, de landeigendommen en de oogst. De organisatie en de leiding van de Boerenwacht berustten bij de N.L.C.V.

De Boerenwacht kende een strenge hiërarchische structuur: Corporatieleider (van de N.L.V.C.), Algemeen overste, Vlaamse en Waalse oversten, Provinciale oversten, Arrondissementsoversten, Gemeenteeoversten, Wijkoversten, Trosoversten en Wachters.

De taak van de algemeen overste tot deze van de arrondissementsoverste lag grotendeels op het administratief vlak. De gemeente-, wijk- en trosoversten lieten zich met de bewaking in. Aanvankelijk waren de wachters allemaal vrijwilligers. Vanaf augustus 1941 kon de burgemeester mannen tussen de 18 en 60 jaar opeisen indien de (vrijwillige) bezetting minder dan één wachter per 10 ha bedroeg. De Boerenwacht kampte immers met een schrijnend gebrek aan vrijwilligers en genoot slechts weinig steun bij de landbouwbevolking.

De leden van de Boerenwacht behoorden niet tot de gerechtelijke politie, legden geen eed af en waren niet bevoegd om rechtsgeldige processen-verbaal op te stellen. De organisatie had vooral een preventieve taak en verwittigde de openbare macht van vastgestelde overtredingen of gevaren. Zij onderhield nauwe contacten met de rijkswacht. De controle over de politionele opdracht van de organisatie berustte bij de burgemeester.

In de praktijk verzekerde de Boerenwacht de bewaking van het vee en de oogst door het uitrukken van patrouilles: éénmaal in de voornacht (na 22 uur) en éénmaal in de nachnacht (voor 5 uur). Aanvankelijk enkel met een controleboekje gewapend, volgden de patrouilles een door de gemeenteeoverste uitgestippelde weg. Tijdstip en traject van de rondes veranderde frequent. Toen in het land verscheidene wachters tijdens het patrouilleren werden gedood, kreeg de Boerenwacht op veel plaatsen de beschikking over jachtgeweren.

Aanvankelijk bood de Boerenwacht voldoende bescherming, doch zij bleek naar het einde van de bezetting toe niet opgewassen tegen de georganiseerde criminaliteit.

- 210.** Armband „Boerenwacht”.

Ministerie van Landbouw en Voedselvoorziening

RANTSOENEERING

VAN DE

EETWAREN

Besluit van 6 Januari 1941

(Staatsblad van 6 en 7 Januari 1941)

ARTIKEL 1. — Met ingang van 7 JANUARI 1941 zijn de zegels in GROENE TINT op ORANJEKLEURIGEN ONDERGROND, alsmede de GROENE ZEGELS n° 11, vervallen en is het verboden ze nog te gebruiken.

Van dezen datum af tot 5 FEBRUARI 1941 gelden alleen de ROODE zegels op GROENEN ONDERGROND.

ART. 2. — Met ingang van 7 Januari 1941 is de rantsoenering van de eetwaren geregeld volgens onderstaande opgave en hoeveelheden :

Gedrag zegel	PRODUCTEN	Dagelijks rantsoen	Totaal voor 30 dagen	Hoeveelheid per zegel	Aantal zegels voor een bijperk	Gedrag zegel	PRODUCTEN	Dagelijks rantsoen	Totaal voor 30 dagen	Hoeveelheid per zegel	Aantal zegels voor een bijperk
1	NAAR KEUZE :					5	Voorloopig onbenuttigd.				
	A) Keukenbrood vervaardigd uit aardappelmeel en of meer der navermelde meelsoorten	225 gr.	6 kg. 750	225 gr.	30	6	Geraffineerde suiker, kristalsuiker, korrelsuiker, kandysuiker, « vergeoise », bruine suiker, ruwe suiker en naproduct.	33 gr.	1 kg.	333 gr.	3
	B) Tarwemeel gebuild tot 85 " ; Mastelmeel gebuild tot 80 " ; Roggemeel gebuild tot 75 " ; Speltmeel gebuild tot 65 " ; of mengsel van deze meelsoorten	170 gr.	5 kg. 100	170 gr.	30	7	Havergort en andere zetmeelhoudende producten, behalve het aardappelmeel (niet gerantsoeneerd) en de onder nr 8 vermelde peulvruchten	6,6 gr.	200 gr.	66 gr.	3
	C) Biscuiten en deegwaren vervaardigd uit meel gebuild tot 85 "	150 gr.	4 kg. 500	150 gr.	30	8	Peulvruchten (erwten, bonen, paar-denbonen, enz.)	6,6 gr.	200 gr.	66 gr.	3
	D) Biscuiten en deegwaren vervaardigd uit meel gebuild tot 72 "	125 gr.	3 kg. 750	125 gr.	30	10	Verschen bevroren vleesch (20 " beenderen inbegrepen); conserven en alle preparaten, om 't eren hoeveel vleesch zij naar verhouding bevatten	50 gr.	1 kg. 500	50 gr.	30
	E) Diëtlevensmiddelen welke ten hoogste 140 gr. meel gebuild tot 72 " bevatten en in 't geheel niet meer dan 175 gr. wegen	175 gr.	5 kg. 250	175 gr.	30	12	Boter of margarine	4,2 gr.	125 gr.	42 gr.	3
	F) Peperkoek	250 gr.	7 kg. 800	250 gr.	30	13	Boter of reuzel of ossenvet of vet spek	2,5 gr.	75 gr.	25 gr.	3
2	NAAR KEUZE :					14	Kunsthonig, confituren, invertsuiker en vloeibare suiker, siroop, vruchtenmoes, broodmeemel, ten minste 30 " suiker bevattend	15 gr.	450 gr.	150 gr.	3
	A) Gebrande mout, of gebrande gerst	3,3 gr.	100 gr.	33 gr.	3	20	Aardappelen	500 gr.	15 kg.	2 kg. 500	6
	B) Mengsel van koffiesurrogaten dat ten hoogste 3,3 gram gebrande gerst of gebrande mout bevat	13 gr.	390 gr.	130 gr.	3						
X 3	Margarine	4,2 gr.	125 gr.	42 gr.	3						
4	Boter	4,2 gr.	125 gr.	42 gr.	3						

ART. 3. — Tot nadere beschikking dient elke verkoop van bier in vaten, op fleschen of per glas te geschieden tegen afgifte van zegels n° 1 of tot machtigen van bevoorrading, naar volgende grondslagen :

- 1/2 liter bier van één graad van gelijke waarde als 25 gram brood ;
- 1/2 liter bier, twee graden, van gelijke waarde als 50 gram brood ;
- 1/2 liter bier, vier graden en meer, van gelijke waarde als 100 gram brood.

De bevoorrading der detailhandelaars, grossiers en fabrikanten geschiedt respectievelijk door middel van machtigen A, B en C.

ART. 4. — De mengsels van koffiesurrogaten, die noch gebrande gerst noch gebrande mout bevatten, zijn niet aan rantsoenering onderworpen.

ART. 5. — Tegen overlegging van een geneeskundig getuigschrift kunnen de zieken, bij den gemeentelijken dienst, ieder zegel n° 4 of n° 12 tegen 3 zegels n° 11 ruilen. De aldus geruilde zegels n° 4 of n° 12 worden op het geneeskundig getuigschrift geplakt en onmiddellijk geannuleerd.

Voor de ongeneeslijke zieken wordt er maar een enkel getuigschrift vereischt; de volgende maanden plakt de aangestelde beambte de geruilde zegels n° 4 of n° 12 op een blad ongezegeld papier, dat door den begunstigde voorgelegd wordt en de op het geneeskundig getuigschrift voorkomende aanduidingen vermeldt, te weten : naam van den geneesheer, naam van den zieke, aard van de kwaal en datum van aflevering.

ART. 6. — De inbreuken op dit besluit worden opgespoord en bestraft overeenkomstig de bepalingen van artikelen 6 tot 10 der besluitwet van 27 October 1939, genomen om de bevoorrading van het land te verzekeren, en gewijzigd bij de besluitwetten van 11 en 14 Mei 1940.

VOORZIENE STRAFFEN :

- 1) Geldboete, met inbegrip van de opdicines : 700 tot 700.000 frank ;
- 2) Gevangenisstraf : vijftien dagen tot drie jaar ;
- 3) Verbuurverklaring van de eet- of koopwaren ;
- 4) Sluiting van de inrichting.

Bij herhaling worden de geldboete en de gevangenisstraf verdubbeld.

ART. 7. — De sluiting van de inrichtingen, voorzien bij § 3 van artikel 9 der besluitwet van 27 October 1939, gewijzigd bij de besluitwetten van 11 en 14 Mei 1940, kan, volgens het geval, door den Procureur des Konings of door den Onderzoeksrechter, onmiddellijk na de vaststelling van de inbreuk bevolen worden; de duur van de aldus uitgevoerde sluiting zal van den door de rechtbank uitgesproken sluitingsduur afgetrokken worden.

Dit besluit treedt in werking op 7 Januari 1941.

De Secretaris-generaal.

E. DE WINTER.

- 211.** Enkele opeisingsbevelen Opwijk. Met een verklaring van een werkgever (voor een voltijdse job of ploegenwerk,..) of een briefje van een dokter kon men wel zijn beurt laten overslaan.
- 212.** Uitnodiging voor een vergadering van de Boerenwacht, zondag 14 november 1943 om 11u15 (na de hoogmis) in de St-Pauluszaal Opwijk.
- 213.** Boek met dagelijkse dienstregeling Winterwacht 1943-1944 Opwijk, van maandag 15 november '43 tot vrijdag 31 maart '44.
- 214.** Geopend boek „Boerenwacht-Rol Opwijk”.
Er waren 2 groepen. Groep I omvatte: sectie A (Nijverseel, Hoeksken, 't Luik), sectie B (Eeksken, Neerveldstraat), sectie C (Broekstraat, Doortstraat, Nanovestraat) en sectie D (Dorp). Groep II omvatte: sectie A (achterste Droeshout, Kalkestraat, 't Rod), sectie B (Waaienbergh, Paddebroeken, voorste Droeshout, Langeveld, Hulst) en sectie C (Mansteen, Klei, Broevink).
- 215.** Enkele „Wachtbriefjes” (Opwijk) met aanduiding van de wijk, dienst, uur en plaats van vertrek, uur en plaats van de opeenvolgende hinderlagen en uur en plaats van einde.

„Het werk van den akker”

- 216.** Tuinbouw boven N-Z verbinding Brussel. Fotovergroting.
- 217.** Op weg naar volkstuintje. Fotovergroting.
- 218.** Bewerken van eigen grasperk. Fotovergroting.
- 219.** Groentetuin voor arbeiders N-Z verbinding. Fotovergroting.

Opeising van dieren

- 220.** Tabel „Gemeente Opwijk. Opeising van koebeesten op Vrijdag 28° Maart 1941”. Het gaat om 1 beest bij 4 afzonderlijke boeren, met een totaal gewicht van 1.687 kg. met een totale waarde, bijkomende onkosten inbegrepen, van 11.456,35 fr.

Smokkel

Vroegere baangasten, vinnige kleinhandelaars, lepe en stoutmoedige kerels, vormden weldra een wereldje apart. Waarin men tot het einde van de oorlog van mekaar wist: waar, en hoe en

tegen welke prijs, alles wat wél nog te krijgen was zonder zegeltjes. Tarwe, rogge, wit brood, beste boter, vet, lekkere biefstuk, een wollen pak, goede aardappelen, smakelijke spek, suiker, kruidnagel, peper, sigaretten, tabak, chocolade, een goed karabijn of revolver, noem maar op!

Die kerels hebben Brussel in leven gehouden, de Duitsers véél moeilijkheden berokkend, véél geld verdiend (en licht verteerd of verspeeld „met de pas”) en zijn soms ook gulhartig geweest jegens onze armste medeburgers.

De meest geraffineerde bergplaatsen (met valse muren en zoldertjes en verafgelegen ondoordringbare bossen), sluikslachterijen met de nodige mannen op wacht, smokkelwegen en smokkelmanieren werden bedacht om uit handen van de bezetter en zijn controleurs te blijven. Omgekeerd ook wensten de Duitse patrouilles en Belgische controleurs de slachtvloeren in volle bedrijvigheid niet te benaderen noch een smokkeltransport in de weg te lopen.

Werd een smokkelaar „in 't groot” gepakt, dan kreeg die een zéér zware boete, de gevangenzetting werd met zwaar geld afgekocht en de zaak floreerde verder.

Veel kleine mensen riskeerden ook wel eens een smokkelaffaire naar Brussel, met enkele kilo's boter of vet of tabak (die was soms wel van achter de schuur, met bietbladeren en tabakstengels ingesneden, onbrandbare kwaliteit) of enkele stukken zeep. Dit ging dan met de trein (als die reed) of met de fiets tot Wemmel, indien men dan nog een tussenpersoon kende in Brussel. Met die winst kon men het dan thuis, als alles goed afgelopen was tenminste, weer enkele weken verder schoppen.

- 221.** Karikatuur (Zittende vrouw met twee kinderen voor kraampje). Fotovergroting.
- 222.** Karikatuur (Man in keldergat. Mand aardappelen en doos met sigaretten). Fotovergroting.
- 223.** Karikatuur (Man biedt brood aan). Fotovergroting.
- 224.** Karikatuur (Smokkelaars opgepakt in vrachtwagen). Fotovergroting.
- 225.** Vilvoorde. Kinderen met kruiwagen wachten op de tram om de zwaarbeladen smokkelaars behulpzaam te zijn. Fotovergroting.

Winterhulp: een organisatie met een Duits smaakje

Enkele maanden na de Duitse inval, kondigt de eerste oorlogswinter zich aan. Door de ondermaatse oogst en de gebrekkige voedselbevoorrading vreest de overheid dat de bevolking honger zal lijden. Een mogelijk tekort aan warme kleding en steenkool kan de toestand enkel maar verergeren.

Om zich enigszins tegen het onheilspellend vooruitzicht te wapenen, laten de Belgische gezagsdragers zich overhalen tot de oprichting op 29 oktober 1940 van een liefdadige instelling naar Duits model, met name *Winterhulp*. De Duitse militaire overheid drong hier sterk op aan omdat een caritatieve organisatie in haar politiek van „Ruhe und Ordnung” kaderde. Zij biedt immers enige waarborg voor een betere voeding van de bevolking, wat het arbeidsritme positief kan beïnvloeden. Ondanks bedenkingen van Belgische zijde, verschijnt het besluit tot oprichting van *Winterhulp* in het Staatsblad van 1 november 1940. Zowel de structuur als de naam verwijzen naar de Duitse zusterorganisatie *WinterHilfe*.

De drievoudige opdracht van deze Belgische instelling bestond uit het verlenen van materiële steun aan de behoeftigen, het inzamelen en verdelen van de daartoe nodige middelen en het coördineren en versterken van de werking van alle instellingen die hetzelfde doel nastreefden. Er werd enkel steun in natura verleend: bedeling van soep, melk, brood, steenkool, kleding, schoeisel, het inrichten van goedkope spijshuizen en eenschotelkantines,...

De aanvankelijke reacties op *Winterhulp* zijn positief en tijdens de winter 1940-41 worden dagelijks 330.000 volksoepen en 60.000 goedkope maaltijden verstrekt. Toch zorgt de Duitsgezinde reputatie van *Winterhulp* voor wrevel, waardoor een groot aantal ondersteunden afhaakt. Woordspelingen als „Secours d'Hiver - Secours d'Hitler” duiken steeds vaker op, maar toch beschouwt het Duits-vijandige kamp *Winterhulp* niet unaniem als een pro-Duitse organisatie.

Door de tanende belangstelling, verlegt *Winterhulp* het zwaartepunt van haar werking naar de schoolgaande jeugd. Begin 1941 worden de eerste „schoolsoepen” bedeed en begint het lepeltje levertraan deel uit te maken van het dagelijks leven van de schoolgaande jeugd.

Geleidelijk zou *Winterhulp* haar inspanningen ook meer toespitsen op de hulp aan andere specifieke bevolkingsgroepen, nl. zwangere of zogende vrouwen, (gewezen krijgsgevangenen, politieke gevangenen en oudstrijders. Geneeskundige hulp werd steeds belangrijker.

Op 3 oktober 1940 meldt het Opwijkse gemeentebestuur dat August Van Mulders (Heirbaan) aangesteld is om de leiding te nemen in de gemeente voor het werk „*Winterhulp*”.

Einde 1940 worden de bevoegdheden in het plaatselijk comité „*Winterhulp*” meegedeeld:

Bestuur en Secretariaat: Geeurickx, voorzitter en De Vos, secretaris. Bevoorrading: Van Mulders. Utdeling: September en Van Baelen. Kleding: Moerenhout. Propaganda: Mevr. De Smedt-Coeckx, Juffr. Lindemans, Buggenhout. Genees-kunde: dr. Markey. Inspectie en controle: Berghman, Vermeir. Ondervoorzitter: Buggenhout. Zetel: Marktstraat 155. Adres voor de briefwisseling: voorzitter Louis Geeurickx, Singel 253.

Begin mei 1940 besloot het Opwijkse gemeentebestuur, in overeenstemming en met de medewerking van het plaatselijk Comité van *Winterhulp* inschrijvingen te openen en geldinzamelingen in te richten ten voordele van de slachtoffers van de ontplofingsramp te Tessenderlo.

Een gezin uit de Nijverseelstraat diende een aanvraag in om een weeskind van de ontplofingsramp eventueel blijvend op te nemen.

Er werd niet minder dan 26.046,20 fr. ingezameld (ca. 500.000 fr. in koopkracht van nu). Dit is een bewijs dat solidariteit in de oorlogsjaren, toen zoveel huisgezinnen pure armoede hadden, geen ijdel begrip was.

- 226.** Diverse posters waarmee *Winterhulp* trachtte de broodnodige fondsen te verzamelen. (Reproductie)
- 227.** Bewijs van storting van 608, 50 fr. aan *Winterhulp* Brussel, afgestempeld te Opwijk op 31 januari 1941.
- 228.** Verklaring, dd. 27 februari 1941, van schatbewaarder August Van Mulders van *Winterhulp* Opwijk, voor ontvangst van 2.944,75 frank van de plaatselijke Commissie van Openbare Onderstand, met de nodige detaillering.
- 229.** Verklaring, dd. 31 maart 1941, van (de nieuwe?) schatbewaarder Benoit Vermeir van *Winterhulp - Plaatselijk Comité Opwijk*, voor ontvangst van 4.199,90 frank van de plaatselijke Commissie van Openbare Onderstand, „voor terugvordering der afhoudingen over de maand Maart 1941”.
- 230.** Verklaring, dd. 18 april 1941, van schatbewaarder Benoit Vermeir van *Winterhulp Opwijk*, voor ontvangst van 1.076,40 frank van de gemeenteontvanger Paul Verhaegen voor de plaatselijke C.O.O., „voor afrekeningen der afhoudingen der gesteunden van openbare Onderstand”.
- 231.** Affiche voor de *Winterhulp*-loterij.

Sint-Maarten -symbool van vrijgevigheid - was een veel voorkomende figuur op de Winterhulp-affiches. (Reproductie)

Bij haar oprichting einde oktober 1940 verwerft Winterhulp het alleenrecht om loterijen te organiseren. Half december 1940 gaan de „Winterhulp“-geldtrommels effectief aan het rollen. Of hoe men toch nog geluk kan hebben tijdens de oorlog.

- 232.** Vergrote kopie van een biljet van de Winterhulp-loterij, tweede schijf 1942. Een „Het Vijfde“-lotje kostte 10 fr.
- 233.** Aankondigingsbericht van een „Grootste Kunstfeest“, ingericht door *Winterhulp Opwijk-Merchtem*, op zondag 14 september 1941, op de speelplaats van de meisjesschool, met als gastgroep de *Nationale Muziekkapel van België*. (Kopie)
- 234.** Luciferpakjes verkocht te voordele van Winterhulp.
- 235.** Soepbedeling - Vrouw bedekt haar gezicht.

Winterhulp subsidieerde ook de uitdeling van voedingswaren door het plaatselijk Nationaal Werk voor Kinderwelzijn (Kinderheil)

Winterhulp-Opwijk steunde met punten, bons, kaarten en financiële giften het plaatselijk St.-Vincentiusgenootschap. Deze verdeelde jaarlijks voor 1.000 fr. kolen, voor 2.000 fr. kleren en beddegoed (vooral lakens en dekens), voor 5.000 tot 6.000 fr. baalkatoen voor lakens, vrouwen- en kinderhemden, en voor duizenden franken breiwool aan de behoeftige gezinnen. Veel aangekochte (en ontvangen) stoffen werden door de Christene Moeders en door de Opwijkse Zusters met hun leerlingen van de Familiale School verwerkt tot kousen en ander breiwerk, tot hemden, en ondergoed, tot kleedjes, enz. Na de oorlog werd het overschot voor de kostgangers en kinderen van het Gasthuis en Wezenhuis gelaten.

In de jaren 1940-'45 werden gemiddeld een 24-tal gezinnen gesteund. Dit was merkkelijk meer dan in de jaren 1917-'39. Na de oorlog daalde dit aantal terug opmerkelijk.

- 236.** Geopend kasboek van het Opwijkse Sint-Vincentiusgenootschap, met de ontvangsten en de uitgaven gedurende het jaar 1942. Bij de ontvangsten zien wij ook enkele geldelijke giften van *Winterhulp*.

Het Rode Kruis

Terwijl de oorlog nog volop woedde, kreeg het Internationaal Comité van het Rode Kruis (ICRK)

op 9 november 1944 de Nobelprijs voor de Vrede (de eerste die uitgereikt werd sinds 1939), als blijk van erkenning voor de immense inspanningen die de organisatie tijdens de oorlogsjaren had geleverd. Eén van haar belangrijkste taken was de zorg voor de krijgsgevangenen.

- 237.** Affiche „Roode Kruis van België“.

Deze affiche, een uitgave van het „Roode Kruis van België“, maakt deel uit van een grootse campagne van de Recreatieve en Instructieve Dienst om „boeken en spelen“ in te zamelen om het lot van de krijgsgevangenen -zowel in Duitsland als in België- te verlichten. (Reproductie)

- 238.** Affiche „Votre Croix-Rouge. Lutte contre la souffrance. Quinzaine du 23 Avril-7 Mai“.

- 239.** Rode-kruis affiche „Pour nos prisonniers. Semaine de la Croix Rouge de Belgique. 22-29 mars 1942“.

- 240.** „Het pakket van de gevangenen. Ontvangbewijs van 5 fr. voor tusschenkomst in onkosten van het verzenden van een familie pakket“, 2 sept. 1943.

Brandstofvoorziening

Door de grote behoeften van de oorlogsvoering was er voor de bevolking snel een tekort aan brandstoffen. De bevoorrading met steenkolen verminderde ook door een tekort aan geschoolde werkkrachten en aan materialen. Voor huisbrand daalde niet alleen de gerantsoeneerde hoeveelheid, maar ging ook de kwaliteit sterk achteruit. Er ontstond een jacht op stookhout. De gas- en electriciteitsproductie daalde door het tekort aan steenkolen.

De schaarse -vooral synthetisch vervaardigde- benzine en olieproducten waren voorbehouden aan het leger. Vele auto's en vrachtwagens werden omgebouwd met hout- en steenkoolvergassers en voor het personenvervoer gebruikte men opnieuw paard en kar maar vooral de fiets. Het wagenpark van in de jaren veertig is uiteraard niet te vergelijken met dat van nu. Half aug. 1940 zouden er in Opwijk 67 wagen (personen- en vrachtwagens samen) gebold hebben. Maar zelfs om dit beperkt aantal wagens van brandstof te voorzien, moesten heksentoeren uitgehaald. Bijkomende rijvergunningen waren uiteraard aan een streng voorafgaand onderzoek onderworpen. Bestaande rijvergunningen (voor de wagens, niet voor de bestuurder) moesten geregeld hernieuwd. Elke wijziging vergde heel wat admi-

stratieve rompslomp. Elke verplaatsing met de wagen zelf was aan een strikte controle onderworpen.

Het Opwijkse gemeentebestuur meldt op 13 augustus 1940 aan de Union Pétrolière Belge dat er in Opwijk zijn:

- 20 personenauto's, waarvan 16 met- en 4 zonder aanhangwagen. Voor deze 20 wagens is er per maand 2.575 l. benzine nodig
- 47 camions en camionetten, bijna alle met groot draagvermogen. Hiervoor is er per maand 23.050 l. benzine nodig.

Nog in verband met de brandstofvoorziening, meldt het Opwijkse gemeentebestuur op 17 augustus 1940 aan de Hoofdrijkslandbouwkundige van het Provinciaal Landbouwbureau, dat er in de gemeente geen tractoren zijn, noch voor dorsmachines, noch voor het bewerken van het land, rijden.

Wel 6 dorsmachines, waarvoor per dorsseizoen (ca. 100 dagen) 6.150 l. mazout, 900 l. benzine en 490 l. olie nodig is. Naast een vaste motor in een maalderij, waarvoor jaarlijks 18.000 l. mazout en 400 l. olie nodig is.

241. Gemeentelijke boeken Opwijk *Motorbrandstoflevering* 5-9-1940 - 7-11-1940, 19-11-1940 - 17-2-1941 en 17-2-1941 - 30-10-1941.

242. *Dagboeken voor motorbrandstofdienst en smeermiddelen*, gemeente Opwijk, 3-11-1941 - 28-7-1944 en 10-8-1944 - 27-8-1946.

243. Verklaring, dd. 22 november 1941, van Dokter Emiel Markey (Opwijk) dat hij een aanvraag ingediend heeft voor een supplement brandstof, omdat de toegekende hoeveelheid niet voldoende was om verplaatsingen naar de kliniek te doen.

244. Verklaringen van Dokter Frans Van Ransbeeck (Opwijk), dd. november en december 1941, dat hij diverse zieken vervoerd heeft naar de kliniek van Aalst, Dendermonde, Asse, Anderlecht. Hij rekende ongetwijfeld ook op een supplement aan brandstof.

245. Verklaring, dd. 29 november 1941, van C.O.O. van Wolvertem dat de aannemer Heyvaert (Klei-Opwijk), benzine nodig heeft voor de werking van de betonmolen bij de bouw van de Godshuisgebouwen.

246. Uittreksel uit het *Belgisch Staatsblad der ministeriële besluiten en andere besluiten der Secretarissen-Generaal* van 22 maart

1942, betreffende „*Distributie van smeermiddelen voor met vloeibare brandstof aangedreven motoren*”.

247. *Inlichtingen voor het opmaken van de lijst met voorstellen voor motorbrandstoffendistributie*, respectievelijk voor de maanden mei, juni en augustus 1942, opgesteld door de gemeente Opwijk. Er waren dus blijkbaar max. 35 mensen -meestal handelaars- die in aanmerking kwamen om brandstof te bekomen.

Bemerk ook de cijfers van de gemeentekwota voor augustus (voor de 35 begaaiden): 1.225 l. benzine, 360 liter gasolie, niets van hout en 7.500 kg. kolen (antraciet).

248. Ingevuld formulier „Verandering in de cliënteel van den kleinhandelaar. Steenkolen”, exemplaar bestemd voor „den Gemeentedienst voor de Bevoorrading en de Rantsoenering”, maand februari 1942 (met uitbreiding tot april en oktober '42. Kleinhandelaar: Louis Saerens, Klei Opwijk. Het gaat hier over klanten van Merchtem.

249. Verkeerstoelatingen „geldig voor één vervoer”, afgeleverd door „Vervoerdirectie-Fahrbereitschaft van het Arrondissement Brussel - Hulpvervoerbureau Merchtem”, respectievelijk aan Jozef Vanderstappen (5 juni '42) en Victor Bormans (16 juni '42) beiden van Opwijk. Het betreft hier blijkbaar industrieel vervoer.

250. Bandenkaart voor de vrachtwagen „Ford” voor fruit- en kolenvervoer van Petrus De Ridder (Steenweg op Merchtem), afgeleverd op 27 september 1945 door de „Centrale voor scheikundige producten. Afdeling : «Rubber & Asbest». De ingeschreven 5 aanvragen voor telkens 1 band (verdeeld over 4 merken) dateren alle van 11 sept. '45. Het gaat om vervangingsbanden omdat de oude banden gescheurd zijn of buiten dienst gesteld zijn wegens normale slijtage.

251. Attesten van neerlegging van het controleboekje „met het oog op het bekomen van brandstof”, afgeleverd door het „Hulpvervoerbureau Merchtem” van de „Vervoerdirectie voor het Arrondissement Brussel”, aan de Opwijkse vrachtvoerders Van Mulders (16-8 tot 22-8-'41, Rottiers (30-8 tot 3-9 '41) en P. De Ridder (15-5 tot 20-

5-'42) en aan de brouwerij De Smedt (16-4 tot 20-4-'42. Ondertussen moesten de verplaatsingen ingeschreven worden op de keerzijde van dit formulier en later overgeschreven in het terug afgeleverde controleboekje.

- 252.** Brieven, respectievelijk dd. 19 en 22 aug. 1941, van de „Vervoerdirektie Arrondissement Brussel” aan het „Vervoerbureel Merchtem”, met terugzending van het controleboekje van enkele Opwijkse vrachtvoerders, met vermelding voor elk van hen van de hoeveelheid toegestane benzine als toelage voor de overeenkomende maand.

- 253.** Wilde houthakkerij vlak bij St.-Goedele Brussel. Fotovergroting.

Schaarste aan andere verbruiksgoederen

Door de geallieerde blokkade kwamen van buiten Europa geen grondstoffen meer ingevoerd worden. Daardoor was er schaarste aan textielproducten (vooral katoen) en moest men meer en meer kleding hergebruiken.

Ook palmolie en rubber kwamen het land niet meer binnen zodat nieuwe zeep, wasmiddelen, banden en schoenen schaars werden. Synthetische producten en leder gingen in de eerste plaats naar het leger. Voor de oorlogvoering eiste het leger de non-ferrometalen op. Voor vele grondstoffen werd recyclage de voornaamste bron.

- 254.** Ketellapper. Fotovergroting.
- 255.** Bij gebrek aan leder worden houten blokzolen op de schoenen genaaid. Fotovergroting.
- 256.** *Volk en Staat* van zondag 16 en maandag 17 november 1941, met het centraal artikel „De inlevering van non-ferro metalen - Een beroep op de bevolking van secretaris-generaal Viktor Leemans”. (Reproductie)
- 257.** 3-talige affiche -Duits-Frans-Nederlands- „AVIS-BERICHT”, uitgaande van het provinciebestuur van Brabant, dd. 15 december 1941, met het Duits bevel tot „Inlevering van Gummibanden voor rijtuigen”.
De in beslag genomen gummiband (binnenbanden, velgbanden en gummiband inbegrepen) moesten zonder ver-

dere opvordering ten laatste tegen 20 december 1941 tegen ontvangstbewijs bij de daartoe aangeduide inleveringsburelen ingeleverd worden.

- 258.** Lijst gemeente Opwijk „Bedeeling van dweilen - Distribution de torchons”, van 11 november tot 2 december '43, voor 43 dweilen. De lijst bevat nauwgezet de datum van afgifte van de coupon, de naam en adres van de verbruiker (gezinshoofd), het nr. van de ransoeringskaart en de handtekening voor ontvangst.

De papierschaarste tijdens de oorlog was enorm. Dit had natuurlijk ook gevolgen voor de publikatie van de dagbladen. De papierschaarste werd door de Duitse bezetter ook gebruikt als chantagemiddel om de pers naar zijn hand te zetten. Zo moesten op het einde van de oorlog *De Gentenaar* en *Het Nieuws van den Dag* hun publikatie staken omdat er volgens de bezetter onvoldoende papier voorhanden was.

- 259.** Affiche „Geef ons oud papier, oud papier geeft ons 62.000 arbeiders met vrouw en gezin werk en brood”.

De papierschaarste tijdens en kort na de oorlog was enorm. Vaak beschikten de kranten slechts over vier kleine pagina's om het nieuws te brengen. Sommige kranten moesten het zelfs stellen met 2 paginaatjes.

- 260.** Verklaring van de fabrieksdirecteur van de S.A. Manta (Waasmunster en Heirbaan Opwijk), dat Louis Maervoet van Merchtem regelmatig in de fabriek in Opwijk werkzaam was sinds 1934 en dat hij verlangt een paar werkschoenen te bekomen. Deze aanvraag illustreert het nijpend tekort aan lederproducten en de strenge rantsoenering er op.

Terugwinning van afvalstoffen

In maart 1941 werd er te Opwijk een plaatselijk comité samengesteld „met het oog op de terugwinning van afvalstoffen”. Maakten hiervan deel uit:

- voor het onderwijs: Oscar Mertens en Eugeen Van den Broeck (officiëel onderwijs) en Jan Vermeir en Julia Moens (vrij onderwijs)
- voor de gemeentelijke wegenis: Jan Vermeiren
- voor de handelaars: Theophiel Van Gucht
- voor de lokale nijverheden: Jozef Heyvaert en Michel Picqueur

Op 1 augustus 1941 waren er in Opwijk drie personen die het beroep van afvalinzamelaar uitoefenden:

Theofiel Van Gucht (Nijverseel), Edward De Meersman (Nieuwbaan) en Petrus Van de Voorde (Nijverseel).

- 261.** Man controleert vuilnisbakken op recupererbaar afval. Fotovergroting.
- 262.** Ophalen van oud papier. Fotovergroting.
- 263.** Campagne recuperatie papier. Fotovergroting.

Een huishouden beredderen in oorlogstijd: profijtig zijn en zijn plan trekken

Wat met de rantsoenzegeltjes te krijgen was, leidde zéker tot ondervoeding en bittere armoede. Dus trok men op zoek naar lapmiddelen... en of die gevonden werden!

Iedereen leerde spitten, planten en zaaien. Grasperken en lapjes braakgrond werden groentuintjes, enkele roeden aardappelen en een paar rijen tabakplanten.

Omtrent die gelegenheidstuiniers bestaan tientallen koddige anekdoten. Wie aan afvalstoffen geraakte maakte er dure huishoudzeep van. Van enkele kilo's suikerriet kon men lekkere stroop maken. Afvalaardappelen werden geraspt en leverden aardappelbloem.

Iedereen leerde terug haverhoutpap eten. Bij erg botertekort werd appelcompote of zelfs spinazie op de boterham gesmeerd. Gebrande gerst verving de peperdure koffieboon. De moeders leerden aardappeltaart bakken, en allerlei haringrecepten bereiden. Met aardappelschillen en een klutske zemelen (het overschot van het pakske tarwe dat men verdoken weg bij de mulder had laten malen) werden op verdoken plaatsjes varkens en konijnen gefokt. De vaders leerden klompen en schoenen repareren met stukken versleten fietsband.

Molenaars, tabaksnijders, klompenmakers, boerenslachters,... werden terug winstgevende beroepen. Fietsbanden werden peperduur en onze rijwielmakers leerden de fietsbanden vulcaniseren. Dekens werden geveerd en tot mantels verwerkt. Een oude versleten pardessus werd losgemaakt en omgekeerd verwerkt tot een sportvest. Al de bomen langs de Steenweg op Dendermonde verdwenen de een na de andere in de kachels tussen de spriet en de slam. De bosjes waarvan de eigenaar buiten Opwijk woonde, werden leeggeplunderd. Het arenlezen en gerooide aardappelvelden nog eens napluisen, kwamen weer in voege.

Tot in Kapelle-op-den-Bos trok men kooltjes ziften op een oude, grote stortplaats ergens langs-

heen de vaart. De gelukkigen die een kennis-stoker op de lijn Brussel-Dendermonde of op Leireken hadden, kregen soms langsheen de spoorwegberm enkele briketten toegeworpen.

Aan onze „weelde-maatschappij” van tegenwoordig, waar er géén bezuinigen of besparen meer in te krijgen is, hoort men soms nog een harde leertijd zoals toen aanprijzen.

264. „Nieuw Kookboek 1942. 320 onuitgegeven recepten aangepast aan den huidige tijd”, uitgegeven door „Ecopubli” n.v. Brussel.

265. „Nieuw praktisch handboek 1942. 400 hedendaagsche handelwijzen voor het bewaren van alle eetwaren”, uitgegeven door „Ecopubli” n.v. Brussel.

266. „Ons oorlogskookboekje. Raadgevingen en recepten voor dezen tijd betreffende...”, door Gaston Clément, uitgegeven door de Nationale Commissie voor Economische Uitbreiding. Dateert waarschijnlijk van direct na de bevrijding.

267. Modetips:

- „Uit restantjes”;
- „Wat maak ik met mijn oude blouse?”. Fotovergroting.
- Modetips „Maak dit praktisch japonnetje uit een oude mantel”. Fotovergroting.

268. Krantenpubliciteit „Garantol conserveert eieren meer dan één jaar”. Fotovergroting.

269. Affiche „Weest vooruitziend”, Provincie Brabant. Fotovergroting.

270. Krantenpubliciteit „1 jaar damesschoenen”.

271. Blokzolen op de schoenen spijkeren. Fotovergroting.

272. Opengeslagen bladzijden van *De Vrouw* van 26 november 1943, een „vrouwenmagazine” uit de oorlogsjaren. Deze editie biedt zowat alles wat toen voor de vrouw -én de huismoeder- als interessant werd beschouwd: allerlei raadgevingen uit de huis-, tuin- en keukensfeer, tips inzake breien en kledij, een keukenpraatje en zowaar een kort verhaal: „De pantoffelhield”. (Reproductie)

273. Brochure „Huwelijk en Huishouden. De jeugdzone”, uitgegeven door Zedenadel - Bond voor Openbare Zedelijkheid, 1943.

274. Enkele stukken „ersatz“-oorlogszeep.

275. Huishoudelijk kooktoestel in gietijzer
Lampe Belge, op petroleum

Publikaties van de Boerinnenbond (Leuven) voor de plaatselijke Vrouwen-gildeleden

Het bondstijdschrift „De Boerin“ verscheen nog in 1940. Daarna liep de werking van de Boerinnenbond enkele weken in het honderd. In juli '40 verscheen een brochure met praktische inlichtingen die toegestuurd werd aan alle wijkmeesteressen. Van augustus 1940 tot maart 1942 kregen de leden opnieuw maandelijks een nummertje van het tijdschrift in de brievenbus. Daarna werd het blad vervangen door brochuurtjes, één per trimester, vol nuttige tips voor spaarzame moeders, huishouden in oorlogstijd, rantsoenering, gezondheid, woning en tuin,... „De Boerin“ verscheen weer korte tijd na de bevrijding, zij het -wegens de papierschaarste- nog op klein formaat.

276. Enkele nummers van de bijzondere info-brochures uitgegeven door de Boerinnenbond (Leuven) voor de leden van de Vrouwengilden: „Praktische Wenken“ (april 1942), „Groenten en Fruit. Inmaken en bewaren“ (juli 1942), „Gezond Boerenvolk“ (februari 1943), „Gezond Leven!“ (februari 1944).

Dagdagelijks leven - varia

277. Beelden die oudere Opwijkenaren wellicht nog erkennen: binnenzichten van de apotheek Meeussen in de Heirbaan, met apotheker Paul Meeussen en de oudste zoon Emiel, 1941.

278. Radio-toestel, Philips, 1939-'40.

279. Foto-toestel *Zeiss-Ikon*, 6 x 9 met balg, draadontspanner, tijdstelling, statief. Jaren '30.

280. Papieren ersatz-(verpakkingskoorden)koorden, waarvan sommige met middenin een ijzerdraadje ter versteviging.

281. Huishoudelijk telefoontoestel *Bell* van tijdens de oorlogsjaren.

282. Bureellampje op petroleum van tijdens de oorlog.

283. Wie dacht dat er onder de oorlog geen belasting diende betaald te worden!
Enkele documenten betreffende gemeen-

telijke belasting (Opwijk) voor de periode 1940-'44.

284. Uittreksel uit het register der beraadslagingen van de Gemeenteraad van Opwijk van 9 juli 1942. De gemeenteraad besliste „met het oog op het handhaven der orde in de gemeente en het voorkomen van diefstallen...“ vanaf 1 augustus '42 een uitgangsverbod tussen 23u30 en 5 uur in te voeren.

Geld

285. Belgisch geld, enkele muntstukken maar vooral bankbriefjes, gebruikt tijdens de oorlog (maar dus gedrukt vóór de oorlog), van onmiddellijk na de oorlog (gedrukt in Londen - zie „Plan Gutt“) en verder van na de oorlog.

Op sommige biljetten staat de tegenwaarde in Belga's vermeld.

De „Belga“ was van 1926 tot 1945 de officiële Belgische rekenmunt, met een waarde van 5 frank. Op de munten en biljetten werd de waarde zowel in frank als in „Belga“ aangeduid. De invoering van de „zwarte“ Belga was geen succes. Het gebruik beperkte zich vooral tot de wisselmarkten. In 1945 werd de „Belga“ afgeschaft.

De tewerkstelling

In de jaren 1942, '43 en '44 was er in feite geen officiële werkloosheid in België. Mensen die niet werkten werden beschouwd als asociaal en werden verplicht aan het werk gezet. Deed je dat niet, dan kreeg je als werkloze niet langer financiële hulp van de toenmalige C.O.O.'s. Je kan het een soort klusdienst avant la lettre noemen.

De vrijwillige tewerkstelling

Het oorlogsgebeuren had de Belgische economie totaal ontwricht. Fabrieken waren vernietigd, transportmiddelen onbruikbaar. Vooral in de eerste maanden van de oorlog was er een enorme werkloosheid. In Duitsland daarentegen draaide de oorlogsindustrie op volle toeren en had men nood aan arbeiders. Het merendeel van de Duitse mannen was onder de wapens en zelfs na het inzetten van een massa vrouwen kwam de industrie handen te kort. De bezetter deed dan ook al het mogelijke om Belgische arbeiders naar Duitsland te lokken.

Al van in het begin van de oorlog waren er arbeiders die vrijwillig gingen werken in het land van de bezetter. Zij geloofden in de Nieuwe Orde of zij deden het omwille van de beloofde gunstige voorwaarden. Volgens de officiële

cijfers van de Militärverwaltung ging het om 320.000 Belgen, maar algemeen wordt aanvaard dat de groep heel wat kleiner was: ongeveer 130.000 Belgen.

Toen de Duitse bezetter het steeds moeilijker kreeg aan de verscheidene fronten, moesten steeds meer Belgen verplicht aan het werk in België en Duitsland. Zij moesten de productie van haperende oorlogsindustrie helpen opvoeren.

De verplichte tewerkstelling

In maart 1942 lanceerde men het plan om Belgische arbeiders verplicht naar de Duitse fabrieken te sturen. Uiteindelijk zou de „gehate verordening” van 6 oktober 1942 van de verplichte tewerkstelling in Duitsland een feit maken. Vanaf dan konden alle mannen van 18 tot 50 jaar en alle vrouwen van 21 tot 35 jaar verplicht worden in Duitsland te gaan werken. Na luid protest, lieten de Duitsers de maatregel in maart '43 vallen voor de vrouwen.

De Nazi's stuurden zo tienduizenden Belgen naar Duitsland, waar ze in vaak onmenselijke omstandigheden in de oorlogsindustrie aan de slag moesten.

Vanaf 6 maart '42 moesten ook in de Belgische industrie jonge mannen verplicht aan de slag. De bezetter controleerde de personeelslijsten in fabrieken en arbeiders die er niet echt nodig waren, moesten in de oorlogsindustrie de productie verhogen. Dat gold ook voor studenten die een werkstage van zes maanden moesten doen in Belgische fabrieken.

In de loop van de oorlog waren er voor de periode augustus 1940 tot 31 oktober 1942 224.300 vrijwillig tewerkgestelden en 189.542 verplicht tewerkgestelden voor de tijdspanne van 1 november 1942 tot 31 juli 1944.

Vele duizenden werkweigerars doken van hun kant in de illegaliteit en versterkten het Verzet, dat hun dan ook een zekere opvang kon bezorgen met onderdak en eten (zij waren immers uitgesloten van een rantsoeneringskaart- en zegeltjes). Deze beschikbare jonge mannen hadden er iets voor over om uit de klauwen van de bezetter te blijven.

Niemand voelde zich nog veilig en zowel arbeiders als welstellende burgers ontkwamen niet aan de greep van de *Werbstellen*, die, op bevel van Sauckel, de „gevolmachtigde voor de arbeid”, steeds grotere contingenten moesten recrutereren.

Werkweigerars, ondergedoken en het Verzet... Er ontstond een nooit geziene golf van samenwerking en solidariteit in alle geledingen van de

Belgische maatschappij, wat er de taak van de bezetter niet op vergemakkelijkte.

De verplichte tewerkstelling in België en Duitsland was tijdens de oorlogsjaren helemaal in handen van VNV'er Frits Jan Hendricks, de bestuurder van de Rijksarbeidsdienst. Hij rapporteerde rechtstreeks aan de Duitse bezetter.

De dienst werkte aanvankelijk met personeelslijsten van bedrijven om bijvoorbeeld alle vrijgezellen op te sporen, maar dat was allesbehalve een succes. De lijsten werden vernietigd of vervalst.

Als gevolg van de sabotage ging de *Werbestelle* of Duitse rekruteringsdienst te rade op het gemeentehuis, in de boeken van de Burgerlijke Stand. Maar veel gemeentebesturen en -ambtenaren werkten tegen en de registers vielen niet altijd ongeschonden in handen van de bezetter. Daarna riep de bezetter volledige jaarklassen op. De verplicht tewerkgestelden moesten eerst naar een verzamelplaats in Aken en vandaar naar kampen in Berlijn, Dresden of Maagdenburg waar de lokale werkgevers de nodige arbeiders kwamen kiezen.

Duizenden weigerden gevolg te geven aan de oproepingsbevelen en doken onder bij landbouwers of familieleden. De bezetter organiseerde wel razzia's naar de werkweigerars. Dat gebeurde door de beruchte *Zivillfahndungsdienst*, die bijvoorbeeld heel wat ondergedoken arbeiders trof tussen de supporters bij zondagse voetbalwedstrijden.

Na de bevrijding keerden niet alle verplicht tewerkgestelden terug naar huis. Het Nationaal Instituut voor de Statistiek rapporteert dat ongeveer 4.000 Belgen in Duitsland stierven en nog eens 2.000 Belgen die er vrijwillig gingen werken. Veel slachtoffers stierven bij de geallieerde bombardementen op de Duitse industrie of kwamen om van ontbering en ziekte. Tussen augustus '43 en juni '44 stuurde de Duitse overheid telkens een overlijdenstelegram naar de achtergebleven familie in België. Analyse van deze telegrams leerde dat er in die periode 1.225 Belgische werknemers stierven in Duitsland. 465 kwamen om door bombardementen, 143 na difterie en TBC, 119 door doding, 114 door werkongevallen en 105 na een hartziekte.

Ook Opwijk kende zijn „vrijwillig” tewerkgestelden. Vanaf 1941 kreeg de gemeente erg regelmatig aanvragen voor een paspoort voor Duitsland binnen, hoofdzakelijk van (jonge) mannen, maar ook van een aantal meisjes en vrouwen. Zij lieten zich door mooie beloften verleiden en gingen naar Duitsland werken, doch na hun eerste verlof keerden ze niet naar Duitsland terug en ... doken onder. Enkel kregen een opeisingsbevel, gaven er gevolg aan, doch ook dezen doken onder na hun eerste

termijn in Duitsland.

Erg opmerkelijk is het aantal ziektemeldingen van tewerkgestelden bij hun verlof in Opwijk. De meesten wilden blijkbaar dus niet meer teruggaan. In de meeste gevallen stuurde de gemeente deze ziekteverklaringen door aan de bezettende overheid.

In een aantal gevallen beklaagt de gemeente zich er over bij de overheid, dat zij moet opdraaien voor het onderhouden van vrouw en kinderen van tewerkgestelden waarvan er geen loon meer opgestuurd wordt.

Vast staat dat de meerderheid van die arbeiders vertrokken is, niet uit overtuiging, maar om de kost te verdienen, voor zichzelf en voor hun gezin. De Belgische arbeidsmarkt bood velen immers geen kans meer.

Van de opgeëisten voor verplichte tewerkstelling negeerden velen hun opeisingsbevel en kwamen dus ook terecht op de lijsten: „Op te sporen personen - Huidig adres onbekend” van de Feldgendarmarie. De vele huiszoekingen, opsporingsacties bij dag en nacht, de pascontroles op kermissen, kaatspel, danszaal,... liepen voor de Feldgendarmen haast altijd op een sisser uit. Alle Opwijkse ondergedokenen van toen, zijn nog die families dankbaar, waar zij slaapgelegenheid kregen (met alle risico's vandien). Wee dan diegenen die toch gesnapt werden!

- 286.** Werklozen verwijderen onkruid tussen kasseien. Fotovergroting.
- 287.** Krantenpubliciteit voor arbeid in Duitsland. Fotovergroting.
- 288.** *Les Hommes au Travail* van 1 mei 1943, halfmaandelijkse tijdschrift (Brussel, verspreid in Duitsland, Frankrijk, België), waarin ook een geïllustreerde rubriek „Chez nos ouvriers en Allemagne” en een artikel „Huit jours chez les «Déportés»”.
- 289.** Duits pamflet „Opeisching? Neen!! Solidariteit!”. Men heeft het hierin over de „nieuwe dienstplichtverordening”. In het pamflet worden de (beloofde) materiële, financiële en sociale voordelen in het geval van een vrijwillige dienstplicht in Duitsland nog eens opgesomd, maar wordt deze tewerkstelling in Duitsland ook voorgesteld als een zaak van sociale solidariteit. Vandaar de slotslogan: „Gaat naar Duitsland, het land van het echte socialisme.”
- 290.** Door de Duitsers uitgebrachte affiche waarop de arbeid in Duitsland zo mooi voorgesteld wordt. Toch bleef het overgrote deel van de publieke opinie steeds

heftig gekant tegen de verplichte tewerkstelling. (Reproductie)

- 291.** Duits pamflet „Er is arbeid voor allen.. ook voor U!”. Met een gratis tombola en de belofte van een dik loon, hoopte men dat velen de weg zouden nemen naar één van de wervingsburelen waarvan de adressen onderaan rechts vermeld zijn.
- 292.** Geallieerd pamflet Nederlands/Frans „Gij kunt de nederlaag van Duitschland bespoedigen. Duitschland heeft niet genoeg menschen meer!”, vermoedelijk afgeworpen door R.A.F.-vliegtuigen, waarin duidelijk en met aandrang opgeroepen wordt te weigeren te gaan werken in Duitschland.
- 293.** Geïllustreerd tweetalig strooibriefje „Duitschland heeft niet genoeg menschen meer. Waarom Duitschland gebrek heeft aan arbeidskrachten. Voor de mof te werken verlengt uw lijdensweg”, waarschijnlijk door R.A.F.-vliegtuigen uitgestrooid.
- 294.** Valse identiteitskaart, afgeleverd op 11 juni 1941 door de stad Luik, op naam van een zekere Henri Cox (waarschijnlijk een persoon die reeds overleden was), toebehorend aan Opwijkenaar Remi Vastenavondt (Coenstraat) - zie foto op de kaart. Remi Vastenavondt (ongehuwd) verbleef, om niet opgenomen te worden door de Duitsers, gedurende ca. 2 jaar in de Ardennen, waar hij officieel werkte in de Cockerill-fabrieken te Seraing (zie cat. nr. cat. 295), maar in werkelijkheid op het platteland bij een boer werkte en verbleef.
- 295.** Tewerkstellingskaart -tweetalig Frans-Duits- waarbij de maatschappij John Cockerill (wapenfabrikant) te Seraing verklaart dat de zekere Henri Cox deel uitmaakt van haar personeel. Met deze kaart en met de valse identiteitskaart (cat. 294) kon Remi Vastenavondt ontsnappen aan opeising om verplicht in Duitsland te gaan werken. Op de buitenzijde van het document staat „*La présente attestation est remise au titulaire pour lui permettre de justifier l'emploi qu'il occupe, conformément aux stipulations du paragraphe 4, du chap. 2, de l'ordonnance allemande du 6-10-1942*”.
- 296.** „Letzte Vorladung” (Laatste herinnering) dd. 12 mei 1943, aan Mazelaar Jan Heuinckx, om zich op maandag 17 mei te

melden bij de Ober-Feldkommandantur (Brussel). De oproeping van Jan bleek naderhand een „administratieve” vergissing te zijn.

- 297.** *Getuigschrift van betrekking*, van Leo De Nil (Mazenzele), uitgereikt op 21 augustus 1940.
Leo was volgens deze kaart tewerkgesteld bij de S.A. Meunerie (Mofens) De Voghel, Industriekaai 153 te Brussel. Hij moest minstens 48 uur per week in de onderneming te werk gesteld zijn.
Op de kaart ziet men de stempel en de paraaf tot geldigheidsverlenging, respectievelijk tot 31 maart 1944 en 30 juni 1944.
- 298.** *Werkbewijs*, uitgereikt aan Leo De Nil, door het organisme „Dienstbetoon aan Gezinnen door Oorlog geteisterd v.z.w.” dat „werkt onder toezicht en met subsidies van het Commissariaat Generaal van 's Lands Wederopbouw en voor rekening van het Nationaal Steunfonds voor Geteisterden”.
Dit bewijs werd afgeleverd te Brussel op 22 juli 1944.
- 299.** *Kaart van werkweigeraar*, verleend aan Leo De Nil, met datum 11 juli 1951.
Bij Koninklijk Besluit nr. 560 van 20 december 1951, wordt aan Leo De Nil de Medaille van Werkweigeraar verleend. Brevet verleend door Minister van Wederopbouw en uittreksel uit het Staatsblad van 7 februari 1952.
- 300.** Informatieblad voor de arbeidskrachten die naar Duitsland trokken „Mededeelingen voor de arbeiders (arbeidsters) en kantoorbedienden uit België”, in drie talen (Duits, Nederlands, Frans), met gedetailleerde uitleg over de bepalingen inzake deviezenverkeer en overschrijving van loonspaargelden.
Kredietbank richtte reeds in het begin van augustus 1940 een afdeling „Belgische werklieden in Duitsland” in, om de geldoverschrijvingen naar België van landgenoten die in Duitsland waren tewerkgesteld, uit te voeren. Van augustus 1940 tot 1941 (vrijwillige tewerkstelling) werden in dit verband slechts gemiddeld 13.500 overschrijvingen per maand verwerkt. In de maand april 1943 (dus enkele maanden na de invoering van de verplichte tewerkstelling in Duitsland) werden

reeds niet minder dan 119.000 weddeoverschrijvingen van Duitsland naar België verwerkt, en dit aantal nam daarna nog toe.

- 301.** „Lohn-Abrechnung” (gedetailleerde loonafrekening) voor de maand oktober 1943 van een zekere Joseph Meert, met vermelding van het aantal gewerkte uren en overuren, bruto en netto loon, de diverse afhoudingen,... Hij was tewerkgesteld bij de papier- en cellulosefabriek *Feldmühle* te Heidenau.
- 302.** Vrijstellingsbewijs voor tewerkstelling in Duitsland voor Jan Bieseman (Doortstraat), gegeven te Brussel op 4 april 1944, geldig tot 30 sept. '44.

Opwijkenaren verplicht aan 't werk in Duitsland

- 303.** „Überweisungsschein Nr 1” (overschrijvingsbewijs) van Opwijkenaar Jan Philemon De Wael (Eeksen), die van april 1943 tot mei 1945 verplicht tewerkgesteld was in Duitsland, aanvankelijk in een munitiefabriek in Göttingen en vanaf september 1944 in een zoutmijn van Volpriehausen.
- 304.** Een andere verplicht tewerkgestelde in Duitsland was Mazelaar Pierre Huybandt. Wij zien hier van hem:
- verklaring van een dokter en van de Mazelse burgemeester dd. 10-4-'43., dat hij ernstige gezondsproblemen kent (een poging om Pierre thuis te houden)
 - reispas „alleen voor Belgische werklieden die in het buitenland gaan werken”, afgeleverd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Volksgezondheid op 24-25 juni 1943, geldig voor 2 jaar.
 - een schoenenherstelbon
 - uittreksel uit verslagboek van de Studiering, die Pierre steunde, 13 maart '44.
- 305.** Leon Vlassenrood (° Opwijk 9-12-1924) uit de Nanovestraat werd -amper 18 jaar oud- opgepakt en verplicht tewerkgesteld in Duitsland. Hij werd er met een bombardement gedood Frankfurt a/Main op 5 november 1944.
Van hem zien wij hier:
- een „Arbeitskarte”, uitgereikt te Frankfurt a/Main op 27 augustus 1943

- een „Vorläufiger Fremdenpass“ (voorlopig vreemdelingenpaspoort, voor het Duitse Rijk en België), uitgereikt te Frankfurt a/Main op 3 februari 1944
- een „Dienstausweis“, afgeleverd te Eppelsheim op 14 oktober 1944
- een „Brot-Sonderkarte“, goed voor extra rantsoenen brood
- het persoonlijk kerkboekje van L. Vlassenrood. De familie schreef er later in: „1 mei 1945 is dat teruggekomen uit Duitsland“.
- persbericht „Gedeporteerde ten grave gedragen te Opwijk“
- een bidprentje
- enkele brieven van en naar Léon, 1943-'44. Bemerk ook de briefomslag van België naar Duitsland met de sluitband waarop gedrukt „Geöffnet“
- uitnodigingskaart vanwege de Provinciegouverneur aan de fam. Vlassenrood voor een plechtigheid op 7 december .. op de Nationale Schietbaan in Schaarbeek, ter herinnering van de Belgen in Duitsland overleden en wier lijken gerepatriëerd werden.

Kopie ter inzage

Klokkeroof

Het weghalen van de klokken was geen nieuwheid met WO-II. In Opwijk bij voorbeeld en in gans het graafschap Vlaanderen waartoe Opwijk in die tijd behoorde, gebeurde dit reeds in het jaar 1578 op bevel van de Commissarissen van Gent. Men had brons nodig om er kanonnen mee te gieten. In het laatste kwartaal van de 17de eeuw was het gevaar voor klokkeroof door de oorlogsvoerende partijen zo permanent aanwezig dat schier geen jaar voorbij ging of de klokken moesten in aller haast uit de toren gehaald worden om ze te verstoppen. Een klokkeroof gebeurde ook tijdens de Franse periode, door de Sansculotten, op het einde van de 18de eeuw. Toen werden uit de kerk van Opwijk drie klokken weggehaald.

In 1914-'18 lieten de Duitsers de klokken in onze bezette gebieden met rust.

Een klokkeroof deed zich wel voor de zoveelste keer voor tijdens de tweede wereldoorlog.

Reeds tijdens de maand juli van het jaar 1941 had de Militärverwaltung bevolen een inventaris op te maken van de klokken die zich in de kerken en kapellen van ons land bevonden. In deze inventaris moest vermeld worden of de klokken van brons, staal of aluminium waren. Gewicht en ouderdom moesten eveneens worden opgegeven. Het gemeentebestuur van Opwijk stuurde zo op 23 oogst

vier tabellen, één per kerk of kapel (dus ook voor de kapel van 't klooster?), met de gevraagde gegevens van de aanwezige klokken.

Volgens de bezetter was er geen reden tot paniek. Het ging slechts om een inventarisatie. Kardinaal Van Roey zag de zaken somberder, en protesteerde met klem, echter tevergeefs.

Op 30 oktober van het zelfde jaar ontving de Kardinaal de mededeling dat de klokken in het Rijksg gebied en in de bezette gebieden door de Duitse legerleiding zouden in beslag genomen worden. Werden (in principe) vrijgesteld van inbeslagneming: één klok per parochie, de klokken die tot een klokkespel behoorden en de klokken die een historische (klokken van vóór 1730) of artistieke waarde hadden. Diezelfde avond evenwel werd de inbeslagneming opgeschort, met het verzoek aan de Kardinaal het bezoek van die ochtend te vergeten en het overhandigde document geheim te houden. Op 12 februari 1943 kwam dan uit Berlijn het uitdrukkelijke en definitieve bevel dat zonder verwijl tot de inbeslagneming zou worden overgegaan „gezien de onomkeerbare noodwendigheden van de oorlog“. De bezetter liet er geen gras over groeien. Gedurende de volgende weken inspecteerden Duitse officieren de kerken en organiseerden de klokkeroof. Maar ook Kardinaal van Roey liet zich niet onbetuigd. In alle kerken van het land liet hij een brief voorlezen, waarin hij samen met zijn collega's van het Belgisch episcopaat, scherp protesteerde tegen de klokkeroof.

De eigenlijke inbeslagneming van de klokken verliep in spoedtempo. Op 15 december 1943 waren volgens de Duitse lijsten 2.820 Belgische klokken opgeëist, met een gezamenlijk gewicht van 2.390.649 kg. Eind juli 1944 waren het er 4.568 klokken, samen goed voor 3.794.225 kg. Het snelle geallieerde offensief en het gebrek aan vervoermiddelen verhinderden de Duitsers alle inbeslaggenomen klokken mee te nemen. Na de oorlog werden in België nog 373 klokken teruggevonden, waarvan helaas geen enkele Opwijkse of Mazelse. De 4.568 klokken die door de Duitse bezetter waren geconfisceerd zouden echter nooit tot wapens worden gesmeed. Het personeel van de Cockerillfabriek in Hoboken legde het Duitse bevel om de klokken te smelten halsstarrig naast zich neer...

306. Weghaling van de klokken van de St.-Goedele te Brussel, mei 1943. Fotovergroting.

Klokkeroof in Opwijk en in Mazenzele

In het verslag van de Kerkfabriek van Mazenzele, d.d. 2 juli 1943 vinden we volgende zakelijke mededeling: „Op donderdag 1 juli 1943 werd uit den toren van Mazenzele de kleine klok weggehaald.“. Het is duidelijk dat de beroering omtrent dit gebeuren wel minder zakelijk zal zijn geweest dan boven-

staande regels. In een artikelenreeks, verschenen in „Mazels parochielevens" van 22 januari tot 15 april 1956, schreef Leo De Nil dat honderden mensen in de toren klauterden om de klok nog eens te gaan bekijken en dat, eenmaal de klok uit de toren gehaald, ze door liefderijke handen met bloemen en linten werd versierd.

Het moet er in Mazenzele echter, in vergelijking met bv. Opwijk, toch nog vrij rustig aan toegegaan zijn. Broeder Jan Ringoot, geboren Opwijkenaar († 20-3-1991), heeft in een van zijn sappige verhalen de „volksopstand" beschreven die met het weghalen der drie Opwijkse klokken gepaard ging. Het weghalen te Opwijk begon op de zaterdag van Opwijk Kermis, 26 juni 1943 door aannemer Van Campenhout, enkele dagen eerder dus dan in Mazenzele. De derde klok werd weggehaald op 29-6-43. Het verzet was zo sterk, dat Duitse soldaten ter plaatse kwamen, enkele aanhoudingen verrichtten, en uiteindelijk drie mensen opsloten in de gevangenis van St.-Gillis (Brussel), met name onderpastoor Van Hemelrijck, Leo Meersman en André Semal. Zij werden na enkele dagen vrij gelaten.

In het boek van de beraadslagingen van de kerkfabriek van Sint-Paulus Opwijk noteert de secretaris op de vergadering van 4 juli 1943: „*Allerlei besprekingen komen ten berde, onder andere het wegnemen der klokken, de hierbij veroorzaakte schade, de opname van het klokkengelui. Een verslag dient opgemaakt van de veroorzaakte schade en ingezonden naar het Bisdom. Mijnheer Stanislas De Smedt, architect, zal de schatting doen en het verslag opmaken.*"

Dat uit de kerk van Droeshout en van Nijverseel geen klok gestolen werd is logisch: beide parochies hadden in 1941-'43 elk slechts 1 klok in hun toren hangen.

De verwijdering van de klok uit de toren van Mazenzele gebeurde niet zonder schade. Pastoor Willems (Mazenzele 1938-'54), noteert in het boven geciteerde verslag van de Kerkfabriek dat hij „*met den heer De Coninck, voorzitter van het kerkbureel, en den heer Bauwens, lid, de toegebrachte schade (is) gaan bestatigen*". Zij stelden het volgende vast: „*1° al den afbraak (steen en planken) zijn ter plaatse blijven liggen*

2° het orgel werd gansch met stof overdekt en de pijpen vol stof

3° een groote opening werd in het gewelf gemaakt om de klok door te laten - en een deel plankenvloer opgebroken - niets hersteld

4° een schutsel van het orgel werd verplaatst en niet terug vastgemaakt."

Beslist werd de schade voorlopig niet te herstellen maar wel "door stielmannen," te laten schatten.

Uit het zelfde verslag vernemen we ook nog dat de ploegbaas, toen de werklieden gingen vertrekken met de klok, aan de pastoor vroeg „*een bewijs te ondertekenen, verklarend dat er uit de kerk niets*

werd weggenomen en dat er bij het wegnemen der klok geen schade werd aangebracht". Wat de pastoor weigerde.

In maart 1948 werd door de bevoegde overheid de toelating gegeven de weggehaalde Mazelse klok te vervangen. Dit gebeurde echter pas in 1951. De wijding ervan door de Opwijkenaar Mgr. De Smedt vond plaats op 11 maart 1951. Op de klok staat: „*Ter ere Gods in naam en voor het volk van Mazenzele zing ik weer vrij het lied dat stom viel op 1-7-1943*".

Ook op de nieuwe klokken van Opwijk vinden we een verwijzing naar de gebeurtenissen uit 1943. Op de St.-Jozefsklok staat: „*Ik kom in de plaats van die andere Jozef die de Duitsers met geweld roofden in het jaar 1943*". Op de Paulusklok: „*Van de patroon van deze kerk ben ik de bronzen stem, die in 1943 door de vijand werd uitgedoofd*". Op de Mariaklok, die in 1977 barstte en in 1979 werd vervangen, stond: „*In het jaar 1943 met geweld door de vijand geroofd terwijl de gelovigen van Opwijk zich sterk verzetten*".

De drie nieuwe klokken werden -net als de nieuwe Mazelse- gegoten door Michiels uit Doornik. Zij werden reeds op 25 juli 1948 gewijd door Mgr. Schoenmaeckers.

In samenwerking met de interministeriële commissie voor het behoud van de klokken (opgericht met goedkeuring en steun van Kardinaal Van Roey) legde de Belgische Documentatiedienst van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis een collectie foto's aan van de opgeëiste klokken. De foto's werden opgenomen in het „*Fotorepertorium van het meubilair van de Belgische bedehuizen, provincie Brabant, Kanton Asse*", door Denis Coeckelberghs, Jaak Jansen en Wilfried Janssens, een uitgave van het Ministerie van Nederlandse cultuur - Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, 1979.

307. Aantekeningen van details op de Mazelse klokken, die Jan Heuninckx en zijn broer Maurits en Leo De Nil maakten bij de aanvang van de oorlog, indachtig de klokkerroof in vorige oorlogen.

308. Opstel „*Klokkerroof*" door Jan Ringoot in *Ons Opwijk*, uitgegeven door VTB-VAB Opwijk in 1985.

Jan Ringoot vertelt hierin ook dat die dag in Opwijk een kindje werd gedoopt, Godelieve Bosman. In het doopregister staat bij de vermelding van dit doopsel het volgende opgetekend: „*29.VI.43. Terwijl dit kindje zijn intrede deed in de kerk door het doopsel, werd de groote klok buitengebracht ten aanschouwen van de geloovigen die gekomen waren om het lof bij te wonen op St.-Petrus en Paulusdag, maar het lof had geen plaats.*" Onder-

tekend J. Van Hemelrijck, onderpastoor,
en L. Geurickx, koster.

Kopie ter inzage

- 309.** Fotovergrotingen van de gestolen klokken van Opwijk op een opslagplaats, 1943. Bemerk de merktekens en de namen van Opwijknaren op de klokken.
- 310.** Fotovergrotingen van de gestolen klok van Mazenzele op een opslagplaats, 1943.
- 311.** *De klokkeroof in Mazenzele 1 juli 1943*
Artikel door Jules Van de Velde in HOM-tijdschrift 1993-2, p. 7-12.

Kopie ter inzage

Oorlogspropaganda

Duitse propaganda

- 312.** Brochure met de nederlandse tekst van de rede van Adolf Hitler op 4 september 1940 bij de opening van het winterhulpwerk 1940-'41.
- 313.** Duits spotpamflet „Professor Isaak Pierlotski. Belgisch patriot”.
- 314.** Affiche „Die Kinder von Antwerpen”. Uitgebracht na het moordend geallieerd bombardement op Mortsel van 5 april 1943. (Reproductie)
- 315.** Affiche „Het doodenwoud van Katin”. (Reproductie).
- 316.** Affiche anti-Groot-Britannië „Das Scharze Korps”.
- 317.** Brochure met de nederlandse tekst van de rede „De Kamp voor de Vrijmaking van Europa” door „den rijksminister van Buitenlandsche Zaken” op 26 november 1941.
- 318.** Brochure met de nederlandse tekst van de rede van „den Fuehrer en Rijkskanselier” Adolf Hitler in de Duitse Rijksdag op 11 december 1941, over „Franklin D. Roosevelt's schuld aan den oorlog”.
- 319.** *Signal*, half-maandelijks weekblad, „Edition spéciale de la «Berliner illustrierte Zeitung»,„ 1ste nummer april 1941.
- 320.** Enkele nummers van „*Stemmen uit Duitschland*”, 1941, '42 en '43.
- 321.** Geïllustreerde brochure „Wie wint den oorlog?”, afgestemd op Nederlandstalig België, waarin de Duitsers met hun visie en met statistieken en kaart- en cijfergegevens over de toestand op de verschillende fronten, de bevoorrading en de economie, trachten de lezer te overtuigen dat Duitsland de oorlog zal winnen. De brochure wordt ingeleid met de tekst „*De kaarten, statistieken en cijfers, vervat in deze brochure, geven den wereldtoestand op 31 Maart 1942 weer. Sedertdien hebben zich reeds veel veranderingen voorgedaan. Maar deze veranderingen vinden hun verrechtvaardiging in den toestand van voor het begin der offensieven. Deze bladzijden doen U dus een uitleg aan de hand van de gebeurtenissen van het jaar 1942.*”
Of hoe er voor alles een uitleg is...!
- 322.** In de geïllustreerde folder „Worden de Duitschers nerveus?”, wordt getracht de lezer de overtuigen van de Duitse militaire superioriteit en de geringe slaagkansen van een geallieerde invasie, o.m. met commentaar en foto's van de geallieerde landingspoging (of -oefening?) bij Dieppe. Bemerk de stempel van het „Vlaamsch Nationaal Verbond,, (VNV).
- 323.** Geopend nummer van *Signal* (F), 1ste nummer december 1943, waarin getracht wordt de vergelijking van de Duitse situatie van 1918 met deze van 1943, te weerleggen.
- 324.** Duitse sticker „30.000.000 de tonnes coulées”, 1943.
- 325.** Duitse propagandabrochure „Laat U niets wijsmaken. Het Kommunisme? Zóó slecht is dat niet!”, verspreid begin 1944.
- 326.** Affiche „Een verhaal voor groote mensen” of de Duitse verleiding. (Reproductie)
Deze SS-affiche werd verspreid in 1944. In een wat ongewone stripverhaal-vorm wordt het verhaal verteld van een arme, slecht behandelde Vlaamse arbeider die beslist naar Duitsland te gaan werken, daar heel goed behandeld wordt, zich laat inlijven bij de SS, triomfeert aan het Oostfront en terug thuiskomt bij zijn gezonde, goed doorvoede en gelukkige familie. Een bevreedend wat naïef document, want toen deze affiche in 1944 verscheen, probeerden de meeste opgeëisten op alle mogelijke manieren de

verplichte tewerkstelling te ontlopen en waren de Duitsers door het Rode Leger al tot in Polen teruggeslagen.

- 327.** Geopende bladzijden van een extra-nummer van *Signal*, „*Warum Deutschland nach England schießt*”, juni 1944 of later, waarin de Engelse en Amerikaanse bombardementen op Duitse burgerlijke doelen scherp aan de kaak gesteld worden. Moet dit blad een soort rechtvaardiging van het gebruik van V-wapens tegen Engeland voorstellen?
- 328.** Duitse anti-Amerika brochure „U.S.A. De grootste democratie”.
- 329.** Geopende bladzijden van het Duits propaganda-fotoboek „Duitsche Jeugd” (Nederlands), waarin ook een korte historiek en de organisatie van de Hitler-Jugend en aanverwante organisaties, van Hildegard Tapken, uitgeverij Steenlandt, Brussel.

Geallieerde propaganda

- 330.** Pamflet „Anglo-Amerikaansche verklaring betreffende de Oorlogs Doelen”, afgeworpen door geallieerde vliegers, waarin de resultaten en de conclusies van de bespreking tussen de Amerikaanse president Roosevelt en Churchill op 14 augustus 1941 uitgelegd worden. Onderaan lezen we „Wat deze historische verklaring voor elken Belg beduidt”.
- 331.** Exemplaar van „Luftpost” (Duitstalig), 15 juli 1941, afgeworpen door de Engelse RAF. Bedoeld voor Duitsland, maar vele exemplaren kwamen boven België terecht. Bemerkt de slogan rechtsboven „Verboten überall, wo die Wahrheit verboten ist”. Linksonder staan de golflijnen en de uren van de Duitstalige Engelse radio „Londener Rundfunk”.
- 332.** Brits pamflet „Portret van een vriend der Belgen” - „De jongens in de Britsche bommers groeten U”.
- 333.** Enkele exemplaren van het weekblad „L'Amérique en Guerre” („apporté au peuple Belge par l'Armée de l'Air Américaine”), 12 en 19 jan. '44. Er bestond ook een „Vlaamsche” uitgave.
- 334.** Enkele nummers van het tweetalige weekblad „De Regenboog”-„L'Arc en Ciel” („aan het Belgische Volk gebracht door

de Luchtmacht der Vereenigde Natieën”), februari, maart, juli '44

- 335.** Enkele nummers van „De Vliegende Hollander”, de Nederlandse versie van „De Regenboog” (7 en 10 mei '45).
- 336.** Pamflet „Von der Maas bis an die Memel...”, in het Duits, vermoedelijk afgeworpen door de Engelse luchtmacht RAF. Er wordt in verwezen naar de huidige mogelijkheden van de geallieerde bombardementen in Duitsland (keerzijde) en naar de invoering van het bevrijdings-V-teken. Ten behoeve van de Franse, Italiaanse, Nederlandse (en Vlaamse) en Poolse arbeiders in Duitsland wordt de symbolische betekenis van het V-teken nog eens herhaald in hun eigen taal.
- 337.** Pamflet „Ich fühle mich so frisch. Es kommt der Frühling.” afgeworpen door de Engelse luchtmacht RAF. Hierin wordt het Duitse volk confronteert en herinnert aan bepaalde beloften en vroegere uitspraken van hun leiders.

Het krijgsgeweld in Opwijk: een overzicht

In een vorige bladzijde zagen we reeds hoe Opwijk er van af kwam in de meidagen 1940. De vliegtuigbommen op de Klei en op de Meir, de stroom vluchtelingen, de aftrekkende legers en het oprukkende Duitse leger.

Tijdens de luchtslag om Groot-Britannië, augustus-september 1940 raakten we gewend aan de sterke vliegtuigformaties die overtrokken, in keurige formatie westwaarts, in uiteengeslagen delen op de terugweg.

Af en toe gebeurden ook hier door Gestapo en Feldgendarmerie razzia's bij dag en nacht op zoek naar ondergedokenen. De weerstanders saboteerden enkele keren de spoorlijnen in Opwijk, gelukkig zonder represailles vanwege de Duitsers.

Nog in veel grotere formaties dan in 1940 de Duitsers, trokken vanaf 1943 de Amerikanen en Britten, bij dag en nacht over, met duizenden ton bommen naar de Duitse steden of Schaarbeek of Muizen. Even over de Brabantse beek nabij het Hof ten Houte kwam een getroffen Brits vliegtuig in het veld terecht. Achter op het Eeksken werd een afgeworpen benzinetank gevonden. Het kwam ook tot enkele luchtgevechten boven onze streek. Om onze schooljeugd tegen gebeurlijke brokstukken te beschermen werd in de klassen geoefend in het vlug kopje onder duiken tussen de lessenaars bij een vingerknip van de meester.

Leireken werd gevormd door de strategisch waardevolle spoorlijn van Antwerpen over Opwijk (kruising met spoorlijn Brussel-Dendermonde) en Aalst naar Noord-Frankrijk.

De passagierstreinen Aalst-Londerzeel kregen sedert 1943 meestal een „Flack-batterij” mee achteraan het treinstel op een open wagen.

Enkele keren werd hij gemitrailleerd, door geallieerde Engelse jagers, in het station van Opwijk, in de Crick en in 't Luik. Machinist en reizigers werden met enkele rondjes van de jager verwittigd van de nakende aanval, men kreeg de tijd zich gauw in het veld in veiligheid te brengen. Locomotief en wagens kregen enkele aanvallen te verduren, géén burger-slachtoffers dus. Grafmaker Mathys, bij zo een raid werkzaam op het kerkhof hoorde tientallen kogels om zijn oren fluiten, kwam er met de schrik vanaf, en merkte nadien de kogelgaten in de betonmuur achteraan op het kerkhof.

De echte militaire treinen richting Noord-Frankrijk, die meestal 's nachts reden, kregen uiteraard zwaardere militaire bewaking mee.

Het was toen geen nieuws dat een schooljongen een paar hulzen van mitrailleurkogels meebracht, of enkele bandjes zilverpapier die een bommenwerper uitgooide om de Duitse radar te misleiden, of een propagandablaadje door de vliegtuigen uitgeworpen om onze bevolking moed in te spreken.

De geallieerde strijd

- 338.** Informatiepamflet „uitgeworpen op weg naar Duitsland” door de Amerikaanse luchtmacht boven onze streken.
- 339.** Enkele pamfletten, in het Duits, afgeworpen door geallieerde vliegtuigen boven Duitsland.
- 340.** „Passierschein”, geleibiljet, verspreid door de geallieerden onder de Duitse soldaten, waarmee deze zich in veiligheid konden overgeven. De tekst in het Duits en het Engels is telkens (gedrukt) getekend door de opperbevelhebber van de geallieerde troepen, Dwight D. Eisenhower. Op de keerzijde staat, in het Duits, een uittreksel van de rechten van de krijgsgevangene (volgens de Conventie van Den Haag (1907) en de Conventie van Genève (1929), en ook enkele regels voor de krijgsgevangene i.v.m. zijn ontwapening.
- 341.** Affiche „Vrouwen der geallieerden strijden voor de vrijheid”. Zij werd uitgegeven in Groot-Britannië en moest het belang van en de waardering voor de vrouwelijke deelname aan de oorlog onderstrepen. De

boodschap is duidelijk en wordt visueel ondersteund: in de strijdkrachten, als verpleegster, als fabrieksarbeidster of op welke manier dan ook, de „vrouwen der geallieerden strijden voor de vrijheid”. (Reproductie)

- 342.** Stroken zilverpapier, uit de vliegtuigen geworpen voor radarmisleiding.
- 343.** Gebedenboekje van Amerikaans oorlogsaalmoezenier.

De Duitse strijd

- 344.** Uitgeruste mannequin „Onderofficier Wehrmacht” (1943), met munitiekoffertje en Duitse postzak, veldtelefoon en gasmasker.
- 345.** Duitse thermos-eetwarenketel (waarschijnlijk afkomstig van het Oostfront).
- 346.** Duitse prikkeldraad van aan de kusten van Normandië. De pinnen staan 3x zo dicht bij elkaar als bij normale (Belgische) prikkeldraad.
- 347.** Armband „Deutsche Wehrmacht”.
- 348.** Hakenkruisvlag die bovenop de voertuigen geplaatst werd waardoor de vliegtuigen konden zien waar de grondtroepen reeds waren. Deze vlag werd afgenomen van een gesneuvelde Duitser en meegenomen door een Amerikaans soldaat bij het Von Rundstedt-offensief nabij Bastenaken (december '44).
- 349.** Vlag met hakenkruis, van op tank van de 3de SS *Pantserdivision Totenkopf*.
- 350.** Met deze brief (officieel afschrift) van 26 nov. 1942 meldt de Duitse legeroverheid aan een Mevr. Promberger dat haar zoon Hans op 4 november 1942 gesneuveld is aan het Afrikaans front. Volgens de brief viel hij bij een bomaanval, en overleed onmiddellijk. De soldaat werd, samen met 2 anderen, begraven aan km. 32 van de kustbaan Marsa-Matruk naar El-Daba.

De collaboratie

Enkele collaborerende verenigingen

Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV)

Vlaamse politieke beweging, op 7 okt. 1933 gesticht door Staf De Clerck met als doel het bevorderen van de leerstellige en organisatorische eenheid van het Vlaams-nationalisme; in politiek opzicht was de

eerste doelstelling de oprichting van de Nederlandse Volksstaat (Nederland en Vlaanderen). Aan het hoofd stond de leider; daarna volgden de propagandaleider, een vijftal centrale lichamen en een gouwleider voor iedere provincie. Leidende figuren waren Staf De Clerck, Hendrik Elias, Ernest van den Berghe, Gérard Romseé, Jeroom Leuridan, Edgard Lehembre, Frans Daels en Victor Leemans. Na het verkiezingssucces van mei 1936 sloot het VNV beginselakkoorden met Rex-Vlaanderen en met de Katholiek Vlaamse Volkspartij (KVV). In de oorlog ging de beweging in toenemende mate collaboreren met de bezetter. Op 10 mei 1941 werden VNV, Rex-Vlaanderen en wat nog restte van Verdinaso verenigd in de eenheidsbeweging VNV, met als programma het verdedigen van de eigenheid en het bestaansrecht van het Vlaamse volk, alsook van de Nederlandse taal en cultuur; het vestigen van het nationaal-socialisme en het inschakelen van de volksgemeenschap in het complex der Germaanse volkeren. De beweging verzette zich tegen het pangermanisme van De Vlag (stroming om alle tot de Duitse „stam” behorende volken te verenigen in één staat), maar spoorde haar leden aan dienst te nemen in militaire en paramilitaire afdelingen (o.a. Dietsche Militie, Zwarte Brigade, Fabriekswacht). Na de dood van Staf De Clerck op 22 okt. 1942 nam Hendrik Elias het leiderschap waar. In aug. 1943 kwam het tot een breuk tussen het VNV en De Vlag en SS-Vlaanderen. In oktober van dat jaar verbood de VNV-leiding aan haar leden het lidmaatschap van De Vlag. Na de bevrijding werden de VNV'ers gerechtelijk vervolgd.

Het orgaan van het VNV was *Volk en Staat* (eerste nummer op 15 nov. 1936).

351. Brochure waarin de tekst van de redevoering uitgesproken door VNV-leider en Volksvertegenwoordiger Staf De Clerck in de Kamer van Volksvertegenwoordigers op 22 februari 1940.

N.a.v. aanvraag tot vervolging (met opheffing van parlementaire onschendbaarheid) door de procureur-generaal tegen De Clerck, t.g.v. een artikel in *Volk en Staat*.

352. *Volk en Staat* van 24 oktober 1942, met de aankondiging van het overlijden van VNV-leider Staf De Clerck (* Everbeek 16-9-84, † Gent 22-10-1942).

353. *Volk en Staat* van zondag 25 oktober 1942, met het hoofdartikel „Heel Vlaanderen rouwt om den Leider”.

354. Verslag van de VNV-kaderdag van zondag 6 juni 1943 in *Volk en Staat* van 8 juni 1943.

„Wij vechten en wij zullen overwinnen!”. Ondanks de duidelijke nederlagen van

Duitsland op alle fronten, bleef de VNV-leider H. Elias zijn volgelingen tot collaboratie oproepen. (Reproductie)

De Vlag

De Vlag, afkorting van Deutsch-Flämische Arbeitsgemeinschaft, Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap, werd als Vlaamse organisatie in 1936 opgericht ter bevordering van culturele betrekkingen tussen Vlaamse en Duitse intellectuelen. Daartoe werden cultuurdagen georganiseerd, die afwisselend in Vlaanderen en Duitsland plaatsvonden. Tijdens de oorlog uitgroeide tot de Vlaamse Nazibeweging bij uitstek, ijverde de organisatie (onder leiding van Jef Van de Wiele) voor incorporatie van Vlaanderen in het Groot-Duitse Rijk. Dit alles leidde tot scherpe conflicten met het VNV dat in okt. 1943 zijn leden het toetreden tot De Vlag verbood.

De officiële spreekbuis van De Vlag was het dagblad *De Gazet* (eerste nummer op 31 augustus 1943). Deze was in de eerste plaats bedoeld om tegenover het VNV-dagblad *Volk en Staat* een tegenhanger te plaatsen. Naast *De Gazet* beschikte *De Vlag* nog over een wekelijkse publikatie: *Balming*. Dit weekblad viel op door zijn streng nazistische houding.

Na de bevrijding werden alle leden van de organisatie gerechtelijk vervolgd.

355. Poster „Met DE VLAG tegen alle profiteurs”. Die „profiteurs” waren dan blijkbaar de Amerikanen, de Britten en de Joden. (Reproductie)

356. In het weekblad *Balming* van 2 mei 1943 voert leider Jef Van de Wiele, het hoge woord. (Reproductie)

Verdinaso

Dinaso of *Verdinaso*, afkorting van (*Verbond van Dietsche Nationaal-Solidaristen*), was een politieke beweging, op 6 okt. 1931 gesticht door Joris Van Severen. Maatschappelijk streefde het een autoritaire corporatieve ordening na en was het anti-kapitalistisch en hevig antimarxistisch. Staatkundig was de eerste doelstelling de eenmaking van Nederland, Vlaanderen en Frans-Vlaanderen, maar in 1934 werd als doelwit de vereniging gesteld van Nederland met geheel België en Luxemburg.

Na de executie van Van Severen te Abbeville op 20 mei 1940 nam Emiel Thiers het leiderschap over. Door een Duitse verordening werd op 10 mei 1941 het Dinaso bij het VNV, resp. (de Waalse afdelingen) bij het Rexisme aangesloten. Het orgaan van Verdinaso was het weekblad *Hier Dinaso!*

357. *Hier Dinaso!*, respectievelijk van 11 januari 1941 en 17 mei 1941 (speciaal Joris Van Severen nummer, n.a.v. de 1ste overlijdingsverjaardag van de stichter en leider).

Rex

Deze Belgische politieke beweging ontstond toen Léon Degrelle e.a. uit de Katholieke Actie onder de leuze „Christus Rex” (=Christus Koning) poogden te komen tot een vernieuwing van de katholieke gedachte. Begin 1936 trad Rex op als zelfstandige politieke partij met een partijprogramma, gebaseerd op totalitaire, autoritaire en corporatieve beginselen. Het rexisme verwierf vooral aanhang onder de Waalse middenstand. Rex won bij de verkiezingen van 1936 21 kamerzetels, maar bij de verkiezingen van 1938 viel het aantal kamerleden terug op vier. Na de Duitse inval sloeg het rexisme openlijk de weg in van de collaboratie. Na de bevrijding werden de rexisten gerechtelijk vervolgd.

Léon Degrelle (*1906), Belgisch politicus, zette sedert okt. 1935 in het weekblad *Rex* een campagne in tegen politiek-financiële mistoestanden en tot de zuivering van de katholieke partij. Tijdens de Duitse bezetting stuurde Degrelle op collaboratie aan. In aug. 1941 trok hij, als vrijwilliger, met het door hem opgerichte Waals legioen, naar het Russisch front. Na de Duitse nederlaag ontsnapte hij naar Spanje waar hij voor de rest van zijn leven bleef en fortuin maakte. In dec. 1944 werd hij in België bij verstek ter dood veroordeeld. In 1954 kreeg hij -beschermde door zijn geestesgenoot caudillo fr. Franco- de Spaanse nationaliteit en kon dus niet meer aan België worden uitgeleverd. Hij heette voortaan Leon-Jose de Ramirez Reina en zou een fortuin verdienen met de bouw van woningen voor militairen. Hij overleed in Malaga (Spanje) op 31-3-1994.

358. „Léon Degrelle”, schreeuwt deze poster. (Reproductie)

Op 8 augustus 1941 -2 dagen na het vertrek van eerste contingent van het Vlaams Legioen- vertrok het Waals Legioen naar het Oostfront.

Sommige oudere Opwijkenaars weten nog dat Rex-leider Léon Degrelle ergens in de jaren dertig ook in Opwijk is komen spreken, in de zaal Olympia „bij Noëlle”.

359. Foto van Léon Degrelle op de voorkant van het Duits geïllustreerd twee-wekelijks blad (Nederlandse editie) *Signaal*, nr. 5 van 1944, met als bijschrift „Drager van het Ridderkruis Léon Degrelle. De leider van de Belgische Rexistenbeweging commandeert de SS-vrijwilligersbrigade „Wallonie”, die zich bij Tsjerkassy bijzonder onderscheidde,“.

Vlaamsche Wacht

Dit territoriaal korps werd in het voorjaar van 1941 opgericht op initiatief van de *Militärverwaltung*, met als taak het uitvoeren van bewakingsopdrachten in

het Vlaamse landsgedeelte. Het officierenkader werd gevormd door Vlaamse officieren uit het krijgsgevangenenkamp van Luckenwalde. Het korps telde ruim 2.000 man. Het merendeel der officieren werd na de bevrijding ter dood veroordeeld, maar de straffen werden niet ten uitvoer gelegd.

De opsomming van de collaborerende verenigingen is verre van volledig. Op een affiche, uitgaande van het provinciebestuur van Antwerpen, dd. 10 september 1944, met als hoofding „Aangifte van leden van zekere groepeerings en inlevering van wapens en uniformen” zien we volgende opsomming en indeling van de als collaborerende beschouwde groeperingen:

- 1) WAFFEN SS
 - Legioen Wallonie
 - Legioen Vlaanderen
 - Vlaamsche Wachtafdelingen «Vlaamsche Wacht» «Flaemische Wacht»
 - Waalsche Wachtafdeling, «Gardes Wallones».
- 2) PRIVATE MILITIES.
 - Milities van REX (Strijdfformaties)
 - Militie van het V.N.V., Z.B. en D.M.Z.B.
 - Algemeene SS. (Schuttscharen Vlaanderen) N.S.B.
 - GEVORMDE MILITIES
 - Garde Wallonne
 - Vlaamsche Wacht
 - Corps Franc Wallonie
 - Vlaamsch Vrijwilligersregiment
 - Vlaamsch Vrijwilligerslegioen
 - N.S.K.K. Nazional Socialistisch Krafftahrkorps (V.N.V., Rex, Agra)
- 3) BIJKOMENDE ORGANISATIES van PRIVATE MILITIES
 - Vlaamsche nationalistische jeugd, Blauwvoetvendels
 - Vlaamsch Nationaal Vrouwenverbond
 - Les «Serments des jeunes de Rex»
 - Les «Jeunesses rexistes Fémininines»
 - Jeugdformaties van SS
- 4) Volksverwering «Défense du Peuple»
- 5) Organisation Todt
 - Vlaamsche Fabriekswacht
 - Militie Wachtribrigade
- 6) Hitlerjeugd Vlaanderen
 - Kakibroeken (De Man)
 - Vrijwillige Arbeidsdienst voor Vlaanderen (met meisjes- en vrouwenafdelingen)
 - Vrijwillige Arbeidsdienst voor Wallonië (met meisjes- en vrouwenafdelingen)
- 7) Suppletieve manschappen van Feldgendarmarie, leden van Sicherheitsdiensten, Sicherheitspolizei, enz.
- 8) Leden van de «De Vlag»

Zie ook de organismen en groeperingen vermeld op de affiche onder cat. 596 (parlementsverkiezingen 1946).

360. Affiche „De Germaansche Landdienst roept U...”. (Reproductie)

Eén van de „initiatieven voor Germaanse solidariteit” waarmee de SS uitpakte, was de „Germaanse Landdienst”, waarvan de organisatie in Vlaanderen in handen van het NSJV lag. Tienerjongeren leefden gemeenschappelijk in jongens- of meisjeskampen, maakten er de gewone dienst van de jeugdbeweging mee en werden daarnaast in landbouwbedrijven ingezet. Na een proefjaar mocht de vrijwilliger beslissen of hij al dan niet zijn levensdoel op het platteland zag. Zo ja, kon hij zich in de landbouw bekwaamen en ingezet worden, niet alleen in Duitsland, maar ook in Polen of Rusland, want de jongeren uit de Germaanse Landdienst moesten de „stootgroep der Germaanse levenskracht vormen”.

Economische collaboratie

Galopin-doctrine/comité

Wanneer de Belgische regering in mei 1940 het land verliet gaf zij aan een beperkt comité van industriëlen en financiers (oorspronkelijk gouverneur Galopin van de Société Générale, M.L. Gérard voorzitter van de Bank van Brussel en F. Collin voorzitter van de Kredietbank, later uitgebreid met vooraanstaande industriëlen) een bijzondere opdracht van economisch beheer van het land.

Het comité voorspelde enerzijds een ernstig voedseltekort voor België, en anderzijds een overschot aan industriële productie, zeker indien het Belgisch bedrijfsleven met zijn uitrusting en arbeid in het eigen land actief kon blijven, de zgn. „Galopin-doctrine”.

De industriële fabrieken zouden voor een deel naar Duitsland en bezette gebieden worden uitgevoerd in ruil voor voedsel en grondstoffen. Zij noemden het „de politiek van het minste kwaad”.

De Duitsers verklaarden zich akkoord op voorwaarde dat alles via het multilaterale verrekeningsstelsel te Berlijn zou verlopen.

Naargelang de oorlog duurde werd de verrekening meer en meer een instrument van uitbuiting van het land, terwijl ook de verplichte tewerkstelling de werking van het stelsel uitholde. De industriëlen en financiers moesten alsmaar meer toegevingen doen aan de Duitsers.

Tijdens en na de oorlog ontstond over de houding van de industriëlen en financiers een heftige discussie: hadden zij de Duitse belangen en hun eigen

belang gediend door economische collaboratie of pasten zij zich aan de bezetter aan om de bevolking te eten te geven en deportatie te vermijden? Uiteindelijk werden alleen de industriëlen veroordeeld die wapens en munitie aan de Duitsers hadden geleverd.

De oorlogswinsten werden in beslag genomen door een bijzondere belasting van 100% op de excedentaire winst.

Belgische soldaten in Groot-Brittannië

361. Nr. 1 van *Naar Wijd en Zijd*, uitgegeven door de Belgische Soldaten in Groot-Brittannië. (Reproductie)

Het Oostfront

Op 22 juni 1941 startten de Duitsers *Operatie Barbarossa*, de Duitse inval in Rusland. Deze strijd zal in grote mate het verder verloop van de oorlog beïnvloeden en uiteindelijk ook de Duitse nederlaag.

Voor deze enorme nieuwe fronten deden de Duitsers ook beroep op jonge mannen van de bezette gebieden om onder Duitse vlag aan het Oostfront te strijden. Velen tekenden en gooiden hiermee hun leven in de weegschaal voor „De Nieuwe Orde”. Sommigen deden het uit overtuiging van het rechtvaardige van de strijd tegen het goddeloze Bolsjewisme, anderen uit zin voor avontuur, tegen de armoede thuis, uit schrik voor represailles of straf voor gepleegde feiten,...

Op 5 augustus 1941 vertrokken de eerste soldaten van het Vlaamse Legioen naar het Russische front.

Ook Opwijkse jongens tekenden voor het Oostfront. Sommigen kwamen terug, werden door de Belgische Staat voor de Krijgsraad gebracht en „zaten” enkele jaren. Anderen keerden echter nooit meer terug!

362. In deze triomfantelijke editie van de *Brüsseler Zeitung* van 23 juni 1941 wordt de aanval op de Sovjet-Unie omschreven als de „grootste veldtocht uit de wereld-geschiedenis”.

De *Brüsseler Zeitung* richtte zich in de eerste plaats tot de Duitse militairen in België maar werd ook in de kiosken verkocht. De oplage lag zeer hoog en schommelde gedurende de hele oorlog rond de 100.000 exemplaren. (Reproductie)

- 363.** *De Dag* van 24 juni 1941 bloklettert „Geweldige overmacht van het Duitsch luchtwapen op het Russisch front”. (Reproductie)
- 364.** *De Gentenaar* van 1 juli 1941 voert aan „Een indrukwekkende reeks zegeberichten over den strijd tegen de Sovjets”. (Reproductie)
- 365.** „Vlamingen: Alle in de SS-Langemarck” is de eenvoudige boodschap van deze recruteringsaffiche die verder de Vlaamse jongeren oproept „het geweer ter hand” te nemen. (Reproductie)
Het gebruik van de naam van de plaats Langemark in West-Vlaanderen voor de „6de SS-Freiwilligen Sturmbrigade Langemarck” (2de helft 1943) was geen symbolische eerbetuiging aan de Vlamingen (wat voor een uit Vlamingen bestaande Waffen-SS-eenheid mocht worden verwacht) maar wel aan een keur-eenheid van Duitse hogeschoolstudenten die tijdens WO-I in Langemark gesneuveld waren.
- 366.** Affiche „De assche van Claes klopt op mijne borst... Uilenspiegel roept ook U naar de Waffen SS”. (Reproductie)
- 367.** Vlaamse Oostfronters voor het Gravensteen te Gent. Fotovergroting.
- 368.** Uitgeruste mannequin „Vlaamse Oostfrontstrijder Waffen SS” (1943), met Duitse handgranaat.

De jodenvervolgning

In 1940 telt men in ons land 62.536 niet-Belgische joden (veelal vluchtelingen uit Duitsland, Oostenrijk, Tsjechoslovakije en Polen) en 4.115 joden met een Belgisch paspoort. Van de niet-Belgische joden worden er vanaf half 1942 31.417 gedeporteerd. Daarvan keren er slechts 1.415 terug. Van de 4.115 Belgische joden keren er 1.110 niet terug. Dit betekent dat, in erg grote mate met de hulp van de Belgen, 34.019 joden ontsnappen aan de Duitse uitroeiingsmachine. Volgens de steekkaarten van de SS-Polizei verbleven in 1942 57.000 joden in ons land.

De Holocaust begint echt in 1942, maar is al vroeger stapsgewijs en systematisch voorbereid. In Nederland en Frankrijk dateerden de eerste vormen van antisemitisme al van juli en september 1940, maar in België kondigden de Duitsers pas op 28 oktober '40 anti-Joodse maatregelen af (zie cat. 369). De wetten deden sterk denken aan de verordeningen die in de jaren 1933-'39 in Duitsland

waren genomen.

In mei 1941 worden alle joodse firma's opgedoekt. Als reactie daarop groeperen alle joden zich op 25 november 1941 in een Joods Verenigingscomité. Op 4 juni 1942 wordt het dragen van een jodenster verplicht. Op 13 juni moeten de joden volgens een bijzondere Verordnung verplicht worden tewerkgesteld op de werven van de Todt-Organisatie, die in Noord-Frankrijk bouwt aan de Atlantik Wal. Daags nadien vertrekt uit Antwerpen het eerste van 6 konvoeien met samen 2.252 joden naar deze bestemming. Vanaf 22 juni '42 komen er 25.124 joden uit ons land terecht in Auschwitz en andere uitroeiingskampen in Duitsland en Polen.

De Opwijkse en Mazelse gemeentebesturen bevestigen op diverse tijdstippen aan de Duitse bezettings-overheid, dat er op hun grondgebied geen Joden verblijven. Er zou in onze dorpen nooit een Jodenregister hebben bestaan.

- 369.** „Verordnungsblatt des Militärbefehlshabers in Belgien und Nordfrankreich für die besetzten Gebiete” nr. 20 van 5 november 1940 waarin: 1. de verordening van 28 oktober 1940, houdende maatregelen tegen joden („Begripsbepaling van Jood”, „Terugkeerverbod en Jodenregister”, „Aanmelding van ondernemingen”, „Beschikkingsverbod over ondernemingen en panden, kenmerking van spijs- en drankhuizen”,...) en 2. verordening van 28 oktober 1940, betreffende het verwijderen van joden uit ambten en betrekkingen.
Kopie ter inzage

- 370.** *Het Algemeen Nieuws* van woensdag 6 november 1940, met onder de titel „Jodenverordening”, de Verordening van 28 oktober 1940. De gecensureerde -en in veel gevallen collaborerende- pers werd sterk ingeschakeld voor de verspreiding en de kennisgeving aan de burgers van de Duitse verordeningen.

- 371.** Affiche Brussel - Instelling Jodenregister - 13 december 1940. Fotovergroting.

- 372.** Poster „Samen zullen wij hem verpletteren”.
Het is een voorbeeld van anti-joodse Nazi propaganda. (Reproductie)

- 373.** Op 27 februari vraagt het Provinciebestuur, op basis van een verordening dd. 18 februari 1941, aan de gemeentebesturen haar te melden, het „aantal Joodsche personen die rechtstreeks of onrechtstreeks afhangen van uwe gemeente en de er onder ressorteerende instellingen

die hun functies hebben moeten neerleggen in uitvoering van voormelde verordening."

Het Mazels gemeentebestuur antwoordde, met een brief van 28 februari 1941, dat er er zich in de gemeente geen Joods personeel bevond, en er dus geen personeel om die reden zijn ambt heeft moeten neerleggen.

Ook het Opwijk's gemeentebestuur antwoordde in die zin.

Bij de kinderen Margriet en Emiel De Smedt (Mechelstraat) werd naar het einde van de oorlog toe, door Angèle De Vos (die getrouwd was met een beenhouwer in Brussel, zuster van bakker Ward De Vos) een Joods echtpaar gebracht. Dit koppel, beiden reeds op jaren, verbleven daar zeker een 3-tal maanden. Het waren Jaak Toki en zijn vrouw, op Droeshout-Meir gekend als „Warken" en „Nettekēn". Deze mensen sloten zich niet danig op en heel wat mensen van de geburen wisten van hun aanwezigheid. Warken -ongetwijfeld een intellectueel- gaf nog wat Franse les aan enkele geburen. De zaak werd gelukkig nooit aangegeven en de kinderen De Smedt hebben als gevolg van hun edelmoedig maar ó zo gevaarlijk handelen, nooit last gehad. Het echtpaar Toki moet zeker deze familie en de discrete Droeshoutenaren dankbaar geweest zijn.

- 374.** Foto van de Joodse burger Jaak Toki, die met zijn echtgenote een tijd op Droeshout beschermende gastvrijheid genoot.

Verkeer, vervoer en reizen

De fiets was ook tijdens de oorlog hét vervoermiddel. In Opwijk waren er half juli '42 2.500 rijwielen, dus 1 per 3,5 inwoners. Uiteraard moesten de fietsen voorzien zijn van een taksplaat. Maar voor de fietsen stelde zich natuurlijk ook het bevoorradingsprobleem van banden (zie cat. 377).

- 375.** Koets en auto met gasflessen. Fotovergroting.
- 376.** Treinwagen met vermelding „Nur für Wehrmacht". Fotovergroting.
- 377.** Diverse krantenadvertenties „Continental". Fotovergrotingen.
- 378.** Kopie van „Schematisch seinrichtingsplan" in 8 delen -in 3 talen: Duits, Nederlands, Frans- van de lijn 61 Londerzeel-Aalst („Leireken"), 12 februari 1943. Door de kruising van deze lijn met deze van Brussel-Dendermonde (lijn 60) op grond-

gebied Opwijk (gemeenschappelijk sporen over een afstand van ca. 1.200 m.) bediende het station van Opwijk beide lijnen.

- 379.** Opstel van Wilfried Mariën „Aan den Ijzeren Weg, een halve eeuw geleden. Dageelijks ongemak, ...en een drama tijdens W.O. II".

Exemplaar ter inzage

Schoollopen in oorlogstijd

De bezetter wilde dat het leven van alledag tijdens de oorlog zo normaal mogelijk zou blijven verlopen. Dit impliceerde ondermeer het volledig herstel van het schoolleven. Dat men daar slechts ten dele in geslaagd is, is vooral te wijten aan de materiële omstandigheden, die naar het einde toe sterk verslechterden.

In volle oorlogstijd kregen de Belgische schoolkinderen met tal van materiële problemen af te rekenen. Daar het openbaar vervoer niet langer klokvaaste verbindingen kon garanderen, moesten ze vaak voor dag en dauw opstaan om op een aanvaardbaar uur op school te geraken. Door de karige rantsoenen kon er bovendien doorgaans geen stevig ontbijt van af. Noch thuis, noch in de klas was er behoorlijke verwarming voorzien. De kinderen probeerden zich dan maar warm te houden door inventief met kledij om te springen en alles wat ze bijeen konden scharrelen, aan te trekken.

Roeien met de riemen...

Het vooroorlogse lessenrooster bleef in grote lijnen behouden, maar hier en daar drong zich toch een kleine aanpassing op. Zo werden de hoofdvakken voortaan steevast 's ochtends gegeven, opdat de kinderen die ver van de school af woonden en 's avonds vroeg moesten vertrekken om zeker thuis te kunnen geraken, geen al te grote achterstand op de rest van de klas zouden oplopen. Toen de materiële omstandigheden waarin les werd gegeven, bleven verslechteren, werden de lessen ingekort tot 45 minuten. Naar het einde van de oorlog toe werden de lessen steeds vaker geschorst. De kerstvakantie werd met enkele weken verlengd om het kolenverbruik laag te houden. In '44 nam het aantal bombardementen zo sterk toe dat de meeste scholen in steden met meer dan 20.000 inwoners gesloten werden. Om de leerachterstand toch nog een beetje binnen de perken te houden, organiseerden leraars sporadisch thuis lessen voor kleine groepjes leerlingen. Dat het niveau van het onderwijs hieronder leed, spreekt voor zich.

Inhoudelijk sleutelde de bezetter het leerplan uit de jaren '30 ook wat bij. Vanaf 1941 werd het Duits algemeen verplicht als derde taal. Gespecialiseerde leraars werden in Duitsland klaargestoomd. Daar kregen ze ook veel nazi-propaganda te verwerken. De handboeken voor Duits werden trouwens door

de bezetter verstrekt of minstens gecontroleerd. Ook het vak lichamelijke opvoeding kreeg bijzonder veel aandacht. Volgens de nazi-doctrine was sport een goedkope vorm van lichaamszorg. Wel werden op tijd en stond rustpauzes ingelast, om de door onevenwichtige voeding sterk verzwakte conditie van de leerlingen niet al te erg op de proef te stellen. De bezetter raadde de scholen af sportwedstrijden te organiseren en bepaalde dat turnlokalen kraaknet en goed verlucht moesten zijn en dat de speeltijden onverkort en in open lucht moesten plaatsvinden.

In de marge van de normale lessen leerden de leerlingen ook met brandblusapparaten en ander reddingsmateriaal omgaan. Tevens oefenden ze in hoe ze de school bij luchtalarm snel en gedisciplineerd konden verlaten. Toen de bombardementen bijna dagelijkse kost werden, bleek dit geen overbodige luxe.

Eerst overleven

Huistaken en examens werden sterk gespreid en tot het absolute minimum beperkt. Thuis leefden de kinderen immers in uiterst precaire omstandigheden: alle huiselijke bedrijvigheid vond plaats in die ene (spaarzaam verlichte) kamer die verwarmd werd. Studeren in die heksenketel was zo goed als uitgesloten. Het kwam er trouwens in de eerste plaats op aan te overleven. De kinderen deden dan ook ruim hun deel van de huishoudelijke taken: ze gingen hout sprokkelen en stonden vaak uren in de rij voor de levensnoodzakelijke levensmiddelen. Daarenboven kwam nog eens de alomtegenwoordige angst: elk kind kende wel familieleden of kennissen die ondergedoken zaten of naar Duitsland gedeporteerd waren. Geregeld werden ze door luchtalarm uit hun slaap gerukt of door Duitse Razzia's aan de gruwelen van de oorlog herinnerd. Een pretje was schoollopen tijdens de Tweede Wereldoorlog dus beslist niet.

Cultureel leven

380. Affiche en programma van toneelfeest aangeboden door de leden van de Mazelse Studiekring, op zondagen 16 en 23 februari 1941 in de zaal „De Roos”. Men voerde op: „Het wachterspel” en „Bammerhof in Opschudding”. Voor de beide stukken was de regie in handen van Jan Heuninckx.

381. Tekstboekjes en programma van toneelavonden voor de zondagen 15 en 22 februari 1942, door de *Studiekring* van Mazenzele (toneelkring „Voor ons Volk”), in de zaal „De Roos” (J. Dubois). Men voerde op: „Tip, Top & Co” (stuk ook hernomen in 1951) en „Het Wonderkind”. Algemene leiding: Leo De Nil.

382. De Mazelse toneelkring „Voor ons Volk”, - (Studiekring, n.a.v. hun 5-jarig bestaan), voerde op Kerstdag 25-12 en zondag 27-12-'42 het toneelstuk „En waar de sterre bleef stille staan” van F. Timmermans op in de zaal „De Roos”. Regie: Jan Heuninckx.

Ook voor een dergelijke onschuldige toneelopvoering was een toelating nodig vanwege de Duitse overheid.

U ziet hier:

- een aanvraag van voorzitter Jan De Pauw (Vossestraat) aan de „Propaganda-Abteilung Belgien” langs de „Algemeene Tooneelcentrale” voor toelating tot het opvoeren van het stuk
- de toelating van de „Oberfeldkommandantur 672”, dd. 11 december 1942, aan „Voor ons Volk”
- Tekstboekje (Felix Timmerman & Eduard Veterman, gebruikt door Leo De Nil), toneelboekje (van Jan Heuninckx), de affiche (met lino van Jan Heuninckx, het programma, en foto's van bij de opvoering met bedelaar Schrobberbeeck (Leo de Nil), herder Suskewiet (Gaston Heuninckx), en Pietje Vogel, „palingvisscher” (Eugeen Vereman).

383. *Toneel te Mazenzele tijdens WO II*
Artikel door Jules Van de Velde in *HOM-tijdschrift* 1994-1, p. 6-11.

Kopie ter inzage

384. Enkele nummers van *Laagland. Weekblad voor toneel, letteren en kunst*, maart en sept. '43 en jan. '44.

Toerisme

385. Ingebonden jaargang 1942 van het halfmaandelijkse tijdschrift „Toerisme” van de Vlaamse Toeristenbond.

De werking van V.T.B.-Opwijk lag in die periode praktisch stil. De afdeling komt dan ook nergens aan bod in het „Bondsleven” (in tegenstelling met Asse, Merchtem, Aalst, Dendermonde, Baasrode, Denderbelle, Buggenhout, Lebbeke, Wieze, St.-Gillis-Dendermonde,...

Het is opmerkelijk hoeveel „heemkundige bedrijvigheid” de V.T.B. toen aan de dag legde. Het Verbond voor Heemkunde was toen nog een afdeling van V.T.B. Vooral ook „Sibbekunde” kwam vooral ook aan bod. Op p. 252 (nr. 16 van 16 augustus 1942) lezen we een uittreksel uit een brief

van Opwijkenaar Dr. Jan Lindemans. Deze zet zich uitdrukkelijk en met verantwoording af tegen het gebruik van het woord „Sibbekunde”. Hij stelt het deugdelijk woord „Familiekunde” voor. De autoriteit van Jan Lindemans op dit vlak werd blijkbaar niet betwist: vanaf dan gebruikt V.T.B. steeds het woord „Familiekunde”.

- 386.** V.T.B.-wandelgidsen „bezorgd” door Jozef Van Overstraeten: nr. 3 - Jan Hameneckerpad (van Antwerpen naar Dendermonde), nr. 5 - Sniederspad (van Antwerpen-Deurne naar Turnhout) (1943) en nr. 6 - Kiliaanpad (van Antwerpen-Mortsel over Duffel naar Mechelen) (1943).

Heemkunde

- 387.** Enkele nummers van „Heemkunde”, uitgegeven door V.T.B., 1943 en '44. De bijdrage „Van heemkunde naar familie-kunde” (nr. 61, 1 februari 1943) is van Opwijkenaar Dr Jan Lindemans (tekst van referaat van 2de Studiedag voor Heemkunde).

Lezen in oorlogstijd

Men las gretig en veel tijdens de oorlog. Sommige mensen wilden in de lectuur ontsnappen aan de zorgen over de moeilijke levensomstandigheden. Anderen vulden er de vrije uren mee, bij gebrek aan mogelijkheden om zich te ontspannen en te reizen.

- 388.** *Jaarlijksche catalogus van het Vlaamsche boek 1943*, uitgegeven door de Nederlandschtalige Kamer van het Boekengilde, Brussel. Drukkerij en Boekbinderij: Scheerders-Van Kerchove N.V. St.-Niklaas. Deze catalogus bevat:
- een bijdrage door Dr. R.F. Lissens: Een kwarteeuw Zuidnederlandsche Literatuurstudie (1918-1943), met een uitgebreide bibliografie
 - aankondigingen van een 30-tal uitgeverij, waaronder de Uitgeverij-Boekhandel „Volk en Staat” (VNV)
 - een lijst van de nieuwe uitgaven in Vlaanderen verschenen van 1 sept. 1942 tot 1 augustus 1943, per thema, alfabetisch op naam van de auteur, met de titel, plaats van uitgave, uitgever en prijs van het werk.
 - een naamregister op de aankondigingen.

Op de achterkaft staat een publicitaire aankondiging voor het pas verschenen werk Repertorium van de Vlaamse Gouwen en Gemeenten. II Gemeenten. A-G., door Leo De Wachter, met een korte recensie door Opwijkenaar Dr. Jan Lindemans.

- 389.** Een ruime keuze uit de talrijke boeken, die de uitgeverijen *Davidfonds*, *Standaard-Boekhandel*, *Uitgeverij De Lage Landen*, *Boekengilde „Die Poorte”*, *Uitgeverij Frans Van Belle*, *Het Kompas* en *Drukkerij S.M. De Vliet* in 1938-46 op de markt brachten. In de meeste boeken uitgegeven tijdens de oorlog, zijn er toelatingsnummers te vinden. Opvallend is ook dat de kwaliteit van papier en kaft slechter wordt op het einde van en na de oorlog. De uitgeverij verontschuldigen zich met de mededeling: „gedrukt op oorlogspapier”.

Opwijkse schrijvers - Opwijkse publikaties, 1938-1946

Voor een volledige lijst van de publikaties (boeken) van Opwijkse schrijvers van de periode 1938 tot 1946, verwijzen wij naar Christine De Mey, *Bijdrage tot een bibliografie van Opwijkse schrijvers*, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 1989.

390. Selectie:

- *Lucas Faydherbe: beeldhouwer en bouwmeester 1617-1697*, door Br. Libertus (Achiël De Schepper), Antwerpen, De Sikkel, 1938. Uitgetypt manuscript en gedrukt exemplaar.
- *De Frankische kolonisatie in Brabant*, door Jan Lindemans, Leuven, Instituut voor Toponymie, 1939.
- *Katholieke paedagogiek*, door Dr. Br. Denijs M. (Alfons Van den Broeck), Oostakker, Glorieux, 1940.
- *Plaatsnamen te Ruisbroek*, door Jan Lindemans, Leuven, Instituut voor Toponymie, 1940.
- *De duvelsschuur: Brabants spel in drie bedrijven*, door Constant Lindemans, Kortrijk, Jos. Vermaut, 2de uitg., 1941.
- *Plaats- en persoonsnamen in oude cijnsboeken*, door Jan Lindemans, Inst. Vla. Toponymie/Standaard Boekhandel, Leuven/Brussel, 1941.
- *Hoe maak ik mijn stamboom op? Kleine inleiding tot de Vlaamsche familiege-*

- schiedenis*, door Jan Lindemans, Turnhout, Van Mierlo-Proost, 1941.
De gebundelde bijdragen verschenen onder de titel „Over Vlaamsche familie-geschiedenis” in het weekblad „Nieuw Vlaanderen” gedurende het eerste halfjaar van 1941 onder pseud. Jan van der Hameyde.
Een 2de, 3de en 4de druk verschenen respectievelijk in 1942, 1943 en 1952(?).
Kopie 1ste druk en origineel 4de druk.
- *De Vlaamsche landbouw in het verleden*, door Paul Lindemans, Turnhout, Van Mierlo-Proost, 1942.
 - *Brabantsche plaatsnamen: IX Drogenbosch*, door Jan Lindemans en Constant Theys, Leuven, Inst. VI. Toponymie en Brussel, N.V. Standaard-Boekhandel, 1942.
 - *Bloeiende Boomgaard*, dichtbundel door Bert Van den Broeck, Merchtem, Sacré, 1944.
 - *Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt*, Studiën V,1 en V,2, door Jan Lindemans, Tongeren, Michiels, resp. 1940 en 1946.

Ontspanningsleven

- 391.** Reclame-blad voor een cabaret-revue „Hoera! We leven nog steeds!” door het Cabaret Lunial.
Zoals het onderaan op de aankondiging staat „Het Toneel is op 't oogenblik het beste middel om het volk te verstrooien; daarom is de toeloop ook grooter dan ooit voorheen”.
- 392.** „Richtlijnen voor het verleenen van een machtiging om te dansen aan gesloten vereenigingen” uitgevaardigd voor de provincie Brabant door de Duitse overheid, dd. 27 november 1941.
Dus alle bals, liefdadigheidsfeesten, toneelopvoeringen, filmvertoningen zijn aan strenge Duitse regels en aan hun goedkeuring onderworpen.
Overdracht van een groot deel van de opbrengst van het initiatief aan Winterhulp of soortgelijke organisatie of aan de C.O.O. werd ten zeerste aanbevolen.
- 393.** Aanvullingen en vraag voor gevolggeving vanwege het Arrondissementscommissariaat van Brussel aan de burgemeester van Opwijk, betreffende een algemeen

dansverbod, dd. respectievelijk 16 januari en 6 februari 1943.

- 394.** Filmaffiche van een kaskraker uit de oorlogsjaren: „Janssens en Peeters, dikke vrienden”. (Reproductie)
De film werd gedraaid in 1940 naar een scenario van Edih Kiel en de produktie was in handen van Jan Vanderheyden. De film is een vervolg op de succesvolle film „Janssens tegen Peeters” en wordt grotendeels gedragen door de razend populaire acteurs Charles Janssens (als bakker Tist Peeters) en Pol Polus (als cafébaas Stan Janssens).
- 395.** Kermis vieren was onder de oorlogsjaren niet zo vanzelfsprekend. Voor de eenvoudigste voor moest telkens een bijzondere vergunning aangevraagd worden. Bals en danspartijen waren uitgesloten. Het sluitingsuur werd dan wel gebracht op 24 uur.
We zien hier een aanvraag tot schadevergoeding van foorreiziger Corn. Deraes (Bornem), dd. 15 juli 1943, aan het Opwijkse gemeentebestuur, omdat dit op het laatste ogenblik de kermis afgeschafte had.

Verenigingsleven

- 396.** Divers verenigingsdrukwerk (uitnodigingen voor vergaderingen,...) van de Opwijkse Christelijke Vrouwengilde van onder de oorlogsjaren.
- 397.** Uitnodigingskaart van de Opwijkse V.O.S.-afdeling (Vlaamse Oudstrijders) voor de eerste algemene vergadering op 26 januari 1941.
De Opwijkse V.O.S.-afdeling werd in 1941 ontbonden toen haar gevraagd werd aan de propaganda van de bezetter mee te werken.
- 398.** Foto van de groep Mazelse „Zonnelanders” met „Nonkel Fons”, 1942. Er bestond tijdens WO-II een grote groep Zonneland-lezertjes te Mazel.
- 399.** Geopende bladzijden in het verslagboek van de Mazelse „Studiekring”, 7-11-'38 tot 3-10-49.
Wij haalden enkele sprokkels uit dit hoogst interessant verslagboek:
- op 27 nov. '39 geeft Jan Heuninckx een spreekbeurt over „Zeemijnen”
- op vergadering van 27-12-'39 leest Petrus De Coninck enkele nuttige raadge-

vingen voor over schuilplaatsen tegen luchtaanvallen

- in vergadering van 9-12-'40 gelukwensen aan de thuisgekomen krijgsgevangenen: J. Engels en Fr. De Ridder.
- in vergadering van 24-12-'40: welkom aan een makker (naam staat niet vermeld) teruggekeerd uit krijgsgevangenschap
- Ons Heer Hemelvaart 1941: 19 man „per velo” naar Scherpenheuvel.
- 27-10-'41: moeilijk om aan kolen te geraken; we zullen hout branden.
- 6-1-'42: Driekoningenfeest -voor 't eerst zonder wafels- voor 62 aanwezigen.
- 18-10-'42: oproep om hout naar het „zaaltje” te brengen.
- 4-11-'43 lezing van Maurice Heuninckx over de Mazelse klokken
- 16-12-'43: punt 6 van de bestuursvergadering: „*Makker Pierre Huybandt werkend in Duitsland, wordt niet vergeten. Schrijven in naam van de studiekering*”.
- 24-1-'44: op de vergadering wordt een brief voorgelezen van P. Huybandt aan de Studiekering
- 28-2-'44: er werd tot steun besloten aan makker Pierre Huybandt
- 13-3-'44: „*Vele jongens brachten een deel van hun rantsoen mee om Pierre Huybandt te steunen: makker Frans Van den Eede kreeg de tabak in handen, 1,150 kg, en zorgde voor verpakking en verzending*”
- in juni 1944 werd in het verslagboek een gestencilleerd briefje gekleefd met volgende inhoud: „*Mazenzele 20-6-'44. Beste makker, U wordt vriendelijk uitgenodigd de H. Mis bij te wonen op donderdag 22 juni te 7u 's morgens. Deze H. Mis zal gelezen worden voor onze medestudiekringers Petrus en Victor Laurent.*” Daarbij staat genoteerd dat „62 jongelieden, waaronder 54 studiekringers” de H. Mis bijwoonden. In het jaarverslag van 6.2.45 is sprake van 2 H. Missen.
- op 28-6-'44: beschieting op de Steenweg. In verslagboek zijn 2 lijkredes gekleefd gehouden bij de begrafenis van bestuurslid Frans Vereman, één uitgaande van de mede door Frans Vereman kort te voor gestichte KSA, de tweede namens de studiekering.
- maandag 4 sept. '44: Bevrijding. Frans Michiels schrijft een lyrische bladzijde over „*de dag waarop wij zegevierende legers ons van dwingelanden zagen bevrijden*”.

- vrijdag 8 sept. '44: bestuursvergadering. „*Bij 't licht van een dievenlanteerntje*” (sic in het jaarverslag van 12 maart 45) wordt besloten een maandblad uit te geven. 10 bladzijden. Prijs 3 fr. (Het eerste nr. verscheen op 18-9-44 op 80 exemplaren)
- 2-10-'44: algemene vergadering „*te midden der vaderlandsche kleuren...die we 4 jaar lang moesten gedoken houden*”.
- 11-12-'44: de studiekering laat een doodsprentje drukken ter gedachtenis aan Frans en Staaf. - De KWB is gesticht: studiekringers spreek er uw vader of oudere broers over aan.

Sport

- 400.** Georges Claes, Frans Bonduel en Erik Schotte te Leuven - *Het Laatste Nieuws*. Fotovergroting.
- 401.** Poster „Rik van Steenbergen: kampioen van België 1943”. (Reproductie)
Ook tijdens de oorlog bleef de wielersport razend populair. Dé rijzende ster was ongetwijfeld Rik Van Steenbergen. In 1943 werd hij voor het eerst Belgisch kampioen op de weg. Hij was toen amper 19 jaar oud. Een jaar later won Van Steenbergen de Ronde van Vlaanderen.
- 402.** Bokskampioen Max Schmeling aan de microfoon in het Sportpaleis te Brussel. Fotovergroting.
- 403.** Geopend rekeningenboek van de Mazelse handboogschuttersmaatschappij „De Krabbers” (ontbonden in 1993). Wij zien de kasverslagen van de maandelijkse schietingen april-september 1943.

Parochiaan leven

Droeshout

Pastoor Eugeen Vermeyen

- 404.** Enkele foto's van pastoor Vermeyen.
- 405.** Tekst van de afscheidspreek van pastoor Vermeyen op zondag 31 augustus 1941.
- 406.** Tekst over het vertrek uit Droeshout van pastoor Vermeyen, uit het dagboek van zijn opvolger pastoor Dierickx
- 407.** Borstbeeld van pastoor Vermeyen door J. Knockaert, 1986.

Pater Odulf Bernard Tenwolde

- 408.** Enkele foto's van pater Tenwolde op Droeshout 1933-'41.
- 409.** Vertrek van pater Tenwolde uit Droeshout op 29 oktober 1941, uit het dagboek van pastoor Dierickx.

Pastoor Frans Dierickx

- 410.** Aanstelling van pastoor Dierickx op 11 september 1941: programma van de feestelijkheden, foto's van de aanstelling, verslag van de inhaling zoals pastoor Dierickx het zelf neerschreef in zijn dagboek.
- 411.** Diverse foto's van de parochieherder op Droeshout.

Geloofsleven

- 412.** Tekstbladje *Maria liederen voor de mei-maand 1940*, met als eerste nummer „O Koningin van Vrede!”
- 413.** *Misgezangen*, uitgave der Eucharistische Catechisten Kraainem, 1941.
- 414.** Tekst van de „Radiotoespraak van zijne heiligheid Paus Pius XII over den Vrede, voorafgegaan door een herderlijken Brief van Z. Em. Kardinaal van Roey, Aartsbischop van Mechelen”, Kerstboodschap 24 december 1941.
Een binnenin gekleefd handgeschreven briefje met vragen over deze teksten en noteringen in de tekst, duiden aan dat de teksten ook besproken werden in onze Opwijkse meisjesschool.
- 415.** *St.-Michaels Almanak*, 1941. Uitgegeven te bate van het missiewerk door de missionarissen van het H. Goddelijk Woord.
- 416.** Tekst van de „Radio-toespraak van Zijne Heiligheid Pius XII, op 13 Mei 1942, ter gelegenheid van zijn bisschoppelijk Jubileum”.
- 417.** Geestelijk werkje *De Katholieke Vrouw van de Daad*, uit de Bibliotheek van den „Bode van het H. Hart”, 1942.
- 418.** *Almanak van O.L.Vrouw van het H. Hart voor 1943*, uitgegeven door de missionarissen van het H. Hart.

Het verzet

Na de Duitse bezetting van ons land kwamen geleidelijk georganiseerde verzetsgroepen tot stand, die zich aanvankelijk vooral bezighielden met het inzamelen van inlichtingen, het oversmokkelen van vrijwilligers naar Engeland en vooral ook het veilig onderbrengen van neergevallen geallieerde piloten.

„De mannen van de Witte Brigade hebben weer toegeslagen”, zei de volksmond, maar in feite bestond het verzet uit vele, apart georganiseerde groeperingen, waarvan een dozijn organisaties gewapend opereerden. Het misverstand van de leek is begrijpelijk. Enerzijds bestond er effectief een groep die zich „Witte Brigade” noemde en anderzijds dekt het begrip „Witte Brigade” of kortweg „de Witten” alles wat maar een tegenpool vormde voor de Zwarte Brigade-Duitse militie, de para-militie van het collaborerende VNV. Trouwens, droegen de verzetslui geen grijs-wit morspak als uniform? (zie cat. 419).

De Witte Brigade

Deze beweging ook „Fidelio” geheten (naar de schuilnaam van haar stichter Marcel Louette), kwam op 23 juni 1940 te Antwerpen tot stand. In de loop van de oorlog verspreidde de beweging zich over heel Vlaanderen, maar ook in Theux, Luik, Verviers, Luxemburg en in de Oostkantons ontstonden er afdelingen. Ze telde 46 in het land verspreide secties, maar het zwaartepunt van haar acties ontwikkelde zich rond de Antwerpse haven en aan de kust. Ook inlichtingswerk en hulp aan onderduikers behoorden tot de opdrachten. Zo'n 700 leden vielen in de handen van de Duitsers. Al telde de Witte Brigade slechts 3.758 leden, toch kreeg het Verzet in zijn geheel, officieel zo'n 200.000 man, die naam toebedeeld door de doorsnee-burger.

De Belgische Nationale Beweging

of Mouvement National Belge (M.N.B.) onder de leiding van Camille Joset ontstond reeds eind december 1940 en legde zich, naast de bovenvermelde opdrachten, ook toe op het plegen van sabotagedaden. De beweging omvatte vooral mensen uit de administratie, doch ook Polen, Russen, Roemenen en Hongaren onder haar 15.212 erkende leden. Zij verspreidde het clandestiene blad *La Voix des Belges* (zie cat. 429). Van zijn 30.511 leden werden er achteraf 15.212 erkend als gewapend weerstander.

De Nationale Koninklijke Beweging

De 8.257 leden tellende Nationale Koninklijke Beweging kwam op de been in de herfst van 1940 onder impuls van Luciaan Meyer en Theo Simon. Haar bakermat was Aarschot. Ze recruteerde vooral onderofficieren en was meestal actief in het Antwerpse, Vlaanderen en Brussel. Vooral haar Antwerpse afdeling heeft zich zeer verdienstelijk ge-

maakt in de strijd rond de bevrijding van de Antwerpse haven.

De Groep-G

Een kleine, maar hooggespecialiseerde verzetsorganisatie was de Groep-G. Ze zag het licht in Brussel in en rond de vrije universiteit ULB en telde 4.046 erkende gewapende weerstanders, waarvan er ca 20% in de strijd bleven. Ze stond in Londen hoog aangeschreven en ontving in haar droppingszones in totaal 15 ton springstof en wapens in 105 containers. Terecht vertekkend van de idee dat een heel productieproces kan ineen stuiken als men ergens een strategisch detail ontwricht, mikte ze vooral op het verkeersapparaat, de stroomvoorziening en de industrie.

Het Bevrijdingsleger

L'Armée de la Libération (A.L.) werd einde 1940 opgericht te Luik en heeft zich vooral in Wallonië actief getoond. Na de oorlog zullen 7.283 leden van deze beweging als gewapende weerstander worden erkend.

Het Onafhankelijkfront

Het O.F. was ongetwijfeld de gewapende weerstandsbeweging met de meeste leden. Het werd gesticht door F. Demany op 15 maart 1941. Deze beweging was sterk beïnvloed door de Communistische partij vooral ingevolge de aansluiting van de gewapende „partisanen” onder de leiding van veteranen uit de Spaanse burgeroorlog. Deze partizanen zijn verantwoordelijk voor de executie van tal van oorlogsburgemeesters en vooraanstaande collaborateurs, zoals Paul Colin (14 april 1943). Naast de partizanen trad echter in de schoot van het O.F. ook de zg. Patriotische Militie op, die niet communist was. Daarbij fungeerden ook niet-gewapende groepen, o.m. de groep Solidariteit, die zich vooral toelegde op de ravitaillering van de talrijke ondergedoken werkweigeraars. Het O.F. verspreidde tal van clandestiene bladen, waaronder *Front* (zie cat. 541) dat een hoge oplage kende. Achteraf zullen 13.246 partizanen en 22.006 leden van de patriotische milities als gewapende weerstanders worden erkend.

Het Geheim Leger

Het Geheim Leger werd opgericht nadat beroeps- en reservemilitairen, bij wie de capitulatie van 28 mei 1940 zeer hard aankwam, zich konden hergroeperen. Uit deze kernen groeide de grootste militaire verzetsorganisatie van het land met circa 54.000 erkende leden.

Al in de zomer van 1940 vormden zich onder leiding van reserve-kolonel Robert Lenz en commandant Charles Claser embryo's van verzetsgroepen. In juli 1941 smolt Claser deze groepjes samen onder de naam „Belgisch Legioen”. Deze organisa-

tie stelde zich tot doel door het plegen van sabotage een ondergrondse strijd tegen de bezetter uit te voeren en een leger op te richten dat de geallieerden bij de bevrijding van het grondgebied zou bijstaan. Bovendien moest zij de nationale instellingen vrijwaren en instaan voor de ordehandhaving na de bevrijding.

In 1942 werd het B.L. door de regering Pierlot in Londen officieel erkend als de militaire weerstandsbeweging in België. Het was de enige strikt militaire weerstandsformatie.

Pas op 1 juni 1944 zou de groep de definitieve benaming „Geheim Leger” krijgen. Het kreeg een drievoudige opdracht te vervullen: het uitvoeren van een vooraf opgesteld militair sabotageplan om de vijand te beletten efficiënt de geallieerde landing tegen te gaan, het organiseren van een algemene guerilla om onrust te zaaien onder de Duitse troepen en, tenslotte het verlenen van hulp aan de oprukkende geallieerde legers door bijvoorbeeld te verhinderen dat belangrijke installaties (havens, bruggen,...) werden vernield.

Op 15 oktober 1944 werden, met uitzondering van ongeveer 7.000 man, alle leden van het geheim Leger gedemobiliseerd. Na de oorlog werden 54.311 onder hen als gewapende weerstander erkend. Vierduizend leden bekochten hun inzet met het leven.

Het Verzet was politiek hopeloos verdeeld. Er bestonden tientallen bewegingen van enige omvang, zonder overkoepelende leiding zoals dat in Frankrijk functioneerde. De Belgische regering stond erg wantrouwig tegenover het Verzet. Het zou duren tot 13 september 1944 vooraleer ze andere bewegingen dan het *Geheim Leger* erkende. Het Verzet liet meer van zich horen in Wallonië dan in Vlaanderen (11 tweetalige sluikbladen, 415 franstalige, 141 nederlandsstalige; van de terechtgestelden 49 % in Wallonië, 34 % in Vlaanderen, 16 % in Brussel). In de industriële regio's waren er de georganiseerde arbeiders en in het uiterste zuiden de Ardense bossen. Bovendien lagen er in Vlaanderen door de nabijheid van de kust meer Duitse troepen. Wel brak er in het Leuvense en in Limburg een echte burgeroorlog uit tussen Witten en Zwart. De aanslagen op collaborateurs leidden tot weerwraak. Het aantal aanslagen op Belgen steeg van 94 in mei '44 tot 151 in juni en 286 in juli. De politieke moorden gingen van 74 in mei tot 110 in juni en 217 in juli '44.

Tussen september 1942 en augustus 1944 werden zo'n 1.137 collaborateurs over het hele land vermoord. Het gerecht en een belangrijk deel van de rijkswacht zetten zich niet echt in om de daders te vinden. De Duitsers kwamen niet altijd tussen zolang er geen van hun landgenoten in betrokken waren. Zij wilden de gemoederen niet nodeloos tegen zich in het harnas jagen door het op te nemen voor de gehate collaborateurs. In de ogen van

veel Duitsers waren dat trouwens slechts landverraders.

Sabotage en aanslagen waren de meest spectaculaire facetten van het Verzet. Het stond echter ook in voor de sluikpers. Zo drukte in 1944 de Leuvense NKB (*Nationale Koninklijke -sommigen spreken van Koningsgezinde Beweging*) het blad *Vrij Volk* op 10.000 exemplaren.

Ook ontfermde het Verzet zich over joden en over jongelui die het vertikten naar Duitsland te gaan werken. Meer dan 200.000 Belgen ontsnapten aan de *Verplichte Tewerkstelling*.

Verder speelde het Verzet in de loop van de oorlog allerlei inlichtingen aan Londen door. Zo wist het inlichtingsnet-Marc een Duitse kaart te bezorgen met een gedetailleerde tekening van het hele Duitse radarnet in België en Noord-Frankrijk, zowel *Würzburg* als *Freya*-stations.

De belangrijkste taak van het Verzet bestond echter in het voorkomen van bepaalde vernielingen die de terugtrekkende Duitse troepen zouden uitvoeren en in de weg te wijzen voor de geallieerde bevrijders. De bevrijding van Antwerpen en zijn haven is daar een voorbeeld van en meteen de belangrijkste Belgische bijdrage tot de Tweede Wereldoorlog.

Uit wraak om het doorstane leed in familie of uit idealisme groeiden ook in Opwijk en Mazenzele weerstandskernen: Witte Brigade (W.B.), Onafhankelijkheidsfront (O.F.), Geheim Leger (G.L.). Enkele sabotagedaden op de spoorlijnen kregen gelukkig géén represaillemaatregelen.

419. Overall van Verzetsman „Witte Brigade”.

420. Uitgeruste mannequin „Belgische weerstandster”, met armband O.M.B.R. (Organisation Militaire Belge de Résistance).

Ontsnappingslijnen

Het verzet organiseerde in de loop van de oorlog ontsnappingslijnen voor het overbrengen naar Groot-Brittannië van erg bedreigde leden en voor Belgen die zich bij onze strijdkrachten in Groot-Brittannië wilden voegen (258 man). Het Verzet wist in de loop van de oorlog ook heel wat neergestort geallieerd vliegtuigpersoneel uit Duitse handen te houden. Uiteindelijk werden zo'n 1.200 Britten, Canadezen en Amerikanen terug naar Groot-Brittannië gebracht (*Lifeline*). Ongeveer 5.000 Belgen, waaronder meer dan 1.000 Brusselaars, waren daarbij betrokken. Meteen was Brussel de Europese stad die zich meest onderscheidde bij dat gevaarlijk maar niet zo spectaculair werk.

Verzetsman Jean Meysman (Waaienberg) bood in de zomer van '44 tijdelijk onderdak aan 2 Amerikaanse piloten die in mei '44 in Ath neergestort waren. Met de razzia van 27 augustus

'44 (zie p. 67) werden zij, én Jean, door de Duitsers opgepakt.

421. Enkele foto's van de twee Amerikaanse piloten die bij Jean Meysman onderdak vonden. De grootste is de piloot Eugene Dingleline. De andere is de co-piloot Dick D'Nusio-Street. Zij werden op 27 augustus '45 in de razzia gevangen genomen en op 15 mei '45 in Duitsland bevrijd.

422. Ingekaderde foto van co-piloot Dick D'Nusio-Street.

423. Ingekaderde eer- en dankbetuigingen van de Amerikaanse (getekend door Dwight D. Eisenhower, opperbevelhebber van de geallieerde strijdkrachten) en de Britse en de Amerikaanse overheden voor het werk van Jean Meysman in het Verzet.

424. Briefwisselingsstukken tussen Jean Meysman en de Amerikaanse piloten die in de zomer van '44 bij hem op Waaienberg verbleven.

Het verzet leverde eigenlijk „de” Belgische militaire bijdrage tot de overwinning van de geallieerden. Vooral de intacte bevrijding van de Antwerpse haven dient hier speciaal vermeld.

Een 8.000 Belgen droeg in september 1944 een „geallieerd uniform” (Groepering Bevrijding: 2.200; Royal Air Force: 1.100; Royal Navy: 500; Para's SAS: 125; Commando's: 85; Geparachuteerde agenten van SOE...: 300; Zeelui koopvaardij: 3.350 en Belgen in Amerikaanse, Britse, Franse, Zuid Amerikaanse, Canadese... legers). Op dat ogenblik streden zeker 20.000 Belgen onder Duitse vlag!

Clandestiene pers

Door de weerstandsgroepen werden tijdens de oorlog meer dan 500 sluikbladen verspreid, zowel in gedrukte als in gestencilde en getypte vorm. Zij bereikten niet enkel de georganiseerde weerstandsgroepen maar ook de andere burgers. Bepaalde van deze blaadjes hadden oplagen van tienduizende exemplaren. Zij werden dan ook gretig gelezen en hun invloed op de gewone bevolking was vrij groot. Buiten de genoemde organen van de georganiseerde weerstandsgroepen moeten als voornaamste sluikbladen vernoemd worden: de katholieke *La Libre Belgique* en *La Cité Nouvelle*, de socialistische *Monde du Travail*, *Le Peuple* en *Morgenrood*, de communistische *Le Drapeau Rouge* en de *Roode Vaan*, de onafhankelijke *De Vrijsschutter* en *Le Courrier de la Meuse* en de Wallingantische *La Wallonie Libre*.

- 425.** Affiche „België biedt weerstand”. (Reproductie)
Vele gevluchte Belgen brachten de oorlogsjaren door in Engeland. Om hun moreel wat op te krikken, werden in Londen affiches gedrukt die onder de Belgische burgers verspreid werden. Deze affiche verwijst duidelijk naar de rol van de clandestiene pers in het bezette België.
- 426.** Enkele nummers van „La Libre Belgique”, „fondée le 15 aout 1940” (Brussel), 1940-'41-'42-'43-'44 waaronder de eerste 3 nummers (gestencild, nr. 3 origineel getypt!), respectievelijk van 15 augustus, september en november '40.
- 427.** Persiflage op de collaboratie-*Le Soir*, die op dinsdag 9 november 1943 door het *Onafhankelijkfront* uitgegeven werd. Het hoofdartikel van dit clandestien ineengestoken nummer vierde de 25ste verjaardag van de Duitse nederlaag in november 1918 en was zg. ondertekend door de bekende collaborateur Raymond De Becker. Daarnaast was er ook een communiqué van de Wehrmacht waaruit moest blijken dat Hitler en Mussolini besloten hadden te capituleren. 5.000 exemplaren werden, schier onder het oog van de Duitsers!, in de Brusselse krantenkiosken verkocht. De rest van de oplage werd clandestien verkocht. De 50.000 exemplaren brachten een netto-winst op van 347.000 (toenmalige) frank. De uitgave van deze zg. „valse” *Soir* was een bravourstuk, dat veel genoegen aan de Brusselaars verschafte en hen een hart onder de riem stak. Helaas, 17 van de 22 makers werden opgepakt. Vijf man betaalden hun vermetelheid met de dood.
- 428.** 11 november-manifest. (Frans) verspreid ter gelegenheid van de 25ste verjaardag van de wapenstilstand 11 nov. 1918 door *Le Front de l'Indépendance*.
- 429.** Exemplaren van „Radio-Moscou” (27 april '42), „Roi et Patrie” (juli '41), „De Nieuwe Tijd” (Leuven, mei '43), „L'Espoir” (nr. 2), „Vrij Volk” (Leuven, '43-'44-'45), „Clarté” (1 mei '42), „L'Insoumis” ('43), „La Lanterne” (maart '43), „Het Parool” (Nederland, 20 nov. '43), „Le Partisan” (nov. '43), „La Victoire” (januari 1944), „La Voix des Belges” (maart '42, april, mei '43), „Vrij” (10 aug. '41), „De Vrijheidsklok” (uitgegeven door Onafhankelijkheidsfront, april -met oproepen voor de 10 mei-betoging- en juni '43), „De Vrijschutter” ('43 en '44, bemerk vooral het 11 Juli 1943-nummer).

Weerstanders van bij ons

- 430.** Kaart met de foto's van de 52 leden van de plaatselijk verzetsgroep van het Geheim Leger. De meesten zijn Opwijkse naars. In het midden commandant Jean Meysman. Bovenaan, in de wimpel met de Belgische Driekleur, de 2 gevallen makers: Damien Dooms en René Saerens (Trod).
- 431.** Voor zijn werk in het Verzet kreeg Jean Meysman heel wat eer- en dankbetuigingen. Wij zien hier een aantal medailles met bijhorende getuigschriften. Op dat van zijn benoeming tot „Ridder in de Kroonorde met de Palm en toekenning van het Oorlogskruis 1940 met de Palm en vereerd met de Medaille van de Weerstand” (Besluit van 4-11-'47), lezen we:
*„Lid van het Geheim Leger, recruteerde en vormde een Compagnie. Stapelde in zijn woning het wapen, munitie en springstoffendepot van het schuiloord „Congre”. Herbergde menige geallieerde piloten. Aangehouden, gekwetst en mishandeld, werd hij ter dood veroordeeld en dank zij de snelle opmarsch der geallieerden bevrijd.
Poogde meermaals, ondanks zijn kwetsuren zijn met de 2e Canadese divisie in lijn gebrachte compagnie in Holland teervoegen. Gaf blijk van dapperheid en taaiheid....*
- 432.** Tekst van de redevoering uitgesproken door Jean Meysman, ter gelegenheid van de uitreiking der eretekens aan de leden van de 2de Cie. Afdeling Opwijk van het Geheim Leger.
- 433.** Diverse verslagen, verklaringen,... i.v.m. de rol van Jean Meysman in het plaatselijk Verzet, en zijn aanhouding op 27 augustus '44 (zie p. 67).
- 434.** Persartikel „Eervolle onderscheiding” voor Jean Meysman, februari 1946.
- 435.** Een andere Opwijkse weerstander was Louis Moerenhout (° Opwijk 17 juli 1925, Processiestraat, later Mechelstraat). Wij zien hier van hem:
- zijn lidkaart van het Geheim Leger

- lidkaarten 1945, '46, '47 en '48 van de Verbodering van het Geheim Leger
 - getuigschrift dd. 1 november 1944 waarin de bevestigd wordt dat soldaat Louis Moerenhout, lid van het Geheim Belgisch Leger, deel nam aan de militaire verrichtingen te Wijnegem, te Merksem, en te Brasschaat, en verder op het Nederlands grondgebied in samenwerking met het 2de Canadese Leger.
 - bevestiging dat de Controle Commissie, in zitting van 26 juni 1947, zijn erkenning als gewapend Weerstander toestaat
 - attest dd. 24 sept. '47 dat bevestigt dat aan Louis de hoedanigheid van Gewapende Weerstander is toegekend. Hij was aangesloten bij de Groepering Geheim Leger (G.L.), van 15 sept. '43 tot 14 okt. '44.
 - „Herinneringsmedaille van den Oorlog 1940-1945” en getuigschrift die aan Louis verleend werd.
 - „Medaille van den Weerstand” en getuigschrift, die bij Besluit van de Prins-Regent dd. 31 dec. 1947, aan Louis verleend werd
 - bevestiging door het Opwijkse gemeentebestuur van zijn inschrijving in de werf-reserve voor de lichte 1945, dd. 23 maart 1945.
 - oude en nieuwe kaarten (waarvan 1 duplicaat) „Kaart met opgave der oorlogsdiensten voor strijder 1940-1945.
- 436.** Van de Mazelse weerstander Marcel Van Limberghen (* 3-11-1921, † 12-10-1981) zien we hier een valse identiteitskaart „afgeleverd” door de gemeente Opwijk, op naam van Philemon Marcellus De Block, landbouwer in de Gasthuisstraat. De kaart werd hem ten huize van zijn verloofde, latere echtgenote, overhandigd door de Mazelse weerstander Jozef De Mulder (overleden).
- 437.** Verklaring van Kamiel Meysman, leider van de verzetsbeweging Onafhankelijkheidsfront - afdeling Opwijk, dat Roger Robijns „zich als vaderlander gedragen heeft gedurende de bezetting en diensten heeft bewezen na de bevrijding aan het O.F.”.
- 438.** Praktisch idem als voorgaande, maar verklaring door Militiecommandant P. Stobbelaers van het O.F. afdeling Lebbeke.
- 439.** Diverse medailles en bijhorende getuigschriften van weerstander O.M.B.R. en oorlogsslachtoffer (zie „Bombardement Schaarbeek 11 mei 1944”) Louis Léo Gauchez.
- Toen de aanslagen van het verzet op collaborateurs en hun familie steeds talrijker werden, probeerden de Secretarissen-generaal (die aan het hoofd stonden van de ministeries) met de bevolking op te roepen „een einde te stellen aan de openbare wanorde” om „burgers te behoeden voor de verergering van de maatregelen welke reeds het land bedreigen”. De oproepen zouden zonder gevolg blijven: de golf van terreuraanslagen, represailles van de collaborateurs én van de Duitsers bleef voortdurend aanzwellen en zou in augustus 1944 een triest hoogtepunt bereiken.
- 440.** Affiche „Aan de bevolking”, waarmee de Secretarissen-generaal van de Ministeries hun bezorgdheid kenbaar maken over de toenemende „aanslagen van allerlei aard”. Gevangen „tussen hamer en aambeeld” wensten zij hiermee toch ook aan de bevolking duidelijk te maken de nadelige gevolgen die dergelijke aanslagen konden teweegbrengen, o.m. door vergeldingsmaatregelen van het bezettingsleger.
- 441.** *Het Algemeen Nieuws* van vrijdag 1 september '44 publiceert, 2 dagen vóór de bevrijding, nog een „Oproeping ter waarschuwing voor gewelddaden” door de Reichskommissar voor de bezette gebieden van België en Noord-Frankrijk, Grohé, en de Wehrmachtbefehlshaber en höh. SS- und Polizeiführer, Jungclaus.
- 442.** Armband in Belgische driekleur en leeuwepop, met in Opdruk „G.L./A.S. OPWIJK”.
- 443.** Affiche „Huide aan het Verzet - tesamen voorwaarts!”, uitgegeven door de „Engelsche en Amerikaanse voorlichtingsdiensten” is een huldebetoon aan de mensen van het verzet.
- 444.** Bidprentje van Frans De Borger, erkend weerstander, overleden op 19 juli 1979.
- 445.** Affiche „Aan de bevolking”, betreffende de aanslagen tegen het Duitse apparaat. (Reproductie)
- 27 augustus '44: razzia te Opwijk**
Zondagmorgen 27 augustus '44, tegen 3 uur 's morgens hielden een dertigtal Gestapolieden

(„Zwarte Brigade - SS. Langemarck”) een brutale razzia in huizen van de Gasthuisstraat, Stationsstraat, Heirbaan, Marktstraat en op Droeshout bij Jean Meysman.

Werden opgepakt: André Van den Broeck, Fong De Geest, Dolf Houthuys, Paul Houthuys, Paul Maervoet, de gebroeders Robert en Marcel Verbelen, op Droeshout (Waaienberg) Jean Meysman en de 2 Amerikaanse piloten die bij hem verstopt zaten (zie „Ontsnappingslijnen”). Bij Jean Meysman (leider G.L. - Sector Merchtem-Opwijk) werd gans de inboedel kort en klein geslagen en waardevolle eigendommen werden gestolen. Hij zelf kreeg ook heel rake klappen en bij een vluchtpoging nog twee schotwonden.

Bij een ontsnappingspoging werd André Van den Broeck in de long geraakt. Hij belandde in de kliniek te Aalst, waar hij bleef tot bij de bevrijding. De anderen ondergingen al direct een ondervraging, met zware bedreigingen. Men dwong Léon Verdoodt hen naar Dendermonde te voeren. Vervolgens kwamen ze in de Gentse gevangenis "De Nieuwe Wandeling,, terecht, waarna ze overgebracht werden naar de kampgevangenis van Leopoldsburg. Jean Meysman werd daar ter dood veroordeeld. Op 5 september verlieten de Duitsers Leopoldsburg. Ze lieten onze gevangenen achter, en de meesten kwamen terug op 9 september.

- 446.** „In de klauwen van de Gestapo”, verslag van de razzia in Opwijk in de nacht van 26-27 augustus 1944, in 't Kloksken - K.S.A. blad van Opwijk, 2de jrg. nr. 1 (oktober 1944).

Kopie ter inzage

- 447.** Jean Meysman kreeg wel heel rake klappen bij zijn aanhouding op 27 augustus '44. Wij zien hier nog een stuk van de matrah die op hem stukgeslagen werd.
- 448.** Foto van de kampbarakken (gevangenis) van Beverlo (Leopoldsburg)
- 449.** Portrettekeningen van celgenoot Marc Neels (*Marc Sleen*).

Burgerlijke slachtoffers

Weerstanders, verplicht tewerkgesteld, overledenen door oorlogsfeiten

Mazenzele

Laurent Petrus, verzetstrijder, geboren te Mazenzele op 14 maart 1923 en doodgemarteld in het kamp van Mauthausen (Oostenrijk) op 18 april 1945.

Laurent Victor, broer van Petrus, verzetstrijder, geboren te Mazenzele op 19 maart 1924 en doodgemarteld in het kamp te Giesen (Oostenrijk) op 29 april 1945.

Mertens Antoon Hendrik, Luitenant bij het Belgisch vrijwilligerslegioen, Politiek Gevangene, geboren te Hekelgem op 13 maart 1913 en terechtgesteld in de gevangenis van Brandenburg-Görden op 12 december 1943.

- 450.** Rouwbrief en bidprentje met foto van Petrus en Victor Laurent, „twee broeders-helden”.

- 451.** Bidprentje met foto van Antoon Hendrik Mertens

- 452.** Mededelingsbrief van na juni 1945, vermoedelijk vanuit de Studiekring, over de oprichting van een „Gebroeders Laurent - Comité”. Er werd een geldelijke steun gevraagd.

In de tekst is ook sprake van de andere Mazelse oorlogsslachtoffers -burgerlijke en militaire-, behalve van Henri Mertens. Voorzitter van het comité was Leo De Nil, ondervoorzitter Gaston De Coninck, schrijver Maurits Heuninckx en schatbewaarder Eugeen De Valck.

- 453.** Herinneringsprentje met de foto van de 10 Mazelse burgerlijke slachtoffers Bovenste rij, v.l.n.r.: Victor Laurent, Frans-Gustaaf Verherbruggen, Henri Michiels, Jan Baptist De Ridder, Petrus Laurent Onderste rij, v.l.n.r.: Magdalena Ludovica De Wolf en haar zoon Joannes-Baptista Vereman, Ernest Engels, Maria De Neve en haar echtgenoot Theophile De Logi.

Opwijk

- 454.** Bidprentje van Petrus Wo(a)uters, ° Opwijk 25-9-1903, echtgenoot van Joanna Maria Monsieur, „gestorven voor het vaderland” te De Panne 1-6-1940. In de overlidensakte van de Burgerlijke Stand Opwijk (zie kopie) staat hij niet vermeld als oorlogsslachtoffer. In het gemeentelijk boek „Oorzaken der Sterfgevallen”, juli '31-nov. '43, staat hij vermeld als overleden door „oorlogswapens” in een „godshuis” of „gasthuis”.

- 455.** Bidprentje van Renaat (René) Pieter Saerens, ° Opwijk 20-1-1920, zoon van Wwe Frans Saerens-Auwelaert (van „'t Zwaantje”), wonende in Perreveld ('t Trod), weerstander, door de Duitsers opgepakt op 3 oktober 1941, om het leven gebracht

in het kamp van Bochum op 27 juni 1943.

456. Leon Vlassenrood, ° Opwijk 9-12-1924, uit de Nanovestraat werd -amper 18 jaar oud- opgepakt en verplicht tewerkgesteld in Duitsland. Hij werd er met een bombardement gedood Frankfurt a/Main op 5 november 1944.

457. Bidprentje van Louis De Pauw, echtgenoot van Marcelle Rivière, ° geboren 20-7-1896, oud-Opwijkenaar („Lowie van Pirrepaas”, wonende te Brussel, zoon van Jozef De Pauw en broer van Eugene uit de Gasthuisstraat), politiek gevangene, opgenomen door de Duitsers op 4 maart 1943 en omgebracht in het kamp van Mauthausen (Oostenrijk) op 17 april 1945.

Naast bovenvermelde slachtoffers geven de akten van de Burgerlijke Stand van Opwijk ook nog een aantal andere oorlogsslachtoffers op. Het gaat om 3 mensen die tussen 1940 en '45 omkwamen in Duitsland, en 10 mensen die tussen in 1942 en '45 ten gevolge van oorlogsomstandigheden het leven verloren in het Brusselsse.

In totaal zou Opwijk en Mazenzele dan 30 burgerslachtoffers en 8 militaire (m.i.v. de wederopgeroepen) slachtoffers tellen. Hierin zijn dan nog de vermisten niet inbegrepen, zoals deze die achterbleven aan het Oostfront.

Burgerbescherming

Verduistering

De „verdunklungs”verordeningen, ter voorkoming van nachtelijke luchtbombardementen, waren uiterst streng. Zwartpapieren rolgordijnen komen aan de ramen, fietslichten mogen slechts een miniem spleetje licht doorlaten (indien de fiets niet veilig uiteengenomen ergens op een zolderje verdoken lag), lichten van de schaarse auto's moeten verduisterd worden,...

458. Affiche „Zeer Belangrijk Bericht”, met stempel van burgemeester Jozef De Smedt, dd. 17 januari 1941, met een politieverordening uitgaande van de Ortskommandantur te Brussel. Het betreft hier maatregelen over de inrichting en organisatie van brandweerdiensten van openbare gebouwen, schouwburgen, bioscopen, hotels en woningen, met het oog op mogelijke bombardementen en beschietingen die brand kunnen veroorzaken.

459. Zelfde affiche als hiervoor, maar dan in het Duits, en gedateerd 23 januari 1941.

460. Dienstaffiche, zonder datum, „Merkblatt 'Fliegeralarm' für die Dienstgebäude des Kommandostabes des Militärbe-fehlshabers in Belgien und in Nordfrankreich”, uitgaande van de Militärbe-fehlshaber in Belgien und in Nordfrankreich.

461. Speciaal afgeschermd gele lampen worden boven de verkeerswijzers aangebracht om het verkeer gedurende de verduistering te vergemakkelijken. Foto-vergroting.

462. Aanbrengen van verduisteringsmateriaal voor de vensters. Fotovergroting.

463. Verduistering koplampen auto. Fotovergroting.

464. Afschermkap voor fietslicht.

465. Opwijkenaar Jan Bieseman (Dooortstraat) met zijn fiets. Bemerkt het verduisteringskapje over het voorlicht van de fiets.

Passieve Luchtverdediging

466. Verslagboek van „Vrijwillige Passieve Luchtverdedigingskorps” (V.P.L.V.) van Mazenzele.

Het korps werd opgericht op 31 juli 1942. Het laatste verslag in dit boek (uitgescheurd) dateert van 19 nov. 1944.

Ledenlijst bij de oprichting:

Overste: Benoit Van Limberghen

Gezondheidsdienst: Emiel Michiels, Jozef Van de Velde, Gaston Heuninckx, Jozef Van der Straeten en Jozef Van de Velde.

Reddingsdienst: Jozef De Maeseneer, Ernest Heyvaert, Louis Jacobs, Jan Van Eycken, Joannes Biesemans, Benoît De Smedt, Petrus Sablon

Bewakingsdienst: Jozef Bauwens, Jan De Mulder, Frans De Smedt, Cam. Van Langenhove, Philemon Van der Straeten, Jozef Van Linthout, Louis Sablon, Henri De Smedt.

467. Enkele „Aanwervingsakten” voor de Mazelse Passieve Luchtbescherming (P.L.B.), dd. 15 februari 1945, overeenkomstig het besluit van 4 januari 1945.

468. Lidkaart Gemeentelijke Vrijwillige Luchtverdediging Opwijk van Roger Robijns (Stationsstraat), getekend door burgemeester

Paul Semal (dus dd. tussen 26-1-'42 en 24-6-'43) en door Commandant Jozef Van Mollem.

- 469.** Tweetalige „Dienstkaart voor leden der vrijwillige P.L.B.” van Roger Robijns, getekend door waarnemend burgemeester Louis Geurickx (dus dd. van na 24-6-'43) en Leider Jozef Van Mollem.
- 470.** Mazenzele. Aanwezigheidslijst bij de oefeningen 1-4-'43 tot 13-2-'45 van de Gemeentelijke Vrijwillige Passieve Luchtbescherming.
- 471.** Mazenzele. Naamlijst der Vrijwilligers van de Vrijwillige Passieve Luchtbescherming, afgesloten op 21 februari 1945. Vergelijk ook de organisatie (Diensten) met deze zoals ze voorkomen op de lijst van 31 juli 1942 (cat. 466).
- 472.** Enkele Belgische burgergasmaskers.
- 473.** Armband „Passieve Luchtbescherming”.

Schuilplaatsen

- 474.** In het Staatsblad van 6 mei 1944 verscheen een dringend bericht aan de gemeentebesturen betreffende het onmiddellijk aanleggen van noodloopgraven. Alhoewel Opwijk niet bij de direct betrokken gemeenten behoorde, drong het Ministerie van Binnenlandse zaken en Volksgezondheid - Commissariaat-Generaal voor de Passieve Luchtbescherming aan bij het Opwijks gemeentebestuur een initiatief in die zin te nemen. Opwijk werd beschouwd als „aan gevaar uit de lucht” blootgesteld, gezien de aanwezigheid van een kruispunt-station op het grondgebied. De gemeente deed blijkbaar het voorstel om 250 m. schuilloopgrachten aan te leggen in een weide bij het Station. Het Ministerie van Openbare Werken kon dit „zonderling” voorstel niet aanvaarden en bevestigt dat het onlogisch is al de schuilloopgrachten op dezelfde plaats aan te leggen, en vooral op een plaats in de gevaarlijkste zone nabij het station. De gemeente werd dan ook verzocht een aanvaardbaar en logisch alternatief voor te stellen. De hoofdingenieur-Directeur voegt er aan toe: „elke openbare warande of private tuin biedt interessante mogelijkheden, en U moet voor de opeiseling der geschikte niet terugdeinzen in 't algemeen belang der bevolking...”. Blijkbaar twijfel-

den de mensen van 't Ministerie ook of men op 't gemeentehuis de bedoeling van dergelijke „loopgrachten” wel goed begrepen had vermits zij er aan toevoegden „... dat de gekozen plaatsen geen strategische mogelijkheden mogen bieden, daar het hier uitsluitend om schuilloopgraven voor de bevolking gaat.”.

Over deze zaak zien wij hier enkele correspondentiestukken.

In de Mazelse jongensschool op de Steenweg werd een loopgracht (schuilgracht) aangelegd, parallel lopend met de Steenweg, waar nu de achterwand is van de St.- Pieterszaal. Opdat de kinderen er niet zouden in vallen had men paaltjes geplaatst en die met een ijzerdraad verbonden. Jan Van Eycken (Sultveld) kwam al spelend op een van die paaltjes terecht en kwetste zich zeer ernstig aan het rechterbeen. Meester Leonard bracht hem per fiets naar een dokter in Opwijk.

Op 24 maart 1942 meldt het Opwijks gemeentebestuur aan het Provinciebestuur, dat, naar haar mening, de gemeente niet blootgesteld is aan luchtbombardementen „omdat alhier geen militaire objectieven zijn noch belangrijke verkeerspunten en enkel 2 fabrieken, die met oorlogsdoeleinden niets gemeen hebben.”. Volgens het gemeentebestuur waren er op dat ogenblik in het centrum van de gemeente 7 schuilplaatsen die alle met een geschilderd bord aangeduid (zie cat. 475) en één schuilplaats in de ene en vier schuilplaatsen in de andere fabriek.

Het station te Opwijk beschikte ook over een schuilbunker voor het personeel, gelegen ter hoogte van de toenmalige overweg van de Neerveldstraat. Men heeft er blijkbaar nooit echt gebruik van hoeven te maken.

Tegen bommen en obussen hadden sommige vaders ook in de tuin eenabri gebouwd, een kuil met er overheen enkele balken, een hoeveelheid grond en daar bovenop enkele bossen mutsaard. Men moest Opwijk eens bombarderen, ge kunt nooit weten!

- 475.** Wegwijzer „Schuilplaats”.

Publieke opinie

- 476.** Affiche Brussel - Herdenking 11 november (8-10-1940). Fotovergroting.
- 477.** Patriottische manifestatie bij het Graf van de Onbekende Soldaat aan de Congreskolom.
De jaarlijkse herdenking van 11 november, met o.a. een bloemenhulde aan de Onbekende Soldaat, tarte de bezetter en gaf de bevolking moed. Fotovergroting.

Geëvacueerden in Opwijk

Opwijk was ook een gastgemeente voor vele tientallen mensen, wiens woonplaats door de oorlogsfeiten te onveilig werd. Anders dan bij de meeste van de vele honderden vluchtelingen van de meidagen 1940 (die hier slechts op „doortocht” waren) werden deze mensen op de gemeente ingeschreven, zodat o.m. ook hun bevoorrading (rantsoeneringskaarten en -zegeltjes,...) kon geregeld worden. De meeste van deze mensen hadden binding met Opwijk en eventueel met de gastgezinnen (zijn hier geboren, hebben hier familie of verwanten,...).

Opwijk heeft geen massale toevloed van geëvacueerden gekend. Het gemeentelijk „register der vluchtelingen” (zie cat. 478) meldt er precies 166, van begin 11 mei 1940 tot 1 maart 1945 (laatste aankomst).

Wat betreft de tijdsperiode van hun verblijf in Opwijk onderscheiden wij drie perioden: mei 1940, april-mei 1944 en van okt. '44 tot juni '45.

1. De oorlog brak uit op 10 mei en op 11 en op 13 mei strieden de eerste huisgezinnen neer: het gezin Van Steenberghe-Tilley, controleur bij de spoorwegen, uit Aalst en het gezin Keppens-Saerens, baanwachter, uit Essen. De vrouwen zijn beiden in Opwijk geboren. De zoon Van Steenberghe, 27 jaar, is geneesheer. Zij vonden onderdak op de Klei.

Op 11 mei komt 'n zekere Lambert Snellings uit Hoesselt. Op 3 juli de familie Van Mulders-Van Den Broeck uit Evere, beiden afkomstig van Opwijk waar ze blijven. Op 2 april Odilon Baelde uit Schaarbeek die ook hier blijft wonen.

2. De tweede periode situeert zich bij de geallieerde bombardementen, als voorbereiding op de landing en de Bevrijding, in het voorjaar '44. Ook hier hebben nogal wat geëvacueerden uit bijzonder bedreigde streken bindingen met Opwijk: hier geboren zijn of familie hebben.

Op 15 feb. opent het gezin Drabbe-Clauwaerts uit Middelkerke de rij, achteraf verhuizen ze naar Molenbeek. Op 22 april en 2 mei komt 'n huisgezin uit Kessel-Lo. Begin mei volgen ook Mechelen en Muizen met drie gezinnen en uit Gent komt het bejaard echtpaar Maes-Van Den Abeele. Allen trekken na de bevrijding terug naar hun heimat.

Rond de 10de mei 1944 krijgt Brussel het te verduren (zie „Bombardement Schaarbeek 11 mei 1944”) en krijgen we een invasie vanuit Brussel en omstreken van oud-Opwijkers die maar al te graag naar het rustig en veiliger Opwijk bij familie terugkeren. Dit tot 25 juni 1944. Ze verdwijnen allen vanaf de 12ste september tot einde oktober 1944.

Enkele families waarvan de namen hier niet zo vreemd klinken: Livien Vermeir-De Rauw; Josephina Aerts; Schaekels-Bosmans, Louis Feytens-Luybaert; Albert Pauwels-Verslegen; Frans Houthuys-Verdoot; Alban Toby-Van Den Broeck; Edward Crabs-Ceupens; Jozef De Pauw uit de fameuze Masui-

straat (zie „Bombardement Schaarbeek 11 mei 1944”) naar de Broevink; Edward Noël-Dierickx; Jean Thomas-De Smedt; Frans Lefevere-Crombé e.a. samen 76 personen.

Op 3 sept., vindt de familie Urbain Jacqueloet-Melis het in Oostende niet meer veilig. Ze vinden het hier naar hun zin en blijven er wonen.

Ook de zuster van dr. Markey samen met haar huishoudster uit Nieuwpoort zakten reeds op 9 aug. af naar haar broer in de Stationsstraat 49. Op 30 oktober keren ze terug.

3. Wie dacht niet we zijn bevrijd, alle miserie heeft de laatste Duitser meegepakt! Jammer, Hitler had nog wat in petto. De vliegende bommen (zie elders) zullen nog heel wat leed veroorzaken. Vooral Antwerpen krijgt het sterk te verduren.

Massaal gaat de Antwerpse bevolking op de vlucht. Op 16 okt. verschijnen de eerste gezinnen uit Antwerpen, Deurne, Schoten, Borgerhout, Brasschaat, Morsel, Berchem, Kalmthout... De meesten zijn teruggekeerd einde april 1945. De laatste tien zijn nog ingeschreven op 1 maart '45, waarvan de laatste twee 'n jongen van 14 jaar Robert Daman uit Berchem, verblijvend in de Neerveldstraat en 'n kind van bijna 3 maand Robert Embrecht uit Borgerhout in de Stationsstraat 7. Eind april keren ze terug naar huis. Samen 73 personen hebben 't gastvrije Opwijk aangedaan op de vlucht voor de Vliegende bommen. Het register sluit daarmee definitief af.

478. Geopend „Register der Vluchtelingen”, gemeente Opwijk.

479. Ministeriële omzendbrief, dd. 14 mei 1940, aan de gemeentebesturen met nieuwe onderrichtingen betreffende de inschrijving van vluchtelingen.

480. Enkele „Eenzelvigheidsfiches voor geëvacueerde”, „Geëvacueerde-kaarten”, een „Bericht van terugkeer naar werkelijke woonplaats”,....

Onze kolonie in de oorlog

481. „België strijdt voort”. Deze krijgshaftige affiche werd uitgegeven door de Belgische regering in Londen en moest de vastberadenheid onderstrepen waarmee niet alleen het bezette België, maar ook de Belgische kolonie de strijd tegen Duitsland zou verderzetten.

Hoewel op de affiche een zwarte soldaat staat afgebeeld, was de economische rol van Congo veel belangrijker dan de militaire: de geallieerden maakten inderdaad dankbaar gebruik van de enorme rijkdom aan grondstoffen van de kolonie. (Reproductie)

4. Gouverneur-Generaal Ryckmans krijgt in *Het Volk* van 6 april 1945 de kans om in een uiteenzetting over de kolonie „het contact tussen de openbare opinie van België en de kolonie te herstellen”. (Reproductie)

Nationale en internationale actualiteit 1940-'44

5. Staatkundige kaart „Europa 1941 (Op 20 mei 1941), uit de Wereldatlas uitgegeven (in afleveringen)” door *De Dag*, Antwerpen.
6. „Nieuwe Staatkundige Wereldkaart, met vier afzonderlijke kaarten der oorlogsterreinen”, uitgegeven door de N.V. Patria, Antwerpen. De situatie op de kaart is deze van voorjaar 1941. De vier afzonderlijk, op een grotere schaal weergegeven, „oorlogsterreinen” zijn: de Britse Eilanden, Griekenland en de Lybische-Egyptische grens, Oost-Afrika en Zuid-Oost Azië. De kaart geeft ook een bondige beschrijving van de veranderingen in Europa, in Afrika en in Azië. Bemerkt ook de 23 „genummerde strategische aanduidingen”, de „Britse gebieden en eilanden aan Amerika verpacht” (rood onderlijnd), de gebieden van het „Britse Imperium” (roos gekleurd), de grens van de Duitse blokkade rond Engeland en het gebied onder de bescherming van de Verenigde Staten (Midden-Amerika).
7. Selectie van kranten en weekbladen die in hun hoofdartikelen de grote nationale en internationale actualiteitspunten van 1940 tot sept. '44 naar voor brengen. (Originelen en reproducties)

Ober-Feldkommandantur
WERBESTELLE
AANWERVINGSDIENST
OFFICE D'EMBAUCHAGE

Brüssel, den 12.5.
le
16, rue Thérésienne (Porte Namur)

Letzte Vorladung

BETR.: Erfassung.
BETR.: Telling.
OBJET: Recensement.

Auf Grund der Verordnung des Militärbefehlshabers für Belgien und Nordfrankreich vom 6.10.42, haben Sie sich
Op grond van de verordening van 6-10-42, van den Militairen Bevelhebber in België en Noord-Frankrijk, wordt gij
En vertu de l'ordonnance du 6-10-42, du Commandant Militaire pour la Belgique et le Nord de la France, vous

zur Erfassung Ihrer Person am Montag den 17.5. um 9 Uhr
bij deze oproepen U op Montag den 17.5. te 9 uur
avez à vous présenter le 17.5. à 9 heures

PERSOENLIJK bei der Dienststelle:
PERSOONLIJK bij folgenden Dienst:
PERSONNELLEMENT au Service suivant:

OBER-FELDKOMMANDANTUR
Werbestelle
16, rue Thérésienne (Porte Namur)

zu melden.
aan te melden.

Diese Vorladung sowie den genau ausgefüllten beiliegenden Fragebogen mit den nötigen Unterlagen über Ihre
Gij dient in het bezit te zijn van dezen oproepingsbrief, van bijgevoegde vragenlijst, nauwkeurig ingevuld, alsook
Vous devez être porteur de la présente convocation, du questionnaire annexé dûment rempli au préalable, des pièces

derzeitige Beschäftigung haben Sie mitzubringen.
van de bewijsstukken over uw tot heden uitgeoefende bezigheden.
établissant votre activité exercée jusqu'à ce jour.

Für den Fall, dass Sie dieser Vorladung nicht Folge leisten, setzen Sie sich strenger Bestrafung aus.
Zoo gij aan dezen oproepingsbrief geen gevolg geeft, stelt gij U aan strenge straffen bloot.
Au cas où vous ne donneriez suite à la présente convocation, vous vous exposeriez à de sévères sanctions.

Im Auftrage:

VII. 1944-'45: DE BEVRIJDING EN DE VREDE

Juni-augustus 1944: de geallieerden zijn op komst

- 486.** De dagbladen *Volk en Staat*, *De Gazet*, *Het Algemeen Nieuws*, *Het Laatste Nieuws* en *De Dag* van woensdag 7 juni 1944 hebben het op hun voorpagina uiteraard over de geallieerde landing in Normandië die daags voordien begon. Deze gecensureerde bezettingpers kon uiteraard geen volledig objectief verslag uitbrengen over de gebeurtenissen. Zo stelt *Het Laatste Nieuws*: „De aan land gebrachte troepen overal, behalve te Caen, na verbitterde gevechten teruggeworpen”. De geallieerde verliezen werden uiteraard dik in de verf gezet. (Reproductie)
- 487.** De kranten *Volk en Staat* en *De Gazet* van respectievelijk 10 en 11 juni 1944 blijven het op hun frontpagina uitgebreid hebben over de geallieerde invasie. (Reproductie)

Geallieerde bombardementen en beschietingen

De geallieerde luchtmacht betrachtte, ter voorbereiding op de komst van het bevrijdingsleger, vooral het bevoorradingssysteem dat nuttig was voor de Wehrmacht, te ontredde. Spoorwegen, bruggen, belangrijke verkeersknooppunten, bevoorradingplaatsen,... moesten het ontgelden. In veel gevallen had ook de burgerbevolking erg te lijden van deze bombardementen en beschietingen.

- 488.** Pamflet „*Je hebt naar mij gevraagd..... Hier ben ik!*”, met een duidelijk allusie op de geallieerde bombardementen op bezet gebied. De aanduiding van Drukkerij „Steenlandt” bevestigt dat het een Duits propaganda-druksel is.
- 489.** Duits anti-Amerikaans propaganda pamflet „Zij komen”, waarin de verwoesting van Antwerpen door U.S.A.-bombardementen voorgesteld wordt.
- 490.** Door de R.A.F. uitgeworpen pamflet „Onze bommen zijn voor de Duitsers bestemd! Eene boodschap van de R.A.F. aan onze vrienden op de Belgische kust”, als informatie bij de geallieerde bombardementen van onze kust. Op de achterzijde lezen wij nog een paar raadgevingen om te voorkomen slachtoffer te worden van deze bombardementen en een opsomming van „reden waarin gij moed kunt scheppen”. Her pamflet eindigt met „De bevrijding is op weg! Hoog de harten!”
- 491.** Omzendbrief van het Provinciaal Bestuur aan de C.O.O.'s met onderrichtingen voor te nemen maatregelen in geval van lucht-bombardement of aan rampen te wijten aan oorlogsfeiten.
- 492.** Brusselse brandweer bestrijdt het vuur na geallieerd bombardement - september 1943. Fotovergroting.
- 493.** Ingang openbare schuilplaats te Brussel. Fotovergroting.
- 494.** Binnenzicht openbare schuilplaats te Brussel. Fotovergroting.
- 495.** Slachtoffers van een bombardement op Brussel in een voorlopig onderkomen (poserend gezin). Fotovergroting.
- 496.** Man en vrouw poseren in hun kelderschuilplaats. Fotovergrotingen.
- 497.** Mitrailleurband, waarop opnieuw lege kogelhuizen gestoken werden, uitgeworpen door een geallieerd vliegtuig. Gevonden door een Mazelse landbouwer op zijn veld op Mazel-berg in de zomer 1944.
- 498.** Beschieting Leireken, 19 juli 1944. We zien hier een kopie van een NMBS-rapport van 2 augustus 1944, met onder nr. 832 het verslag van de geallieerde luchtaanval door 4 jachtvliegtuigen op donderdag 19 juli 1944 om 21u40 op Leireken tussen Opwijk en Baardegem (trein 3118 Boom-Aalst). Er was heel wat materiële schade, o.a. aan de locomotief die buiten dienst werd gesteld. Er vielen geen doden of gekwetsten.

De geallieerde luchtmacht viseerde de spoorlijn Dendermonde-Brussel vanaf april '44 tot het moment van de bevrijding minstens viermaal. Telkens

ging het om een mitrailade van de trein. Zie „Het krijgsgeweld in Opwijk: een overzicht”.

Bombardement Schaarbeek

11 mei 1944

Op donderdag 11 mei 1944, rond 18 uur had een geallieerd bombardement plaats op en rond de Masuistraat (Schaarbeek), tegen de spoorweg en het kanaal. De meeste reizigers van een trein richting Dendermonde meenden dat de aanval gericht was tegen de spoorwegbrug over het kanaal. Zij verlieten in paniek de trein om bescherming te zoeken, o.a. tegen de spoorwegberm in de Verlengde Masuistraat en in de Masuistraat zelf, richting Masuiplein. De schier volle lading van het bombardement kwam echter terecht in de Masuistraat en op het Masuiplein. De gevolgen waren verschrikkelijk. Alleen al van de trein naar Dendermonde waren er 33 dodelijke slachtoffers. Vele tientallen huizen waren verwoest. De trein voor Dendermonde zelf bleef onbeschadigd, en de passagiers die er opbleven waren ongedeerd.

Onder de slachtoffers waren er heel wat mensen van de omtrek. Opwijk telde tenminste vier dodelijke slachtoffers:

- Louis Bieseman, ° Opwijk 24-6-1913, gehuwd met Caroline Moens. Het gezin woonde met hun vijf kinderen in de Middelstraat te Peizegem, † 11-5-1944 te Schaarbeek. Louis was afkomstig uit het gezin Bieseman-Verschuere in de Doortstraat te Opwijk

- Louis Léo Gauchez, ° Opwijk 4-5-1920, echtgenoot van Elisa Paulina Verhasselt, ondernemer, Nieuwbaan (nu Esp), † 11-5-1944 te Schaarbeek. Het getuigschrift bij de medaille van het Kruis van Ridder in de orde van Leopold II met palm, die hem postuum verleend werd, meldt dat hij met die bewuste treinreis in opdracht was voor de Belgische Militaire Weerstandorganisatie (zie cat. 439).

- Louis Ringoot, ° Opwijk 14-3-1903, echtgenoot van Clementine Clarisse Van Malderen, Doortstraat, † 11-5-1944 te Schaarbeek.

- Gustaaf Van De Voorde, ° Opwijk 9-8-1894, echtgenoot van Maria Joanna De Clerck, werkmans bij de tramwegen, afkomstig van het Eekskens (enkele huizen voorbij café 't Fort, nu de Bolstraat), volgens overlijdensakte gevonden in de Masuistraat op 22-5-1944.

499. Foto's en bidprentjes van de Opwijkse slachtoffers.

500. Enkele foto's van na het bombardement rond de Masuistraat op 11 mei 1944.

501. Attest, afgeleverd door een Dokter-Diensthoofd van het C.O.O.-ziekenhuis van Etterbeek, waarin deze verklaart dat Opwijkenaar Constant Alfons Robijns

(° Moorsel 10-8-1889, wonende in de Stationsstraat), als slachtoffer van het bombardement een aantal verwondingen opgelopen heeft. Constant verliet het ziekenhuis op 15 mei. Hij werd nadien overgebracht naar de kliniek van de Brusselse Tramwaysmaatschappij te Elsene. Hij zou maanden werkonbekwaam blijven.

502. Affiche Brussel „Inhumation des victimes du bombardement 11 mei 1944”. Fotovergroting.

503. Foto's van een plechtigheid op de Brusselse Grote Markt ter nagedachtenis van de slachtoffers met familieleden van Opwijkenaar Léo Gauchez. Louis Léo was weerstander O.M.B.R. Zijn zoontje draagt de medailles (zie cat. 439) die hem postuum verleend werden.

Ongeluk in Mazenzele op 28 juni '44

Op woensdag 28 juni 1944, rond 9 uur, overvlogen één of meer geallieerde vliegtuigen (volgens een bron Amerikaanse, van het type „Mustang”) de Steenweg te Mazenzele, in de richting van Droeshout naar Asse. Volgens sommige bronnen was er op de Steenweg geen enkel voertuig te bespeuren, volgens een andere bron enkel een vrachtwagen van de melkerij Nosta. Ter hoogte van Mazel-dorp waren er enkele toevallige voetgangers (van na de ochtendmis?) en ook enkele nieuwsgierigen voor de laag overvliegende vliegtuigen. Plots was er een mitrailade vanuit de vliegtuigen op de Steenweg. De gevolgen waren verschrikkelijk: 3 mensen ter plaatse gedood, 4 mensen overlijden op weg naar of kort na hun aankomst in de kliniek van Asse, 2 gewonden. Volgens een krantenbericht, was er die ochtend ook een mitrailade op de Steenweg te Asse-ter-Heide. Betrof het dezelfde vliegtuigen?

De dodelijke slachtoffers:

De Logi Theofiel, veehandelaar, Steenweg 30, geboren te Opwijk op 6 november 1901, echtgenoot van Maria De Neve, overleden Asse (kliniek H. Hart) op 28 juni 1944.

De Neve Maria, Steenweg 30, ° Merchtem 10-6-1904, echtgenote van Theofiel De Logi, overleden te Mazenzele op 28 juni 1944.

De Ridder Jan, bakker, Steenweg 27, echtgenoot van Clementina Van Ransbeeck, ° Mazenzele 13-10-1897 en er overleden op 28 juni 1944.

De Wolf Magdalena, echtgenoot van Emiel Vereman, Steenweg 25, ° Moorsel 21-10-1900, overleden te Asse (kliniek H. Hart) op 28 juni 1944.

Rager Louis, scholier, zoon van Edward, 6 jaar, wonende te Asse, Coensborrestraat, verblijvende bij

zijn tante en oom Verherbruggen-Rager (Steenweg 24), 6 jaar, overleden te Asse (kliniek H. Hart).

Vereman Jan-Baptist, scholier, zoon van Emiel Vereman en Magdalena De Wolf, Steenweg 25, ° Mazenzele 12-9-1926, overleden te Asse (kliniek H. Hart) op 28 juni 1944.

Verherbruggen Frans, schoenmaker, zoon van Pieter en Rager Maria, Steenweg 24, ° Asse 1-2-1925 en overleden te Mazenzele op 28 juni 1944.

Werden gekwetst:

Verherbruggen Pieter Frans, werkman, ° Asse 3-8-1899, Steenweg 24, licht gekwetst en thuis verzorgd.

Rager Maria Joanna, echtgenote van Verherbruggen Pieter, Steenweg 24, ° Mazenzele 23-11-1902, licht gewond.

504. Kopie van het proces-verbaal „Pro Justitia” over de feiten, dd. 28 juni 1944, opgesteld door burgemeester A.L. Couck.

505. Rouwbrieven en bidprentjes van de slachtoffers.

506. Bidprentje van Frans-Gustaaf Verherbruggen en Joannes-Baptista Vereman, uitgegeven door de Mazelse Studiekring (waarvan zij beiden bestuurslid waren), met tekst van gedicht „Ik had twee broers” van Leo De Nil.

507. Tekst van twee lijkreden en enkele gedichten ter nagedachtenis van Frans Vereman en Staf Verherbrugghen, gepubliceerd in het blad „De Mazelse Trompe!” van K.S.A. Mazenzele.

Sabotage door het Verzet

Sinds de landing in Normandië werd het Verzet steeds actiever, of moeten we zeggen alsmaar drierster? De talrijke groepen moesten de Duitse communicatielijnen bestoken. Spoorwegen, tunnels en bruggen werden gesaboteerd. Zo stelde het *Geheim Leger* dat het tussen 8 juni en begin september 1944 95 spoorwegbruggen, 12 gewone bruggen, 285 locomotieven, 1.365 wagons, 15 sluizen en 17 tunnels vernietigde. Dank zij het spoorwegpersoneel geraakte de laatste trein -later de spooktrein genoemd- die op 30 augustus 1944 naar de concentratiekampen vertrok niet verder dan Muizen. De tussenkomst van het Rode Kruis zorgde voor de vrijlating van de gedetineerden, net vóór de Britten op 4 sept. Mechelen bereikten. Op 25 juli feliciteerde Eisenhower het Belgische Verzet voor de schade toegebracht aan wegen en spoorwegen. De geallieerden parachuteerden in de laatste dagen van augustus nog heel wat wapens voor het Verzet. Vooral het *Geheim Leger* werd goed voorzien. Om

als leger te kunnen fungeren en zo beschermd te worden door de conventies van Den Haag bij opsluiting, werden ook 60.000 driehoekige badges met een leeuwepop erop gedropt. De *Partizanen*, de *lands Milities* en het *Onafhankelijkheidsfront*, allemaal van communistische signatuur, werden nauwelijks bevoorrad. Ook wantrouwen ze de koningsgezinde *NKB*.

508. Kopieën van rapporten en berichten van de NMBS over diverse sabotagedaden aan de spoorwegen op grondgebied Opwijk, blijkbaar allen op de lijn Brussel-Dendermonde (30 juni, 4 juli en 2 juli, 4 juli en 7 juli 1944).

Geallieerde informatie

509. Door de geallieerde vliegers gedropt handboekje *Oninneembaar*, door Jan Scepticus, „Ten gebruike onzer Belgische bondgenooten ten einde hen te helpen en hen raad te geven voor de komende bevrijding”, samengesteld en uitgegeven door het Geallieerd Opperbevel, met de hulp van de Belgische regering, teneinde de bevolking toe te laten zich te beschermen tijdens de onvermijdelijke bevrijdingsgevechten. Het werkje bevat enerzijds vooral nuttige beschermingsmaatregelen, o.m. in het licht van zware militaire acties ter voorbereiding van en bij een geallieerde landing (o.a. met bombardementen op bezet gebied, schuilplaatsen, eerste zorgen, mijnen, gas, spionage, mogelijke oorlogsmisdaden...) en anderzijds een oproep en raadgevingen aan diegenen die zich als burger praktisch nuttig willen maken aan de Geallieerden vóór en na de landing. Zo wordt een duidelijke oproep gedaan aan de bevolking voor spionage tegen de Duitsers.

510. Door de geallieerde vliegers boven onze streken gedropt (tweetalig) boekje „De voorbode van de Vrijheid”, nr. 15 juni/juli 1944, „Bezorgd door de Geallieerde Luchtmacht”. Wij lezen er o.m. een uitvoerig met foto's geïllustreerd geallieerd verhaal in van de landing in Normandië (6 juni 1944), maar ook een situatie van andere oorlogsfronten, een artikel „Luchtbombardementen! en...over ons eigen Landeken!” door Jan Moedwil (Radio rede van Radio-België) en een bijdrage „Civil Affairs” (uiteraard met het oog op een weldra

bevrijd België).

Natuurlijk was deze literatuur een welgekome afwisseling van de door de Duitsers gecontroleerde berichtgeving in de dagelijkse kranten van tijdens de bezetting. Bemerk ook de oproep „Lezen en doorgeven!”.

- 511.** Exemplaar van De Regenboog, nr. 22 van 28 juli 1944, „Aan het Belgisch Volk gebracht door de Luchtmacht der Vereenigde Natieën”

Duitsers op de vlucht

Eind augustus '44 waren de Duitsers klaar voor de aftocht. Vrouwen en kinderen vertrokken vanaf 29 augustus met de trein. De treinen kwamen echter om de haverklap tot stilstand. Bruggen, wissels en sporen waren stuk. Het personeel van de spoorwegen was van slechte wil, altijd was er watertekort, de remmen begaven, de lichten stonden op rood... Britse en Amerikaanse vliegtuigen zorgden geregeld voor paniek. Franse treinen met vluchtend Duits administratief personeel brachten nog meer verwarring. Dat alles werd letterlijk en figuurlijk nog meer doorkruist door de laatste treinen die joden en verzetsmensen naar de concentratiekampen moesten brengen.

Weldra kwamen de Duitse troepen die in Frankrijk hard hadden gevochten. Het waren niet de trotse overwinnaars van 1940. Ze zagen er haveloos uit met versleten uniformen, holle wangen, niet gewassen, niet geschoren, een moedeloze maar toch schichtige blik. Sommige soldaten hadden te veel gedronken. Veel soldaten van het *Herrenvolk* waren te voet, andere op een fiets met of zonder banden. Franse karren, soms met 'n boer die zijn kostbaar paard niet wilde in de steek laten als menner, dokkerden over de Belgische kasseistenen. Als een totaal uitgeput paard neerstorte, was de hongerige bevolking er als de kippen bij om zich gratis, en zonder zegeltjes, van een portie vlees te voorzien. Er waren soldaten bij die hun buit op een kinderwagen voortduwden. Nu en dan kwam een automobiel voorbij, bedekt met bebladerde takken. Soms, ja toch, een militaire vrachtwagen of zelfs een tank. Regelmatig had een voertuig motor- of benzinepech. De bevolking volgde vanachter de gordijnen dat schouwspel, soms met enig leedvermaak maar dikwijls ook met enige „compassie”.

Droeshoutse mensen herinneren zich ook nog de groepjes ontredderde Duitse soldaten, die, op zaterdag 2 en zondag 3 sept. '44 te voet en zonder veel bagage, opdoken uit Waaienberg, de Paddebroeken, de Regenwortel, ..., hier of daar onder dreiging van wapens wat eten (al waren het maar wat „steenperen”) of een fiets van een burger afdwongen, en schichtig en angstig voor geallieerde

voorboden of vliegtuigen en voor het Verzet, langs de binnenbaantjes en beschuttende veldwegeltjes verder trokken, richting Opwijk, Buggenhout,... In de nacht van 3 op 4 september trok een ordeloze groep Duitsers geslagen en verhakeld door Opwijk-dorp, de Heirbaan en 't Eeksen, oostwaarts, naar de Heimat.

- 512.** Vlucht van de Duitsers uit Brussel - Kar verhuisfirma.
- 513.** Een Duits soldaat smeedt deze revolver weg op den Dries in Mazenzele. Maurice De Ridder raapte hem op.

Beschieting Mazenzele

3 september 1944

't Daags voor onze bevrijding, op zondag 3 sept. '44, in de late namiddag trok er nog een colonne Duitse soldaten, met enkele voertuigen, op de vlucht op de Steenweg te Mazenzele, komende van Asse.

Plots mitrailleurden geallieerde vliegtuigen hen, over de ganse lengte van de baan op Mazel. Twee feiten van deze beschieting blijven in de herinnering:

- op Mazel-berg, bij de grens met Krokegem, werd één of meerdere Duitse wagens getroffen door het vliegtuiggeschut. De Duitsers sloegen op de vlucht. De wagens bleken een grote hoeveelheid (gestolen?) Frans geld te bevatten. Enkele inwoners van Mazenzele, maar ook (of vooral) van Asse-Krokegem en van Asse-ter-Heide, waren er als de kippen bij om hun deel van de buit te kunnen inrijven. Het gerucht gaat dat sommigen zich hiermee rechtstreeks of onrechtstreeks danig verrijkten (door allerlei transacties, o.m. rond de Gutt-operatie).
- Op de wijk Zottegern, dus langs de andere kant van 't dorp, bijna op de grens met Droeshout, bleken wagens te rijden die brandstof en munitie vervoerden. Bij het naderen van de beschieting werden de wagens -een 8-tal-, met camouflage van looftakken, dicht tegen de huisgevels geplaatst: enerzijds om enige bescherming te bieden, anderzijds in de hoop dat de geallieerde piloten de huizen en de burgers zouden ontzien. Bij het begin van de beschieting kon een enkele wagen door een paar geburen nog tijdig verplaatst worden. Voor anderen, met munitie en brandstof, was het te laat. Zij vatten aanstands vuur. De meeste Duitsers waren al gevlucht richting Melkspinde. Een enkele bood nog weerstand en schoot naar de vliegtuigen. Hij (of meerderen) geraakten niet meer uit het brandend voertuig en verkoolde ter plaatse. De vlammen van de brandende wagens sloegen over naar de huizen en gebouwen van Fil Callaert (woonhuis en aanhorende met hun inboedel totaal verwoest), het huis

van Jan De Nil-Ida Van Ingelgem, het huis van Frans Heuninckx en de schuur van P.F. Vermeir. Een SS-er van Erpe-Mere, die wellicht meetrok met de Duitse colonne, bood hulp bij de brandbestrijding. Later vond men hem aan de molen met een kogel in het hoofd (zelfmoordpoging). Hij werd te Mazenzele in hechtenis genomen en dan overgebracht naar Asse, waar hij overleed.

De verlaten Duitse wagens bleven achter, en werden vlug „gerecupereerd” door enkele plaatselijke handige commercianten.

- 514.** Petrus-Franc. (Fil) Callaert en Joanna Catharina (Jeanne) Dirix en hun zoon Frans, in hun verwoest huis aan de Steenweg ('t Zottegem, Mazenzele). De woning brandde af tengevolge van de mitraillede.
- 515.** Foto's van het verwoest huis van het gezin Fiel Callaert-Dirix.
- 516.** Foto van het verwoest huis met de familie Callaert-Dirix en enkele burens.
- 517.** Vier Pro-justitia's, opgesteld door Mazels veldwachter Alfred Jacobs, dd. respectievelijk 6, 6, 6 en 8 september 1944, vaststellende:
- de vernieling door brand „veroorzaakt door oorlogsomstandigheden” van het woonhuis van het gezin Petrus-Franc. (Fil) Callaert-Joanna Cath. (Jeanne) Dirix (Steenweg 56)
 - de vernieling door brand van de schuur van Petrus Franciscus Xaveer Vermeir, met inhoud (ongedorst graan, aardappelen en boerenalaam) (Steenweg 65)
 - schade door brand aan de voorgevel van het huis van Joannes Frans Heuninckx (Steenweg 45)
 - vernietiging door brand van de rantsoeneringskaarten van het gezin (4 personen) Callaert-Dirix.

Een geallieerde mitraillede op de Steenweg op Droeshout op zondagmiddag 3 september

Volgens een getuige uit het Schuttershof -hij was toen 8 jaar oud- liep op zondag 3 september '44 in Opwijk-dorp het gerucht van de aftocht van Duitse soldaten en van de aanwezigheid reeds van Engelse troepen in Asse, Mazel, Droeshout... Onze getuige kon er zijn moeder, blijkbaar na enig „zagen” van overtuigen om samen op Droeshout-Stad naar de intocht van de bevrijders te gaan bekijken.

Engelse soldaten zagen ze nog niet, wel aftrekkende aangeslagen Duitse soldaten, vuil, moe, met velo's zonder banden, om „compassie” mee te hebben! Opeens kwamen geallieerde vliegtuigen laag overgevlogen en mitrailleerden de Duitsers, die halsoverkop wegstoven, dekking zochten en het veld invluchtten. Wagens en karren lieten ze op de steenweg achter (vooral tussen 't Stad en Smettesdreef, waar een aantal wagens onder bomen schuilden). Mensen van Droeshout en de toeschouwers zaten ondertussen al in hun schuilplaats. Onze getuige en z'n moeder konden schuilen in de (bier)kelder van 't café „Kabot” (Fred Leemans-Abbeloos). Onze getuige kreeg dan wel het verwijt van zijn moeder te horen: „Snotneus, ziet ge nu. Ge wilde de soldaten zien, hé”.

Andere getuigen van dit voorval herinneren zich ook de paarden die de Duitse wagens trokken en door de mitrillade gekwetst of gedood. Na de aanval bevoorraadden een aantal Droeshoutenaren (en wellicht andere aanwezigen) zich ter plaatse met een stuk welgekomen paardevlees.

Wij kunnen vermoeden dat het Engelse vliegtuigen waren, wellicht dezelfde als deze die van op de steenweg te Mazenzele (zie „Beschieting Mazenzele 3 september 1944” p. 76). Zo „kuisten” zij misschien van uit de lucht de weg die zij 's anderdaags, maandag 4 sept., zouden volgen voor hun raid tegen de tijd om Antwerpen nog dezelfde dag te bereiken en... te bevrijden.

September '44: de Bevrijding

De problemen waren nog lang niet opgelost. Toch werd er met volle teugen van de vrijheid genoten. In alle kerken van het land werd in september een *Te Deum* gezongen. In stoeten werden verzetslui en teruggekeerde politieke gevangenen rondgereden. Steeds werd er herinnerd aan degenen die nog in Duitsland waren: 200.000 tewerkgestelden, 60.000 vooral Waalse krijgsgevangenen en 43.000 politieke gevangenen. De foto van de gevangen koning Leopold III ontbrak daarbij nooit, ook niet bij stoeten van linkse signatuur. Het wegvoeren van de vorst door de Duitsers op 7 juni 1944 naar Hirschstein (bij Dresden) was zijn tanende populariteit ten goede gekomen. Zijn huwelijk (op 11 september 1944 met Liliane Baels), tijdens zijn „zogenaamde” gevangenschap in Laken, was in het land door velen slecht onthaald.

- 518.** Spot-doodsbrief van Adolf Hitler, ongetwijfeld vanaf begin sept. 44 in ruime mate verspreid (zie cat. 523).
- 519.** 3 „bevrijdingsnummers” van *Vrij Volk* (Leuven): augustus '44, september '44, met de bijdrage „Op den Vooravond der Bevrijding” en de boodschap aan onze bevrijders „welcome!”; september '44,

met op de voorpagina een foto van de eerste geallieerde tank op de Grote Markt te Leuven. (Reproductie)

- 520.** *La Libre Belgique* van zondag 3 september '44, met op de 1ste pagina: „Honneur à nos libérateurs”. Diezelfde dag werd Brussel bevrijd. Het is duidelijk dat de krant reeds klaargemaakt werd nog voor de geallieerde troepen ter plaatse waren. (Reproductie)
- 521.** Pamflet van het *Onafhankelijkheidsfront* van onmiddellijk na de bevrijding van Brussel.
- 522.** Adolf Hitler werd door de Brusselaars in een feestelijke optocht ten grave gedragen. Fotovergroting.
- 523.** De feestvreugde na de Bevrijding. Deze vrouwen, getooid met de kleuren van de overwinnaars, tonen een doodsbrief die het overlijden van Hitler aankondigt (zie cat. 518). Fotovergroting.
- 524.** Met deze omzendbrief, dd. 5 september 1944, gericht aan de gemeentebesturen, meldt de Provinciegouverneur dat Kolonel Bruce, van het Britse Leger, bevelhebber der provincie Brabant, het sluitingsuur voor heel de provincie vastgelegd heeft op 22u30.
- 525.** Diverse liedjesteksten van na de oorlog, over toestanden van tijdens de bezetting en het oorlogsgebeuren.

De geallieerde troepenmacht

- 526.** Uitgeruste mannequin „Engelse tankist, Royal Armoured Corps” (1944), met verrekijker, jerrycan, seinlamp, eetgerei,...
- 527.** Uitgeruste mannequin „Canadese Corporal, Royal Corps Engineers” (tevens verpleger), met droppingskist en verbandmateriaal.
- 528.** Uitgeruste mannequin „U.S. officier Big Red One 1” (1943) met Walkie-Talkie, U.S.-vlag,...
- 529.** Fiets van de Engelse Cyclisten zoals wij ze hier zagen na de bevrijding sept. '44.
- 530.** Jeep, Amerikaans 1944, Ford Model GPW 1/4 ton 4x4, van de 101ste Airborne (luchtlandingsdivisie), radiowagen.

- 531.** Volledig uitgeruste mannequins: Amerikaanse soldaat (omgord met een reddingsgordel, met bazooka,...) en Engelse soldaat (6de luchtlandingsdivisie „Pegasus”, met tromblon en rookgranaat, geweer .30,...) zoals ze landden op de Normandische kust in juni 1944.
- 532.** Obus Beauford 40 mm van Engelse makelij, onlangs uit het water gehaald vóór de Normandische kust (bemerkt de kalkaanslag). De obus is niet afgeschoten.
- 533.** Union Jack, Engelse legervlag van tijdens de oorlog
- 534.** Ransel met metalen steunen, van de Engelse para's.
- 535.** Mitrailleur op driepoot M .50 voor kogels 12,7 mm. van Amerikaanse makelij (Browning). Dit wapen kan 6.750 m. ver schieten met een zekere doeltreffendheid van 550 à 750 m., 400 à 500 kogels per minuut. Gewicht: 58 kg. O.a. gebruikt om lichte pantserswagens te treffen.
- 536.** Mitrailleur Bren Carrier 1942, Mack I, Groot-Brittannië.

De bevrijding van Antwerpen en zijn haven. De bevrijding van Brussel.

Onze dorpen bevrijd „in passant”

Dat Antwerpen de topprioriteit kreeg voor het verder verloop van de strijd, hoeft niet te verwonderen. De Duitsers verdedigden immers hardnekkig de Noord-Franse havens. De Antwerpse haven lag dicht bij het front, had een zeer goede infrastructuur en lag goed beschermt. Op 26 augustus gaf Generaal (vanaf 1 sept. Maarschalk) B. Montgomery zijn orders. Na het overschrijden van de Seine diende het 1ste Canadese leger Dieppe en Le Havre te veroveren en snel op te rukken langs de kust tot Brugge. Het 1ste Geallieerde luchtleger zou landen in het Pas-de Calais. Het 2de Britse leger zou oprukken naar Amiens en daarna naar Brussel en Antwerpen. Het 2de Britse leger vertrok op 29 augustus vanaf de Seine. Op 2 september was de 1ste *Guard Armoured*-divisie (o.l.v. Gen. Allan Adair) in de streek van Douai. Omstreeks middernacht kreeg ze de opdracht op te rukken naar Brussel.

Op zondag 3 september, 's morgens vroeg, vertrok ze. In Hertain kwam de *Household Cavalry* (verkenningstroepen) in de vroege morgen over de grens. Rond 9u30 kwam het gros aan de beurt. Langs Aat en Halle, Lessen en Ninove rukten de tanks op. In hun spoor de Belgische groepering *Bevrijding* (o.l.v. Kol. Jean Piron) (2.200 man en 500 voertuigen). De verkenningstroepen bereikten op 3 september 's avonds om 20 uur de Belgische hoofdstad. De *Welsh Guards* volgden langs de Waterlooosesteenweg. De Brusselaars waren uitzinnig van vreugde. In de loop van de nacht bereikten ook de *Grenadier Guards* de stad. Operatie *Sabot*, de verovering van Brussel, was tot een goed einde gebracht. De Duitsers zorgden wel nog voor een paar schermutselingen en verwoestingen in de stad (brand in koepel van het Justitiepaleis, brand van de NMBS-gebouw in Hertogstraat, enkele sporadische gevechten, gevecht en moordpartij tussen jonge verzetslui en Duitse soldaten in het Jubelpark,...). Op maandag 4 september defileerde de *Guards*-divisie samen met de *Groepering Bevrijding* door de stad. Hierbij lukte het een Duits vliegtuig nog de stoet en de menigte van op lage hoogte te mitrilleren.

Op 3 september vertrok de 11de *Armoured*, de pantservedivisie van generaal Roberts vanuit de streek van Lens naar... Antwerpen.

Op de rechtervolgweg stak het 23ste Regiment Huzaren rond 14 uur de Belgische grens over. Het ging dan over Ronse, Ninove, Asse en verder over Bollebeek naar Wolvertem waar men om ca. 21 aankwam. Hier diende wel nog slag geleverd te worden. 's Anderdaags rukten de Huzaren op via Vilvoorde over Mechelen naar Antwerpen.

Een gedeelte van de troepenmacht trok van in Ronse naar Oudenaarde om van daar uit over Aalst (3 sept.) en Dendermonde (4 sept.) naar Antwerpen op te rukken.

Het *3de Royal Tank Regiment* (RTR), onder bevel van luitenant-kolonel Silvertop, vertrok te Aalst op maandag 4 september in de vroege ochtend. Zij nam de baan richting Asse, over Mazenzele, Droeshout, Merchtem en zo naar Wolvertem waar zij de autobaan naar Boom volgde. De tanks van het *3rd RTR*, konden, dank zij het initiatief van de leider de Patriotische Militie van het O.F. Edouard Pilaet en genie officier luitenant Robert Vekemans in Boom de hinderlagen aan het Kanaal van Willebroek en de Rupel vermijden en langs een alternatieve weg de waterlopen oversteken. Om 11u45 bereikten zij de rand van de stad Antwerpen.

Antwerpen-stad was voor het grootste gedeelte bevrijd tegen 's avonds 4 september. De haven

werd bevrijd op 7 september, maar was pas bruikbaar vanaf 28 november '44, na verovering van de Scheldemonding en de ontmijning van de stroom.

Het was dus de colonne Schermann-tanks van het *3de Royal Tank Regiment* (RTR) die op maandagmorgen 3 sept. op de steenweg op Mazel en op de steenweg op Droeshout passeerden, op weg naar Antwerpen, en zo onze dorpen „en passant” bevrijdden.

Pastoor F. Diérickx van Droeshout noteerde daarover enkel lijnen in zijn dagboek: „4 september. Om 7.45u., bij het einde der mis hooren we tanks rijden door onze straten. Eerst keken we verwonderd maar dan wisten we dat het Engelsche tanks waren en dit wou zeggen dat we van de Duitse tyrannie bevrijd waren, na 52 maanden verdrukking. Het was echt feest in 't land. Niemand werkte en de menschen gaven aan de Engelsche soldaten bloemen en eetwaren, van hetgeen ze zelf te kort nog hadden.”

Was pastoor Dierickx nog verwonderd van de plotse aanwezigheid van de Engelsen, vele Mazelaars en Droeshoutenaren waren al goed op de hoogte. Zij hoorden van ver het gerommel van de tanks op de kasseistenen -dat kon toch van de verslagen Duitsers niet meer zijn-. De aanwezigheid van Engelsen in Asse en de bevrijding van Brussel (reeds sinds daags tevoren) liep al als een strovuurtje rond.

De colonne trok door onze dorpen in hoge snelheid. Zij moesten verder in hun „rush” naar Antwerpen-stad, die zij nog dezelfde dag bevrijdden.

537. Kopie van enkele verslagen van de Britse legereenheden (11de *Armoured*, *3de Royal Tank Regiment*) betreffende het verloop van de opmars naar Antwerpen in onze streek, 3 en 4 september 1944.

538. Enkele taferelen van de bevrijding in onze streek.
Uit *België 44. De bevrijding*, door Peter Taghon, Lannoo, Tielt, 1989.

539. Foto's van de intrede van Engelse troepen in Merchtem-dorp op maandag 4 september 1944. Bemerkt ook de mannen van de „Witte Brigade”, met hun typische wit-grijze overhall (zie cat. 419).

Onze dorpen bevrijd!

Maandag 4 september, na de doortocht van de eerste Britten over Droeshout, verschijnen op de Markt te Opwijk de eerste weerstanders in jute-

kledij, gewapend met sten of revolver. De eerste aanhoudingen worden verricht. Uit de Kranenbek worden een paar achtergebleven Duitse soldaten gevankelijk naar het Dorp gebracht. De huizen worden bevlagd. Een tricolor lint wordt tot plas-tron geknoopt. Een paar klaslokalen van de oude jongensschool doen dienst als arrestantenlokalen. Een troepje vreemdelingen sluit aan bij de groep plaatselijke weerstanders. Niet alleen echte -van verschillend pluimage- en vermeende collaborateurs werden aangehouden, maar ook enkele boeren en handelaars die het tijdens de oorlog blijkbaar -in elk geval in de ogen van het Verzet van dat ogenblik- wat te bont gemaakt hadden met onregelmatige voedselleveringen, smokkel, woekerprijzen en zwarte handel. Ook in Mazel arresteerde 't O.F. twee inwoners.

Opwijk blijft God zij dank (het was hier Biddag) gespaard van de zwaarste vergrijpen in verband met de bevrijdingsroes. Na enkele dagen heerst terug de normale orde. De gewone bevoorrading komt traagjes op gang. De repressie met gevangenzettingen, aanleggen van dossiers, krijgsgerecht, het schilderen van hakenkruisen op de muren enz. gaat zijn gang.

Vanaf 4 sept 1944 zag de gemeenteraad er (opnieuw) als volgt uit: De Smedt Jozef, burgemeester met Louis Geurickx en Alfons Moens als schepenen; gemeenteraadsleden: August Heyvaert, Paul Lindemans, Jozef Vereertbrugghen, Theofiel September, Frans Van den Broeck, Jozef Semal, August De Nil en Jozef De Vos. Ze namen onmiddellijk het bestuur van de gemeente in handen „om de continuïteit te waarborgen”.

Diegenen die in Engeland of elders de oorlog doormaakten keren terug. Echte weerstanders geraken ingelijfd bij het Canadese leger en helpen de Scheldemonding bevrijden. Plaats en datum van overlijden van de Opwijkse oorlogsslachtoffers (ook uit de concentratiekampen) geraken volledig bekend.

- 540.** Belgische vlag op papierrol met koord en vlaggetjes, gebruikt voor de versiering van huizen en straten bij de Bevrijding en de daaropvolgende feesten.

Wat de Duitsers ons achterlieten

Volgens gemeentelijke correspondentie, lieten de Duitsers niet zoveel achter aan wapens in Opwijk: 1 mitrailleur, 1 mitrailleursgeweer, 2 onbruikbare troepgeweren en 2 zakken onbruikbare kogels en 3 kg. dynamiet. Daarnaast: 1 gepantserde troepnaut met defecte motor en waarvan 2 wielen ontbraken; 'n zware wagen voor paarden. De vehikels waren ondergebracht bij Gustaaf Van Lysebeth in de Kattestraat.

Militaire acties bij de bevrijding

- 541.** Geopende pagina's van „Front” (blad O.F.) van april of mei 1945, met het artikel „Zij die vielen... Het Epos van de Scheldebrug te Dendermonde. Een der roemrijkste bladzijden uit de geschiedenis van den Weerstand”, over de strijd voor het behoud op 4 september 1944 van de Scheldebrug waarbij 9 weerstanders het leven verloren.

Bevrijdingsfeest Opwijk

Op 17 september 1944 reeds organiseerden het gemeentebestuur en de K.S.A. een groots Bevrijdingsfeest, met plechtige Dankmis, Danklof en stoet

Samenstelling van de stoet:

- 1 ruiters met de Belgische driekleur
- 2 groep ruiters
- 3 trommelaars K.S.A.
- 4 geheim wapen: V3-tank gestookt met spriet en gas (wagen Trod)
- 5 de Engelse B.B.C.: „We zeggen het zonder te boffen, maar we zullen ze hebben de Mofen”
- 6 hoofdkwartier van de Führer: hakenkruisvlaggen, S.S.-ers, en Manke Sus als de Führer - „Volksgeossen...” (wagen Heirbaan)
- 7 het Rantsoeneringsbureau: „véel volk en weinig zegels”
- 8 de trein Brussel-Opwijk met compartiment „nur für Wehrmacht”
- 9 de miserie: de Droeshoutse Werbestelle (waggen Droeshout)
- 10 wagen der weggevoerden „Dat was het ergste voor de arbeidersstand” (K.A.J.-wagen)
- 11 klokkewagen
- 12 wagen met Koning Leopold
- 13 anti-tank kanon met patriotten en krijgsvangenen
- 14 drie Tommies in een kindervagen
- 15 de overwinningskar getrokken door een ezel, op de kar de opgeknoopte Führer aan de galg
- 16 wagen met maagdekens
- 17 de Harmonie
- 18 wagen met de weggevoerden en weerstanders: Fons De Geest, Dolf Houthuys, Frans Houthuys, Paul Houthuys, Paul Maervoet, Marcel en Robert Verbelen, Alfons Cool en de gewonden van na de razzia van 27 aug. '44: André Van den Broeck, Jean Meysman.

Op de markt had er een korte toespraak plaats door de burgemeester, een antwoord van Jean Meysman, het Vaderlands lied,...

- 542.** Foto van het werkcomité „Trod”, met Dolf en Bert Aelbrecht, Léon Van Lan-

genhove, Léon Aelbrecht, Jef Van Damme, .. De Geest en Judocus Heyvaert.

543. Foto's van de Bevrijdingsstoet in Opwijk, 17 sept' 1944.

544. Verslag „Een Opwijkse feestdag” over het Opwijkse Bevrijdingsfeest op 17 sept. '44 in 't Kloksken - K.S.A.-blad van Opwijk, 2de jrg., nr. 2.

Kopie ter inzage

Het was ook op die bewuste 17 september dat hier boven ons de meest indrukwekkende massa vliegtuigen trok -delen van de grootste luchtoperatie uit de oorlog- honderden vliegtuigen en zweefvliegtuigen op weg naar de rampzalige slag van Arnhem in Nederland.

Op 1 juli '45 ging er in Opwijk ook een Vredesstoet uit.

Op Doortstraat-Kermis, half augustus '45, werd Hitler (nog eens keer) ter dood veroordeeld en opgeknoopt. Om 10 uur 's avonds was er rondedans rond de galg en werd er een vuurwerk afgestoken.

Op zondag 26 augustus 1945 hield de K.S.J. haar vredescongres over heel het land. Zo ook in Opwijk, waar K.A.J.-ers opmarcheerden.

Op zondag 9 september was er in Opwijk een groots „verbroederingsfeest der tienduizend”, met kunst- en volksdansen en volksspelen op Costerswei.

De geallieerden bij ons

545. Aanduidingsplaat „HQ - 182 Coy” voor het hoofdkwartier, die geplaatst was in Merchtem.

546. Voor zaken, uit beleefdheid en hulpvaardigheid, of zomaar...: kunnen communiceren met de overal aanwezige Engelstalige bevrijders was gemakkelijk en was „in”. Handige uitgevers speelden daar op in, en brachten gauw enkele taalgidsen op de markt. Wij zien hier:

- „*Engelsche Omgangstaal: 50 Gespreken uit het dagelijksche leven*”, door H. Dochez, uitgave A. De Boeck, Brussel, 1944.

- „*In een oogwenk! At a glance. Handboekje voor dagelijksch gesprek Vlaamsch Engelsch. Gebruikelijke woorden en zinnen*”, met op de achteromslag de melding „Druk toegelaten door de «Belgian Military Mission Civil Affairs»”, uitgave Thierry B.F., Brussel, prijs: 6 fr.

- „*Leer Engelsch in enkele dagen. Praktisch boekje voor een ieder, die zich in korten tijd in het Engelsch wil bekwaamen.*”, Thea Zillesen, uitgave D.H.B., Gent. Prijs: 7,50 fr. Op de vooromslag staat duidelijk vermeld dat dit werkje best dienst kan doen om de geallieerde troepen in hun eigen taal te woord te staan.

547. Aankondiging van de voetbalwedstrijd *S.K. St.-Paulus - Engelsch Leger R.A.S.C.*, op zondag 24 september 1944, op Costerswei (Schoolstraat). (Kopie)

Inkwartiering geallieerden

Op 27 nov. 1944 bedroeg het aantal inwoners 8.003. Hierbij dienen gevoegd de 126 geregistreerde geëvacueerde vluchtelingen. Volgens de gemeente konden 200 vluchtelingen nog zonder moeite geplaatst worden. Sinds 26 november waren er nog 250 bijkomende geallieerde soldaten in te kwartieren.

Op 4 maart 1945 eiste het Britse bevrijdingsleger het inkwartieren van maar liefst 60 officieren en 1.500 manschappen. De gemeente protesteert hiertegen bij de 21 Area Commandant van het Britse leger te Vilvoorde. De infrastructuur van scholen en zalen kon maar instaan voor 40 officieren en 1.000 manschappen. Bovendien diende Opwijk een serieuze inspanning te leveren want er waren nog vluchtelingen en bovendien „... dat Opwijk 143 kinderen opneemt uit de meest geteisterde streken... en daarvoor 75.000 frank had ingezameld en dat er ook 8 vliegende bommen gevallen waren met veel geteisterden en meer dan 200 geteisterde woningen...”.

548. „Rondschrijven betreffende de door de gemeentebesturen te treffen voorloopige maatregelen om aan de opeischingen der geallieerde legers te voldoen”, uitgaande van het Ministerie van Financiën.

549. Op 1 februari 1945 brak brand uit in de zaal Olympia, („bij Noeille” hoek Gasthuisstraat-Kattestraat, bij Frans Van der Stappen), die toen betrokken was door soldaten van de Belgische Brigade. Wij zien hier enkele documenten i.v.m. de schadeloosstelling door de verzekering.

550. Enkele verklaringen van de Opwijkse burgemeester (maar blijkbaar ondertekend door gemeentesecretaris A. Heyvaert) dat er voor de periode 17-3-'45 tot 13-4-'45 lokalen opgeëist geweest zijn

zonder opeisingsbevel: een plaats voor een bureel bij Jozef Vereertbrugghen (Kloosterstraat), een plaats voor een soldatenkeuken bij Eugenie Stobbelaers (huis De Coster, Marktstraat), een plaats voor keuken en eetplaats voor onderofficieren bij Jozef De Cock-Heyvaert (Stationsstraat), een plaats voor een magazijn bij Denis Robberechts (Kattestraat), de St.-Pauluszaal voor een onderrichtzaal, drie klassen van 't klooster voor turnoefeningen.

- 551.** Selectie van opeisingsbevelen, staten van inkwarteringen, inventarissen, rekeningen, verklaringen,... betreffende inkwartering van geallieerde troepen vanaf september '44.

De aanwezigheid van geallieerde troepen hier bij ons, bracht ook zijn problemen en zijn eigenheden mee.

In een nieuwsbrief vanwege de K.A.J., B.J.B. en K.S.A. aan de Opwijkse vrijwilligers en miliciens in België, Duitsland en Ierland van eind mei '45, lezen we „Zondagmorgen werden door een vuile hand aanplakbrieven op verschillende plaatsen gehangen met een 30 tal namen van Opwijksche erop, beschuldigd van verstandhouding met Engelsche en Belgische soldaten. Opvallend was het, dat verschillende houders van gekende plaatsen niet op dien lijst prijkten.”.

Uit de nieuwsbrief van 23 augustus '45: „In Baardergem liggen Schotten. Ze kunnen Schotsch doen ook. In de Schoolstraat, rechtover Désiré Rottiers, wilden ze met een lichten tank een huis binnen rijden. Maar, een betonnen pilaar belette hun dat. Ze reden dan maar den pilaar aan stukken. Ze vonden het heel gewoon want ze maakten rechtsomkeer en lieten de gebroken potten achter.”.

De geallieerde troepen worden bestolen

- 552.** De affiche „Na onze Bondgenooten bestolen te hebben, zitten zij in de gevangenis” is een aanklacht tegen alle Belgen die de geallieerde oorlogsinspanning bemoeilijkten. Concreet worden de „slechte vaderlanders” met de vinger gewezen die materiaal van de geallieerden stelen, voor eigen gebruik of om dat op de zwarte markt te verkopen. De afbeelding van een gevangene en de gedrukte vonnissen moeten benadrukken dat deze „slechte vaderlanders” hun straf niet zullen ontlopen. De reden voor de strenge bestraffing van dit soort misdrijven wordt ook ondubbelzinnig duidelijk gemaakt: „Hun handelswijze helpt Duitschland en verlengt uw lijden”. Ook bij ons kwamen er gevallen voor van diefstal door burgers ten nadele van de geallieerde troepen.

VIII. DE NASLEEP EN HET HERSTEL

Gevluchte collaborateurs in Duitsland

In september 1944 vluchtten 15.000 Vlaamse en 6.000 Waalse collaborateurs (dus ca. 3 per duizend Belgen) met de bezetter naar Duitsland. De meesten vermoedden wel dat het einde nabij was en wilden aan de repressie ontsnappen. Anderen geloofden echter nog in een Duitse overwinning en wilden vechten tot het bittere einde.

In Duitsland stond de gevluchte collaborateurs meestal een zware ontgoocheling te wachten. De Duitsers behandelden hun vroegere „broedervolk” als gewone „Ausländer” (buitenlanders). Leden van het radicaal pro-Duitse Rex kregen wel een voorkeursbehandeling: men bracht ze onder in privé-woningen. Maar VNV'ers moesten het stellen met barakken en wat stro op de grond. Het VNV was nu wel politiek uitgerangeerd. Leider Hendrik Elias zette na de aankomst in Duitsland trouwens de werking van zijn beweging stop.

SS-baas Himmler stelde De Vlag-leider Van de Wiele en Rex-leider Degrelle aan het hoofd van een Vlaamse en een Waalse Landsleiding. In deze Landsleiding -die zich, met het oog op de „aanstaande bevrijding van Vlaanderen”, een regering in ballingschap waande- zetelden de kopstukken van de onvoorwaardelijke collaboratie.

Velen van deze gevluchte collaborateurs kwamen ook nog terecht in respectievelijk Vlaamse en Waalse SS-divisies. Zij dienden nog onder Duitse vlag bij het Ardennenoffensief (december 1944) en bij diverse andere Duitse militaire acties tegen de geallieerde troepen op Duits grondgebied, ook op het front tegen het Russisch leger (voorjaar '45). Velen, waaronder slecht of niet opgeleide jongeren van 15-16 jaar in een Jeugdbataljon van de Divisie Langemarck, kwamen om.

Gevluchte politie-agenten en rijkswachters van de Nieuwe Orde kwamen terecht in het Vlaamse Politiebataljon van de beruchte Robert Verbelen.

Na de ineenstorting van het Duitse leger in het voorjaar 1945, trachtten velen onder te duiken in de anonimiteit in Duitsland. Sommigen werden herkend en gesnapt en in België berecht. Een aantal vluchtte naar Spanje (o.a. Leon Degrelle), maar vooral naar Zuid-Amerika -ook mensen uit Opwijk en Mazenzele!.

553. *De Vlaamsche Post - Nieuwsblad voor de Vlamingen in Duitschland* (Vlaamse krant die in Duitsland door gevluchte collaborateurs werd uitgegeven) van 5 november 1944 schetst een somber beeld van het

bevrijde België, waar „Pierlot en de communisten vechten om het Belgische been”. Bemerk ook het artikel „Is het Engelsche Volk oorlogsmoe?”. Op de binnenbladzijden vinden wij o.a. opzoekingsberichten, lezersvragen (vooral over de mogelijkheden van een huwelijk met een Duitse,...), plaatselijk nieuws uit de „gouwen”, vervolgh verhalen (o.a. „De familie Hernat” door Felix Timmermans)... Ook een artikel met als titel „Zijn wij Ausländer...?” trekt onze aandacht. (Reproductie)

554. Een andere krant die in Duitsland door gevluchte collaborateurs werd uitgegeven, *Vlaanderen Vrij!*, van 27 en 28 februari 1945 bevestigt het „onverzettelijk geloof in Duitschlands overwinning” en beweert dat „België aan de wanhoop ten prooi” gevallen is. Merkwaardig is ook het weemoedige artikel „bij de ketjes”, waarin auteur Jan d'Haese zijn heimwee naar Brussel laat weerklinken. (Reproductie)

Ravitallering en rantsoenering na de bevrijding

Mobilisatie, levering en controle van landbouwprodukten na de oorlog

De bevolking dacht dat met de Bevrijding alles meteen weer zou zijn als voorheen. Niets was minder waar. De toestand verergerde nog door de afschaffing van een aantal organisaties, opgericht door de secretarissen-generaal. Zo werden o.a. de dertien Warencentrales (kolen, textiel,...), de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie en het Commissariaat-Generaal voor Prijzen en Lonen ontbonden. De bevoorrading liep mede daardoor in het honderd. In oktober 1944 kregen de mensen officieel nauwelijks meer dan in augustus 1944: 300 gr. brood i.p.v. 250 gr., 30 gr. vlees i.p.v. 20. Dat waren papieren cijfers. Heel dikwijls verliep de bevoorrading slechter dan tijdens de bezetting. De rantsoenering bleef duren, het vlees tot 5 februari 1947, het brood tot 2 oktober 1948. Pas op 31 december 1948 kwam een definitief einde aan elke vorm van rantsoenering. Toch was dit nog relatief snel in vergelijking met de buurlanden. De zwarte markt bleef al die tijd welig tieren. De stedelingen trokken nog ongehinderd en massaal naar het platteland. De boeren deden gouden zaken. Er waren natuurlijk nog de andere bevoorradingsskana

NATIONALE PLICHT

is het voor ieder producent om de bebouwde oppervlakten **JUIST** aan te geven.

De Regeering moet tijdig weten in hoever ons geteisterd vaderland door **EIGEN VOORTBRENGST** in **EIGEN BEVOORRADING** kan voorzien. Het verzwijgen van bebouwde oppervlakten staat gelijk met diefstal en schaadt het algemeen belang. Schaadt overigens het belang van den producent, die de achting van zijn medeburgers verliest. De invoer zal morgen de zwarte markt doen verdwijnen.

Wie onnadenkend heeft gehandeld en zich bij de telling heeft vergist, kan **ONMIDDELLIJK EN ZONDER BESTRAFFING** zijn aangifte wijzigen.

Wie op **ONVOLLEDIGE EN VALSCHE AANGIFTE** wordt betrapt wordt correctioneel vervolgd en zijn volledige oogst wordt in beslag genomen. De Inspectiedienst van Ravitailleering heeft strenge bevelen ontvangen om alle aangiften ter plaatse na te zien, **DE PERCEELEN TE METEN** en proces-verbaal op te stellen tegen iedereen die nalaat zijn gronden van het **VOORGESCHREVEN NAAMBORD** te voorzien, die nalaat of weigert juiste aangifte te doen. :

LANDBOUWERS,

het hangt van u af of onze geteisterde bevolking, weggevoerde arbeiders en politieke gevangenen vroege aardappelen krijgen of niet.

NIET indien gij

- Uwe oppervlakten verzwijgt,
- Uwe aardappelen vroegtijdig ten eigen bate roott,
- Uwe leveringsplicht saboteert.

WEL indien gij

- Uwe nationale plicht begrijpt.

DE INSPECTEUR,
Hoofd van den Inspectiedienst.

DE BURGEMEESTER.

len, de gulheid van de bevrijders en... diefstal. Een 150.000 dossiers van diefstal ten nadele van de geallieerden werden aanhangig gemaakt bij het parket. De bevolking bleef ondervoed, pas in mei 1945 werd het laag streefcijfer van 2.000 calorieën bereikt, in 1939 lag het op 2.400. Het zou duren tot 1950 vooraleer het vooroorlogs peil van voeding overschreden werd.

- 555.** Affiche „Nationale plicht is het voor ieder producent om de bebouwde oppervlakten juist aan te geven”. De band met de Driekleur moest de oproep tot nationalistische solidariteit zeker nog wat versterken.
- 556.** Affiche met de rantsoeneringstabel voor eetwaren, geldig van 11 januari tot 9 februari 1946. Vergelijk deze tabel met deze van cat. 191, 192 en 193.
- 557.** Enkele „dorsverslagen”, Opwijk, 1944 en '45. Dorsaannemer: Kamiel en P. Vanderstraeten (Coenstraat).
- 558.** „Loopende rekening voor huisslachting” van Jan Van Aken (Statiestraat), afgeleverd op 15-4-'45.
- 559.** Toelating voor huisslachting aan Louis De Bondt (Kalkestraat) dd. 24 oktober 1945.
- 560.** Enkele attesten van varkensslachting, Opwijk, oktober 1945.
- 561.** Enkele kaarten „Mobilisatie van den oogst. Algemeene Kaart van den Exploitant”, Opwijk, 1945.
- 562.** Enkele ontvangstbewijzen voor de levering van aardappelen, door de handelaar afgeleverd aan de producent - exemplaar bestemd voor het gemeentebestuur, Opwijk, 1945 en '46.
- 563.** Enkele leveringsborderellen van aardappelen van handelaar Frans Uyttersprot (Droeshout) aan de Aardappelcentrale te Brussel, exemplaar bestemd voor het gemeentebestuur, 1946.
- 564.** Dozen vitamines Stan-B, vitamines B, Amerikaans produkt, van na de bevrijding '44.

Het tekort aan kolen was een andere kopzorg voor de regering. In juli 1944 waren er minder dan half zoveel mijnwerkers dan in 1939. In september '44 waren de mijnen stilgevallen; in januari 1945 werd er dagelijks 23.000 ton bovengehaald. Net vóór de Bevrijding was dat nog 100.000 ton en in mei 1940 was dat zelfs 300.000. Vermits er nauwelijks stocks

voorhanden waren, deden er zich verwarmings- en energieproblemen voor. Heel dikwijls was er gas noch elektriciteit. Een gezin kreeg 50 kg kolen per maand! Het probleem van de kolenproductie zal maar opgelost geraken wanneer vanaf januari 1946, 64.021 Duitse krijgsgevangenen verplicht dienden af te dalen in de mijnen. Uiteindelijk bleven er zo'n 12.000 werken. Op die manier bereikte men in 1946 en 1947, 80.000 ton per dag. Ondertussen waren enorm veel bommen gesneuveld.

Een nieuw na-oorlogs leger

- 565.** Nieuwsbrieven (.. juni, 3 en 17 juli, 10 en 23 augustus '45) vanwege de Opwijkse katholieke jeugdorganisaties (K.A.J., B.J.B., K.S.A.), met divers Opwijkse nieuws, naar soldaten -vrijwilligers en dienstplichtigen- in dienst in Ierland, Duitsland en België.

Kopie ter inzage

Een soldaat van bij ons in Ierland

- 566.** Remi Vastenavondt (Coenstraat) was één van onze soldaten die deel uitmaakte van het nieuw na-oorlogs Belgisch leger dat opgeleid werd o.m. in Ierland. Hij werd opgeroepen op 26 maart 1945 en behoorde tot de 3de Infanterie Brigade „R”, Kompagnie Rav. en Au/T 1e Pon.). Hij ging met onbepaald verlof op 28 mei 1946.

We zien hier van hem:

- *Staaende orders voor voerders van automobiervoertuigen (op wielen) en van motorfietsen*, dd. april 1945
- verklaring van godsdienst
- militair rijbewijs, in het Engels, voor de periode 30 juni 1945 tot 29 juni 1946
- betaalboekje, in het Engels.
- Demobilisatierichtlijnen

Plan Gutt

De beslissingen op sociaal-economisch vlak na de Tweede Wereldoorlog werden in hoge mate beïnvloed door de ervaring van het interbellum. De economische heropstanding na de Eerste Wereldoorlog werd belemmerd door o.a. de grote toename van het geldvolume tijdens de oorlog. Dezelfde toestand dreigde zich te herhalen na de Tweede Wereldoorlog. In de jaren 1936-1938 waren er gemiddeld voor 22 miljard bankbiljetten in omloop. In september 1944 was dat negenmaal zoveel. De inflatie sloeg ongenadig toe. Er was immers een wanverhouding tussen het geldvolume en de beperkte hoeveelheid goederen en diensten. De voor-

raad Duits geld en de tegoeden in Duitsland waren immers waardeloos.

Reeds op 5 september 1944 verschenen in het Belgisch Staatsblad te Londen zes besluitwetten die dateerden van 1 mei 1944. Daardoor werd het gebruik van Duits geld verboden, werd het afhalen van deposito's beperkt tot 2.000 fr. en werd de bevolking verplicht de hoeveelheid buitenlandse bankbiljetten aan te geven. De regering had 120 ton nieuw Belgisch geld, d.w.z. 25 miljard fr., laten drukken in Groot-Brittannië om de bestaande bankbriefjes te vervangen. De definitieve richtlijnen verschenen in het Staatsblad van 7 oktober 1944. De operatie-Gutt, genoemd naar de minister van Financiën, ging op 9 oktober van start. Een eerste fase duurde tot 13 oktober. De munten en de briefjes van 5, 20 en 50 fr. bleven geldig. Alle andere biljetten werden niet langer als betaalmiddel erkend en dienden omgewisseld te worden, in een eerste fase in ruil voor maximaal 2.000 fr. per gezinlid. Van het overige geld werd 40 % geblokkeerd tot 9 november; 60 % bleef in staatshanden als verplichte lening; vanaf 1 mei '45 kreeg men daarop 3,5 % interest. Ook kon het gebruikt worden voor het aanzuiveren van achterstallige belastingen. Uit de 40 % geblokkeerde tegoeden werd vanaf 17 november maximaal 3.000 fr. per persoon betaald. Het verder vrijgeven van de 40 % volgde in de loop van de komende maanden en jaren. Bank-, spaar- en postrekening werden ook geblokkeerd. Naar keuze mocht men 10 % innen ofwel alles indien de bedragen die van 9 mei 1940 niet overtroffen, ofwel voor een firma 1.000 fr. per ingeschreven personeelslid; 164 miljard werden aangegeven, daarvan werden uiteindelijk 63 miljard definitief geblokkeerd, d.w.z. 38 %.

De meeste mensen, zeker de loontrekkenden, keurden de Gutt-operatie goed. De oorlogswinsten waren zo meteen afgeroomd. Vooral de boeren, nijveraars en smokkelaars betaalden het gelag. De kloosters kregen grote bedragen want ze waren sinds 18 oktober 1944 gelijkgesteld met liefdadigheids- en culturele instellingen zonder winstoogmerk. Daardoor konden zij vrij grote bedragen omzetten. Ook werden er krankzinnige sommen betaald voor goederen met een vaste waarde. Allerlei verzekeringen werden afgesloten. De armen konden een stuiver verdienen door biljetten om te wisselen voor gefortuneerden. In de Brusselse Marollen betaalde men 13.000 fr. oude biljetten voor 2.000 fr. nieuwe. Ook Amerikaanse soldaten die zelfs vóór de Belgen over de nieuwe biljetten beschikten, werden in allerlei combinaties betrokken. Degenen die tijdens de oorlog of in de periode van 5 tot 9 september '44 in gronden, huizen, goud en diamanten hadden belegd, ontsprongen de dans.

De inflatie was nu wel aan banden gelegd maar de zwarte markt bleef welig tieren. De regering was daarom verplicht de gehate prijsreglementering uit de oorlogstijd weer in te voeren. Maximumprijzen,

maximumwinsten en verplichte leveringen moesten voor enige rechtvaardigheid zorgen.

567. De *Vooruit* van zondag 8 oktober 1944, met de bijdrage „Minister Gutt zet uiteen waarom de nieuwe besluitwetten moesten getroffen worden”. Op de pag. 2 is de volledige tekst van de besluitwetten van 6 oktober '44 afgedrukt.

568. Cartoon over de Gutt-operatie op de omslag van het „geïllustreerd” weekblad *Humoradio* van 22 oktober 1944.

De kranten in bevrijd België

WO-II bracht een heuse breuk teweeg in het Belgisch perswezen. Journalisten die tijdens de bezetting actief waren geweest bij de collaborerende pers en bij „gestolen„ bladen moesten het ontgelden. Volgens de persreglementering werd iedereen die tijdens de bezetting betrokken was geweest bij de publikatie van dagbladen, straf opgelegd. De uitgevers kregen een verschijningsverbod opgelegd voor hun publikaties. Van de 65 vooroorlogse kranten bleven er amper een 40-tal overeind.

Op 4 september verscheen de eerste vrije krant over een groot deel van het land. Het was de *Katholieke Arbeiders Jeugd* (K.A.J.) die onder de bezielende leiding van Jef de Boodt, ca. 800.000 exemplaren van een gelegenheidsdruksel produceerde en verspreidde. Het was geruime tijd op voorhand opgesteld en het bracht hulde aan geallieerden, koning, regering en kardinaal. *De Standaard* verscheen op 5 oktober 1944 opnieuw. Onder druk moest de titel na enkele dagen gewijzigd worden in *De Nieuwe Standaard*. Het zou duren tot 1 mei 1947 vooraleer ze kon terugkeren tot de oorspronkelijke titel. Bijna alle vooroorlogse titels verschenen in september of oktober opnieuw, allemaal met weinig pagina's, slecht papier en uiterst kleine letters. *La Libre Belgique* kon van 20 november 1944 tot 22 januari 1945 maar om de twee dagen verschijnen. Op het enthousiasme na was alles schaars.

569. De eerste naoorlogse editie van *De Standaard* van donderdag 5 oktober 1944, met het redactioneel artikel „Zonder trom noch bazuin” waarin de ideeën van de uitgevers worden uiteengezet. (Reproductie)

Tijdens de oorlog kozen de uitgevers van *De Standaard* ervoor om een aanwezigheidspolitiek te voeren en sinds 25 mei 1940 brachten ze één titel op de markt, *Het Algemeen Nieuws*. Deze krant kende vrij veel succes, met een oplage die

schommelde rond de 200.000 exemplaren. Het laatste nummer verscheen op 2 september 1944.

Na de oorlog werd de N.V. De Standaard onder sekwestering geplaatst. *Het Algemeen Nieuws* kreeg verschijningsverbod.

De Volksgazet van 18 oktober 1944 reageert scherp op de nieuwe publikatie van *De Standaard*: „Zonder Trom noch Bazuin, dat willen wij geloven!” Volgens de krant oogt de herboren *De Standaard* nu „zóó bescheiden en patriottisch, dat wij met moeite het pretentius en anti-Belgisch orgaan van wijlen M. Sap hebben herkend” en voegt daar o.a. aan toe:

„Veel, zéér veel van het jammerlijke dat zich tijdens de bezetting afspeelde, kan op zijn rekening worden geschreven” en „Die gazet trad immers op als trekpaard van het VNV”.

Het was voorzeker niet door vergetelheid dat op de eerste edities de jaargang en het nummer ontbraken. Ook het monogram AVV-VVK was niet te bespeuren. Om de uitgave te verzekeren ontstond een nieuwe vennootschap: de „N.V. De Gids”.

Vanaf 10 november 1944 kreeg *De Standaard* een ietwat andere naam en ging voortaan als *De Nieuwe Standaard* door het leven.

Het laatste nummer van *De Nieuwe Standaard* rolde van de pers op 11 april 1947. De dag al nadien verscheen de krant als *De Nieuwe Gids*... en op 1 mei 1947 verscheen uiteindelijk de „echte” *Standaard*, én met in de kop het monogram AVV-VVK.

- 570.** *De Nieuwe Gazet* van dinsdag 3 oktober 1944.

Zij omschrijft de „persvrijheid” van onder de oorlog met „Wie tegen Duitschland kiest... moet zijn taak neerleggen”

- 571.** *Het Laatste Nieuws* van woensdag 4 oktober 1944.

In het artikel „De Vrijheid van de pers - Tegen de „verduistering,, van het nieuws” kijkt de krant naar de toekomst en belooft „De vrije pers in ons land zal het internationale streven naar onbelemmerde berichtgeving steunen...”. (Reproductie)

- 572.** Affiche met het Ministerieel Besluit van 20 november 1944 (gepubliceerd in Staatsblad van 24 november '44), waarin minister van Landsverdediging F. Demets

verordent dat het „aan sommige uitgevers verboden wordt hun werkzaamheden te hervatten”. Het Besluit viseert een 20-tal uitgeverijen, met naam en adres vermeld. De journalisten en uitgevers die tijdens de oorlogsjaren de kaart van de bezetter hadden gespeeld, kregen inderdaad na de bevrijding de rekening gepresenteerd. (Reproductie)

- 573.** Enkele nummers van *Vrij Volk* (Leuven), van eind 1944 en '45.

Op 4 september stak de BNRO-NIR (*Belgische Nationale Radio-Omroep, Nationaal Instituut voor Radio-Omroep*) van wal vanuit een fabriek in Ruiselede. De andere zenders volgden met uitzendingen vanuit Brussel (4 september), Tamines en Houdeng-Aimeries (5 september), Luik (6 september), Kortrijk (9 september) en tenslotte Gent. Jan Boon en enkele medewerkers zetten zo de kroon op een vanuit Londen voorbereide operatie door de verzetsgroep *Samoyède*. Vanaf 5 september zond de krachtige zender *Radio België* opnieuw vanuit Brussel uit.

Repressie („wettige” en „volks”-repressie)

„Het” naoorlogs gebeuren dat tot op vandaag weegt op België, is ongetwijfeld de bestraffing van de collaboratie.

Vier jaar lang had een klein deel van de bevolking „meegeheuld” met de bezetter. Toen de Duitse troepen wegtrokken, was er een machtsvacuüm. De mensen wilden feestvieren maar ook de opgekropte haat ontladde zich. Het Verzet speelde daarin zowel een positieve als een negatieve rol. Het aantal „Witten” vermenigvuldigde zich wanneer plots het einde van de oorlog in zicht was. Zij die „zwart” waren geweest probeerden zich nog gauw wit te wassen.

De landgenoten die -echt of vermeend- „met de bezetter hadden geheuld” werden op het matje geroepen. Het ging hier niet alleen om politieke collaborateurs, verklikkers en de landgenoten die „wapendracht in dienst van de vijand” werd aangerekend: ook het oorlogsgedrag van de Belgische industriëlen werd aan een onderzoek onderworpen. De bestraffing van de economische collaboratie zorgde voor heel wat kopzorgen, want dankzij de Galopin-doctrine en de in principe strafbare handel met de Duitse bezetter kwam de Belgische industrie relatief onbeschadigd uit de oorlog.

De repressie werd in Londen voorbereid. Aanvankelijk dacht de regering aan zo'n 900 gevallen. Toen minister Delfosse uit België in Londen aankwam en sprak van zo'n 50.000 was zelfs de socialist Louis

de Brouckère onthutst. Hij achtte zoiets onmogelijk en zei dat het tot grote moeilijkheden zou leiden.

Een rechtvaardige bestraffing van de collaboratie met de vijand werd door niemand in twijfel getrokken, maar deze repressie ging onmiddellijk gepaard met zulke excessen en misbruiken, dat België in de onmiddellijke na-oorlog de indruk gaf geen ware rechtstaat meer te zijn. Hiervoor waren in de eerste plaats de Communisten en hun sympathisanten (Onafhankelijkheidsfront,...) verantwoordelijk.

Toen de regering op 8 september '44 in Brussel terugkwam, zaten de gevangenen en allerlei gelegenheidskampen reeds overvol. In Londen had de regering onder druk van de geallieerden besloten dat Krijgsraden de collaborateurs zouden bestraffen (in tegenstelling met na WO-I, toen het beperkt aantal beklagden voor het Hof van Assisen verscheen). Het Verzet kreeg geen zitting in de Krijgsraden. Medio oktober 1944 waren er reeds 13 krijgsraden actief. Uiteindelijk zouden er begin 1946, 21 zijn. De gigantische organisatie van de repressie was vooral het werk van auditeur-generaal Walter Ganshof van der Meersch. Immers, met de wisselende regeringen kwamen en gingen de ministers van Justitie. Er werden meer dan 700.000 (!) dossiers aangelegd en meer dan 57.000 aanklachten leidden tot een strafrechtszaak en een vonnis. Daarvan waren er 2.896 terdoodveroordelingen. De eerste doodvonnissen vielen einde oktober. Op 13 november 1944 werden de eerste twee collaborateurs terechtgesteld: de oud-militair Joseph Hoogeven en de directeur van *Le Nouveau Journal*, Paul Herten. Telkens was het voornaamste motief verklikking. Er volgden er nog twee in 1944. Uiteindelijk werden 242 mensen terechtgesteld waaronder een Duitser, de kampcommandant van Breendonk, in 1950. Nochtans was de Staat van Oorlog die begonnen was op 25 augustus 1939 sinds 15 juni 1949 opgeheven. Ook lieten de auditeurs en hun substituten meer dan 43.000 Belgen inschrijven op een lijst die verval van rechten meebracht. Een aantal advocaten verdienden grof geld aan het ongeluk van hun landgenoten. Ze moesten er de bedreigingen wel bijnemen.

De epuratie had ondertussen ook ongenadig toegeslagen in het onderwijs, de administratie van gemeenten, provincies, rijk en in allerlei organisaties: de BSP, de Beurs, De Orde van Advocaten, de Journalistenbond, de schrijversbonden, de Voetbalbond, de Wielrijdersbond, de Atletiekliga, de Boksfederatie, de Tennisfederatie, culturele verenigingen zoals het Davidsfonds,... De uitzuivering van landvijandige leden gebeurde vrij vlug. De officiële was de officiële epuratie voorafgegaan.

Onvaderlandse ambtenaren, gemeente- en provincieraadsleden kwamen in de molen van de administratieve epuratie terecht. Iets meer dan 10.000 van deze mensen werden ontslagen of liepen een tuchtstraf op.

Ook in Opwijk werden enkele mensen uit hun ambt ontzet of geschorst.

Veel kinderen waren mee het slachtoffer van de echte of de onterecht aangeklaagde daden van hun ouders. In heel wat scholen was het leven voor hen ondraaglijk. Een aantal stelden zich milder op of zorgden voor een beter klimaat en werden dan ook het toevluchtsoord voor velen.

574. Exemplaar van *Strijd - Weekblad van den weerstand voor Dendermonde, Wetteren, Zele, Hamme*, 14 oktober 1944 - nr. 6 der bevrijding.

Uit de artikelen, vooral op de keerzijde - ook over Opwijkse toestanden - te oordelen, heeft dit blad meer te maken met blinde, meestal onverantwoorde repressie en met (dorps)politiek, dan met de „weerstand”. Het blad was communistische signatuur.

Het „Opwijkse” artikel heeft het ook over het schilderen van hakenkruisen op huizen van Opwijk-dorp en over een geval van „kaalscheren” van een vrouw in de Kattestraat die met Duitse officieren zou te doen gehad hebben.

Er wordt ook een Bal van het O.F. aangekondigd, in de zaal „Geleerde Kat” (sic), Mazenzele.

575. Deze affiche van een aantal patriottische groeperingen dateert van kort na de bevrijding en vormt een aanklacht tegen wat als een traag („Het spel heeft lang genoeg geduurd”) repressiebeleid wordt bestempeld: „Te lang hebben we reeds gewacht op een degelijke rechtspleging om de zwarten onschadelijk te maken”. (Reproductie)

Algemene bestuurstoestand

De Belgische regering Pierlot komt terug uit Londen op 8 september '44. Omdat koning Leopold nog gevangen zit in Duitsland, wordt zijn broer Karel op 21 september door beide kamer en senaat, tot regent benoemd. De regering Pierlot dient op 22 september ontslag in bij de regent. Op 27 september treedt de eerste na-oorlogse regering Pierlot aan. Er zitten zeven katholieken in, vijf socialisten, drie liberalen, twee communisten, een technocraat en een vertegenwoordiger van het verzet. Lang hield dit kabinet het niet uit. Vijf maanden later was het de socialist Achiel Van Acker die een regering van katholieken, liberalen, socialisten en communisten samenstelde. De socialist Van Acker zou in de koningskwestie een belangrijke rol spelen.

- 576.** De Nieuwe Gazet van vrijdag 22 september 1944, met de bijdragen „Het Parlement weer samen. Geen Hel, met goede voornemens geplaveid”, en „Historische Zitting in het Parlement. Prins Karel als Regent aangesteld”. (Reproductie)
- 577.** *Het Laatste Nieuws* van donderdag 28 september 1944, met o.m. het artikel „De nieuwe regering. Voor het volbrengen van een dringende taak”. (Reproductie)
- 578.** Twee hoofdfiguren van de Belgische politiek van na de oorlog: Kamervoorzitter Frans Van Cauwelaert (links) en eerste minister Hubert Pierlot. Fotovergroting.

Vliegende bommen

Sinds 1942 werd het voor velen duidelijk dat de Duitse overwinning twijfelachtig was. De Duitse leiders, vooral propagandaminister Josef Goebbels, verklaarden van dan af regelmatig dat nieuwe wapens het pleit zouden beslechten ten voordele van Duitsland. De V1, oorspronkelijk stond de V voor *Versuchsmuster*, weldra *Vergeltungswaffe* (vergeldingswapen), was een *FLAKzielgerät* (FZG-76). De firma die voor de productie zorgde, noemde het de Fiesler 103 (Fi-103). Het werd niet bekend als doel voor de luchtfweer, maar wel als Vliegende Bom.

De V1 was een onbemand reactievliegtuigje van 8 m lang en een maximale diameter van 85 cm. Het woog 2 ton, en had 1 ton explosieven aan boord. De rechthoekige vleugels hadden een spanwijdte van 5,4 m. De V1 had een maximale reikwijdte van zo'n 250 km, later opgedreven tot 420 km, en verplaatste zich tegen een snelheid van maximaal 650 km/u op 1.800 m hoogte.

Om het toestel de nodige startsnelheid te geven werd het afgeschoten vanaf een schuin oplopende lanceringsinrichting van ongeveer 50 m. lang. De V1 kon eveneens gelanceerd worden vanaf een vliegtuig, de Heinkel 111.

De V1 was een wapen van de *Luftwaffe*. Het werd geproduceerd door o.a. de Volkswagenfabriek van Fallersleben. In 1944 produceerde men maandelijks zo'n 2.000 V1's. De V1 was een relatief goedkoop wapen. Het kostte 3.500 mark en er waren 280 werkuren nodig voor de constructie. Enkel tegen heel grote doelen, vb. steden, werkte de V1 efficiënt.

De V2 was een wapen van de *Heer* (landleger). Ondertussen was er ook een V3 in ontwikkeling, het beruchte superkanon. De Londenaren noemden de V2 Big Ben, een verwijzing naar de beroemde klok en het geluid veroorzaakt door het doorbreken van de geluidsmuur. De V2 was een stratosferische raket met een reikwijdte van 300 km, later opgedre-

ven tot 450 km. Ze werd verticaal gelanceerd vanaf een mobiel platform. De V2 was in tegenstelling tot de V1 een duur wapen. Het kostte tienmaal meer en het vergde 13.000 werkuren. In 1944 werden er zo'n 700 per maand geproduceerd. De V2 voerde eveneens 1 ton explosieven mee. De snelheid en de massa vergrootten echter gevoelig het vernielings-effect bij impact. Het tuig was immers 14 m. lang, maximaal 1,7 m. breed en 13 ton zwaar. De meeste V2's werden in een ondergrondse werkplaats, bij Nordhausen in het Harz-gebergte, door concentratiekampgevangenen van Dora ineengestoken. Door verraad, het Poolse Verzet, de Zweedse regering, luchtfotografie en het ondervragen en afluisteren van krijgsgevangenen kwamen de Britten in het bezit van veel gegevens en zelfs onderdelen en uiteindelijk in juli 1944 van een volledige V2. In augustus 1943 startten de Britten operatie *Crossbow* later daarbij geholpen door de Amerikanen. Zo bombardeerden ze proefcentra, o.a. Peenemünde, meer dan honderd lanceerinrichtingen (*ski-sites*) in Noord-Frankrijk, productiecentra, opslagplaatsen en commandobunkers.

Vóór Antwerpen proefden de Britten van de V-wapens. De eerste V1 stortte op 13 juni 1944 neer in Swanscombe bij Gravesend in Engeland. Op 15 en 16 juni, binnen de 24 u., vuurden de Duitsers meer dan 200 V1's af, 144 bereikten Engeland en daarvan kwamen er 73 boven Londen. Elf tuigen werden neergehaald. Daarna vuurden de Duitsers dagelijks zo'n 100 V1's af. De jachtvliegtuigen haalden er daarvan 30 % neer, de luchtdoelartillerie 10 %. De verweer technieken werden echter al gauw verbeterd. Het effect van de laatste grote V1-aanval op Londen was dan ook ontgoochelend voor de Duitsers. Op 28 augustus 1944 vuurden ze 97 V1's naar Londen. De geallieerden vernielden er 90. Slechts 4 bereikten Londen. De piloten haalden er 23 neer, de luchtdoelartillerie 65 en twee vlogen tegen een ballon. Later werd Engeland bestookt met V1's die van vliegtuigen afgevuurd werden. Het grote gevaar was echter geweken.

Op 8 september 1944 kwam de eerste V2 neer op de Londense wijk Chiswick.

Het enige verhaal dat men tegen dit tuig had was het bombarderen van de productiecentra en de lanceerinstallaties. De laatste V2, de 1.115 de, kwam op 27 maart 1945 op Engeland neer. De Duitsers hadden 7.488 V1's en 1.115 V2's naar Engeland gestuurd: 518 V2's kwamen op Londen terecht; 2.511 mensen kwamen in Londen om, elders vielen er 213 doden.

Over het aantal V-wapens dat op Antwerpen viel lopen de cijfers sterk uiteen. Een verklaring kan zijn dat de kranten niets mochten publiceren tijdens de kritieke maanden. Ongetwijfeld wilde men de Duitsers zoveel mogelijk in het ongewisse laten over het resultaat van hun tuigen. In de periode van 7 oktober 1944 tot 30 maart 1945 kwamen in het arrondis-

sement Antwerpen 2.448 V1's en 1.261 V2's terecht. Daarbij verloren 3.515 personen het leven, waarvan 2.957 in Groot-Antwerpen. Vergeten wij daarbij ook niet de 5.824 ernstig gewonden. Er werden 19.364 gebouwen zwaar beschadigd, d.w.z. 20 % van het totale bestand. Meer dan 12.000 gezinnen waren dakloos. De verschrikkelijke climax had plaats op 16 december 1944 toen een voltreffer de bioscoop Rex aan de De Keyserlei trof. Een V2 sloeg in op de bomvolle zaal met 1.200 toeschouwers. Het betonnen plafond kwam op de toeschouwers terecht. De stookketel barstte open en het kokende water van de verwarming verbrandde vele geknelde slachtoffers. 567 mensen kwamen om, waaronder 296 geallieerde soldaten. Het was één van de 6 tuigen die op 16 december in Antwerpen terecht kwamen. De ramp was één van de aanleidingen om de burgerbevolking zoveel mogelijk te sparen door enerzijds massa-samenkomsten te verbieden en anderzijds hun evacuatie -vooral kinderen- naar minder gevaarlijke steden te bevorderen (zie „Ge-evacueerden in Opwijk” p. 71). Het hoogtepunt van de aanvallen situeerde zich in de periode februari-maart 1945. Op 16 februari 1945 kwamen 160 V1's vanuit drie richtingen. Uiteraard was ook de haven een belangrijk doelwit van de wapens. Een aantal inslagen -met belangrijke schade- had als gevolg dat voortaan minder munitie in Antwerpen gelost werd. Daarvoor maakte men voortaan gebruik van de havens van Oostende en Gent. Onder de dokwerkers heerste mede door de V-aanvallen grote onrust. Zo brak op 16 januari 1945 de eerste naoorlogse staking in de Antwerpse haven uit. Onder druk van de geallieerden beloofde de regering op 22 januari bibbergeld. Toen de mannen op 1 februari nog niets gekregen hadden, gingen ze opnieuw in staking. De geallieerden ontzegden daarop de toegang tot de haven aan de dokwerkers. Uiteindelijk kwam er een akkoord en kregen de dokwerkers de beloofde gevarenpremie.

Op Luik en omgeving sloegen 1.697 V1's en V2's in. Dat kostte het leven aan 1.035 mensen, bijna 2.000 werden gewond en 64.000 woningen, meer dan één op twee, werden beschadigd. Op het arrondissement Mechelen kwamen 445 V1's en 109 V2's neer. Het arrondissement Leuven kreeg 82 V1-bommen te verwerken. In de streek van Gent kwamen 11 V-wapens neer die in totaal 790 huizen vernielden of zwaar beschadigden. Ook in het verre West-Vlaanderen kwam wel eens V-Wapen neer. Alle bommen die vielen op „niet-strategische” plaatsen -dus ook die welke vielen op Opwijk's grondgebied- waren bestemd voor Londen, Antwerpen, Luik,... maar weken van hun geplande koers af of stortten door een technisch defect vroeger neer.

Uiteindelijk kwamen 6.448 Belgen en 882 geallieerde soldaten om door 8.661 V1 en V2's. De *Vergeltungswaffen* troffen 698 (toenmalige) Belgische gemeenten.

579. Onderrichtingen, „op verzoek van de geallieerde overheden”, van het Provinciebestuur aan de gemeentebesturen, dd. respectievelijk 12 december '44 en 22 maart '45, voor het geval Vliegende Bommen terecht komen op het grondgebied van de gemeente.

580. In het park van het kasteel van Kallenberg (Calmont), op de Kluisberg (bij Ronse) hadden de Duitsers een depot van V1's (waar waarschijnlijk ook een lanceringsinstallatie zou gebouwd worden). Om te beletten dat de tuigen intact in de handen vielen van het oprukkende 2de Brits leger, verwoestten de Duitsers ze zelf op zondag 3 september '44. De explosies waren enorm en de omgeving en het kasteel zelf werden grotendeels verwoest. Een 2-tal bommen ontsnapten toch aan de vernieling.

Le Soir Illustré van 4 oktober '44 en *Le Patriote Illustré* van 19 november '44 brengen hierover verslag, met indrukwekkende foto's van de verwoestingen en enkele detailopnamen van de niet-vernieetigde bommen.

581. Schema „De V1, het Duits vergeldingswapen. Vliegende Bom (FZG 76)”.

Lang voor de eerste V-bommen op Engeland neerstorten, waren de Britse geheime diensten al druk in de weer om zoveel mogelijk informatie in te zamelen over de Duitse „geheime wapens”. Al in augustus 1943 kregen de Britten foto's in handen van een FGZ 76 -zoals de V1 eerst genoemd werd- die tijdens een proefvlucht in Denemarken was neergestort. Dankzij alle informatie die hun uitgebreid spionagenet hen bezorgde, slaagden de Britten erin de V1 te reconstrueren.

Dit document is een Brits schema van een V1 met daarbij de vertaalde technische gegevens. (Reproductie)

582. Artikel „Dans le nid des robots. Les sirènes se sont tués!”, in *Le Soir Illustré* van 26 april 1945, met interessante gegevens en foto's van wat de geallieerden vonden op lanceerterreinen en transporten van de Vliegende Bommen (en van gasbommen).

583. *Gazet van Antwerpen* van vrijdag 15 december 1944 brengt een artikel „Het V-2 niet langer een „geheim wapen”. Alle technische gegevens gekend.” (Reproductie)

584. Foto's van Vliegende Bom V1, op een tentoonstelling kort na de oorlog.

585. Foto van Vliegende Bom V2, op een tentoonstelling kort na de oorlog.

Ook Opwijk, en vooral Droeshout, bleven niet gespaard van de vliegende bommen!

Niet minder dan acht V1's troffen Opwijk tussen 6 nov. '44 en eind maart '45. Alle vielen ze op landbouwgrond, geen enkele op weiland of op een gebouw. Er viel geen enkel dodelijk slachtoffer te betreuren.

De eerste viel te Droeshout op zondag 5 nov. 1944 nabij de kerk (Koekelberg) met 1 ernstige gekwetste, 4 huizen zo goed als vernield, 30 woningen vrij ernstig en kerk (waar juist 't lof aan gang was) en scholen matig. Er waren 75 lichtgewonden en 10 families dienden ondersteund. Van de kerk -waar op het moment van ontploffing 't lof aan de gang was-, werden al de ruiten langs de kant van de steenweg aan stukken. Ook de pastorie en de scholen leden behoorlijke schade.

De tweede te Droeshout-Mansteen in de nacht van 11 op dinsdag 12 dec, om 2 uur, op een veld achter de boerderijen Van der Stappen en Van der Borcht, met 1 zwaar gekwetste, 2 huizen vernield, 15 huizen vrij ernstig en 'n dertigtal lichtbeschadigd; acht families dienden ondersteund.

De derde te Droeshout-Langeveldstraat op woensdag 20 dec. om 21u30. Het pachthof van Nand De Bauw-Meysman (oud hof Vereertbrugghen, in huidige Langeveldweg oost) werd totaal verwoest, 22 huizen beschadigd en 7 families moesten ondersteund worden.

Glasscherven in de haver van Nand De Bauw maakte ze onbruikbaar zodat hij langs de gemeente speciale haverbonnen aanvraag.

De vierde te Droeshout op donderdag 25 jan. 1945 om 21u, in 't veld achter „Den Bareel” (tegen de grens met Baardegem, achter het Hof Van den Eede-zaliger, toen al eigendom COO-Opwijk). Er was weinig schade.

De vijfde en de zesde zijn met 'n tussenpauze van 'n half uur gevallen.

De vijfde op maandag 29 januari 1945 om 13u. te Droeshout achter Langeveldweg nabij de beek, met 14 woningen serieus beschadigd, enkele licht en ook met enkele lichtgekwesten.

De zesde om 13u30 omtrent de Steenweg naar Aalst aan de zagerij, met 40 woningen vrij ernstig beschadigd, een groot aantal woningen licht en 'n 7-tal licht-gekwesten.

De zevende viel op vrijdag 2 februari rond 10u op 't Eeksken midden op de 2de plek land links voorbij de spoorweg. De schade bleef gelukkig beperkt tot 'n 30-tal lichtbeschadigde huizen.

Volgens zegsman Jan Keppens uit de Pluimhofweg was de 7de op zijn plek land gevallen en heeft hij

de krater van ca. 10 m. doorsnede zelf met de schup gevuld.

De achtste is 'n 10 à 12 dagen later op de 2de plek vóór de spoorweg gevallen aan de beek op 75 m. vogelvlucht van de ander. Ook de gebruiker, 'n zekere Heirbaut uit de Lange Breesstraat Lebbeke heeft zelf de krater gevuld.

In de gemeentelijke briefwisseling is over de 8ste alleen sprake in 'n brief van 15 maart 1945 aan de Directeur-Generaal van de BNRO (betreffende inzamelingen voor de geteisterden van het land): „... *Thans moeten we hier nog aan toevoegen dat onze gemeente zelf reeds 8 maal door een vliegende bom is geteisterd geworden en dat meer dan 200 woningen ofwel vernield of zwaar of minder zwaar werden geteisterd, zodat alhier in ruime mate dient geholpen ...*”.

Mazenzele kreeg geen enkele vliegende bom te verwerken.

Ter vergelijking: op Asse vielen 4 of 5 V-bommen, op Baardegem 1 V1, op Lebbeke 1, op Buggenhout 3, op Merchtem 1 (Peizegem).

586. Tekst in het „dagboek” van pastoor Dierickx (Droeshout 11-9-1941 - 21-2-1950), over het neerkomen van Vliegende Bommen op het grondgebied van de parochie Droeshout.

Kopie ter inzage

Het Verzet ontwapend

Na de euforie van de Bevrijding volgde al vlug de kater. Productie en transport van voedsel en brandstof lieten te wensen over. Het volk morde. De meer dan 200.000 „weerstanders” onder wie 85.000 gewapend en waarvan een niet onbelangrijk deel onder communistische controle, baarde de geallieerden veel zorg. Wat konden de 6.000 nauwelijks gewapende Belgische rijkswachters daartegen doen? Het zou duren tot eind september vooraleer de Britten 10.000 geweren en 3.000 *stenguns* voor de rijkswacht parachuteerden op het vliegveld van Grimbergen. Dank zij deze wapens en door toedoen van de geallieerden werd het Verzet ontwapend.

Ondertussen bleef de politieke onrust duren. Een belangrijk deel van het Verzet had voor de tijd na de bevrijding gehoopt op een grondige wijziging van de samenleving. Het leek echter veeleer op een restauratie. Het *Geheim Leger*, dat men tijdens de oorlog in Londen niet echt vertrouwd had, ontwapende vanaf 15 oktober. Ook de *Groupe G* en de meeste andere bewegingen volgden. Tegen een beloning van duizend frank per wapen, werden heel wat vuurwapens ingeleverd. Het *Onafhankelijkfront* (O.F.) ging niet in op de oproep van 3 oktober van generaal Eisenhower. De generaal vroeg daarin om te ontwapenen en individueel aan te sluiten bij het

geregelde Belgische leger. Hij wilde een rustig hinterland. Het O.F. vroeg om „en bloc” toe te treden tot de krijgsmacht. De liberale minister van Defensie, Fernand Demets, stond dat niet toe. Daarna gaven de communistische ministers na een eerste naoorlogs partijcongres hun ontslag. Op 25 november 1944 probeerden verzetslui van het O.F. en een luidruchtige menigte, samen 10.000 mensen, door te dringen tot de neutrale zone met de kreet „*Demany au pouvoir.*” Een ministeriële wagen werd door de betogers in brand gestoken. De rijkswacht opende het vuur en 38 betogers bleven gewond liggen. Anderen beweren dat een granaat zoveel mensen verwondde. In tegenspraak met sommige krantekoppen van 's anderendaags, was er geen enkele dode te betreuren. Churchill sprak in het Brits Lagerhuis van een communistische poging tot staatsgreep in België. Een door de communisten op 28 en 29 november georkestreerd algemene staking van de administratie en de steenkoolmijnen kende geen succes. De communistische agitatie bezorgde de regering wel de nodige parlementaire steun om verder met bijzondere machten te regeren. Ondertussen schoof de regering de verkiezingen voor zich uit. Het zou duren tot 17 februari 1946 vooraleer de Belgen naar de stembus gingen. Dat was dan ook al geleden van 2 april 1938!

587. Pamflet „De democratische vrijheden van het land in het grootste gevaar!!! De regeering der financieriersbenden wil den weerstand ontbinden.”, tegen o.a. de ontwapening en demobilisatie van het Verzet, 1944. De tekst besluit met de oproep „Handen af, van den Weerstand!! Allen op tegen de besluiten der Belgische naziregeering.”. Uitgegeven door de Federatie zuid Oost Vlaanderen der Vlaamse Kommunistische Partij.

De na-oorlogse nationale politiek: vooral in het teken van de Koningskwestie en de Epuratie

De regering stond voor een immense taak. Naast de morele schade, het opruimen van de gevolgen van de collaboratie en het banditisme dat in de marge van de oorlog woekerde, waren er de enorme economische problemen. België had natuurlijk minder geleden dan tijdens de Eerste Wereldoorlog toen 18% van de nationale rijkdom verloren ging. Toch was nu ook 8 % van 's lands bezittingen stuk of verdwenen. Bijna een half miljoen gebouwen waren verwoest of zwaar beschadigd; 395 spoorwegbruggen en 623 gewone bruggen waren vernield, het spoorwegnet was op veel plaatsen onderbroken -samen 730 km- en de Duitsers hadden 905 locomotieven en ca. 65.000 wagons meegenomen en 60 % van de handelsvloot was gezonken of

gestolen. De veestapel was zo geslonken dat het tot 1949 zou duren vooraleer het peil van 1939, d.w.z. twee miljoen stuks, opnieuw bereikt werd. De industrie lag bij gebrek aan grondstoffen zo goed als plat.

Daarenboven wogen enkele zware politieke problemen op het bestaan van België. De belangrijkste betroffen de koningskwestie en de bestraffing van de collaboratie. Over beide problemen, doch vooral over het eerste, bestonden diepe meningsverschillen tussen de politieke partijen, zodat het land zeer moeilijk te regeren viel. Tussen 26 september 1944 -datum van de samenstelling der eerste naoorlogse regering en 16 juli 1951- datum van de definitieve troonafstand van koning Leopold III- heeft België niet minder dan 10 verschillende regeringen gekend. Op minder dan zeven jaar hadden driemaal landsverkiezingen plaats en daarbij nog een volksraadpleging om voor de koningskwestie een oplossing te vinden.

588. Bijzonder nummer van *Vrij Volk*, n.a.v. de feestdag van de Koning op 15 november 1944. Op de omslag het portret van Leopold III met bijschrift „Leve Leopold III”.

589. Affiche „Koningshulde”, uitgebracht onmiddellijk na de bevrijding van Leopold III in mei 1945. De affiche liegt er niet om: „Koning Leopold is bevrijd! De Heer zij geloofd en gedankt!”. (Reproductie)

590. De Nieuwe Gazet van 21 en 22 juli 1945 heeft het over „het rekvisitorium van den eersten minister tegen Leopold”, dat Van Acker opende met de woorden: „De koning heeft geen verraad gepleegd, doch enkel geloofd aan een Duitse overwinning”. (Reproductie)

591. Het sterk monarchistische weekblad *Vorst en Volk* reageert in de editie van 28 juli 1945 woedend en slingert „dictator Van Acker” toe: „De Koning heeft niet verraden, maar hij werd verraden”. De krant eist dreigend: „De koning terug, de politiekers buiten, of...”. (Reproductie)

592. De *Vooruit* van 28 juli 1945 voert als titel: „Triomfdagen voor de democratie. De Kamer keurt de regeeringsverklaring over de koningskwestie goed”. (Reproductie)

593. Pro-koning publikatie „Nadert België zijn einde? De «Koningskwestie» en het voortbestaan der Natie”, 1946.

594. Diverse pamfletten van de kerk t.v.v. Leopold III.

De parlementsverkiezingen van 17 februari 1946

- 595.** *Het Volk* van 10 januari 1946 bloklettert: „De kamers ontbonden door den Prins-Regent op voorstel van de regeering Van Acker. Verkiezingen op 17 Februari aanstaande”. (Reproductie)
- 596.** Affiche, dd. 18 januari 1946, met de bepalingen, op grond van art. 11 van de besluitwet van 19 september 1945 „Gevangenisstraf van 6 maanden tot 2 jaar, zonder uitstel”, voor al diegenen die als kandidaat of als kiezer deelnemen aan de eerstvolgende parlements- en provincieraadsverkiezingen en die zich schuldig gemaakt hebben aan politieke, economische of sociale collaboratie.
- 597.** Affiche (in meerdere delen) „Kiescollege van het arrondissement Brussel. Kamers der volksvertegenwoordigers. Verkiezingen van 17 februari 1946.”, dd. 31 januari 1946.
Het deel „Candidaten voor de werkelijke mandaten en opvolgers” ontbreekt.
- 598.** Tweetalige affiche „Bijeenroeping der Kiezers van het arrondissement Brussel” voor de verkiezingen voor de Wetgevende Kamers (Kamer en Senaat) van 17 februari 1946, met de „Tabel aanduidende voor het kieskanton Asschè, de samenstelling der stemafdelingen en de lokalen waar de stemming zal geschieden.”, dd. 4 februari 1946.
Voor Mazenzele was er één enkel kieslokaal, in de gemeentjongensschool. Opwijk had 5 kieslokalen, 3 in de gemeentjongensschool (Centrum) en 2 in de meisjesschool.
- 599.** CVP-affiche „Wie zal België wederopbouwen?”.
Zowat anderhalf jaar na de bevrijding mocht de (mannelijke, de vrouwen kregen pas landskiesrecht vanaf 1949) Belgische kiezer terug naar de stembus. De katholieken waren sinds de stichting van de CVP in augustus 1945 buiten de regering gebleven en gingen de stembusgang met vertrouwen tegemoet. Met affiches zoals deze wierp de CVP zich op als de partij die het verwoeste land opnieuw naar de welvaart zou leiden. De verkiezingen waren een succes, maar toch zou het nog meer dan een jaar en vier regeringen duren voor de Belgische regering CVP-

ministers in haar rangen telde. (Reproductie)

- 600.** *De Nieuwe Standaard* van dinsdag 19 februari 1946 brengt de uitslag van de verkiezingen onder de titel „De C.V.P. verovert 92 zetels. De liberalen zwaar gestraft. - De U.D.B. behaalt 1 zetel. C.V.P. naar de meerderheid in den Senaat?”. De krant meldt ook de ontslagname van de regering Van Acker en de aanduiding van August De Schrijver als informateur. (Reproductie)

De provinciale verkiezingen van 24 februari 1946

Deze verkiezingen hadden dus één week na de parlementsverkiezingen van 17 februari plaats.

- 601.** Tweetalige affiche (in meerdere delen) „Centraal Arrondissementsbureau van Brussel. Provinciale verkiezingen van 24 Februari 1946. Tabel der lijsten welke zich tot een groep verbinden”, dd. 14 februari 1946.
- 602.** Vervoerbewijs voor de spoorwegen voor van Albert H. Sturte., die van Zottegem moest komen kiezen naar Opwijk, en voor Frans Emmerechts die in Merchtem verbleef, beide dd. 6 februari 1946.

Nederlandse kinderen in Opwijk

In het voorjaar van 1945 verbleven, door toedoen van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn, in Opwijk enkele tientallen 10 tot 12-jarige Nederlandse kinderen (Eindhoven, Breda, Tilburg, Geldrop), die na de hongerwinter 1944-'45 in Holland, hier in Opwijkse huisgezinnen gastvrij opgenomen om te recupereren.

- 603.** Enkele formulieren „Bewijs Model C” als „getuigenis zijner verklaring op het vreemdelingenbureau”, dus een soort voorlopige verblijfsvergunning, geldig voor 3 maand. Deze documenten, afgeleverd door de Opwijkse politiecommissaris, met pasfoto van het kind, lieten toe de noodzakelijke documenten voor de ravitaillering voor de personen in kwestie te bekomen. De kinderen kwamen in België in maart en april 1945. Zij werden ingeschreven in het Opwijkse vreemdelingenregister.
- 604.** Verklaring van gezinshuisvesting door het gezin Van den Branden (Stationsstraat) voor het kind Antonius Scholmeyer (Eindhoven), dd. 6 april 1945.

- 605.** Kennisgeving door het Consulaat-generaal der Nederlanden, dd. 13 april '45, dat het kind Antonius Scholmeyer, verblijvend in het gezin Van den Branden (Stationsstraat), naar Nederland wenst terug te keren.

De slachtoffers - algemeen

WO-II liet diepe sporen na: er waren veel slachtoffers -vooral onder de burgerbevolking- en het land was materieel sterk verarmd.

Vooraf het eerste en het laatste jaar van de oorlog hadden veel mensenlevens geëist.

De achttiendaagse veldtocht in mei 1940 kostte aan 5.481 militairen en 6.552 burgers het leven. De geallieerde bombardementen, als voorbereiding op de landing en de Bevrijding, hadden 6.500 mensen gedood. Tijdens de Bevrijding waren ook zo'n 3.000 mensen omgekomen; 17.000 verzetslui en politieke gevangenen kwamen om in de strijd, als gijzelaar, in de kampen, opgehangen, onthoofd of gefusilleerd; 28.501 joden die in België leefden, verloren het leven. Van de Belgische strijdkrachten in Groot-Brittannië, Groepering Bevrijding, SAS, Commando's, RAF en Navy sneuvelden 1.170 militairen en zeelui.

Het maximaal aantal doden in België door de lynchende menigte en door mishandeling tijdens internering (100) en terechtstelling na een gerechtelijke procedure (242) samen met de terreur van het Verzet (1.137) blijft nog altijd ver onder het leed door de Duitsers en hun „trawanten" aangericht. Natuurlijk vergoelijkt het ene het andere niet. De democratie mag zich niet op één lijn stellen met een totalitair regime dat berust op een fundamentele miskening van de mensenrechten.

- 606.** „Onze gefusilleerden", in *Strijd*, uitgave van het *Onafhankelijkheidsfront* - Dendermonde, 1 november 1944.
Antoine Hannoset is de vader van Opwijkenaar Dr. Hannoset.

De oorlog herdacht

- 607.** Foto's van de stoet „De Klei viert een Vaderlander", van aan 't station naar de Klei, bij de terugkeer van soldaat Jozef Van Droogenbroeck (die sinds '40 in Engeland zat), begin juli '45.

Wijding en overhandiging van de vlag van het Geheim Leger

Zaterdag 21 juli 1945, de eerste Nationale Feestdag na de bevrijding, werd te Opwijk de vlag van het „Geheim Leger" (o.l.v. Jean Meysman), gewijd.

Op 5 augustus was er dan de plechtige overhandiging met defilé. Om 10 uur droeg men 'n plechtige Hoogmis op. Een Vlaamse afdeling, vooral Opwijknaren, en een Waalse afdeling waren aanwezig. Na de mis ging men naar de Markt waar Majoor Van Bever (in aanwezigheid van Kolonel Gonzé), onder het spelen van de „Brabançonne", de vlag plechtig overhandigde aan de Droeshoutse weerstander Jean Meysman. Na een paar toespraken ging het in defilé naar het kerkhof waar aan het monument ruikers neergelegd werden voor degenen die, tijdens de twee oorlogen, vielen, voor Vorst en Vaderland.

's Avonds was er een groot bal ten voordele van het Geheim Leger in de zaal van Eugeen De Pauw (Gasthuisstraat). Bij Frans Van der Stappen (Zaal Olympia, „bij Noëlle") vond er een tegenbal plaats. Bij „Geen" waren de Belgen baas, bij Van der Stappen waren Schotten (die van Baardegem?) van de partij. Bier en druppeltjes maakten de hoofden heet met als gevolg dat het op een vechtpartij uitliep tussen Belgen en Schotten. Een paar revolverschoten werden gelost en naar 't schijnt werd een Schot ernstig gekwetst.

- 608.** Foto bij de overhandiging van de vlag.
Links Jean Meysman, midden Leon Plas), rechts majoor Van Bever.
- 609.** Kader met 17 foto's van de plechtigheid op 5 augustus 1945.

Oudstrijders en -verenigingen

- 610.** Brieven van het Ministerie van Landsverdediging, dd. respectievelijk 14-11-'46, 18-11-'46, 12-5-'47 'n 25-6-'47, aan het Opwijkse gemeentebestuur, over uitreiking van eervolle onderscheidingen aan de nabestaanden van de Opwijkse gesneuvelde F.C. Boogmans (2 brieven), A. Cool en J.J. Teirlinck.
- 611.** Uitnodiging van de Harmonie „De Volherding" aan haar (spelende- en bestuurs)leden voor de plechtigheid bij de overhandiging van een vaandel „oorlogsinvaliden 1914-'18 en 1940-'45".
- 612.** Foto's bij de overhandiging en inhuldiging van de vlaggen Nationale Strijdersbond en Oorlogsinvaliden 1914-'18 en 1940-'45 aan het Opwijkse gemeentehuis, zondag 10 november 1946.
Wij herkennen respectievelijk Mon Van Mulders en Jef Van Ransbeeck (foto met vlag in 't midden) en Jef Semal, Jozef Ver-eertbrugghen, Alfons Moens en Jozef De Vos. (foto met gevel gemeentehuis).

- 613.** Groepsfoto van de Opwijkse afdeling van de Oorlogsinvaliden en Nationale Strijdersbond - afdeling Opwijk- met oudstrijders 1914-'18 en 1940-'45, rond hun verenigingsvlag, voor hun lokaal aan het stationsplein (café Van Baelen), kort na WO-II.
- 614.** Foto bij een huldiging aan het graf van weerstander O.M.B.R. Louis Léo Gauchez op het Opwijks kerkhof. Louis was één van de dodelijke slachtoffers bij het bombardement in en rond de Brusselse Masuistraat op 11 mei 1944 (zie „Bombardement Schaarbeek 11 mei 1944" p. 74).
- 615.** Kopie van een brief van het Opwijks gemeentebestuur aan Jean Meysman, voorzitter van de Plaatselijke Afdeling van het Geheim Leger, dd. 14 juni 1951, betreffende principieel besliste maatregelen i.v.m. de herdenking van de oorlogsslachtoffers.
- 616.** Foto bij een ontvangst van de Invalidenbond en Nationale Strijdersbond Opwijk in de voormalige tuin van het Opwijks gemeentehuis.
- 617.** Foto's bij een ontvangst van Opwijkse V.O.S.-bestuur op het gemeentehuis 1977 of '78.
- 618.** Foto's bij de wijding van de „nieuwe" vlag Oorlogsinvaliden en Nationale Strijdersbond Opwijk, in de Sint-Pauluskerk op 24 september 1983 en foto's bij de plechtigheid aan het monument aan 't kerkhof.
- 619.** Vlaggen Nationale Strijdersbond en Invalidenbond Opwijk.
- 620.** Nieuwe V.O.S.-vlag.

Vriendenkring van Oud-Strijders Droeshout

Gesticht in 1950, onder impuls van advocaat Stienon, Jean Meysman en enkele andere oud-strijders. In 1953 telde men reeds 18 leden - oud strijders 1914-'18 en een veertigtal 1940-'45.

- 621.** Diverse stukken uit het verenigingsarchief: reglement, rekeningen, documenten i.v.m. aankoop van de vlag (1960),...
- 622.** In januari 1970 ontvingen de oud-strijders, door toedoen van de vereniging en van het gemeentebestuur, de brevetten van hun eretekens en werden zij ingeschreven op hun strijderskaart 1940-'45. Op zondag 3 oktober 1971 ontvingen zij dan de eretekens uit handen van burgemeester

Leo Meersman tijdens een ontvangst op het Opwijkse gemeentehuis.

- groepsfoto bij de ontvangst, in de tuin van het gemeentehuis
- strijderskaart van ?, en ereteken
- persartikelen „Eretkens voor oud-strijders uit Droeshout" en „Ontvangst Droeshoutse oud-strijders" in *De Galm* van 9 oktober 1971.

- 623.** Recente lijsten met samenstelling bestuur, leden oudstrijders, gesneuvelden 1914-'18, gestorven als oud-strijder 1914-'18, gestorven als oudstrijder 1940-'45, gestorven in bevolen dienst, gestorven als opgeëiste en gestorven als lid van de Weerstand.

- 624.** Verenigingsvlag 1960.

Herdenkingsmonumenten

Droeshout

Bij de vergroting van het kerkhof Droeshout in 1959 bouwde men ook een nieuw monument voor de gesneuvelde oudstrijders op het kerkhof, waarin de naamplaat uit de Mariagrot (tussen de kerk en de vroegere meisjesschool, achter de pastorie, afgebroken in 1968) werd verwerkt.

- 625.** Recente foto van het monument voor gesneuvelden op het kerkhof Droeshout, waarop geen namen van slachtoffers van WO-II voorkomen.
- 626.** Recente foto's van enkele grafzerken van overleden oudstrijders, weerstanders, weggevoerden en andere oorlogsslachtoffers,...

Opwijk

Na WO-I plaatste de gemeente op de Singel een monument voor de gesneuvelden (kunstwerk van beeldhouwer Pieter Bracke en architect Creten). De ingehuldigd greep plaats op 31 oktober 1920. Bij de aanleg van het nieuw kerkhof, eind jaren '30, werd het monument naar daar overgeplaatst. Op de sokkel zijn namen van de gesneuvelden van beide oorlogen geschreven.

In 1972 werd een nieuw monument gebouwd, tegen de kerkhofmuur langsheen de Ringlaan. De namen van de gesneuvelden 1914-'18 en van de gesneuvelden 1940 (m.i. Maurice Lanckmans) en van de door de Duitsers omgebrachte verzetsman René Saerens zijn er op aangebracht.

- 627.** Enkele persartikelen rond het nieuw monument der gesneuvelden te Opwijk, 1972.
- 628.** Recente foto van het oud (op het kerkhof) en van het nieuw monument der gesneuvelden.
- 629.** Recente foto's van enkele grafzerken van gesneuvelden, oudstrijders, weerstanders, weggevoerden en andere oorlogsslachtoffers,...

Mazenzele

- 630.** Foto's van het oude herdenkingsmonument voor de slachtoffers van WO-I voor de kerk van Mazenzele, verwijderd in 1965.
Men ziet op de foto's nog sporen van de klauwende leeuw die de (Duitse) adelaar vernietigt. De Duitsers verwijderden dit stuk in het begin van WO-II!
- 631.** Recente foto van het monument van Mazenzele, met de namen van militaire en burgerslachtoffers van 1914-18 en 1940-'45.

Huldigingen en herdenkingen

- 632.** Foto met burgemeester Leo De Nil bij een 11-novemberherdenking voor de slachtoffers van beide wereldoorlogen, aan het monument in Mazenzele.
- 633.** Enkele foto's van de 11-november herdenking 1988 vóór het monument van de gesneuvelden, aan het kerkhof van Opwijk.
- 634.** Affiche en uitnodigingsdrukwerk voor de huidige tentoonstelling.

Kunst uit oorlogstuig

- 635.** „Vrede“: 'n schrapnel uit het bovenste van een obus
- 636.** „Oorlogsbord“: het onderste van 'n obus (schrapnel) in de vorm van een bord.

De oorlog bezongen

- 637.** Diverse liedjesteksten van onder en na de oorlog, over toestanden van tijdens de bezetting en het oorlogsgebeuren.

Cat. 608

IX. TERUG NAAR HET GEWONE LEVEN

- 638.** 't Kloksken - K.S.A.-blad van Opwijk, 2de jrg. (1945), nummers 3, 5 en 7.
- 639.** „De Boerin” -maandblad van de Boerinnenbond Leuven- van juni 1945 (33ste jaargang), met een editoriale bijdrage „Vrede!” met een duidelijk pleidooi ten voordele van koning Leopold III.
- 640.** Enkele nummers van *De Boerin*, 1945 en 1946.
- 641.** *Zonneland* van 26 mei 1946. Speciaal nummer n.a.v. het Jubelfeest Luik 1246-1946.
- 642.** Enkele nummers van het vrouwenweekblad *Libelle*, 24 mei en 6 sept. 1946.
- 643.** Enkele nummers van *Ons Volk* van na de bevrijding, waarin uiteraard nog menigmaal teruggeblikt wordt naar de bezettingsjaren, de oorlog en zijn nasleep, 1944, '45 en '46.
- 644.** Op de vergadering van 8 september 1944 besloot de Studiekring van Mazenzele een eigen maandblad uit te geven, te verspreiden onder alle leden en oud-leden. Het eerste nummer verscheen op 18 sept. '44 en verspreid op 80 exemplaren. We zien hier de eerste paar nummers van *De Studiekringer*. Het beginartikel van het allereerste nummer kreeg als titel mee: „Weer vrij”, en was van de hand van voorzitter Leo De Nil. In de eerste nummers lezen we meermaals diverse zaken i.v.m. de oorlogsomstandigheden en zijn nasleep.

Parochieblad Opwijk

- 645.** Op zondag 6 mei 1945 verscheen het eerste nummer van het *Parochieblad - Weekblad voor Opwijk St.-Paulus, - Droeshout en Nijverseel*. We zien hier de voorpagina van het 2de en het 3de nummer van de eerste jaargang, respectievelijk van 13 en 20 mei 1945. In het nummer 2 staat een onvolledige lijst afgedrukt van personen die nog in Duitsland verblijven.

In het nummer 3 zien we de mededeling dat de St.-Pauluspaardenprocessie terug, na 5 jaar, heringericht wordt.

Besluitwet van 28 december 1944: een nieuw stelsel van sociale zekerheid

In september 1944 waren er 100.000 werklozen, in oktober was dat reeds opgelopen tot 300.000 en dat in een samenleving waar slechts weinig vrouwen uit werken gingen en de schoolplicht beperkt was tot 14 jaar. De lonen waren totaal uitgehold door de Duitsers die een enorme inflatie op gang gebracht hadden. De vakbonden lieten zich niet verrassen door het machtsvacuüm. Op 4 september 1944 kwam het dagelijks bestuur van het ACV (*Algemeen Christelijk Vakverbond*) bijeen en publiceerde meteen een manifest. Zou het al onmiddellijk tot een confrontatie komen? Tijdens de oorlog hadden links en rechts elkaar gesteund in de strijd tegen de bezetter. Patroons en syndicale leiders waren vrienden geworden.

De botsing moest vermeden. Het overlegmodel diende te zegevieren. Daarom besloten patroons en vakbonden op 16 september een loonsverhoging van 40 % toe te kennen. De mijnwerkers kregen daar bovenop een toeslag van 20 %. Dezelfde dag deed de socialistische vakbondsleder Louis Major een oproep tot de arbeiders om te stoppen met feesten en opnieuw aan het werk te gaan.

Om de sociale vrede te waarborgen, verschenen op 28 december 1944 de wetten op de sociale zekerheid. Voortaan was er een verplichte verzekering voor ouderdom, ziekte, invaliditeit en werkloosheid. De kas werd bovendien gespekt door bijdragen van werkgevers en overheid. Ook voorzag men aangepaste kinderbijslagen en vakantiegeld. De RMZ (*Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid*) was geboren.

Vernieuwd na-oorlogs Opwijkse verenigingsleven

CVP-Opwijk

Vanuit de arbeidersorganisaties kwam de stimulans om plaatselijke afdelingen op te richten van de in 1945 opgerichte Christelijke Volkspartij. In Opwijk ontstond de afdeling grotendeels langs de christelijke werklieden omdat zij de sterkste organisatie was. Direct werd zij gesteund door de plaatselijke Boeren-

gilde, die ook een vrij groot ledenaantal bezat. De voorbereiding van de echte oprichting van de afdeling verliep uiteraard ook via contacten en vergaderingen buiten Opwijk, in Brussel bij de kersverse Christelijke Volkspartij en bij zuster afdelingen van omliggende gemeenten. Bij de eerste voorbereidende vergaderingen in Opwijk waren ook de toenmalige oppositieleiden betrokken. Uiteindelijk was het de bedoeling, vooral van uit het Nationaal Verbond om alle katholieken samen te brengen op één CVP-lijst. De Opwijkse oppositie-leden haakten echter al snel af, om diverse -soms persoonlijke- redenen.

Voor de echte stichting had men eigenlijk niet veel tijd meer. De afdeling moest op poten staan vóór de gemeenteraadsverkiezingen die gepland waren voor oktober 1946. De nieuwe afdeling wenste daar met een eigen lijst, onder de naam CVP, op te komen.

Op een algemene ledenvergadering werd een 12-koppig bestuur gekozen met als eerste voorzitter Hubert De Smedt.

Voor de gemeenteraadsverkiezingen van okt. 1946 stelde men een lijst samen, waar ook jongeren aan bod kwamen, naast mensen uit alle wijken en standen en die konden stemmen halen. Dat waren: Gustaaf Vanderstraeten en Jozef Van Biesen (namens de Boerengilde), Jozef Van Mollem (muzikant, pompier en schutter), Frans Berghman en Jozef Vermeiren (namens de parochiale verenigingen), Edward De Vos (Droeshout, bakker), Paul Vermoesen (van de Nijverseelse zangsociëteit en handelaar in fruit en cider), Alfons De Geest (secretaris van de landbouwverenigingen, politiek gevangene en oudstrijder 14-18), Adolf Houthuys (politiek gevangene) en Jozef Vereetbrugghen (graag geziene figuur, veearts en ervaren in de gemeentepolitiek). Hij was dus de enige kandidaat die ook nog vóór de oorlog op de lijst stond (en trouwens toen effectief als raadslid verkozen).

646. Persbericht 12 april 1946, na een „welgelukte” ledenvergadering van de plaatselijke CVP-afdeling op zondag 7 april 1944. Sprekers: Fr. Stockmans en CVP-senator De Coene.

Op de vergadering werd een bestuur gekozen: F. Berghman, L. Buggenhout, A. De Geest, E. De Geest, H. De Smedt, A. Houthuys, P. Maervoet, J. Meysman, J. Van Biesen, J. Vereetbrugghen en P. Vermoesen.

647. CVP-lidkaart 1946 (kopie) van Jan Meersman, vader van de latere burgemeester Leo Meersman.

KWB-Opwijk

Het prille begin van de Opwijkse KWB, verteld door de pioniers Frans Berghman en Paul Van Buggenhout:

Eigenlijk bestond de KWB noch voor noch officieel tijdens de oorlog. De leden noemden zich „Studiekringen”. Het A(lgemeen) C(hristelijk) W(erkersverband) kreeg verbod van de bezetter nog activiteiten te ontplooiën en zo ontstond als surrogaat op het einde van 1941 de K(ristelijke)W(erklieden)B(ond) zonder bij naam genoemd te worden.

Opwijk was opgedeeld in „Studiekringen” die in een viertal wijken doorgingen. De voornaamste ACW-kernen -want dat waren ze tenslotte- situeerden zich op de Klei, het Centrum, het Neerveld en 't Eekskén. In 1943 telden de 4 wijken samen 49 leden.

Tijdens de bezetting kwamen ze her en der samen tot in pakhuizen -tussen de zakken van de Boerenbond- toe. Ze werkten onder de dekmantel „Het Werk van den Akker” dat zijn bedrijvigheid hoofdzakelijk in de St.-Pauluszaal uitoefende. Hier sprak men dan af voor de volgende vergadering.

Deze „Studiekringen” werden wel schuin en argwanend bekeken. Met de bezetter zijn nooit moeilijkheden van betekenis geweest, wel met de plaatselijke collaborateurs. Schepen Moerenhout o.a. vond dat het gevoel van die mannen maar eens moest gedaan zijn.

Volgens onze zegslieden mocht de oorlog toch niet veel langer geduurd hebben of daar kwamen moeilijkheden van. De Weerstand, het Geheim Leger, wist dat ze op deze clandestiene studiekekringen konden steunen. Bij de bevrijding op 4 sept 1944 telden ze 100 leden. Deze studiekekringen zullen geruisloos opgaan in de schoot van de uit de catacomben komende KWB.

Sterrenregen

Op 10 september 1946 besloot men tijdens de leidersvergadering van de Studiekekring (gesticht in 1941 door pastoor Dierickx) tot de oprichting een „toneelkring”. De grondregels werden goedgekeurd op de stichtingsvergadering van 13 september 1946. Eerste voorzitter was Jozef Vermeir. Schatbewaarder: Frans Blanckaert; schrijver: Michel Lodens; organisatoren: Jozef Vermeiren en Jan Wauters; Studiekekring vertegenwoordigers of raadsleden: Adolf Meysman en Frans Van der Borght. Proost: pastoor F. Dierickx. Achtereenvolgende voorzitter: Jozef Vermeir, Michel Lodens, Pierre Heyvaert, Marcel Hermans en Willy Segers.

De eerste toneelopvoering greep plaats op 25 en 29 december 1946 met het stuk „Napoleon IV”, een blijspel in 3 bedrijven. Acteurs: Adolf Meysman, Jan Wauters, Paul Van Campenhout, Alfons Uyttersprot, Theo Laurent, M. Loetens, Frans Blanckaert, René Legroux, Philip Heyvaert, Théo Meysman, Edward de Vos en 2 figuranten.

648. Grondregels voor de opbouw van een toneelvereniging - Verslag van de leidersvergadering Studiekekring van 10 sept. 1946.

- 649.** „Reglement van den toneelkring Sterrenregen”, opgesteld en goedgekeurd tijdens de vergadering van 18 september 1946.
- 650.** Lijst met bestuursverantwoordelijkheden 1946.
- 651.** Foto van pastoor Frans Dierickx, medestichter, eerste proost en regisseur-adviseur van Sterrenregen.
- 652.** Programma van de eerste toneelavond van Sterrenregen, met o.a. de opvoering van het blijspel „Napoleon IV”, op 25 en 29 december 1946.

25 jaar Christene Vrouwengilde Opwijk

De Christelijke Vrouwengilde van Opwijk St.-Paulus ontstond op 9 januari 1909. Wegens de oorlogsomstandigheden kon de jubelviering 25 jaar Gilde (1918-'43), aanvankelijk voorzien voor 29 augustus '43, niet doorgaan en zo verdaagd tot na de oorlog. De viering had dan plaats op 29 september 1946. In 1944 hield de Gilde ook geen feestvergadering.

De jaarleuze van het eerste na-oorlogse werkjaar was ook veelbetekenend: „Wij bouwen voor nieuwe tijden”. Eerw. Pater Spanhoven (Asse) gaf een voordracht rond dit thema op de Algemene Vergadering van zondag 25 maart 1945.

De Opwijkse Gilde, zoals de ganse Boerinnenbond, nam ook een uitgesproken standpunt in tijdens de Koningskwestie. Zij stuurde een telegram van huide en trouw aan Leopold III. De algemene vergadering van 27 mei '45 stond ook in het teken van de vrede met een duidelijk eerbetoon aan de vorst.

Het eerste na-oorlogskoffiefeest vond plaats op 23 mei 1946.

- 653.** Geopend verslagboek 1933-'54 van de Vrouwengilde, met links nog het laatste deel van het „Verslag over het 28-jarig bestaan van de Vrouwengilde”, door M. Geurickx, 29-9-'46 en daaronder het „Verslag over de plechtige jubelvergadering van Zondag, 29 september 1946”, door de verenigingsschrijfster Julie Moens, 2-10-'46.
- 654.** Divers verenigingsdrukkwerk rond de zilveren jubileumviering van de Gilde.

Opwijkse actualiteit en varia

- 655.** Persartikel 6-2-1946 „Overstromingen te Opwijk” (maandagmorgen 4 februari, Kluisbeek Kalkestraat).

Jubileumfeest parochie Droeshout

Bij het vijftigjarig bestaan van de parochie Droeshout St.-Jozef celebreerde Mgr. Suenens, toen hulpbischop van Mechelen, een plechtige kerkwijding op 2 september 1946.

Op zondag 1 september 1946 ging een jubelstoet uit om het 50 jarig bestaan van de parochie te vieren en was er een Vlaamse kermis.

- 656.** - jubelstoet op 1 sep. '46: programma
- foto bij de plechtige kerkwijding op 2 september
 - spijskaart van het feestmaal aangeboden op 2 september, na de plechtige kerkwijding.

De gemeenteraadsverkiezingen van 24 november 1946

Opwijk

3 partijen dienden zich aan:

Lijst nr. 1, socialisten en communisten onder de naam „Het democratisch blok van minbedeelden van Opwijk”, behaalde 7,01 % van de stemmen en geen zetel (zoals trouwens ook niet in 1926, 1932 en 1938).

De lijst nr. 2, de nieuwe partij CVP maar toch ook de erfgenaam van de vroegere katholieke partij, verloor de macht, met 39,17 % van de stemmen en 4 zetels (Hubert De Smedt, Frans Berghman, Jozef Vereertbrugghen en Fong De Geest).

De lijst nr. 3, „Door het Volk - Voor het Volk” (notaris Wijnants-Gust Heyvaert), behaalde de absolute meerderheid, met 53,83 % van de stemmen en 7 zetels (Victor Wijnants, Gust Heyvaert, Dr. Jan De Smet, Fil September, Frans Ringoot, Henri Van Rossem en Jozef Sernal).

Men vergeleek de uitslag met deze van de kiezing van 1919, toen de lijst van Dokter Wijnants (oom van notaris Wijnants)-Gust Heyvaert eveneens de absolute meerderheid verwierf met 6 zetels op 11.

Politieke rivaliteit tussen de „lijst De Smedt” en de „lijst dokter Wijnants-Gust Heyvaert” was, gedurende de twee wereldoorlogen, een constante in de verkiezingsperiode. Maar nu kwamen andere factoren de kiesstrijd beïnvloeden.

De vrijgevigheid van notaris Wijnants (in hout en in geld) ligt nog in de herinnering van een aantal Opwijkse kandidaten. Andere populaire kandidaten waren o.a. Gust Heyvaert die de mensen aan het werk kon zetten in zijn „blauw” fabriek en zo rivaliseerde met de „katholieke brouwerij”, Fil September (Singel), de „facteur”, die in de afgelegen wijken het pensioen uit zijn eigen zak voorschoot (de pensioenen werden officieel toen slechts in de post uitbetaald, en niet thuis). De lijst van notaris Wijnants was een verzame-

ling van populaire, graag geziene figuren, die juist na de oorlog in de smaak van de kiezers viel.

Ook het „anti-stoasens“-effect heeft meegespeeld. Invloed, macht, aanzien, geld, politieke beslissingen (o.a. op het sociaal-economisch terrein) wekten al of niet gerechtvaardigde interpretaties en tegenreacties op.

Notaris Victor Wijnants fungeert als burgemeester en Gust Heyvaert en Jozef Semal als zijn schepenen. In maart 1948 ondertekende notaris Wijnants voor de laatste maal als burgemeester het verslag van het College. In 1949 volgde dokter Jan De Smet hem op als burgemeester.

657. Divers verkiezingspropagandadrukwerk van elk van de 3 partijen.

658. Programma bij de inhaling van burgemeester Victor Wijnants op zondag 13 april 1947.

659. Uitnodiging van de Harmonie „De Volherding“ aan haar (spelende- en bestuurs)leden voor een serenade aan de nieuwe burgemeester V. Wijnants.

660. Foto's, rouwbrieven, bidprentjes,... van de mensen die vanaf 1947 het gemeentebestuur vormden.

Mazenzele

Onder stimulans van Jozef Van de Velde, gemeentesecretaris, en Maurits Heuninckx fuseerden na de oorlog de twee bestaande muziekverenigingen -de „Moeters“ en de „Dwingers“. Dit feit samen met de invloed van pastoor Willems leidden tot de oprichting van een nieuwe politieke „partij“. Ondermeer omdat verscheidene plaatselijke politici ondertussen verdwenen waren, bestond de nieuwe „groep“ (want zo noemden de Mazelaars het nu) voor een groot deel uit nieuwe personen. Deze groep van Jozef

Sablon won acht van de negen zetels (Judo De Mol, Nicolaas Verdoodt, Louis De Boeck, Jan De Nil, Jozef Sablon, Frans Sablon, Leonard Van der Borcht en Petrus Van den Eede). Niet iedereen had zich blijkbaar bij de verzoening neergelegd, want Jan Van Eycken, een alleenstaand kandidaat, behaalde ook, met een behoorlijk aantal stemmen, zijn zetel. Burgemeester Jan De Nil en de neven Jozef Sablon en Frans Sablon als schepenen bestuurden voortaan 't naoorlogse Mazel.

661. Proces-verbaal van „Benoeming en aanstelling der Schepenen en eedaflegging der Gemeenteraadsleden.“, 18 januari 1947.

662. Akte van eedaflegging, van schepen Jozef Sablon (° Mazenzele 14-3-1897), 18 januari 1947.

663. Akte van eedaflegging van enkele gemeenteraadsleden, 18 januari 1947. Let wel: Nicolaas Verdoodt legde de eed af als raadslid en niet als schepen zoals nog verkeerd op het document vermeld staat.

664. Foto's, rouwbrieven, bidprentjes,... van de mensen die vanaf 1947 het gemeentebestuur vormden.

665. Foto bij de inhaling van burgemeester Jan De Nil, 1947.

Nationale en internationale actualiteit 1945 en 1946

666. Selectie van kranten en weekbladen die in hun hoofdartikelen de grote nationale en internationale actualiteitspunten van 1944-'46 naar voor brengen. (Originelen en reproducties)

AANVULLING

Na de samenstelling van de catalogus kregen we nog divers tentoonstellingsmateriaal ter onzer beschikking. Deze documenten en voorwerpen zijn wel tentoongesteld.

Anderzijds zijn er enkele stukken vermeld die ons uiteindelijk niet bereikten.

Kroniek

1938

3 januari: Ingebruikname van de nieuwe gemeentelijke jongensschool Nijverseel.

4 februari: Duitsland: Hitler ontslaat de leger-top en neemt het opperbevel over.

7 februari: België: oprichting van de Nederlandse en Franse cultuurraden.

20 februari: Duitsland: Hitler beklemtoont in de Rijksdag de noodzaak om de 20 miljoen Duitsers buiten de grenzen van het Rijk te beschermen.

12 maart: Duitse troepen rukken Oostenrijk binnen zonder dat tegenstand geboden wordt.

16 maart: België: Koninklijk Besluit tot oprichting van de Koninklijke Vlaamse Academie Letteren en Schone Kunsten.

15 april: Spanje: nationalistische troepen bereiken bij Vinaroz de Middellandse Zee, waardoor het republikeins gebied in tweeën wordt gedeeld.

26 april: Duitsland: verordening over de aangifte van Joodse vermogens.

22 en 29 mei: Viering 100 jaar *Harmonie De Volherding*.

22 juni: Duitsland. Invoering van een algemene arbeidsdienstplicht (bouw van de Siegfried-lijn).

15 juli: Oprichting voetbalclub S.K. St.-Paulus Opwijk

25 juli: Duitsland: beroepsverbod voor joodse dokters, twee maanden later voor joodse advocaten.

27 juli: Brussel, Kruidtuin: leden van het Nationaal Legioen plunderen en verwoesten een anti-fascistische tentoonstelling.

30 juli: België: wet op het taalgebruik in het leger.

8 augustus: Mauthausen. Begin van de bouw van het eerste concentratiekamp in ex-Oostenrijk.

September: Start van „Vrije kosteloze vakhuishoudschool voor volwassenen” te Opwijk.

3 september: Inwijding nieuwe schoollokaten van de vrije meisjes- en kleuterschool Nijverseel.

5 september: Overlijden van pastoor J.J. Pissens van Mazenzele.

15 september: Berchtesgaden: Hitler eist de aanhechting van Sudetenland bij Duitsland.

24 september: Frankrijk roept reservisten op.

27 september: Gedeeltelijke mobilisatie van België (100 tot 300.000 soldaten) en Groot-Brittannië (Navy).

29 september: Hitler, Mussolini, Daladier en Chamberlin ondertekenen het Verdrag van München (overdracht van Sudetenland aan Duitsland). Duits-Engelse niet-aanvalsverklaring.

1 oktober: Tsjechoslowakije: Duitse troepen rekken het Sudetenland binnen.

9 oktober: Aanstelling en inhuldiging pastoor Adolf Willems te Mazenzele.

6 oktober: Polen krijgt het gebied van Teschen.

13 oktober: Opening van een deel van de autosnelweg Brussel-Antwerpen (tot Londerzeel).

16 oktober: Gemeenteraadsverkiezingen.

21 oktober: China: Japanse troepen veroveren Kanton.

9 november: Duitsland, Kristallnacht: 91 joden worden vermoord, 8.000 gebouwen vernield.

20 november: Anti-joodse meeting door Limburgse Kristen Middenstandsverbond te Genk.

1 december: De Spaanse republiek verbreekt de diplomatieke betrekkingen met België.

6 december: Duits-Frans vriendschapsverdrag.

27 december: overlijden van Emile Vandervelde, oud-minister.

1939

Februari: Aanvang van de vernieuwingswerken Marktstraat, Heirbaan, Eeksken, Steenweg op Lebbecke.

26 januari: Spanje: Barcelona geeft zich over aan nationalistische troepen. Vele Catalanen vluchten.

30 januari: Duitsland: Hitler dreigt in geval van een nieuwe oorlog met de uitroeiing van de joden.

2 februari: Leopold III klaagt de invloed van de partijen aan. Hij wil zijn prerogatieven om ministers te benoemen en te ontslaan strikter toepassen.

9 februari: Val van de regering Spaak.

10 februari: Overlijden van paus Pius XI.

20 februari: Wet op de bescherming van het beroep en de titel van architect.

27 februari: Ontslag van de regering Pierlot (deflatie).

2 maart: Kardinaal Eugenio Pacelli wordt paus Pius XII.

16 maart: Tsjechië wordt als protectoraat Bohemen en Moravië aan het Duitse Rijk toegevoegd.

17 maart: Groot-Brittannië: Chamberlain kondigt het einde van de „appeasement“-politiek aan.

20 maart: Duitsland: verbranding van ruim 5.000 „entartete“ kunstwerken in Berlijn.

21 maart: De Belgische regering erkent „Burgos“, het Nationalistische Spanje.

23 maart: Duitse troepen bezetten Memelgebied. Gedeeltelijke mobilisatie van Polen.

28 maart: Spanje: Madrid geeft zich over aan de nationalistische troepen. Franco wint burgeroorlog.

31 maart: Groot-Brittannië: Chamberlain zegt dat zijn land en Frankrijk Polen zullen bijstaan.

2 april: Parlementsverkiezingen: katholieken + 10 zetels, liberalen + 10, socialisten - 6, VNV + 1, Rex schrompelt van 21 naar 4 zetels.

7 april: Gebruik makend van de Tsjechische crisis bezet Mussolini Albanië. Engeland garandeert de veiligheid van Griekenland.

18 april: Katholiek-liberale regering Pierlot.

30 april: Opening wereldtentoonstelling in New York.

8 mei: Spanje treed uit de Volkenbond.

22 mei: Militair verdrag Duitsland-Italië.

30 juli: Inwijding kerk O.-L.-Vrouw-Middelares Nijverseel.

23 augustus: Niet-aanvalspact Duitsland-USSR.

23 augustus: Brussel: vredesoproep van de zeven landen van het Oslo-blok bij monde van Leopold III.

25 augustus: Brits-Pools militair verdrag.

25 augustus: België mobiliseert.

30 augustus: Koninklijk Besluit op de passieve luchtbescherming: verplichting tot verduisteren bij alarm.

30 augustus: Polen mobiliseert.

1 september: Duitsland valt Polen binnen.

1 september: Groot-Brittannië mobiliseert.

1 september: Euthanasiebevel van Hitler: doding van bijna 70.000 „ongeneeslijke“ (geestes)zieken.

2 september: Frankrijk mobiliseert.

3 september: Frankrijk, Groot-Brittannië, Nieuw-Zeeland en Brits-Indië verklaren Duitsland de oorlog.

3 september: Groot-Brittannië: Chamberlain vormt oorlogskabinet met o.a. de „havig“ Churchill.

3 september: Begin van de zee-oorlog: een Duitse onderzeeër torpedeert het Britse passagiersschip Athenia op 200 mijl ten westen van de Hebriden.

3 september: Inwijding van de nieuwbouw van de Vrije lagere- meisjes en kleuterschool te Nijverseel.

4 september: België verklaart zich neutraal. Koning Leopold III stelt zich aan het hoofd van het leger. Pierlot neemt socialisten op in zijn regering.

5 september: De regering vraagt buitengewone volmachten.

5 september: De V.S.A. en Japan verklaren zich neutraal.

7 september: De nationale voetbalcompetitie wordt afgelast.

9 september: Wetsbesluit inzake beteugeling van misbruiken inzake de handel (tegen woekerprijzen).

13 september: Frankrijk vormt een oorlogskabinet.

25 september: Polen: Duitse luchtmacht bombardeert Warschau.

28 september: Grensverdrag tussen Duitsland en de USSR (verdeling van Polen te Brest-Litowsk)

2 oktober: De British Expeditionary Force neemt stellingen in aan de Frans-Belgische grens.

6 oktober: Hitler doet het Westen een vredesaanbod op basis van de bestaande situatie.

27 oktober: Vaticaanstad: eerste encycliek van paus Pius XII „*Summi Pontificatus*“ (vredesoproep).

4 november: V.S.A.: herziening van de „Neutrality Act“ (de Geallieerden mogen er wapens kopen).

7 november: Bemiddelingsvoorstel van koning Leopold III en koningin Juliana.

30 november: De USSR valt Finland binnen.

26 december: In de Borinage breekt een mijnstaking uit tegen arbeidsduurverlenging (36.000 stakers).

1940

10 januari: Mechelen-aan-de-Maas: een Duitse Messersmidt maakt een noodlanding. Het vliegtuig vervoert plannen voor een offensief in het Westen.

15 januari: De regering wijst een geallieerd voorstel af om troepen op het grondgebied toe te laten.

15 februari: Duitsland: alle Britse koopvaardij-schepen worden voortaan als oorlogsschepen beschouwd.

20 maart: Frankrijk: val van de regering Daladier (kritiek op het oorlogsbeleid). Paul Reynaud wordt premier.

27 maart: Duitsland: Himmler laat nabij Auschwitz een concentratiekamp bouwen.

9 april: Duitsland valt Denemarken en Noorwegen aan. Kopenhagen wordt bezet.

10 april: De geallieerden waarschuwen België voor een Duitse inval. De regering verklaart de neutraliteit te handhaven.

15 april: Noorwegen: Britse en Franse troepen landen bij Narvik.

26 april: Premier Pierlot biedt het ontslag van zijn regering aan de koning aan. Leopold III weigert het ontslag op grond van de gespannen internationale toestand.

27 april: Noorwegen: terugtrekking van de geallieerden.

10 mei: In de vroege ochtend vallen Duitse troepen België, Nederland, Luxemburg en Frankrijk binnen. De Luftwaffe bombardeert o.a. Brussel en Antwerpen. Duitse parachutisten landen op het fort Eben-Emael. Franse en Britse troepen steken de Frans-Belgische grens over. 6.000 „verdachte personen” worden aangehouden. Luchtbombardementen op Brussel, Evere en Jemelle.

10 mei-18 mei: De verdedigingslijnes van het Belgisch leger aan de Maas en het Albertkanaal begaven snel (o.a. het Fort van Eben-Emael) en de KW-linie (Koningshooikt-Waver) hield niet stand. De Britse en Franse legerkorpsen, die België binnentrokken, konden de Duitse invasie evenmin stuiten. Mede door het luchtoverwicht en de snelle vervoersmiddelen rukten de Duitse troepen op 14 dagen op tot over de Schelde en de Leie zodat de situatie hopeloos werd.

10 mei: Octaaf De Block (Nijverseel) sneuvelt te Vroenhoven (Albertkanaal).

10 mei: Alfred Baert (Mazenzele) sneuvelt te Veltwezelt (Albertkanaal).

11 mei: Duitse bommen op de steenweg op de Klei en op de Meir.

14 mei: Bombardement op Rotterdam.

15 mei: Nederland capituleert. Duitse doorbraak bij Sedan.

17 mei: Petrus Joannes Van de Voorde (Opwijk) komt om het leven door een Engelse bom te Asse.

18 mei: De Belgische regering besluit het land te verlaten. Pierlot, Spaak en Denis blijven bij de koning.

18 mei: Op Droeshout sneuvelen twee Belgische soldaten

18 mei: Onze dorpen worden bezet door de Duitsers.

19 mei: Maurice Lanckmans (Opwijk) sneuvelt te Burst.

22, 23 of 24 mei: Frans-Constant Boogmans (Opwijk) sneuvelt te Terdonck (kanaal Gent-Terneuzen).

23 mei: Heropgeroepene Henri Michiels (Mazenzele) sneuvelt te Lootenhulle.

24 mei: Duitse pantsergroepen van Guderian staan op het punt naar Duinkerken op te rukken

25 mei: Koning Leopold III verklaart bij zijn troepen te blijven.

25 mei: René Engels (Mazenzele) sneuvelt te Deinze.

26 mei: Hitler geeft het bevel om de tankaanval op Duinkerken te hervatten. Ondertussen is de evacuatie van Britse troepen op gang gekomen (operatie Dynamo).

26 mei: Adolf Cool (Opwijk) sneuvelt te Aarsele.

27 mei: Hitler eist de onvoorwaardelijke capitulatie van België.

28 mei: Het Belgische leger capituleert.

30 mei: Jan Jozef Teirlinck (Opwijk) sneuvelt te Willemstad (Nederland).

31 mei: Te Limoges verklaart het uitgeweken uitgeweken Belgisch parlement de capitulatie van koning Leopold III onwettig.

31 mei: Von Falkenhausen wordt benoemd tot militair bevelhebber voor België en Noord-Frankrijk.

1 juni: Petrus Wa(o)uters komt om het leven in De Panne.

5 juni: Het Duitse leger rukt op naar Parijs.

7 juni: In België worden de eerste rantsoenbonnen uitgedeeld.

10 juni: Italië verklaart de oorlog aan Frankrijk en Groot-Brittannië.

10 juni: Noorwegen capituleert. Koning Haakon vertrekt met zijn regering naar Engeland.

14 juni: Duitse troepen in Parijs.

14 juni: Russische troepen rukken Estland, Letland en Litouwen binnen.

15 juni: Franse regering in Bordeaux.

16 juni: Premier Reynaud van Frankrijk treedt af; Pétain wordt regeringsleider.

17 juni: Pétain verklaart dat Frankrijk de strijd moet staken. Churchill kondigt aan dat Engeland de strijd alleen zal verder zetten.

18 juni: Generaal de Gaulle houdt, via de BBC een toespraak over het verder zetten van de oorlog.

18 juni: Hitler ontmoet Mussolini te München.

22 juni: De nieuwe Franse regering Pétain sluit een wapenstilstand met Duitsland.

23 juni: Italiaans offensief aan het Alpenfront

24 juni: Pétains Frankrijk en Italië sluiten te Rome een wapenstilstand.

27 juni: Russische troepen vallen Roemenië binnen.

28 juni: De Britse regering erkent generaal de Gaulle als leider van „De Vrije Fransen”

1 juli: De Franse regering vestigt zich te Vichy.

3 juli: De Britse vloot vernietigt de Franse vlooteenheden te Mers-el-Kebir bij Oran. Pétain verbreekt de diplomatieke betrekkingen met Londen.

11 juli: Door middel van enkele grondwettelijke besluiten, trekt maarschalk Pétain alle macht naar zich toe.

15 juli: Hitler begint met de voorbereiding van de invasie in Engeland.

19 juli: Hitler stelt Groot-Brittannië voor om vrede te sluiten.

22 juli: Groot-Brittannië wijst het Duitse vredesaanbod af.

29 juli: Duitsland annexeert Eupen, Malmedy en Moresnet.

13 augustus: In België wordt de censuur op boeken ingesteld.

13 augustus: De slag om Engeland breekt in alle hevigheid los.

19 augustus: Hendrik De Man sticht de „Unie van Hand- en Geestesarbeiders”, een Duitsgezinde eenheidsvakbond.

23 augustus: De Duitse „Luftwaffe” begint met nachtelijke bombardementen op Londen.

5 september: De Franse collaborerende Vichy-regering verbreekt de diplomatieke betrekkingen met de Londense regeringen van België, Nederland en Noorwegen.

17 september: Hitler stelt operatie „Seelöwe” (de codenaam voor de invasie van Groot-Brittannië) voor onbepaalde tijd uit.

27 september: Duitsland, Italië en Japan sluiten in Berlijn het Driemogendhedenpact.

8 oktober: De Duitse troepen bezetten Roemenië.

16 oktober: In Warschau wordt een getto gevormd.

18 oktober: Cyriel Verschaeve wordt door de Duitsers tot voorzitter van de Vlaamse cultuurraad benoemd.

28 oktober: Italië valt Griekenland binnen.

31 oktober: De gevluchte Belgische regering reorganiseert zich vanuit Spanje nadat premier Pierlot en minister Spaak daar zijn aangekomen.

10 november: Staf De Clercq roept op tot de collaboratie. In Volk en Staat verschijnt een oproep aan alle VNV-leden mee te werken met de Duitse bezetter.

14 november: Duitse vliegtuigen bombarderen Coventry.

19 november: Koning Leopold III ontmoet Hitler in Berchtesgaden.

20 november: Hongarije treedt toe tot het Driemogendhedenpact.

23 november: Ook Roemenië en Slowakije treden toe tot het Driemogendhedenpact.

11 november: de Franse Vichy-regering draagt de goudvoorraad van België over aan de Duitse wapenstilstandscommissie.

12 november: de Engelsen nemen Sidi Barrani (Egypte) in. De kansen keren in Noord-Afrika.

1941

1 januari: Degrelle roept zijn volgelingen op tot de collaboratie.

10 januari: In Nederland moeten burgers van geheel of gedeeltelijk „joodsen bloede” zich voortaan laten registreren.

16 januari: Wijding van de klok in de O.-L.-Vrouw-Middelareskerk van Nijverseel.

21 januari: De Belgische regering in Londen beslist dat Congo aan de zijde van de geallieerden aan de oorlog zal deelnemen.

22 januari: Britse en Australische troepen nemen Tobroek (Noord-Afrika) in.

24 januari: De Britten openen een offensief in Abessinië (nu Ethiopië).

29 januari: In Washington beginnen geheime Amerikaans-Britse militaire besprekingen.

6 februari: Britten veroveren de Libische hoofdstad Bengasi op de Italianen.

14 februari: Het Duitse Afrika-korps arriveert te Tripoli. De poging van de geallieerden om de overtocht te doen mislukken heeft gefaald.

12 maart: De Duitse militaire regering stuurt alle ambtenaren ouder dan 40 met vervroegd pensioen.

15 maart: in Luik wordt een overkoepelende verzetsorganisatie Het Onafhankelijkheidsfront opgericht.

25 maart: Joegoslavië tekent het Driemogendhedenpact.

30 maart: Rommel lanceert zijn tegenoffensief in Noord-Afrika).

1 april: Gerard Romsée wordt benoemd tot secretaris-generaal van binnenlandse zaken.

5 april: Addis Abeba wordt door de Britten op de Italianen veroverd.

6 april: Duitse troepen trekken Joegoslavië binnen, dat op 17 april capituleert.

6 april: Het Duitse leger trekt Griekenland binnen en bezet heel het land.

10 april: Generaal Rommel valt met zijn Afrika-korps de Britten in Tobroek aan.

13 april: In Moskou wordt een Japans-Russisch neutraliteitspact voor de duur van 5 jaar ondertekend.

14 april: Bij een eerste massale razzia in Parijs voeren de Duitsers 3.600 joden weg.

23 april: Het Griekse leger capituleert voor de Duitsers. De Britten moeten evacueren uit Griekenland.

21 mei: Opening 2de kleuterklas in de vrije lagere meisjes- en kleuterschool Nijverseel.

22 juni: Duitsland valt de Sovjet-Unie binnen.

27 juni: De Joegoslavische Communistische Partij organiseert de Partizanenstrijd, stuwende kracht wordt Josip Broz (Tito).

29 juni: Minsk capituleert voor de Duitsers.

12 juli: In Moskou wordt een Brits-Russische overeenkomst van wederzijdse bijstand getekend.

23 juli: In België wordt de avondklok om 22 uur ingezet.

31 juli: Göring beveelt de deportatie van Joden uit de bezette gebieden en de uitroeiing van de Joden.

1 augustus: De Verenigde Staten stellen een olie-embargo in voor alle agressors.

5 augustus: Het Vlaamse Legioen vertrekt naar het Oostfront.

8 augustus: Léon Degrelle vertrekt samen met het Waals legioen naar het Oostfront.

12 augustus: De USSR en Groot Brittannië sluiten een handelsovereenkomst.

14 augustus: Roosevelt en Churchill vaardigen het Atlantisch Handvest uit; 15 naties sluiten aan.

16 augustus: De USSR en de VS sluiten een handels- en kredietakkoord.

31 augustus: Pastoor Vermeyen neemt afscheid van Droeshout.

11 september: Aanstelling van pastoor Dierickx te Droeshout.

11 september: Koning Leopold III huwt Liliane Baels.

25 september: Restaurants mogen geen vlees meer serveren op dinsdag en vrijdag.

28 september: Op bevel van Stalin wordt begonnen met de gedwongen verhuizing van 400.000 duitssprekende Russen naar het oosten.

29 september: Bij Kiev vermoorden de Duitsers 35.000 joodse mannen, vrouwen en kinderen.

3 oktober: René Saerens (Opwijk) wordt door de Duitsers opgepakt.

4 oktober: Eedaflegging van schepen Remi Moerenhout te Opwijk, in de plaats van Alfons Moens.

12 oktober: De bezetter neemt al het Belgische non-ferro metaal in beslag.

15 oktober: Het Duitse leger nadert Moskou. De Russische regering verlaat de stad. Stalin blijft in het Kremlin.

25 oktober: Door de invallende winter komt het front voor Moskou tot stilstand.

29 oktober: Pater Tenwolde vertrekt uit Droeshout.

30 oktober: De VNV'er Hendrik Elias wordt burgemeester van Gent.

6 november: De Amerikaanse president Roosevelt kondigt een lening van één miljard dollar aan de Sovjet Unie aan.

7 december: Japan valt de Amerikaanse vloot te Pearl Harbor aan.

8 december: Uitvaardiging van de „Nacht und Nebel“-besluiten: verzetsleden worden niet meer in hun eigen land berecht maar naar concentratiekampen gevoerd.

8 december: Samen met de Verenigde Staten verklaren Groot-Brittannië en Nederland de oorlog aan Japan.

9 december: Ook China verklaart de oorlog aan de As-mogendheden.

11 december: Duitsland en Italië beloven geen afzonderlijke vrede te sluiten, samen verklaren ze de Verenigde Staten de oorlog.

19 december: Hitler neemt het opperbevel van het leger over; hij is ontevreden over de krijgsverrichtingen aan het Oostfront.

20 december: De Belgische regering in Londen verbreekt de diplomatieke banden met alle mogendheden die verbonden zijn met Nazi-Duitsland.

1942

Januari: Paul Semal wordt burgemeester van Opwijk, on plaats van Jozef De Smedt.

August Couck wordt waarnemend burgemeester van Mazenzele.

1 januari: De Belgische regering ondertekent het Atlantisch Charter. Hierbij verbinden de ministers in Londen zich te vechten tot Duitsland en Japan verslagen zijn.

3 januari: De bezetter verbiedt het beluisteren van radiouitzendingen die niet door hem gecontroleerd worden.

10 januari: Japanse troepen landen op Noord-Celebes.

20 januari: Op de Wannsee-conferentie wordt de uitroeiing van de Joden tot in de kleinste details voorbereid.

22 januari: Reimond Tollenaere, propagandaleider van het VNV, sneuvelt aan het Oostfront.

25 januari: Het vriest 12 graden onder nul in België, de bevolking tracht te overleven zonder steenkool en gas.

15 februari: Singapore capituleert, 138.000 Britse en Australische soldaten worden door de Japanners krijgsgevangen gemaakt.

27 februari: Japan wint de slag van de Java-zee.

6 maart: Belgische werklozen worden gedwongen in Duitsland te gaan werken.

10 maart: Het Waalse legioen defileert in de Brusselse straten.

1 april: Hendrik De Man verlaat België en trekt zich terug in Zwitserland.

9 april: Voortaan moeten mijnwerkers ook op zon- en feestdagen werken.

6 mei: Corregidor, de laatste Amerikaanse vesting op de Filippijnen, capituleert.

7 mei: Japanse en Amerikaanse oorlogsboedems bekampen elkaar nabij Nieuw-Guinea. Deze Slag om de Koraalzee eindigt onbeslist.

16 mei: Britse en Nederlandse krijgsgevangenen worden naar Birma gedeporteerd.

26 mei: In België moeten Joden voortaan een gele ster dragen.

30 mei: de Royal Air Force bombardeert Keulen.

5 juni: De VS winnen de Zeeslag bij Midway.

9 juni: De SS neemt wraak op de dood van Reinhard Heydrich door het Tsjechisch dorp Lidici met de grond gelijk te maken.

12 juni: In Oost-Europa voert Hitler de slavernij voor alle Slavische volkeren in.

20 juni: In Noord-Afrika capituleert Tobroek voor de Duitsers.

25 juni: De Britse luchtmacht bombardeert Bremen.

29 juni: De Duitse zegetocht in Afrika gaat verder: de Britse soldaten moeten zich terugtrekken naar El Alamein (Egypte).

1 juli: Sebastopol valt na 8 maand belegering door de Duitsers.

4 juli: Rommels Afrikakorps wordt gestuit bij El Alamein.

8 juli: De familie van Anne Frank duikt onder in het achterhuis aan de Amsterdamse Prinsengracht.

13 juli: In het geheim komen vertegenwoordigers van de katholieke, socialistische en liberale partij samen om de toekomst van België na de oorlog te bespreken.

18 juli: De Belgische boekhandels ontvangen een lijst met 1.470 literaire werken die niet meer mogen verkocht worden.

23 juli: Aanvang van de deportatie van joden uit het getto van Warschau.

26 juli: De Britse luchtmacht bombardeert Hamburg.

5 augustus: Het eerste transport van Belgische joden arriveert te Birkenau.

17 augustus: De Franse stad Rouen wordt het eerste doelwit van Amerikaanse bommenwerpers.

19 augustus: Geallieerde strijdkrachten voeren een rampzalige aanval uit op het strand van Dieppe (Frankrijk).

19 augustus: De Duitse generaal Paulus geeft het bevel tot de aanval op Stalingrad.

26 augustus: Aan het Moskou-front gaan de Russen in het offensief.

30 augustus: Luxemburg wordt geannexeerd door Duitsland.

1 september: In Duitsland bevinden zich 70.907 Belgische krijgsgevangenen.

3 oktober: Amerikaanse vliegende forten bombarderen wapenfabrieken te Luik.

6 oktober: De arbeidsdienst in België of Duitsland wordt verplicht voor alle Belgische werknemers van 18 tot 50 jaar.

22 oktober: Staf De Clerck (VNV) overlijdt. Hij wordt opgevolgd door Hendrik Elias.

4 november: De Britse tegenaanval bij El Alamein (Egypte) is succesvol.

8 november: Operatie „Torch”, de geallieerde amfibielanding in Algerije en Marokko, wordt uitgevoerd.

9-11 november: Het Duitse leger bezet Tunis en Zuid-Frankrijk.

13 november: Bij de zeeslag van Guadalcanal (nabij Australië) lijden de Amerikanen zware verliezen.

19 november: De Russische maarschalk Zjoekov valt de Duitsers bij Stalingrad aan.

23 november: Het Rode Leger omsingelt Stalingrad: 330.000 Duitse soldaten zitten in de val.

27 november: De Franse vloot in Toulon brengt zichzelf tot zinken.

2 december: Het hoofd van de politieke dienst van Rex, José Streel stuurt naar alle leden een brief waarin hij spionage ten voordele van de Duitsers aanmoedigt.

2 december: Het Belgische episcopaat veroordeelt de verplichte tewerkstelling in Duitsland.

4 december: Eerste geallieerde luchtaanval op Italiaanse doelwitten.

17 december: In de verklaring van Londen veroordelen de geallieerden de Duitse oorlogsmisdaden.

19 december: Na zijn maanden Oostfront keert Degrelle terug naar België.

1943

4 januari: Japan ontruimt Papoea en Guadalcanal (nabij Australië).

10 januari: De met Japan collaborerende Chinese regering verklaart de oorlog aan de Verenigde Staten en Groot-Brittannië.

13 januari: Kardinaal Van Roey roept op om een einde te stellen aan de terreur in België.

17 januari: Rex-leider Léon Degrelle scandert: „Alle Walen zijn Germanen.”

18 januari: In het getto van Warschau worden verzetsacties gepleegd tegen deportaties.

23 januari: de Conferentie van Casablanca (Marokko) brengt Roosevelt en Churchill bijeen in bevrijd gebied.

27 januari: In Duitsland moeten alle mannen tussen 16 en 46 jaar en alle vrouwen tussen 17 en 46 jaar zich aanmelden bij de arbeidsbureau's. Ze worden allen ingezet bij de verdediging van het Rijk.

31 januari: Het Rode Leger bevrijdt Stalingrad. Paulus geeft zich over.

8 februari: Het Rode Leger verovert Koersk. Acht dagen later verovert het Charkov.

26 februari: In Birkenau arriveert het eerste zigeuner-transport.

10 maart: Bij Duitse verordening worden de klokken van alle Belgische kerken in beslag genomen.

13 maart: Mislukte aanval op Hitler tijdens een vlucht van Smolensk naar Rastenburg.

22 maart: De verplichte tewerkstelling voor vrouwen wordt na hevige protesten weer ingetrokken.

5 april: Amerikaanse vliegtuigen bombarderen Morsel bij Antwerpen. Er vallen meer dan duizend doden.

6 april: De Belgische regering in Londen wordt verruimd met August de Schryver (Binnenlandse Zaken) en August Balthazar (Openbare Werken).

13 april: Nabij Katyn ontdekken Duitse soldaten een massagraf van Poolse officieren die door het Rode Leger zijn afgemaakt.

19 april: De Joden van het getto van Warschau komen in opstand.

20 april: De verzetsgroep Nola pleegt een aanslag op het kantoor voor de verplichte tewerkstelling in Brussel: 250.000 fiches gaan in de vlammen op.

25 april: Petrus Albert Callaert (Opwijk) overlijdt te Neurenburg (Duitsland).

13 mei: De Duitse en Italiaanse troepen in Noord-Afrika geven zich over.

24 mei: De Duitse admiraal Dönitz breekt de duikbotenoorlog op de Atlantische Oceaan af, de verliezen zijn te groot.

1 juni: Het Waals Legioen wordt opgenomen in de Waffen-SS.

3 juni: De Gaulle en Giraud richten in Algiers een voorlopige Franse regering op.

12 juni: Himmler decreeteert de liquidatie van alle Poolse getto's.

13 juni: Cyriel Verschaeve houdt in Mechelen een ophefmakende redevoering ten voordele van de collaboratie.

Eind juni: Burgemeester Paul Semal verlaat Opwijk en schepen Louis Geeurickx wordt waarnemend burgemeester tot september '44.

26 juni: De Duitsers halen 2 klokken weg uit de Opwijkse St.-Pauluskerk.

27 juni: René Saerens (Opwijk) komt om in het kamp van Bochum (Duitsland).

29 juni: Een derde klok wordt uit de kerk van Opwijk weggehaald.

1 juli: De Duitsers halen de kleine klok weg uit de Mazelse St.-Pieterskerk.

10 juli: De geallieerden landen op Sicilië en veroveren het eiland in 5 weken.

13 juli: Het Oostfront stuikt in elkaar.

24 juli: De Britse luchtmacht bombardeert Hamburg.

25 juli: Mussolini wordt afgezet en gevangen genomen door een regering Badoglio.

30 juli: In Italië komt het volk in opstand tegen de fascistische dictatuur.

2 augustus: Opstand in het uitroeiingskamp Treblinka; de crematoria worden verwoest.

6 augustus: De Duitse bezetter neemt 60% van de Belgische textielstocks in beslag.

27 augustus: De De-Vlag houdt een congres in Brussel, Jef van de Wiele stuurt aan op een integrale annexatie van België door Nazi-Duitsland.

3 september: In Italië accepteert Badoglio de onvoorwaardelijke overgave. Het Duitse leger bezet daarop Italië.

7 september: Een bombardement op Brussel eist 200 doden en 600 zwaargewonden, 1.200 gebouwen worden vernield.

9 september: Geallieerde invasie bij Salerno en Napels.

12 december: Henri Mertens (Mazenzele) wordt terechtgesteld in de gevangenis van Brandenburg-Görden.

12 september: De Vrij Fransen landen op Corsica, dat door Italiaanse troepen bezet wordt.

18 september: Aan het Gardameer roept Mussolini een fascistische republiek uit.

8 oktober: Franco trekt zijn soldaten aan het Oostfront terug, het Rode Leger rukt op langs heel het front.

13 oktober: De nieuwe Italiaanse regering verklaart Duitsland de oorlog.

15 oktober: Eugeen Vermeyen, eerste pastoor van Droeshout, overlijdt te Houwaart.

9 november: In Brussel verspreidt het verzet een valse editie van „Le Soir”, die voor flink wat hilariteit zorgt.

21 november: In een brief aan koning Leopold III keuren zeven Londense Belgische ministers zijn gedrag in de oorlog af.

28 november: Roosevelt, Churchill en Stalin komen in Teheran bijeen om de organisatie van de naoorlogse wereld en de kwestie Duitsland te bespreken.

11 december: De Belgische secretarissen-generaal lanceren een nieuwe oproep om de vele aanslagen en sabotagedaden te beëindigen.

24 december: Aanslag op Leo Vindevogel, burgemeester van Ronse.

1944

Januari: geallieerde landing bij Anzio in midden Italië.

3 januari: Russische troepen bereiken de vooroorlogse Poolse grens.

14 januari: Omdat de Duitsers een landing vrezen van de Geallieerden, worden de kustbewoners geëvacueerd.

15 januari: De verzetsorganisatie Groep G dynamiteert masten van elektriciteitsleidingen en veroorzaakt een grote stroompanne.

25 januari: Koning Leopold III ondertekent zijn „politieke testament”.

15 februari: De Benedictijnenabdij op de Monte Cassino wordt door een geallieerd bombardement volledig verwoest.

17 februari: Duitse legereenheden, waaronder de Waalse Stormbrigade van Léon Degrelle, slagen erin uit hun omsingeling te breken bij de Russische stad Tsjerkassy.

27 februari: De leiders van het VNV en de De-Vlag, Elias en Van de Wiele reizen naar Duitsland voor een onderhoud met Himmler.

28 februari: Alexandre Galopin, de gouverneur van de „Société Générale” wordt in zijn huis in Etterbeek door collaborateurs (mannen van R. Verbelen) vermoord.

18 maart: Vier Duitse divisies vallen Hongarije binnen en bezetten het land.

22 maart: In het gehele land worden de lichtingen 1922-24 opgeroepen voor gedwongen tewerkstelling in Duitsland.

26 maart: Het bombardement van Kortrijk kost aan 250 mensen het leven.

2 april: Het Rode Leger overschrijdt de Roemeense grens.

19 april: Mechelen en Leuven worden zwaar gebombardeerd.

30 april: Ter gelegenheid van zijn 70de verjaardag ontvangt Cyriel Verschaeve eredoctoraten van de universiteiten van Keulen en Jena.

9 mei: De oprichter van de Witte Brigade, Fidelio, alias Marcel Louette, wordt in Antwerpen door de Gestapo aangehouden.

11 mei: Bombardement rond de Brusselse Masuistraat. Vier dodelijke slachtoffers uit Opwijk.

18 mei: De geallieerden slagen er na een maandenlange belegering in de Monte Cassino in te nemen.

21 mei: In een herderlijke brief aan de regeringen van Groot-Brittannië en de Verenigde Staten protesteerde kardinaal Van Roey tegen de geallieerde bombardementen.

4 juni: Rome wordt door de geallieerden bevrijd.

6 juni: D-Day: operatie Overlord begint met luchtlandingen; geallieerde troepen landen op de stranden van Normandië.

7 juni: Koning Leopold III wordt met zijn familie naar Duitsland gedeporteerd.

10 juni: Een SS-divisie moordt de bevolking uit van het Franse dorp Ouradour-sur-Glane.

13 juni: De eerste V-1 wordt afgevuurd op Londen.

27 juni: De geallieerden veroveren Cherbourg.

28 juni: Geallieerde mitrailade op de Steenweg te Mazenzele. 7 burgers dood en 2 gekwetsten.

18 juli: Amerikaanse troepen veroveren St.-Lô en beginnen met het vestigen van een bruggehoofd over de Orne bij Caen.

18 juli: De militaire gouverneur van België, van Falkenhausen, wordt vervangen door een burger, de nazi Joseph Grohé.

20 juli: Mislukte bomaanslag op Hitler door Van Stauffenberg en verzetsbeweging.

1 + 11 augustus: Represaille-acties in Meensel-Kiezegegem na de moord op de collaborateur G. Merckx.

15 augustus: De geallieerden landen op de Riviëra-kust in Frankrijk.

19 augustus: De Duitse opperbevelhebber van het westelijk front, von Kluge, pleegt zelfmoord nadat hij bij Hitler in ongenade gevallen is. Maarschalk von Model volgt hem op.

25 augustus: Parijs wordt bevrijd. Roemenië verklaart Duitsland de oorlog.

27 augustus: Duitse razzia te Opwijk. 8 Opwijkse mannen en de 2 Amerikaanse piloten die wij Jean Meysman (Waaienberg) onderdak vonden, worden opgepakt.

31 augustus: Heel wat collaborateurs vluchten ijlings naar Duitsland.

2 september: De geallieerden overschrijden de Belgische grens.

3 september: Beschieting op vluchtende Duitsers op de Steenweg te Mazenzele.

3 september: Beschieting op vluchtende Duitsers op de steenweg te Droeshout.

3 september: De „Guards” rukken Brussel binnen rond 8 uur 's avonds.

4 september: Engelse troepenmacht trekt door Mazenzele en Droeshout. Onze dorpen worden bevrijd.

4 september: Antwerpen wordt bevrijd. De Antwerpse haven valt ongeschonden in geallieerde handen.

5 september: België, Nederland en Luxemburg ondertekenen te Londen een douaneunie met de naam Benelux.

5 september: Rusland verklaart de oorlog aan Bulgarijë, dat geheel wordt bezet.

6 september: De geallieerden rukken Gent binnen.

7 september: Luik en Hasselt worden bevrijd.

8 september: De Belgische regering komt aan in Brussel.

8 september: De eerste Duitse V-2 wordt tegen Groot-Brittannië ingezet.

9 september: 8 verzetsorganisaties worden officieel erkend.

12 september: De Canadezen laten de Duitsers zich uit Brugge terugtrekken.

17 september: Bevrijdingsfeest in Opwijk.

17 september: Mislukte geallieerde luchtlanding bij Arnhem: operatie „Market Garden”. Het Britse 30e Legerkorps trekt van de Nederlandse grens op naar het noorden.

18 september: Eerste nummer van „De Studiekring” (Mazenzele).

20 september: De Verenigde Kamers van het parlement verkiezen prins Karel tot regent.

25 september: Einde van de mislukte Slag om Arnhem.

25 september: Hitler beveelt tot mobilisatie van de niet-dienstplichtige mannelijke bevolking van 16-60 jaar in de Volkssturm voor de verdediging van „Das Reich”.

27 september: Eerste na-oorlogse regering Pierlot. In dit nationaal eenheidskabinet zetelen communisten.

29 september: President Roosevelt verwerpt het „Morgenthau-plan” dat voorzag in opdeling van Duitsland en ontmanteling van de industrie.

2 oktober: De Duitsers onderdrukken de opstand van de bevolking van Warschau. Meer dan 300.000 Polen verliezen in deze opstand het leven.

3 oktober: De Duitsers ontruimen Athene. De RAF vernietigt de dijken op Walcheren.

6 oktober: De regering Pierlot decreeteert de sanering van het geldwezen; de Gutt-operatie.

9 oktober: In Moskou begint een conferentie tussen Stalin, Churchill en Eden over de verdeling van invloedssferen in Oost-Europa.

14 oktober: Maarschalk Erwin Rommel wordt door Hitler tot zelfmoord gedwongen.

20 oktober: Russische en Joegoslavische troepen bevrijden de Joegoslavische hoofdstad Belgrado.

22 oktober: Amerikaanse troepen beginnen met de herovering van de Filipijnen.

23-25 oktober: In de zeeslag in de Golf van Leyte (Filipijnen) brengen de Amerikanen de Japanse marine de genadeslag toe.

28 oktober: Bulgarijë ondertekent een wapenstilstandsovereenkomst met de geallieerden.

1 november: Met de capitulatie van de laatste Duitse verdedigers van Sluis is gans Zeeuws-Vlaanderen bevrijd.

5 november 1944: Léon Vlassenrood (Opwijk), opgeëiste, komt in Duitsland om bij een bombardement.

5 november: V1-bom valt op Droeshout (Koekeberg).

7 november: Roosevelt wordt voor de vierde maal tot president van de Verenigde Staten gekozen.

8 november: De Kamer heft de politieke onschendbaarheid op van de kamerleden die lid zijn van Rex en van het VNV.

9 november: Het Internationaal Rode Kruis krijgt de Nobelprijs voor de Vrede.

13 november: De regering besluit de verzetsbewegingen te ontwapenen.

24 november: De Verenigde Staten beginnen aanvallen met B-29's op Japan.

25 november: Verzetsgroepen vallen de neutrale zone van het parlement binnen en raken slaags met de rijkswacht.

12 december: V1-bom op Mansteen.

16 december: De Duitsers lanceren onverwachts een tankoffensief in de richting van Antwerpen.

16 december: Een V-2 treft de Antwerpse bioscoop Rex: 638 mensen komen om.

18 december: Begin van de Duitse aanval op Bastogne en aankomst van Amerikaanse versterkingen.

20 december: V1-bom op Langeveld.

22 december: Duitse troepen bezetten St.-Hubert en omsingelen Bastogne.

24 december: De Duitse pantsers, die naar de Maas oprukken, worden bij Dinant gestopt en teruggeslagen.

26 december: Generaal Patton ontzet in en tankslag een ingesloten Amerikaanse divisie in Bastogne.

28 december: De regering Pierlot voert een nieuw stelsel van sociale zekerheid in vanaf 1-1-1945.

1945

1 januari: De Luftwaffe zet haar laatste grote luchtoperatie in.

9 januari: De Amerikanen landen op Luzon (Filipijnen).

11 januari: De socialisten verlaten de regering Pierlot.

16 januari: Vanuit Houffalize begint de algemene geallieerde tegenaanval in de richting van de Duitse grens.

17 januari: Bij nadering van het Rode Leger evacueren de Duitsers 60.000 gevangenen van het concentratiekamp Auschwitz-Birkenau

17 januari: De in puin geschoten Poolse hoofdstad Warschau valt in Russische handen.

19 januari: Wilde staking in de Antwerpse haven. De dokwerkers vrezen voor de opheffing van het bibbergeld.

25 januari: V1-bom op den Bareel.

29 januari: V1-bom op Langeveld.

29 januari: V1-bom op Nijverseel (Stwg. op Aalst/Kalkestraat).

2 februari: V1-bom op 't Eeksen

4-11 februari: Conferentie van Jalta: Churchill, Stalin en Roosevelt beramen de bezetting en controle van Duitsland na de nederlaag van de nazi's.

13 februari: Het Russisch leger trekt Boedapest binnen.

Half februari: V1-bom op 't Eeksen

8 maart: De Amerikanen trekken bij Remagen over de Rijn.

Voorjaar '45: Nederlandse kinderen worden opgenomen in Opwijkse huisgezinnen.

12 april: Roosevelt sterft; vice-president Truman volgt hem op.

13 april: Het Rode Leger bezet Wenen.

17 april: Oud-Opwijkenaar Louis De Pauw komt in het kamp van Mauthausen (Oostenrijk).

18 april: Petrus Laurent (Mazenzele) komt om in het kamp van Mauthausen.

25 april: Amerikaanse en Russische troepen treffen elkaar bij Torgau aan de Elbe.

28 april: Mussolini wordt door partizanen terechtgesteld.

28 april: Het algemeen partijbestuur van de BSP verzet zich tegen de terugkeer van koning Leopold III op de troon.

29 april: Hitler maakt zijn „politieke testament“, wijst admiraal Dönitz aan als zijn opvolger.

29 april: Victor Laurent (Mazenzele) komt om in het kamp van Giesen (Oostenrijk).

29 april-5 mei: Bevrijding van de kampen Dachau, Ravensbrück en Mauthausen.

30 april: Hitler pleegt zelfmoord, samen met Eva Braun.

1 mei: Russische troepen hijsen de Rode Vlag op het Rijksdaggebouw in Berlijn.

3 mei: Brits-Indische troepen trekken de Birmaanse hoofdstad Rangoon binnen.

5 mei: In Praag breekt een opstand uit tegen de SS-bezettingstroepen.

5 mei: De Duitse troepen in Nederland, Noordwest-Duitsland en Denemarken capituleren.

6 mei: Eerste nummer van Opwijkse Parochieblad.

7 mei: In Reims ondertekent generaal Jodl - namens admiraal Dönitz - de onvoorwaardelijke capitulatie van alle Duitse troepen.

8 mei: In Berlijn vindt de formele ondertekening van de Duitse capitulatie plaats.

13 mei: De laatste Duitse troepen in Tsjechoslowakije staken hun verzet.

15 mei: De laatste Duitsers in Joegoslavië capituleren.

23 mei: Admiraal Dönitz wordt aangehouden, Himmler pleegt zelfmoord.

5 juni: De Geallieerde Controleraad, samengesteld uit de bevelhebbers van de vier bezettings-

zones, neemt het bestuur van het bezette Duitsland op zich.

12 juni: De prins-regent en Achiel Van Acker ontmoeten koning Leopold III om over diens terugkeer naar België te spreken.

15 juni: Een eerste niet-opgeëiste aanslag beschadigt de IJzertoren.

16 juni: Eerste minister Achiel Van Acker biedt de regent het ontslag van zijn regering aan, omdat hij de verantwoordelijkheid niet wil dragen voor wat er zal gebeuren als de koning terugkomt.

26 juni: De conferentie van San Francisco wordt beëindigd; de oprichting van de Verenigde Naties is een feit.

29 juni: Na 5 jaar onderbreking gaat de St.-Pauluspaardenprocessie terug uit.

1 juli: Vredestoet te Opwijk

Begin juli: Terugkeer van Jozef Van Droogenbroeck (Klei) uit Engeland, met stoet van aan 't station naar de Klei.

16 juli: In de woestijn van New Mexico vindt de eerste geslaagde proef met een atoombom plaats.

16 juli-2 augustus: Conferentie van Potsdam. De „Grote Drie“ bereiken een akkoord over de verdeling van Duitsland en de onvoorwaardelijke capitulatie van Japan.

20 juli: In het parlement begint het debat over de koningskwestie. Premier Van Acker klaagt Leopold III aan.

21 juli: Wijding van de vlag van de Opwijkse afdeling Geheim Leger.

30 juli: De Nationale Arbeidsconferentie beslist tot een loonsverhoging van 20%, acht betaalde feestdagen en een familiaal fonds.

2 augustus: Van Acker vormt een nieuwe regering, ditmaal zonder de katholieken.

5 augustus: Overhandiging van de vlag van de Opwijkse afdeling Geheim Leger.

6 augustus: De Verenigde Staten werpen een atoombom op de Japanse stad Hiroshima.

8 augustus: De USSR verklaart de oorlog aan Japan.

9 augustus: Een tweede atoombom wordt op Nagasaki geworpen.

14 augustus: Japan capituleert onvoorwaardelijk.

18 augustus: Stichting van de Christelijke Volkspartij (CVP).

19 september: 200.000 collaborateurs worden beroofd van hun burgerlijke en politieke rechten.

30 september: In een officiële boodschap verklaart koning Leopold III dat hij zich onderwerpt aan het oordeel van de natie.

21 oktober: Het Waals Congres opteert voor het federalisme.

6 november: De regering besluit een witboek te publiceren over haar meningsverschillen met de koning.

November: Te Neurenberg in Duitsland beginnen de processen tegen oorlogsmisdadigers.

27 december: België wordt lid van de Verenigde Naties.

1946

9 januari: Kabinetscrisis tengevolge van de val van de regering Van Acker.

11 januari: In Londen wordt Paul-Henri Spaak voorzitter van de Verenigde Naties (VN).

17 februari: De communisten en de christendemocraten boeken vooruitgang bij de parlementsverkiezingen.

7 april: De CVP-afdeling Opwijk kiest haar eerste bestuur.

13 maart: Paul-Henri Spaak vormt een homogene socialistische regering, die na 6 dagen valt.

15 maart: Tweede, niet opgeëiste aanslag legt de IJzertoren volledig in puin.

31 maart: Van Acker vormt een nieuwe regering met socialisten, communisten en liberalen.

10 april: Oprichting van het Verbond der Belgische Nijverheid (VBN).

12 april: August Borms wordt wegens collaboratie terechtgesteld.

8 mei: In Mechelen eindigt het proces tegen de beulen van Breendonk.

3 augustus: De Vlaamse socialist Camille Huysmans vormt een regering met liberalen en socialisten.

1 en 2 september: Zilveren jubileumfeest parochie Droeshout en kerkwijding.

10 september: Stichting toneelvereniging *Sterrenregen* Droeshout.

26 september: Eerste nummer van het weekblad *Kuifje*.

29 september: Zilveren jubileumviering van de Christelijke Vrouwengilde Opwijk.

17 oktober: In de V.N. wordt Spanje door België ervan beschuldigd Léon Degrelle te beschermen.

10 november: Overhandiging van de vlaggen Oorlogsinvaliden en Nationale Strijdersbond te Opwijk.

19 november: België wordt voor een periode van twee jaar lid van de Veiligheidsraad van de VN.

24 november: Gemeenteraadsverkiezingen.

11 december: Cyriel Verschaeve wordt bij verstek ter dood veroordeeld.

Bronnen en literatuur

Algemene werken m.b.t. de oorlogsperiode (1938-'46)

Selectieve lijst

- BADSEY, STEPHEN. *D-Day. Van de Normandische Stranden tot de Bevrijding van Frankrijk*. Rebo Productions, Lisse, 1994.
- BOON, GRETA. *De Belgische radio-omroep tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het NIR-INR in het verzet 1939-1944*. Wommelgem, 1988.
- CLAES, ERNEST. *Cel 269*. Standaard, Antwerpen/Amsterdam,
- CLAES, ERNEST. *Het was lente*. Omnibus 4. Standaard, Antwerpen/Utrecht, 1970.
- DE LENTDECKER, LOUIS. *Tussen twee vuren*. Davidsfonds, Leuven, 1985.
- DE VOS, LUC. *De Bevrijding. Van Normandië tot de Ardennen*. Davidsfonds, Leuven, 1994.
- DE VOS, LUC en DECAT, FRANK. *Mei 1940, van Albertkanaal tot Leie, (België in de Tweede Wereldoorlog, n° 10)*. De Nederlandsche Boekhandel/Uitgeverij Pelckmans, Kapellen, 1990.
- DE WEVER, BRUNO. *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde. Het VNV 1933/1945*. Perspectief Uitgaven en Lannoo, Antwerpen/Tielt, 1993.
- DE WILDE, MAURICE. *De Nieuwe Orde, (België in de Tweede Wereldoorlog, n° 3)*. De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen/Amsterdam, 1982.
- DE WILDE, MAURICE. *De Kollaboratie, dl. 1 (België in de Tweede Wereldoorlog, n° 5)*. De Nederlandsche Boekhandel, Kapellen, 1985.
- GÉRARD, JO. *La Belgique 1940-1944. Sous l'occupation*. Meddens, Brussel, 1974.
- HENAU ANNE, en VAN DEN WIJGAERT, MARK. *België op de bon. Rantsoenering en voedselvoorziening onder Duitse bezetting 1940-1944*. Acco, Leuven/Amersfoort, 1986.
- JACQUEMYS, HERWIG. *Een bezet land, (België in de Tweede Wereldoorlog, n° 2)*. De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen/Amsterdam, 1982.
- LAUWERS, BERNARD. *De Britse opmars van Normandië naar Antwerpen 1944*. C. De Vries-Brouwers, Antwerpen, 1987.
- LOUYET, PAUL. *Het Verzet, (België in de Tweede Wereldoorlog, n° 4)*. De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen/Amsterdam, 1984.
- LOUYET, PAUL. *De Verloren Vrede (1918/1939), (België in de Tweede Wereldoorlog, n° 1)*. De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen/Utrecht, 1982.
- MEYERS, WILLEM en SELLESLACH, FRANS. *De Vijand te lijf. De Belgen in het verzet*. Helios, Antwerpen/Amssterdam, 1984.
- MEYERS, WILLEM en SELLESLACH, FRANS en VAN DEN WIJNGAERT, MARK en VAN DOORSLAER RUDI en VERHOEYEN, ETIENNE. *Het minste kwaad, (België in de Tweede Wereldoorlog, n° 9)*. De Nederlandsche Boekhandel/Uitgeverij Pelckmans, Kapellen, 1990.
- OMBLETS, JOS. *De kleine Belg in de grote oorlog*. Helios, Kapellen, 1985.
- SELLESLACH, FRANS. *De tewerkstelling van Belgische Arbeidskrachten tijdens de bezetting (1940), (Documenten)*. NCWOII, Brussel, 1970.
- SELLESLACH, FRANS. *De tewerkstelling van Belgische Arbeidskrachten tijdens de bezetting (1941), (Documenten)*. NCWOII, Brussel.
- TAGHON, PETER. *België 44. De bevrijding*. Lannoo, Tielt, 1993.
- TAGHON, PETER. *Mei 1940. De achttiendaagse veldtocht in België*. Lannoo, Tielt, 1989.
- VAN DE VELDE, MARC. *De verrassende bevrijding van Antwerpen op 4 september 1944: korte historiek*. Studiecentrum voor oorlogsgeschiedenis, Boom, 1993.
- VAN DE VIJVER, HERMAN en VAN DOORSLAER, RUDI en VERHOEYEN, ETIENNE. *Het Verzet, dl. 2, (België in de Tweede Wereldoorlog, n° 6)*. De Nederlandsche Boekhandel/Uitgeverij Pelckmans, Kapellen, 1988.

- VAN DE VIJVER, HERMAN. *Het cultureel leven tijdens de bezetting, (België in de Tweede Wereldoorlog, n° 8)*. De Nederlandsche Boekhandel/Uitgeverij Pelckmans, Kapellen, 1990.
- VAN DEN WIJNGAERT, MARK. *Een koning geloofd, gelaakt en verloochend*. 2 delen. Acco, Leuven, 1984.
- VAN DEN WIJNGAERT, MARK. *Nood breekt wet. Economische collaboratie of accommodatie*, Lannoo, Tielt, 1990.
- VAN DEN WIJNGAERT, MARK (eindredactie). *Schoollopen in oorlogstijd. Het dagelijks leven van middelbare scholieren tijdens de Duitse bezetting*. UFSAL en NCWOII, Brussel 1988.
- VAN REMOORTERE, JULIEN. *En toen was het oorlog... Dagboek van de Tweede Wereldoorlog*. Helios, Antwerpen/Amsterdam, 1981.
- VERHOEYEN, ETIENNE. *Bezet België 1940-1944. Een synthese*. BRTN, Brussel, 1993.
- *1940-1945 Het dagelijks leven in België*. Tentoonstellingsgids. ASLK Brussel, 1984-'85.
- *België beeft... en buigt. Originele klankfragmenten uit de periode 1939-1940*. Met bijhorende publikatie. BRT-Gemeentekrediet-NCWOII, 1990.
- *De verplichte tewerkstelling in Duitsland - Le travail obligatoire en Allemagne - 1942-1945*. Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede wereldoorlog, Brussel.
- *Grootboek van de tweede wereldoorlog*. Reader's Digest, Amsterdam/Brussel, 1979.
- *Guldenboek van de Belgische Weerstand*. Uitgaven Leclercq, Brussel.
- *Héros en Martyrs. 1940-45. Les fusillés*. Meerdere auteurs, Rozez, Brussel
- *Meidagen 1940. Tweede wereldoorlog in Vlaanderen*. Meerdere auteurs, Ons Heem, tweemaandelijks tijdschrift, jg. 45, 2-3 1991, Verbond voor Heemkunde, Eksel.
- *Oorlog en propaganda, of wapens voor de opinie*. Tentoonstellingsgids, Gemeentekrediet, Brussel, 1983.
- Collectie „Oorlogskranten”, Florense Uitgeverij N.V., Brussel, 1993-1994. Deel 1 tot 79 en deel 80 tot 100 - De nasleep.
- Brochure „Herdenking van de bevrijding”, Federale Regering België, 1994.

Algemene (naslag)werken met een duidelijke bijdrage over de periode 1938-'46

- LUYCKX, THEO, aangevuld door PLATEL, MARC. *Politieke geschiedenis van België*. 5de bijgewerkte uitgave, 2 delen. Kluwer, Antwerpen, 1985.
- *Doorheen de Nationale Geschiedenis*, tentoonstellingscatalogus deel II, Algemeen Rijksarchief, Brussel, 1985.
- *Kroniek van België*, o.l.v. LIEVEN STRUYE, Standaard Uitgeverij, Antwerpen, 1991.
- *De Massa in beweging. De Jaren '30 in België*. Meerdere auteurs, ASLK Brussel, 1994.

Opwijkse en Mazelse literatuur, specifiek betreffende de periode 1938-'46

Gepubliceerd

- RINGOOT, JAN. *Klokkeroof*. In *Opwijkse vertellingen*, VTB-VAB Opwijk, 1985.
- VAN DE VELDE, JULES. *De klokkeroof van Mazenzele, 1 juli 1943*. In HOM-tijdschrift 1993-2, p. 7-12.
- VAN DE VELDE, JULES. *Toneel te Mazenzele tijdens WO II*. In HOM-tijdschrift 1994-1, p. 6-11.
- WILLOCX, MAURICE. *Opwijk-Mazenzele 1944*. In *Opwijk Leeft* 16de jg. nr. 33 (7 september 1984, p. 1 en 2) en nr. 34 (14 september 1984, p. 1, 4, 5 en 6).
- *1938-'46. Een beroerde tijd* - Tentoonstellingsgids, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 1994.

Niet-gepubliceerde werken

- Paul Geeuricx, *Opwijk tijdens de tweede wereldoorlog 1940-1945*, 1979.

Algemene en thematische Opwijkse en Mazelse literatuur, waarin ook de periode 1938-'46 behandeld wordt

Gepubliceerd

- BIESEMANS, GABY. *Kroniek K.W.B. Opwijk Sint-Paulus*, K.W.B.-Opwijk, 1987.
- DE BOECK, FRITZ. *50 jaar kerk Nijverseel 1939-1989*. Opwijk, 1989.
- VERSCHUERE, ANTONELLUS O.F.M. *Hoe zij groeide - De congregatie van de zusters van St.-Vincentius à Paulo - Opwijk 1847-1947*. Mechelen, 1947.
- Heemkring Opwijk-Mazenzele, *Dag zuster... Dag meester... Dag juffrouw... - 200 jaar onderwijs in onze gemeente*, Het Streekboek, Nieuwkerken-Waas, 1991.
- 40 jaar CVP Opwijk*. Meerdere auteurs. CVP-Opwijk, 1986.
- 50 jaar S.K. Sint-Paulus Opwijk. Een verhaal van vallen en opstaan*. Meerdere auteurs. S.K. Sint-Paulus Opwijk, 1989.
- Dag zuster... Dag meester... Dag juffrouw... - 200 jaar onderwijs in onze gemeente - Tentoonstellingsgids*, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 1991.
- Het gemeentebestuur en zijn huisvesting 1784-1984*. Tentoonstellingsgids, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 1984.
- Opwijk ons dorp*. Meerdere auteurs. Davidsfonds Opwijk, 1978.
- Parochie Droeshout*. Tentoonstellingsgids, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 1986.
- Parochie Sint-Pietersbanden*. Tentoonstellingsgids, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 1985.

Archief- en documentatiebestanden

- diverse documenten en dossiers in het *Gemeentelijk Heemkundig Archief*, in het gemeentelijk administratief archief, in het *Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog* (Brussel), in de *Bibliotheek van het Koninklijk Museum van het Leger en van de Krijgsgeschiedenis* (Brussel), in het Documentatiecentrum bij het *Nationaal Museum van de Weerstand* (Brussel), in het *Studiecentrum voor Oorlogsgeschiedenis* (Boom) en in diverse privé-archieven.
-

Dankwoord

De Heemkring Opwijk-Mazenzele dankt heel bijzonder de bruikleengevers van tentoonstellingsmateriaal en de informanten:

Bibliotheek van het Koninklijk Museum van het Leger en van de Krijgsgeschiedenis (1040 Brussel), Ben Bewaert, Emiliana Bewaert, Frans Bieseman, Jef Bieseman, Jan Bieseman, Gaby Biesemans, Frans Callaert, Fritz De Boeck, Vic De Boeck (Asse), Paul De Coninck, Magda Delgouffe, Frans De Mulder, Fam. De Nil-De Valck, E.H. Jan De Ridder (Ternat), Maurice De Ridder, Margriet De Smedt, Philemon De Wael-De Meuter, Juliette d'Hauwers-Willocx, Louis Dierickx, José Dirix, Imelde Flieberg-De Ridder, fam. Gauchez-Meys, Maria Gauchez-Van Mulders, Staf Geeurickx, Gemeentebestuur Opwijk, Gemeentelijk Heemkundig Archief, Jan Heuninckx, Pierre Huybandt, Kadoc (Leuven), Frans Luypaert, Ingo Luypaert, Wilfried Mariën, fam. Meert-De Nil, fam. Meeussen-Abbeloos, Jean Meysman (Asse), Marcel Meysman, fam. Meysman-Vasseur, Jan Michiels, Elwin Moerenhout, Oorlogsinvaliden en Nationale Strijdersbond - Opwijk, Edmond Peelman, fam. Louis Ringoot-Adeline De Clerck, Dolf Robberechts, Roger en Maria Robijns-Lombaert, E.H. Remi Sanders, toneelvereniging *Sterrenregen* Droeshout, Studiecentrum voor Oorlogsgeschiedenis (Boom), fam. Uyttersprot-Heyvaert, fam. Van de Cruys-Van Dooren, Jules Van der Borght, Jean Van Eycken, Albert Van Langenhove, Maria Van Limberghen-Van der Elst, Frans Van Riet, Richard Vastenavondt, Fam. Vastenavondt-Boeykens, Paula Verdoodt, Vlaamse Oudstrijders - Opwijk, Theofiel Vlassenrood, Vriendenkring van Oudstrijders Droeshout, fam. Willocx-Vastenavondt, Jeanne Wouters.

Heel bijzondere dank ook aan

- Jean De Smet, Schoolstraat 21 Wieze,
- Dédé Selleslagh, August De Boeckstraat 14 Merchtem
- Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, Residence Palace Wetstraat 155-bus 2 1040 Brussel
- de Opwijkse Postzegelclub *De Stempel*

Diverse gesprekken met informanten werden op klankband vastgelegd en voor het nageslacht bewaard in het Gemeentelijk Heemkundig Archief.

Deze tentoonstelling werd georganiseerd met de medewerking van het Gemeentebestuur en het Gemeentelijk Cultureel Centrum.

Wij danken ook onze sponsors die deze tentoonstelling materieel mogelijk maakten:

- Gemeentekrediet van België - agentschap Opwijk, Kloosterstraat 4 Opwijk
Kantoor directeur: Marc De Meester
- voor divers drukwerk zorgde de *Drukkerij De Ridder*, Stationsstraat 36a Opwijk
- de zaalversiering werd uitgevoerd door *Bloemsierkunst André Dierickx-Aelbrecht*, Steenweg op Lebbeke 31 Opwijk
- *Verzekeringen de Nil*, Marktstraat 40 Opwijk, verzekerde de tentoonstelling.